

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Tvrriani Societatis Iesv, Aduersùs
Magdeburgenses Centuriatores pro Canonibus
Apostolorum, & Epistolis Decretalibus Pontificum
Apostolicorum, Libri Quinq[ue]**

Torres, Francisco de

Coloniae, 1573

VD16 T 1629

Liber Qvintvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29685

FRANCISCI TVR- RIANI SOCIETATIS IESV,

ADVERSVS MAGDEBVRGENSES CENTV-
riatores pro Epistolis decretalibus Pontifi-
cum Apostolicorum,

LIBER QVINTVS.

Act. 19.

1. Ioan. 2.

1. Tim. 4.

Act. 18.

Act. 17.

Egimus in Actis Apostolorum, Illustris-
sime & Reuerendissime Stanislae Hosi,
multos fuisse Ephesi ex eis, qui fuerant
curiosa sectati, (erant autem inter curio-
sa illa, vt magni Authores testantur, in
primis magica & diuinationes) qui con-
tulerunt, inquit, libros suos, & combus-
serunt eos coram omnibus. Horum si-
miles sunt multi ex Germanis, qui est
disciplina Luteri tanquam magica qua-
dam ars, eos aliquandò dementâ flet, is
enim velut alter Simon, dixit se esse ali-
quem magnum, & sicut de illo scriptum
est, in multis locis Germaniæ omnes ei
auscultabant à minimo vsque ad magnum: tamen quia erant ex nobis, vt
beatus Ioannes ait, vt nobiscum permanerent, damnata hæresi, & praua atq;
hæretica sua curiositate, ac combustis libris ad ecclesiam catholicam pro-
pitio Deo iam redierunt. & vt quotidie plures redeant, plurimi ex nostris,
vt boni operarij, quanto possunt studio curant, alij sermonibus, alij scri-
ptionibus librorum, alij assidua ad Deum precatione, alij vita, facti, sicut
Apostolus Timotheo præcepit, exemplum fidelium in verbo, in conuersa-
tione, in charitate, in fide & castitate. Qui verò in Luteranis adhuc perman-
ent, & doctrina ac libris flamma dignis Luteranorum vt pergunt, quo-
rum consummatio, vt idem Apostolus ait, in combustionem, hi sunt simi-
les Ephesiorum illius deæ cultorum, quippe qui velut Dianam quandam
multimamiam, quam Græci πολυθεον vocant, hæresim Luteranam colunt,
quæ misera & execrabili fecunditate, tam multas iam peperit & aluit se-
ctas. Hi repudiata doctrina, quam patres ac maiores eorum, sicut ab initio
acceperant, semper professi fuerunt, nouam disciplinam prauè curiosi sus-
ceperunt, & sectantur. Curiosum enim est, ad nihil aliud vacare, nisi aut
dicere, aut audire aliquid noui, vt de Atheniensibus illis beatus Lucas scri-
bit. Hinc tot iam apud Luteranos hæreses, quot apud illos philosophorum
sectæ. Perductum est ad exitum in nouis istis hæreticis, quod Apostolus
presby-

presbyteris Ephesi prædixit: Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi: & ex vobis ipsis surgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Hi sunt, Luterus pater omnium Luteranorum, qui sunt *πλοχιδαί*. interpretemur nos multiseptos: Thomas Muntzerus, pater Anabaptistarum, qui sunt item varij: Carolstadius & Zuinglius, genitores Sacramentariorum, & eorū quoque multiplicium: Melanchthon fator Confessionistarum, qui sunt etiā multiformes, & reliqui, nè omnes enumerem. Hi omnes post se discipulos abduxerunt, & vt vim verbi Græci, quo vsus est Lucas, exprimam, de sinu ecclesiæ catholicæ, quasi de matris complexu, vi auulserunt & abstraxerunt: hoc enim significat *ἀποσπᾶν*. Sed quomodò abstraxerunt? Loquentes, inquit Apostolus, peruersa & deprauata. hoc enim significat verbum *διστραμμένα*: peruersa autem esse non poterant, nisi à verbo Dei auersa essent. Vnde tandiù non potest quis *διστραμμένα*, id est, peruersa & deprauata loqui, dum verbum Dei prauè & peruersè non intelligit, nec interpretatur. Quare aut isti noui hæretici verbum Dei peruersè intelligendo & interpretando deprauant, si nobis hæretici sunt: aut nos hoc facimus, si eis hæretici sumus. rectè enim Hilarius in 2. libro de Trinitat. ait, de intelligentia hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen. Ex quo fit, vt de interpretatione scripturarum, licet isti negent, tota ipsorum & nostra contentio sit: neque fieri possit, vt verbum Dei purum, sine interpretatione vlla à Luteranis, vt iactare solent, tradatur. Quòd si de interpretatione verbi Dei omnis controuersia vtriusque partis est, nihil aliud superest, nisi vt vel argumenta sine testibus, vel testes sine argumentis, vel potiùs vtrunque, cum vtrunque habeamus, controuersiam dirimat. Sed rursus, quia nos argumenta ex scripturis sanctis ducimus, & isti scripturas peruersè loquendo, id est, malè intelligendo & interpretando, deprauant, reliquum est tādè, vt necessariò fiat, quod Paulus ad Timoth. scripsit: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Hoc est igitur, quod nostri catholici scriptores ab initio hæresis Luteranæ more & exemplo veterū patrum semper, vt necessè erat, fecerunt, & adhuc faciunt. ea scilicet, quæ per testes omnium seculorum & ecclesiarum, & vtriusque linguæ Græcæ & Latine ex sanctis Apostolis didicerunt, & tradita sunt nobis, hæc productis testibus, & recitatis testimonijs, die & nocte scribunt: hæc episcopi ecclesiæ catholicæ docent, & alijs qui sunt ad docendū idonei ac fideles, vt doceant, cōmittunt. Contrà verò Luterani magistrī quia nullos testes habent præter eos, qui ex domo eorū prodierunt, per quos, ea quæ tradunt, ab Apostolis accepisse probare possint, ad improbandos testes nostros totum studium suum & vigilias conuerterūt. in quo vno iam pridem sudant Magdeburgenses Centuriatores, quanta possunt in perferendo labore industria, si industria dicenda est, quæ impiè & pestiferè ponitur. sudant, dico, laborantes, quomodò quibus possint,

Luc. 15.

* Kalcheisen,

Act. 19.

sint, suadeat, nullos nos habere testes, nescio quas inclinationes doctrinae, ut ipsi vocant, & corruptelas in testimonijs nostrorum, per calumniam & malitiam obijcientes. Quam autem verum sit, nullum istos habere testem, praeterquam quod res ipsa loquitur, illi ipsi testantur, qui ex haereticis ad nos, ex quibus erant, ut nobiscum permanerent, frequenter reuersi sunt: ex quibus, ut caeteros nunc taceam, nobilis quidam Salernitanus, ex principis Salernitani familiaribus, cum diu fuisset Calvinianus, etsi illibenter, ut affirmabat ante annos paucos in se reuersus, & filium prodigum imitatus, ad fidem ecclesiae catholicae, in conspectu legati Pontificis Romani & multorum optimatum, Avinionem redijt, edito libello confessionis suae, in quo cum causas amplius triginta numerasset, quae ad redeundum coegissent, una ex illis erat, quod cum permulti veteres authores, ex quo haeresis Luteri ortu cepisset, in lucem in Gallia, Germania, Italia exissent, a quibus grauissima in Luteranorum doctrinam testimonia dicerentur, nullum tamen unquam testem ex veteribus sua ista nimia diligentia & curiositate, ac labore assiduo, & ardenti desiderio reperire & producere potuissent. Satis hoc ipsum Magdeb. Centuriatores, Luteranorum scribae & aduocati, probant, qui omnes alioqui bibliothecas Germania & Galliae scrutati, & multitudine librorum conquisita, & in gymnasium suum coportata, ac multiplici lectione diurna & nocturna, inter operas Ceterualis officinae partita, nullum tamen testem in epistolas Pontificum Apostolicorum, contra quas coniurauerant, inuenire potuerunt praeter unum ignotum, quem vocant * Kalcheisen, ante annos septuaginta, ut ipsi dicunt, natum, quam verum idonea sit tantula aetas ad dicendum testimonium contra tantam antiquitatem epistolarum, id est, contra scripta secundi seculi Centuriarum, iudicent ipsi. Sed de teste isto respondebo suo loco in quinto, eodemque extremo libro. Redeo ad Ephesios illos, apud quos erant quoque, qui exorcismis non ex scriptura sancta recte sumptis, ut S. Athanasius ad Marcellinum scripsit, sed a se male compositis & ornatis daemones expellere conarentur, ex quibus septem illi filii Sceuae Iudaei principis sacerdotum fuerunt, qui cum inciperent, ut Lucas narrat, inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus praedicat. respondens spiritus nequam, dixit eis: Iesum non ui, & Paulum scio, vos autem qui estis? & insiliens homo in eos, in quo erat demonium pessimum, dominatus inualuit in eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent. Horum etiam similes sunt Luterani. hi enim inter se de praecipuis rebus fidei, & ut quidam ex eis Nicolaus Gallus in Thesibus suis testatur, de sublimibus doctrinae Christianae articulis contendunt, qui dum suis falsis dogmatibus veluti quibusdam exorcismis a se factis, quod verbum Dei vocant, alij alios increpare & redarguere tentant, euenire solet, ut homo, in quo est spiritus nequam, in eos inuectus, eosdem damnet, & anathema faciat, & ut unum aut alterum exempli gratia nominemus, fecit iam hoc Nicolaus Ambrosdorffius ex Confessionibus, in libro, quem de publica confessione pu-

ra do.

ræ doctrinæ euangelij, & confutatione præsentium Suermerorum vel factiosorum inscriptis: Res, inquit, nihilo fit melior, sed in dies deterior: omnia nihil præ se ferunt aliud, quàm euangelium apud nos pessum iturum: & loco euangelij non nisi meros eosdemq; egregios errores nos habituros, nõ quidem aliam ob causam, quàm quòd humanæ rationis prudentiæq; non autem ipsius veritatis, studiosi sumus. Dũ dicit hic in ipsius libri fronte, confiteri se purã doctrinã euangelij, & confutare hereticos, dicere videtur, Iesum scio, & Paulũ nõui: Zuinglio autem, & Osiandro: atque alijs hereticis illud dicit, Vos autẽ qui estis? & insiliens in eos, sic in eodẽ libro de confessione puræ doctrinæ euangelij ait: Primò igitur dånamus nos Gasparum Suencfeldium, & Anabaptistas, qui eã, quæ ore fit, euangelij prædicationem non modò contemnunt & reijciunt, sed etiam condemnant. Secundò etiam Osiandrinam damnamus factionem, quippe quæ non minùs crassa & impudens heresis est, &c. Tertio Sacramentarios, Zuingliũ & eius sectatores condénamus, &c. Quarto Adiaphoristas propterea, quòd præter euangelium, etiam humanas traditiones in suis ecclesijs seruari iusserũt. Siquidem euangelium nulla hominũ mandata secũm in ecclesijs obseruari patitur. &c. Sic iste homo, in quo erat dæmonium pessimum Luteri & Luteranæ confessionis Augustanæ, insiluit in illos alios hereticos exorcistas. Item Saxonix principes, & Comites Mansfeldenses libris magnis editis ii. sectas Luteranorum tanquàm execrabiles condemnãrunt. Taceo Nicolaum Gallũm superintendentem Luteranum, qui in libro suo Theſon & Hypotyposeon plures alios Luteranos condemnat: prætereò etiam Illyricum, qui in Melanchthonicos & Adiaphoristas atrociter incurrit. Sed videamus iam, quemadmodũ Paulus Apostolus tum presbyteros ecclesiæ Ephesi, tum Timotheum Ephesiorum episcopum, aduersus curiosos illos instruxit, qui libris igne dignis, quos postea combusserunt, utebantur: & aduersus illos, qui nomine Iesu, & nomine Pauli suis illis deprauatis exorcismis abutebantur, & contra hereticos, quos idem Apostolus prædixit ibi futuros, qui peruersa loqueretur. vt inde discamus, quemadmodũ nos quoque instructi & parati esse debeamus contra curiosos istos nouos hereticos, disciplinæ Luteranæ sectatores, qui tam multos iam libros incendio dignos scripserunt, & quotidie scribunt: quiq; falsis suorum dogmatum veluti exorcismis nomine verbi Dei, quod falsò iactant, transvertere volunt euangelium, vt de Galatis illis Apostolus dixit. Ergò postquàm dixit Paulus, vt Lucas narrat, Et ex vobis ipsi surgentes viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se, subiungit: Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessauì cum lachrymis monere vnũquẽq; vestrũ. Monet igitur hic Apostolus, vt cum surrexerint, qui peruersa loquãtur, quod est hereticorũ, in eo primũ vigilemus, ac primã curã ponamus, vt meminerimus, quid à primis partibus & magistris, à principio per tot seculorũ curricula didicerimus, ac moni-

ti simus, sicut Ephesij ab Apostolo per triennium eruditi & moniti fuerat. Quare si cum in Germania Luterus, & alij post eum loquentes prauè & peruersè verbum Dei, surrexerunt, tunc Germani vigilassent, memoria retinentes, quid die & nocte catholici prædicatores, patrū ac maiorū suorum memoria, per Germaniæ ecclesias, ex quo Bonifacium Apostolum Germania recepisset, semper docuissent ac monuissent, nūquam lupi ingressi populos maculassent & perdidissent. Sed quia iuxta parabolam euangelij, dominierunt homines, id est, ceperunt obliuionem doctrinæ à principio seminatae, venit inimicus eius, qui seminauerat bonum semen in agro suo, & superseminauit zizania in medio tritici, & abiit. Hinc satio zizaniorum. Discrimen autem boni & mali seminis, id est, verorū ac falsorū dogmatū, docet statim eadē parabola, vt rectè à quodam vetere interprete animaduersum est. subiungit enim: cum autē creuisset herba, & fructū fecisset, tunc apparuerūt & zizania. Scilicet quale sit euangeliū, quod Luterus prædicauit, ex fructu, quē attulit, perspicitur, si cum eo cōparetur, quē antiqua euangelij Christi prædicatio in Germania ante eū attulerat. immò ipse primus huius sementis zizaniorū sator Martinus Luterus, cogente conscientia, testimonium non rogatus dedit, cum in postilla sua magna in euangelium Dominicæ primæ aduentūs, stomachosè cōqueritur, ex suo euangelio homines longè deteriores euasisse, quàm in papatu vnquam fuerint. ad eū enim vitia & flagitia sub hoc suo euangelio creuissent, vt in ipsum malū dæmonem transierint. Hæc Luteri de zizanijs euangelij sui testificatio. Deindè Paulus postquam presbyteros Ephesi rogauit, vt quæ per triennium monuisset, meminissent, subiungit: Et nunc cōmendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius. Hęc demum fuit summa & caput vniuersæ instructionis, cōmendare eos Deo & verbo gratiæ ipsius, id est, euangelio, quod potens est, inquit, superædificare, & dare hereditatem in sanctificatis omnibus. Quare si quod Luterus prædicare cœpit, verbum gratiæ Dei fuisset, quod de spiritu Christi processisset, ea, quæ verbum Dei à primo Apostolo Germaniæ VVifrido, cognomento Bonifacio, natione Anglo, prædicatū, & semper in ecclesijs cunctæ Germaniæ, tanquam depositum fideliter custoditum, fidei credentium superædificauerat, nunquam destruxisset. Inter cætera verò, quæ illud verbū gratiæ superædificauerat, obedientia erat Romanæ ecclesiæ, quam primum, vt facilius esset reliqua demolitio, enāgeliū Luteri sustulit. Sic enim sanctus Bonifacius in epist. ad Gudbertum archiepiscopū Angliæ scripsit: De creuimus in nostro synodali conuentu, & confessi sumus catholicam fidem & vnitatem, ac subiectionem Romanæ ecclesiæ, sine tenus vitæ nostræ velle seruare: sancto Petro & Vicario eius velle subijci, &c. Ad hunc igitur modum Apostolus presbyteros Ephesiorum contra curiosos librorum pestiferorum autores & lectores, ac falsos exorcistas, & futuros hereticos instruxit & monuit. Timotheum verò Ephesi episcopum, aduersus eosdē his etiā monitis quasi armis quibusdam muniuit: Tu autem, inquit, permane

Matib. 13.

Act. 20.

2, Tim. 3.

permane in ijs, quę didicisti, & credita sunt tibi: permanere præcepit in doctrina ab Apostolo tradita, & eam instar depositi fideliter seruare: hæreticorum enim est, non permanere in eo, quod ab initio audiērunt, vt beatus Ioan. ait, immo ipsorum quoque est, vt idem Apostolus Paulus ad eosdem Ephesios scripsit, tanquam paruulos fluctuare, & omni vento doctriņę circumferri, quod istis ipsi nouis hæreticis nemo est quin euenisse sciat. Hinc enim Luterana hæresis tam multijugis facta est. hinc Confessionistę, Osiandri, Zuingliani, Adiaphoristę, Melanchthonici, Maioristę; & reliqui manarunt. Deindę subiungit Apostolus, sciens a quo didiceris, scilicet didicerat Timotheus a Paulo, qui, vt idem Galatis testatus est, non ab homine euangelium accepit, neq; didicit, sed per reuelationem Iesu Christi. Itaque auctoritatem magistri commendauit Apostolus, quo magis studiũ discipuli ad conseruandã doctrinam perceptam excitaret, vt sicut idem ad Hebręos scripsit, abundantius obseruaret ea, quę audisset, nẽ fortẽ perflueret. Hoc autem Martinus Luterus cũ alioqui superbissimus esset, & prophetam se vocare ausus, nunquã tamen ausus est dicere, non ab homine accepisse, neq; didicisse euangelium, quod prædicabat, sed per reuelationem Iesu Christi. Hoc ergo Martinũ Luterum, & reliquos ab eo factos, peruersa loqui fecit, vt de futuris illis hæreticis Paulus prædixit, quod nesciērũt, vel potius obliti sunt, a quo euangelium accepissent, illud dico, quod euangelio suo nouo *μυστήριον*, vt verbo Apostoli vtar, id est, transuertere uoluerunt. Nos igitur, Reuerendissime Stanislae Hosi, vt propositum nobis prosequamur, permanentes, sicut sancti apostoli patres nostri monuerũt, in ijs, quę didicimus, & credita sunt nobis, scientes ex quibus, scilicet sanctis apostolis & apostolicis patribus ea didicerimus, pergemus deinceps reliquam doctrinam epistolarum Pontificum Apostolicorum ab istis reprehensam, auctoritate verbi Dei defendere, & ad cętera omnia, quę in eã obijciunt, vt hæc tẽnũs fecimus, respondere.

Defensio doctrinę de non accedendo ad mēstruatam, in epistola Clementis quarta. Quod eam reprehendant Magdeburgenses contra naturę decetiam & honestatem. Item de purificatione, siue lauacione, contra naturalem quoque honestatem & honestę consuetudinis decetiam, a Magdeburgensibus reprehensa. Cap. I.

VT ergo reliquam deinceps confutationem eorum, quę doctrinę catholicę epistolarum adhuc Magdeburgen. opponũt, prosequamur, respondeamus eis ad id, quod in eorum accusatione sequitur, de vitanda menstruata, & de purificatione in epistola Clemen. 4. Hęc enim ad traditiones quoque humanas, vt proximẽ superiora, retulerunt: & ad laqueos conscientię, similiter atque illa, pertinere dicunt. Recitemusq; prius, quę Clemens scripsit. Est, inquit, sanę propria quædam nostrę religio-

nis obseruantia, quæ non tã imponitur hominibus, quàm propriè ab vnoquoq; Deum colente, causa puritatis expetitur: de castimonix, dico, cautela, cuius species multæ sunt: sed primò, vt obseruet vnusquisq;, nè mēstruatæ mulieri misceatur, hoc enim execrabile ducit lex Dei. quod etsi lex de his non admonuisset, nos vt Cathari, non libèter volueremur in stercore, (sic enim est in exemplari vetustissimo bibliothecæ Vaticanæ, & in altero Florentino bibliothecæ S. Marci) debemus aliquid amplius habere animalibus, vtpotè rationales homines, & cælestium sensuum capaces, quibus summū studiū esse debeat, ab omni inquinamento cordis conscientia custodire, &c Admonuit Clemens Magdeburgenses, nè humanam traditionē hanc esse putarent, neq; tamen admoniti intellexerūt. Cū enim dixit, Est sanè propria quædam nostræ religionis obseruantia, quæ non tam hominibus imponitur, quàm propriè ab vnoquoq; Deum colente, causa puritatis expetitur: an non clarè admonuit, non pertinere hoc, quod nunc præcipit, ad humanam traditionē? neq; se esse, qui ex se hoc hominibus, sed potius ab vnoquoq; secundum legē moralis decentiæ, & sanctæ continentiæ hoc expeti? subiungit enim, Vt obseruet vnusquisque, nè mēstruatæ mulieri misceatur, hoc enim execrabile ducit lex. Deindè subiungit de legē naturalis decentiæ. Quod etsi lex de his non admonuisset, nos vt Cathari, id est, mundi, non libenter volueremur in stercore, debemus enim aliquid amplius habere animalibus, vtpotè rationales homines, & quæ sequuntur, iam recitata. Si Paulus cū Corinthios reprehenderet, q; contra decentiam quoq; naturalem viri velato capite orarent in ecclesia, & mulieres non velato, exprobrans eis tarditatē non intelligendi quod honestū erat, aiebat: Vos ipsi iudicate, decet mulierē non velatam orare? nec ipsa natura docet vos, q; vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier verò si nutriat, gloria est illi? quoniã capilli pro velamine ei dati sunt: quãto magis licèt dicere vobis, & quidem tarditatem exprobrando, nec ipsa natura vos docet, q; si vir ad mēstruatam mulierem accedat, vt cum ea rem habeat, summa inemperãtia libidinis sit, & noxia turpitudine, ac execrabilis feditas? Iudicent vestri laici Lutherani, si qui sunt paulo quàm vos, temperatiōres ac honestiores, vt condemnent vos de execrabili doctrina vestra, qui inter traditiones humanas, quas fingitis, legem decetia naturalis & sanctæ continentia non miscendi se cum muliere mēstruatam, retulistis omnis incontinentia magistri. Sed videamus de lege Dei. Fortassis enim existimastis, vt parū in scripturis sanctis eruditi, huiusmodi cōsuetudinem cum mēstruatam, quia in Leuitico prohibeatur, ad ritus Mosaicæ legis, quæ delicta est, pertinere, ac non potius ad honestos mores, qui ex decalogo, ceu ex fonte naturali & diuino, ducuntur. Isichius ergò presbyter Hierosolymitanus, interpres Leuitici eruditissimus, interpretans hanc legē Leuitici cap. 20. A mēstruatam, inquit, abstinere nō frustrā legislator præcipit, sed hominē suadens ad pudicitiam, castitatisq; cum diligentia habere, ex qua sanctificatio

1. Cor. 11.

Magd. detestabilis incōtinētia magistri. Non ad carentiam legi, sed ad honestatem morū naturalem pertinet, nō accedere ad mēstruatam.

ficatio prouenit, nolens in modum porcorū cōtinuē cum mulieribus misceri, & ad cōmunem corruptionē vacare. Haec enī Iſichius. Itē Clemens Alexandr. in Pædago lib. 2. & Moyses, inquit, ipsis etiam vxoribus interdicit accessum ad virū, dum sunt in mensuris. nō enim, inquit, rationi cōsentaneū est, illa sordiu purgatione illud genitale semen, quod paulō pōst futurū est homo, polluere, nec sordido fluxu materiæ alluere semen bonæ generationis, sūlcis vteri priuatū. immō ex Ezechiele intelligere potestis, virū ad traditiones humanas, quas somniatis, pertineat, an potius ad iustitiā decalogi, Et vir, inquit, si fuerit iustus, (omne genus virtutis significauit) deinde partes iustitiæ exequens: si fecerit, inquit, iudiciū & iustitiā, in montibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domūs Israel, & vxorē proximi sui non violauerit, & ad mulierē menstruatā non accesserit, & hominē nō cōtristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panē suū esurienti dederit, & nudū operuerit vestimēto, ad vsuram non accommodauerit, amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit manum suam, & iudiciū verum fecerit inter virum & virum, & in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatē, hic iustus est: & vita viuet, ait Dñs. Si hæc omnia, quæ Propheta hoc loco coniunxit cum abstinentiā à mēstruata, ad traditiones humanas & laqueos conscientiæ, vt vos dicitis, pertinent, pertineat etiam abstinentia ista. Vos ipsi iudicate Magdeburgenses. Iam credo, pudet vos, vtinam pœniteat. Denique quod hæc de non accedendo ad eam, quæ in mensuris est, nō sit traditio humana, sed traditio temperatiōis naturalis, ab ijs obseruari solita, qui se in libidine continent, ex 6. libro Clementis de constit. apostolicis, ca. 28. perspicui potest. Sic enim ait, cū naturalis purgatio cernitur in vxoribus, nē se cum illis cōmiscant mariti, vt proli cōsultum sit. id enim lex prohibuit, cū ait, ad eam, quæ patitur menstruū, nē accedas. Sed dicamus deinceps de purificatione, sic tamen, vt more nostro prius recitemus, quæ Clemens ait: Bonum est autem, inquit, & puritati conueniēs, etiā corpus aqua diluere: bonum verō dico, non quasi principale illud, in quo mens purificatur, sed quod sequela sit illius boni hoc, in quo caro diluitur. sic enim & magister noster quosdam Phariseorum & scribarum, qui videbātur cæteris meliores, & à vulgo separati, increpabat, dicens eos hypocritas, quia ea solummodō, quæ hominibus videbantur, purificabāt: corda verō, quæ solum Deus adspicit, inquinata relinquebant, & sordida. ad quosdam ergo ex ipsis, inquit, nō ad oēs, dicebat: Vx vobis scribæ & pharisei, quia mundatis quod de foris est calicis & paropsidis, intus autē plena sunt sordibus. Phariseæ cæce, munda prius, quod intus est, & quod de foris est, erit mundum. Verē enim si mens mundetur luce scientiæ, cū ipsa fuerit mūda ac splendida, tunc etiā eius, qui de foris est, hominis ipsa necessariō curā gerit carnis suæ, vt & ipsa purificetur. Vbi autē ista quæ de foris est, purificatio carnis negligitur, certū est neq; de puritate mētis ac mūditiā cordis curā geri.

Iſichius Hiero
solymitanus.
Leuit. 20.
Clem. Alex.

Inter iustitias
decalogi retu-
lit Ezech. non
accedere ad
menstruatā.
Ezec. 18.

Matt. 13.

Itā

Ità ergò fit, vt is, qui intrinsecùs mundus est, mūdetur sine dubio & extrinsecùs: non semper autem is, qui mundatur extrinsecùs, etiam intrinsecùs mundus est, videlicet cùm agit hæc, vt hominibus placeat. Hæc Clemens. Quæ valent aduersùs Ebionitas, Cerinthi successores, qui frequenti lauatione corporis vtebantur, quòd ea se à peccatis mundari falsò putarent, quæ nemo Catholicorum est, qui non dicat sanctissimè scripta esse, & qui non ea sequi & seruare studeat. Vos soli inuenti estis, qui improbaretis, qui tanto studio omnia ad calumniam vtcunquè rapiendi tenemini, vt non animaduertentis, quòd hic accusatis, hoc vos, & quidem laudatè, facere. Vellem enim à vobis quærere, an vos non faciem & manus lautatis, & id quidè quotidè, ac rursùs manus, cùm mensis accubare vultis? Equidem in Germania nunquàm fui, sed quòd fieri vidi, vbicunquè fui, non puto nò item apud vos fieri. Est enim fidem Ecclesiæ catholicæ respuitis, hanc tamè catholicam consuetudinem, cum natura & scriptura consentientem, & apostolica admonitione commendatam, nondùm respuitis. Sic enim scriptum est in 8. lib. Clementis de apost. constitut. cap. 23. Omnis fidelis siue vir, siue fœmina, postquàm surrexerit è somno, antequàm opus aggrediatur, postquàm lauerit, oret: si autem fiat aliqua de verbo Dei instructio, anteponat fidelis siue vir, siue fœmina verbum operi. Hactenùs constitutio, ex numero earum, quæ similiores sunt monitis, quàm legibus, quæ *ἐπιμαρτυρα*, & *ἐπιμαρτυρα* à Platone dicuntur, de quibus libro primo dictum est. Quarè si aqua aut tempus deest ad lauandum, aut si fortè oblitus sumus, neque laqueum conscientiæ iniectum putamus, neque commissum peccatum non lauàdo: puerile est hoc. At si quis à communi hoc & vsitato fidelium more alienus esse velit, repræhensionem iustam & pœnam meritam incurrat. Hic enim vsurpari quoquè illud potest, Nec ipsa natura vos docet, quòd si quis fidelis manus, aut faciem sordidam habeat, ignominia est illi? Vos ipsi iudicate, an deceat illos esse, an lotos, non quidem Pharisæicè, sed Christianè, habentes priorem curam purificandi conscientiam, quàm corpus. Licet hic dicere, quòd ait Clemens Alexandrinus in Pædago lib. 2. describès enim ea, quæ ad decentiam hominis Christiani pertinent, cùm eos repræhendit, qui frequenter expuunt, aut violentiùs excreant, aut inter conuiuium nares emungunt, subiungit deindè causam repræhensionis, inquiens: Obseruandum est enim, nè, qui comprandent, præ nausea hanc indecentiam oderint, quæ intemperantiam arguit. Et paulò post, crepitus rusticitatis vitandos esse dicit, nè qui audiunt, testimonium rusticitatis ac male educationis præbeant. Ad hoc genus pertinet non lauare, quæ indecentia, vt intemperantiæ index ac testis, fugienda est Christianis, quos nullam occasionem maledicendi, fratribus dare oportet. Lauare autem in balneo, viris quidem solius sanitatis causa permittit Pædagogus Clementis Alexan. mulieribus verò sanitatis & munditiæ. cum quo satis conuenit alia apostolica cõstitutio, similior item admonitioni, quàm legi, in primo lib. de laicis à Clemente Romano

Cõsuetudo lauandi extrinsecùs sordes, cum natura, scriptura, & apostolica traditione consentiens.

Cap. 7.

Indecentia nõ lauãli sordes extrinsecùs, index intemperantiæ, & occasio detrahendi.

lib. 3. cap. 9.

Romano

Romano scripta, quæ modum ponit lauatiōi mulierū in balneo, vt honeste, atq; vt fidelem decet, sine scandalo fiat. Quarè hīc non de lauatiōe corporis loquitur Clemens Romanus, qualis erat illa Phariseorum aut Ebionitarū, qui eas partes crebrò lauabant, quæ extrinsecūs cernuntur: quod autē intūs erat, id est, cor, non mundabant, quod erat alioqui priūs mundandum. Vndè Pædagogus Clemētis Alexandrini, velut in hunc locū Clementis Romani in hac epistola, quā Magdeburgenses negant, intuēs: Oportet autē, inquit, maximè quidem lauare animum purgante ratione, & non nunq̄ etiam corpus propter sordes, quæ ei adnascūtur. Væ enim vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, dicit Dñs, quoniam quod est extrinsecūs poculi & patinæ, mundatis, intūs autem plena sunt omnia immunditia. mūda primum quod intūs est poculi, vt fit etiam mundum, quod est exterius. Deindè subiungit: Optimū ergò lauacrum purgat sordes animæ, estq; spirituale, & quæ sequuntur. Et sanctus Epiphanius confutans lauatiōem supersticiosam Ebionitarum. lib. 1. tom. 2. cap. 30. Pronunciat, inquit, perfectè aduersūs Phariseos & scribas crebrò manus lauātes, q̄ illois manibus edere non inquinat hominē. Quarè, inquit, non solūm actiones istorū euerit, sed etiam lauare manus, superfluū esse ostendit: tamen lauare manus si quis vellet, non esse noxam. Clemens verò Romanus in epistola sua, nō solūm non nocere, sed etiam bonum esse, & puritati conueniens, dixit. Sed quæret aliquis fortasè, quid in mentem Clementi venerit, vt de ista lauatiōe corporis meminerit: scilicet quia meminerat de sordibus sanguinis menstrui, non miscendis cum semine mariti, vt incontinentes homines solent. Addiderat autem, custodiendā esse conscientiam ab omni iniquamēto corporis, nè quis existimaret, nullam apud fideles mundandi corporis rationem haberi, præsertim cū & ad eos scriberet, qui ex gentibus crediderant, apud quos magna cura & studiū lauatiōis est: idcirco de hoc quoq; valdè opportunè & accōmodatè aduersūs Ebionem admonuit. Deniq; quo magis adhuc intelligant Magdeburgenses, non de ritu vllō Iudaicæ purificationis siue lauatiōis, hoc loco Clementem in epistola loqui, idem Clemens li. 6. de constitut. Apostolicis cap. 23. Vir, inquit, & vxor cū matrimonio legitimo corpora commiscunt, & coniunctionem corporum dimittunt, precentur sine obseruatione: & si enim non lauerint corpora, puri sunt. Valet hoc cōtra Ebionem, qui (vt sanctus Epiphanius narrat) quotidie, si cū muliere rem haberet, statim baptizabatur in aquis. Sed de his hæc tēns.

Defensio doctrine de communi vita in epistola 5. Clementis: & de origine communitatis rerum, & de perfectione eius: & de errore in ea veterū hæreticorum, & nostræ ætatis: item de vita communi religiosorum, & de voto, quod suscipitur, item de communi vita clericorum ex communi sumptu ecclesiæ.

Cap. 2.

Tt

Pergunt

c
c
c
c

Pergunt deinceps, Magdeburgenses accusare epistolas. De communi vita, inquit, Clem. epist. 5. & de publica ac solenni benedictione coniugum in templis, ad quem ritum necessariò obligari vult omnes Ecclesias Euar. 1. Hæc Magdeburgenses. Sed de vita communi quid reprehenderent Magdeburgenses, nihil ampliùs explicarunt nobis, quod vehementer miror, præsertim cum in promptu esset, quod non solum ipsi, sed nos quoq; reprehendimus. Cum enim dixisset Clemens, usum omnium, quæ sunt in hoc mudo, communem cum omnibus esse hominibus debuisse: sed per iniquitatem factum esse, ut alius hoc suum esse diceret, alius aliud: atq; ita inter mortales factam esse diuisionem, citassetq; Platonem, Paulum imitatus, qui Aratum & Epimenidem, siue (ut alij putant) Callimachum & Menandrum citauit, subiungit, non Clemens, absit, sed aliquis patronus libidinis, in Republica Platonis institutus: In omnibus autem sunt sine dubio & coniuges, quod quidem in vetusto exemplari bibliothecæ Vaticanæ non est, ut perspicui potest ab ijs, qui voluerint oculis suis credere. Vetus est hoc artificium adscribendi magnis authoribus, quæ nunquam scripserunt, neq; senserunt. Cuius rei exemplum, ne longius petatur, dudum in opere confessionis catholicæ Stanislai Hosij lectissimi Cardinalis Varmienfis, apparuit. Qui cum de cælibatu eruditè & catholicè, ut cætera, scripserat, & de dispensatione eius pro sua modestia ac prudentia sententiam interponere suam nolisset, nescio quis dispensationis in cælibatu callidus patronus, nactus, ut sibi visum est, affingendi opportunitatè, sed parum in affingendo cautus, post Cypriani locum de virginibus Deo dicatis continere nolentibus, in tertia editione Antuerpiana Ioannis Stellsij, sententiam suam de dispensatione interiecit, & auctori operis adscripsit, quæ ipse quidem non esse illius, neq; quæ ibidem in margine apposita sunt, præterquam quod ipse idem auctor lectorem in principio operis postea editi admonuit, satis ille ipse locus declarat, in quo auctor dicit, nolle se de dispensatione sententiam dicere. Ergo sententia, quæ de ea re ibi dicta est, cum notatione margini apposita, non est auctoris. ita in astutia sua comprehensus est ille, qui corrector simul & corruptor alieni operis esse voluit. Audiui eum, cum de hac fraude, & quidem merito diceret, si hoc iste, me superstite, ausus est, quid mortuo non ausus esset? Sed redeamus ad locum Clemētis, quem, mirandum profectò est, cur Magdeburgenses dissimularint, qui tam diligenter alioqui, quid in his epistolis accusarent, quæ fuerunt, dissimulasse eos credo, ne damnare viderentur, quod apud suos Luteranos fortassè fieri cuperent, qui etiam sponfas Christi virgines sacras, communes vxores habere volunt: quod eorum magister Luterus, in libro de vitandis hominum doctrinis, inscripto, docuit, & exemplo suo confirmauit, qui monialem ex monasterio Nymiceni raptam Catharinam de Bore, vxorem duxit: & si ante annos ampliùs septingentos quinquaginta in Germania Synodus Saltzburgensis, S. Vigilio Archiepiscopo, verbum Dei sequens, ne moniales nubere, prohibuisset.

Cur Magd. cū vitam cōmune in epistola 5. Clem. reprehēderēt, quod ibi falsò scriptum erat de cōmunitate vxorum, dissimularunt.

Quid

Quid igitur mirum, si etiam pro sua libidine & incontinentia, laicorum quoque uxores communes esse profiteri vellent, ut quidam ex Anabaptistis ex Lutero natis, & Monasteriensis profiterentur, si tamen hanc eorum disciplinam generosi Germani paterentur. Quanto melius fecit Massæus Cameracensis, qui lib. 9. suorum Chronicorum, cum non crederet scriptum esse hoc à Clemente, merito exclamans, is ne, inquit, contenderet coniuges singulorum, omnibus debere esse communes? deinde subiungit: Vel ex hoc solo verbo satis datur intelligi, cuius fuerit, nimirum infelicis Nicolai, aut alicuius sectatorum eius, quos inter primos hæreticos legimus. Hæc Massæus. Magdeburgenses verò tantum abest, ut vlla hic exclamatione vfi fuerint, ut neque satis significauerint, quid in ista vita communi, quam notârunt, repræhenderent, communitatem rerum ad exemplum Apostolorum, & illius primæ ecclesiæ, qualis nunc in religiosorum cœnobijs, sic à communitate illa vitæ græco vocabulo dictis, cernitur? an magis communitatem illam mulierum Platonicæ Reipub. quæ in 5. lib. descripta est? nihil enim aliud, neque alio modo notârunt, quàm sic, De communi vita epist. 5. Clemētis. Quare cum sciant omnes, Luteranorum magistris magis odiosam esse monasticam rerum communitatem, quàm incōtinentiã hominum carnalium, ut qui sint discipuli eius, id est, Luteri, ex cuius 6. tomo operum manauit in vulgus, & iam in prouerbiũ Germanicum abiit, Si nõ vult vxor, veniat ancilla: & in lib. de vita cōiugali, Virum muliere, & mulierem viro minùs carere posse, quàm cibo, potu, & somno: suspicor Magdeburgenses hunc locum epistolæ Clementis de vita communi, idcirco notâsse ac repræhensisse, quod in eo Clemens vitam communem, quam Luterus vnà cum monachatu in Germania sustulit, omnibus necessariam esse dicat, nõ quidem ad salutem, nõ enim hoc dixit: immò quia omnibus necessariam dixerat, statim veluti interpretans, correxit. subiungit enim, quibus necessariam diceret, & ad quid, inquiens: Et maximè ijs, qui Deo irrepræhensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. Hæc autem communitatem vitæ et si ab Apostolis sanctis institutã, & Apostolico exemplo primæ illius ecclesiæ cōmendatã, ad quam hortatur Clemens, ut ad vitæ sanctitatem commodissimã, nè quis tñ contemnere, aut tanquã ociosã, & humanæ vitæ incōmodã repræhendere auderet, ut iam olim aucti sunt hæretici, idcirco ad ortum naturæ integræ ante peccatũ, retulit originem eius, cum ait: Vñs enim omnium, quæ sunt in hoc mundo, cōmunis omnibus esse hominibus debuit: sed per iniquitatem, inquit, hoc est, propter peccatum Adæ, factum est, ut alius hoc suum esse dicat, & alius istud, sic inter mortales facta diuisio est. Ad eundem statum naturæ integræ, ac nondum propter peccatũ diuisæ, hoc genus vitæ communis retulit magnus Basilius. Imitatus itaque est Clemens Apostolũ Paulum, qui, ut apostolicam traditionem velandi capitis muliebris defenderet, ratione ex natura petiuit: Nec ipsa (inquit) natura docet vos, vir quidem si comam nutriat, 1. Cor. 14.

Quibus, & ad quid, communitatem rerum necessariã esse dixerit Clemens.

Origo communitatis rerum, ad ortũ naturæ relata.

1. Cor. 14.

ignominia est illi: mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. Ei autem qui contendere pergeret, & rationem hanc, quæ fati traditionem ipsam defendebat, adhuc contemnendam esse putaret, consuetudinem ecclesiarum opposuit, quæ, ut Tertull. ait, traditionis confirmatrix est. Nos (inquit) talem consuetudinem non habemus, nec ecclesia Dei. Sic Clemens ut exemplo Pauli apostolicam traditionem vitæ communis defenderet, quam quidam contemnebant, & quod grauius erat, ex voto susceptam violabant, rationem ex naturæ integræ statu petiuit, ut perinde sit, quasi diceret, an status naturæ integræ, in quo vsus omnium communis esse debuit, non satis docet vos, communem vitam à sanctis apostolis traditam, ad excellentem statum pertinere? ut iam qui statum vitæ communis religiosorum improbant, ut faciunt noui hæretici, consequens sit, ut statum quoque naturæ illius integræ, qui status innocentiam dici solet, improbari planè videantur. Quare relinquendi sunt isti ut contentiosi: & consuetudo ecclesiastica cœnobiolorum, quæ ex apostolica traditione manauit, colenda & celebranda est. Deinde citat Platonem, qui dixit, amicorum omnia esse communia: quod quidem dictum eatenus probat Clemens, quatenus conuenienter naturæ integræ, ad communem vitam, quæ ab apostolis tradita est, & quæ secundum Apostolicam traditionem vsque in hodiernum diem in cœnobijs religiosorum viuunt, pertinere potest: non autem, quatenus idem Plato ad communitatem quoque vxorum & possessionum, pertinere in re publica sua voluit, quod quidem tum ab hoc loco & proposito, tum à recta ratione naturæ insita, alienum est, ut Aristoteles corrector Platonis, utrunque in 2. lib. Politicorum multis rationibus docuit. Deinde subiungit. Et sicut non potest diuidi aer, neque splendor solis, ita nec ea, quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, diuidi debent, (sicut enim in antiquo exemplari scriptum est) sed habenda sunt communia. Hoc exemplo vsus est Clemens, ut probaret, sicut hæc omnibus à natura data sunt ad utendum communiter, ita cætera omnia esse posse, ubi charitas ad imitationem illius primi status innocentiam & perfectionis vitæ inuitauerit, ut Apostolorum tempore Hierosolymis factum est. Immo & Dominus, ut beatus Basilii in asceticis constitutionibus ad eos, qui in cœnobijs habitant, scribit, congregatis discipulis communia omnia, & se ipse commune eis præbuit. Communis itaque vita, id est, communis vsus rerum, primum quidem ex charitate naturali profectus est: quam qui accusat, naturam & naturæ auctorem accusat. Huius autem vitæ communis, ex naturali charitate proficiscentis, perfectio & consummatio, est vita communis per diuinam gratiam ostensa & tributa: sicut charitatis naturalis perfectio & absolutio, est charitas spiritualis & diuina. Hanc verò vitam communem excellentiorem sancti Apostoli & eorum discipuli coluerunt: & ad eorum exemplum hodie in ecclesia catholica infiniti monachi, & multi clerici seruant, sicut de suo etiam tempore beatus Augustinus, in lib. de hæresibus, testatur, cum scribens de quibusdam

Quatenus probetur Clemensi dictum Platonis, amicorum omnia esse communia.

Duplex genus communitatis rerum: duplex genus charitatis.

dam hæreticis, qui Apostolici dicebantur: Qui se, inquit, hoc nomine arrogantisimè vocauerunt, eò quòd in suam communionem non acciperent yentes vxoribus, & res proprias possidentes. Deindè subiungit: Quales habet ecclesia catholica & monachos & Clericos plurimos. Sed ideo, inquit, isti hæretici sunt, quia se ab ecclesia separantes, nullam spem putant eos habere, qui vtuntur his rebus, quibus ipsi carent. Hęc August. Verùm hos nostri monachi non imitantur, nec hoc nos profitemur. Sed rursus vos Magdeb. peiores estis, quàm illi hæretici, qui se arroganter apostolicos vocabant, vt ipsi quoquè arrogantissimè vos Euangelicos vocastis: sed cur peiores? scilicet, quia illi non contenti vitam communem & Apostolicam, vitæ Laicorum nõ communi, vt excellentiorem antepone, cæteros quasi nulla eis spes salutis reliqua esset, damnabant: vos verò non solùm non anteponeitis, sed etiam accusatis, Apostolos & Apostolorum exemplum condemnantes, immò in Deum, qui talem ac tantam gratiam eiusmodi vitæ communis eis dedit, blasphemantes. neque solùm peiores, quàm illi hæretici, estis, sed meliùs quàm vos, quidam veteres senserunt, qui nec in Christum vnquam crediderunt, nec Euangelium fortassè legerunt, qui solam rationem naturæ insitam secuti, communem vitam Esseorum summis laudibus extulerunt: Philonem dico in libro, quem sic inscripsit, quòd solus bonus sit liber: (Tameñ Photius hunc in bibliotheca sua scribit Christianum factum, à fide postea ob iram & tristitiam defecisse) & Flanium Iosephum lib. 2. de bello Iudaico: eosdem quoquè Plinius lib. 5. historiarum naturalium cap. 7. admiratus est, quos parùm deflexo vocabulo Hæsenos vocauit, miram gentem appellans, sine vlla Venere, & sine vlla pecunia. Sed vt magis intelligant Magdeburgenses, quod Dominus in Euangelio dixit illi adolescenti: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, huc pertinere, id est, ad hanc vitam communem, quam Clemens Apostolicus ijs presertim, qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, necessariam esse dicit. Interpretabor hinc Latine, quæ Nilus Chrysostr. discipulus, in libro eruditissimo & elegantissimo *περί ἀσκητικῶν νόμων* inscripto, nos de nihil possidendo dicamus, ad Magnam diaconissam Anaclyranam scripsit: Aequè, inquit, pulchritudo formæ & opes appetuntur: & vtriusque horum illecebris non irretiri, fortis animi est: sed qui profectum nihil possidendi susceperunt, maiore adhuc admiratione digni sunt, quippe quos æstimatio diuitiarum non traxit: neque mentem vanis curis alligare voluerunt. Nam cum cetera alia sensui iucunda, facilè homines inuitent & fallant, multo etiam magis diuitiarum hoc faciunt, quòd ad voluptates & honores magnoperè sint accommodatæ: & quod insipientes longa consuetudo docuit, eos ducere beatos, qui sunt opulenti, tum propter gloriam & splendorem eorum, tum propter voluptates, quibus fruuntur. Deindè subiungit: Excellentes itaque existimandi sunt, qui tanquam in palestra cogitationes illas vicerunt, quæ mentem impellunt ad assentiendum

*Peius de cõ-
munitate reo-
rum ad neces-
sitate vite
pertinentium
senserunt, qui
se nostra at-
te vocarunt
euangelicos,
quæ qui olim
se vocarunt
Apostolicos.
immò peius
quàm quidã,
qui nunquam
in Christum
crediderunt.*

*Quod Domi-
nus dixit, Vade,
& vende
omnia quæ ha-
bes etc. ad eã
vitam com-
munem perti-
nebat, de qua
Clemens.
Nilus.*

opinionem populari de opibus amplectendis quasi veris bonis, & non relinquendis illis bonis, quæ omnium sententia magnæ æstimationis esse videatur. Haftenus Nilus. Ad hanc excellentiam omnia bona propter Deum relinquendi inuitavit Dominus adolescentem illum, quod vos quidem simul accusatis, dum vitam communem, quæ in non possidendo cernitur, accusatis. Ad hanc quoque vitam communem Dauid, tanquam buccina spiritus S. prophetica, exsuscitavit, cum dixit: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum: quod quidem significantius græcè dicitur, habitare iis τὸ αὐτὸ, id est, in id ipsum, quod est ita vnà habitare fratres, vt sicut in Actis Apost. scriptum est, sit eorum cor vnū & anima vna: & nihil sit cuiusque proprium, nihil diuisum, sed omnia communia. esse enim versiculi huius hunc sensum legitimum, pertinereque in primis ad vitam communem religiosorum, interpretis & testis est Apostolica traditio, quam in hac epist. Clemens sic interpretando secutus est. Idem fecit pater Aug. in sermone 52. de communi vita clericorum. loquens enim de clerico religioso, professus est (inquit) communiter viuendi societatem, & professus est, quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Et in Psal. 132. de illa prima ecclesia loquens, Ergo ipsi (inquit) primi audiuerunt. Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum. sed non soli audiuerunt. non enim ad illos solum ista dilectio & vnitas fratrum venit. venit enim & ad posteros ista charitatis exultatio & votum Deo. Haftenus August. Sic etiam magnus Basilius interpretatus est in eodem cap. 19. asceticarum constitutionum. sic enim ait de ijs, qui vitam communem profitentur: Dauid in psalmo cecinit, Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Cum igitur in scriptura tum prophetæ, tum Lucæ Euangelistæ in Actis Apostolorum sit societas ista vite communis, quam multiplicium ordinum monachi & religiosi secundum apostolicam traditionem profitentur, quid iam noui heretici nomen monachi aut monasterij, in scriptura à nobis requirunt? an negant in scripturis rem subiectam vocabulo homouij, aut theotoci, quia neutrum horum in scriptura legant? minimè. ergo aut rem homouij tollant, quia verbum homouij non legunt: aut si non tollunt rem homouij, quantumuis verbum ipsum non legant, nec vitam communem monachorum tollant, quantumuis neque verbum monachi, neque monasterij in scriptura legant, quæ sunt alioqui cum ipsa apostolica traditione vite communis, nata, vt ex Dionysio Areopag. Pauli discipulo, in ecclesiastica hier. c. de monastica consumptione perspicui potest, qui monachos appellat: & Philon Alexandrinus, qui beatum Petrum Romæ vidit tempore Claudij Imperatoris, eorum domicilia monasteria vocat in libro, quem de prima Marci euangelistæ ecclesia, vt ait beatus Hierony. scripsit, ex quo (inquit idem Hierony.) apparet, talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nuntiantur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit: nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonium egentibus diuidant: orationi vacetur & psalmis, doctri-

Qui vitam communem in epist. Clem. quæ in non possidendo vllam rem priuatè cernitur, reprehendit, illud item simul reprehendit, quod Dominus dixit illi adolescenti, Vnde

Psal. 132.

Res subiecta vocabulo monachi, in scriptura est, licet non sit vocabulum ipsum.

doctrinis quoque ac continentia: quales & Lucas refert primùm Hierosolymis fuisse credentes. Hęc beatus Hieronymus Fertur is Philonis liber in manibus omnium *περὶ βίου θεωρητικῶν ἢ ἱκετῶν* inscriptus. Quòd si vitam communem religiosorum, de qua loquimur, propter votū, ex quo suscipitur, Magdeb. reprehendunt, nihil enim explicarunt, nos ecclesias omnes Orientis & Occidentis reprehensoribus exēplo Pauli opponimus, quę talem consuetudinem habent, vt cōmunem vitam ex voto suscipiāt & profiteantur, quicumque volunt, si probati sint & idonei. quę consuetudo nō aliundē, quàm ex Apostolica traditione nata est, neq; nasci potuit. In illa enim prima ecclesia, qui huiusmodi vitam communem profiteri volebant, si postea à proposito & recepto exciderent, rei voti erant. quod crimē exemplo seuerissimi supplicij, ac maximi terroris, primùm in Anania & vxore eius, à beato Petro vindicatum est: quia vt beatus August. in regula sua prima ait, non licet sibi retinere, quod per pactum ad omnes pertinet, & Deo est consecratum, quod Ananias & vxor commiserant, qui (vt ait beatus Hierony. in epistola ad Demetriadē) post votū abstulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant, partemq; sibi alienę substantię reseruauerunt. Præterea, quòd secundum institutionem Apostolorum etiam in ecclesijs cōmunem vitā ex cōmuni sumptu ecclesiarum clerici viuerent, testimonio est, quod Clemens Rom. lib. 2. de const. apost. cap. 58. scribit: Si quis presbyter ex parœcia (nos verbo iam pro Latino trito dicecesim vocamus) aduenerit, excipiatur à presbyteris *κοινωνικῶς*: si diaconus, à diaconis *κοινωνικῶς* excipere iubet, id est, more vitę communis, siue vt ratio vitę communis postulat, vt scilicet communicentur cum eis, quęcunq; opus erunt. Eodem verbo vsus est Eusebius Alexandrinus Archiepisc. ante annos mille trecentos in sermone de Dominico die, hortans ad permanendum in ecclesia vsque ad extremū Missę, siue (inquit) sit *κοινωνικῶς*, siue non sit, debet permanere, quousq; dimittatur ecclesia. Hoc enim significat *μέχρι τῆς ἀπολύσεως τῆς ἐκκλησίας*, id est, siue sit clericus vel religiosus. hi enim, quia vitam communem ducerent, dicebantur *κοινωνικοί*, siue ex laicis. hinc dicta sunt à tempore Apostolorū cœnobia, & canonici cœnobiōrū: vnde sermones magni Basilij ad canonicos in cœnobijs, & ad canonicas. Itaque non solum in monasterijs & cœnobijs monachorum vita communis à temporibus Apostolorum suscepta & culta semper fuit, sed ex magna etiam parte in ecclesijs cathedralibus, quas vocant, à clericis canonicis. vt etiam Guilielmus Durantes, cognomento Speculator, ante annos 300. libro 6. diuinorum offic. cap. de 7. diebus post pascha, testatus est pluribus antiquorum decretis obseruatis Urbani, Augustini, Gregorij primi, Greg. 7. 12. q. 1. cap. Quia. & cap. Scimus. & cap. sequenti. & ext. de vit. & hon. cap. Quoniam ergo qui non contenti viuere ex communi sumptu ecclesię, propriū etiam habere voluerunt, cū prius à vita communi cœnomici vocarētur, canonici postea vocati sunt, quòd sub ecclesiastica regula bonis moribus vi-

Violatio voti in Anania, & vxore eius seuerè vindicata.

Vita communis non solum in cœnobijs, sed in ecclesijs à clericis canonicis ex voto suscepta.

bus viuere, & canendis psalmis inuigilare debeant. sic enim videtur mihi interpretatus esse verbum canonici beatus Gregorius in epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum. 12. q. 1. cap. Quia. Clerici autem, qui ex ecclesia communiter viuentes, nihil proprium habere volunt, canonici regulares appellati sunt. quod ad regulam viuendi communiter ex ecclesia, regulam paupertatis, id est, nihil habendi proprium, ex voto adiungant. atq; huiusmodi clericos, canonicos regulares diu fuisse olim in ecclesia Hierosolymitana patriarchali, vnde primùm à sanctis Apostolis hæc communis vita, & institutum nihil possidendi, vsque ad nostra tempora manauit, auctores sunt Iacobus Vitriacus episcopus Achonenfis ante annos 300. & amplius, & Ludolphus Carthusiensis natione Teutonicus, ante annos amplius 200. Rursus in ecclesia Nazarenfi cathedrali fuisse huiusmodi clericos canonicos cum episcopo regulares, testis est epist. decretalis Innoc. 3. ext. de regul. cap. Sic. Ad hæc, Cambius canonicus Mediolanensis ante annos prope centum, Hierosolymam ad loca illa sancta & religiosa profectus, narrat venisse ad manus suas librum antiquum, inscriptum de liberata & capta terra sancta, ex bibliot. ecclesie montis Sion, in quo sic scriptum erat: Habet Hierosoly. patriarcha quosdam episcopos suffraganeos, Bethleemitanum, Ebronensem, & Liquidensem. fuit autem ecclesia Bethleemita prioratus canonicorum regularium vsque ad tempora Balduini primi regis Latinorum. Hæc ille. Item Iuo episc. ad canonicos ecclesie Beluacensis, in qua fuerat Canonicus, factus postea episcopus Carnotensis, sic scripsit: Præfens animo, corpore autem absens, exopto & exhortor, vt pacem scetmini & sanctimoniam: hæc vouistis, hæc debetis. Præterea scriptum est in historia Teutonica episcoporum Salisburgensium, Paschasio pōtifice Romano, factum esse Conradum episcopum Salisburgensem ante annos 450. & amplius, fecisset eum, vt à clericis ecclesie sue regula beati Augustini, id est, canonicorum regularium, susciperetur. Immo vsque in hodiernum diem canonici ecclesie cathedralis Garolitanæ, siue Garopolitanæ in Scotia, regulares sunt, id est, vitam communem viuunt, & nihil proprium habere possunt, sicut ante annos 300. & amplius, vt perspicui potest ex decretali Innocen. 3. ext. de statu mon. cap. Per tuas. Hæc omnia, quæ hætenus commemorauimus, eò spectant, vt intelligant Magdeburg. vitam communem, quam improbant, non solum in monasterijs & cœnobijs monachorum, quæ ipsi oderunt, & eorum magister Luterus tum igne linguæ suæ, tum armis & incendijs Rusticorum in Germania deleuit, sed in plerisque ecclesijs cathedralibus episcoporum ad exemplum Apostolicæ institutionis, ab ipsis vsque præcis temporibus fuisse. Quod si communem vitam monachorum non patiuntur Luterani ex Apostolica institutione venisse, quia verbum monachi in scriptura non legunt, patiantur vitam communem ministrorum ecclesie, qui sunt presbyteri, diaconi, & episcopi, quæ verba in scripturis legunt. Sed de his hætenus, respondeamus ad alia.

Defensio

Defensio doctrinae de solemnibus benedictione sacerdotali nuptiarum, in epistola Euaristi: de causa eius & utilitate: & responsio item ad id, quod in huiusmodi traditionibus obijciunt Magdeburgenses, esse laqueos conscientiae.
 Cap. 3.

AC rursus, ut iam ad illud alterum de publica & solenni in templis benedictione nuptiarum, quam reprehenditis, veniam, si quod in Gen. 1. Gen. 1. Genesis de Adam & Eva scriptum est, Benedixitque illis, & ait, Crescite & multiplicamini: similiter secundum traditionem à maioribus relictam, & in ecclesia catholica per omnes mundi partes conseruatam interpreta- mini, nunquam epistolam grauissimam sancti Euaristi Apostolici pontifi- cis propter benedictionem nuptiarum, quam secundum traditionem Apo- stolorum sanxit, accusaretis. Aliter enim, inquit, ut à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus, non fit coniugium: & quae sequuntur. Quia enim Dominus in Adam & Eva pri- mis coniugibus, ceteris omnibus coniugibus benedixit: qui postea usque ad consummationem seculi, secundum illam à principio legem coniuga- lem per os Adae omnibus coniugibus pronunciatam copulandi erant, & quia in illis ab initio coniugale foedus tam excellenti mysterio consecrauit, ut in eo magnum vnionis Christi & ecclesiae sponsae sacramentum, ut nos Apostolus docuit, designaret: idcirco sancti Apostoli tanquam illius diui- nae benedictionis & sacramenti nuptiarum interpretes, & religiosi cultores, diuine tradiderunt, ut quod erat sacramentum, ut omnia honestè & se- cundum ordinem fierent in nobis, sacerdotali ministerio cum precibus & oblationibus honoraretur: & noui coniuges benedictionem sacramenti ecclesiae per ecclesiasticos ministros, ut decebat, acciperent. Sed quia noui heretici negant quoque sacramentum esse coniugium, differant de hoc postea aduersus eos. nunc ad illud respondebo, quod hic potissimum isti accu- sant, nempe quod ad hunc ritum publicae huius & solennis benedictionis nuptiarum, necessariò omnes ecclesias obligari pontifex Euaristus vult: atque hoc quidem ad humanam traditionem, & laqueum conscientiae in- rectum pertinere putant. sic enim dicunt, quod quidem nunquam dicerent, si quid sit laqueum iniicere apud Paulum, intelligerent. tunc enim laqueus iniicitur, si de quo Christus consilium dat, & non praecipit, quia fit ardu- um quid, & communes hominum vires superans, idè postea lege composita cuius iubeatur, quod est per vim legis quasi laqueo ad id trahere. Hinc Sa- lomoni in Proverb. Laqueus, inquit, viro, celeriter proprio ore sanctifica- re: post votum namque poenitere contingit. Hunc locum imitatus Apostolus, hor- tans ad vitam caelestem, & nulli eam imperans, cum sciret Dominum dixisse: Qui poterit capere, capiat: postquam commoditatem eius vitae ad seruandum Deo expeditius ac liberius, exposuit: subiungit: Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis iniiciam: id est, non ut, quod in vestra

Vuu potestate

potestate est, promittatis, & postea promississe poeniteat, ad quod seruandum per vim postea tanquam laqueo legis iniecto trahi necesse sit: sed tantum, inquit, ostendi, quis hinc manaret fructus. Frequens est in scripturis

- Pro. 6.** vocari laqueum legem, vt cum ait idem Salomon: Laqueus fortis, labia proprij oris. nempe quia tenetur lege constrictus, qui promissit, & rursus,
Pro. 13. Lex sapientis, fons vitæ: insipiens sub laqueo morietur. Hoc dicit, quia lex
1. Tim. 1. imposta est, sicut Apostolus ait, iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus. hi omnes sunt insipientes, quos Salomon dicit, qui dū legem nō seruāt, efficitur eis lex fons mortis, & laqueus interitus. Et rursus in Proverb.
Pro. 22. In vijs tortuosis tribuli & laquei: laqueos vocat leges positas iniquis, qui non ambulant vias directas, sed obliquas, in quibus sub ijs legibus, quas transeunt & violant, tanquam sub laqueis intereunt. Interrogemus ergo nunc Magdeburgenses, qua ratione sit laqueus lex benedicendi publicè ac soleenni ritu in templis nouis nuptis cum maritis, antequam conueniant in vnum? An quia optio libera est, non benedicere? minimè. non enim hoc in Euangelio ostendi potest, sicut ostenditur libera optio vitæ cælibis ei, qui nondum vouit, & idè illi iuberi non potest, quin iubendo laqueus iniiciatur. Licuit ergo sanctis Apostolis hunc ritum iubere & tradere, vt quidem tradiderunt, vt sanctus Euaristus testatur. Quod si huic epistolæ Euaristi, in qua hoc notatis, non creditis: interrogate omnes ecclesias Orientis & Occidentis, an hunc ritum teneant & seruent? vndè ergo acceperūt, nisi à sanctis Apostolis? si hoc accusatis, quod omnes ecclesias hac lege obligari Pontifex voluit, at non hoc Pōtifex solus Euaristus voluit, sed sancti Apostoli prius voluerunt, à quibus traditum & custoditum esse affirmat: quare Apostolos hic accusate. immò accusate Paulum Apostolum, quod cum

Quædam apostoli præceperunt ecclesie, qua Christus non prius præceperat.

Tertull.
Ambrosius.
Chrysoft.
Hieronymus.
Theodoretus.
Seuerianus
Gabalonen.

Dominus non præcepisset prius in Euangelio, vt si quis frater vxorem haberet infidelem, & hæc consentiret habitare cum eo, non dimitteret eam: Paulus tamen præcepit: non enim dicit, Quod vult, faciat: ita vt optionem det, & liberum relinquat non dimittere: neque dicit, Melius faciet, si non dimittat: sed dicit præcipiendo, Non dimittat eam. Quod magis adhuc intelligi potest ex eo, quod deindè subiūgit: Quod si infidelis discedit, discedat. non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi: ergo non dimittere eam, si consentit habitare, ad seruitutem & obligationē pertinet, qua tenetur fidelis manere cum infideli consentiente habitare, alioquin non diceret, cum non consentit habitare, remanere infidelem liberam ab illa seruitute & obligatione. sic etiam grauissimi authores intellexerūt, Tertull. lib. 1. ad vxorem, Ambr. in cōment. epist. ad Cor. item Chrysoft. licet interpres non intelligens verbum Græcum *περὶ νόμιμον*, malè consulendo acceperit, Hierony. in Com. Esa. cap. 15. Theodore. in Com. Pauli, Seuerianus Gabalonenfis explanans illum locum, Vnumquenque sicut vocauit Deus, ita ambulet. Dicite ergo Paulum iniecisse laqueum: immò accusate omnes vestros legeslatores, quicumq; vobis leges sanxerunt, id est,

id est, vt vos interpretamini, laqueos iniecerunt: quia ijs ipsis legibus obligare voluerunt. Ac rursus, si ad id, quod sanctum & vtile est, obligari omnes ecclesias, iugum durum est, & id accusandum esse iudicatis, accusate etiam cetera Apostolorum praecepta. Sed vultis fortasse, vt leges non sint laquei: Recte, Seruate illas, & fient vobis fons vite, sicut ait Scriptura. Sic quoque de hac lege benedicendi coniugibus dicendum est. Deinde, si lex utilis est, quis neget obligationem eius vtilem & salutarem esse? Videamus igitur, quorsum spectet, coniugibus cum precibus & oblationibus in ecclesia benedici à sacerdotibus: èd scilicet, vt bonae soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant, vt idem pontifex Euaristus ait. An parua haec utilitas? aut nunquid, quantum preces apud Deum valere possint & soleant, ignoratis? si cibis, quo alimur, per verbum Dei & orationem sanctificatur, vt idem sanctificatus, corpori & animae utilis efficiatur: dubitabitis, quin coniuges per orationes & sacerdotalem benedictionem sanctificati, ad bonas proles generandas proficiant? Praeterea, de vxore inquit Apostolus: *I. Tim. 2.* Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanerint in fide & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate, siue potius cum castitate, vt B. Hieronym. scribens aduersus Iouinianum, legendum esse affirmat, ex quo intelligant parentes, inquit B. Ambrosius in libro de virginibus, quibus virtutibus filias erudire debeant, quarum meritis delicta sua redimantur. Virgo enim, inquit, matris est hostia. & beatus Basilius in libro de virginitate, Si non manserint, inquit, filij in fide, dilectione & sanctificatione cum castitate, tenebuntur parentes crimine transgressionis. vnde statim subiungit: Suadeat pater filio, & mater filiae, vt casti sint in Christo. *κοινὸν γὰρ τὸ γέννημα*, id est, communis enim est proles. Si igitur tantum interest parentum, vt eorum studio & vigilantia filij bonis moribus instituantur, vt in filiorum probitate salus parentum pendeat: contra verò, in vitio pendeat interitus ex incuria & indulgentia: quid magis in hac re necessarium, diuine institui & tradi ecclesiae sanctae potuit, quam vt sacerdos nouis coniugibus per verbum Dei & orationem benedicat, vt bonae soboles, sicut Euaristus ait, ad salutem parentum generentur, id est, tales, quae in fide, dilectione, sanctificatione & castitate, studio sancto genitorum permaneant? Etenim si oratio priuata iusti multum valet apud Deum, quis dubitet, quin multo plus valeat ad sanctificandum oratio publica sacerdotis nomine ecclesiae, quam Christus Deus noster ita sanctificauit, vt exhiberet eam sibi sponsam gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt esset sancta & immaculata? Denique, vt hunc locum finiam, accusare Apostolicum ritum ecclesiae catholicae in benedicendo coniugibus in templo, quid aliud est, quam velle, vt coniugium Christianorum nihilo sanctius sit apud nos, neque magis à nobis honorandum, quam ab infidelibus suum coniugium? at si ita fieri oportet, & non excellit coniugium Christianorum, neque plus gratiae accipere, neque plus sanctificationis praestare debet, quod est, quod Apo- *Ephe. 5.*

1. Cor. 7. stolus ait: Sanctificatur enim vir infidelis per mulierem fidelem, alioqui filij vestri immundi sunt, nunc autem sunt sancti? an hoc dici potest de matrimonio coniugum infidelium? Quod si non potest dici, an non decet, ut cum precibus & oblationibus benedicatur, orante sacerdote, ut tales ex coniugibus Christianis procreentur, quales sacramentum Christiani matrimonij decet? Nihil amplius faciet ecclesia in coniugio Christianorum celebrando, quæ ex Apostolo, ut paulò antè dixi, didicit magnam vniõnem Christi & ecclesiæ sponsæ in carnè vnam, qua nutrit & fouet eam, in vniõne coniugali mysticè significari, & quæ legit apud Salomonem, à Domino aptari mulierem viro: & apud prophetam Malachiam, Dominum testificari inter virum & vxorem: nihil, inquam, ampliùs faciet, quàm infideles sine Deo, & sine scriptura sancta in hoc mundo, qui hæc ignorant, qui nihil horum credunt, quibus hæc omnia fabula sunt. Sed de his hæc tentis.

Eph. 5.

Pro. 15.

Mal. 2.

Defensio doctrinæ de aqua bened. Et cum sale, ad sanctificationem populi adspargenda, in epistola Alexandri. Et contra scripturas esse, quod tradunt Magdeburgenses, idololatriam esse, quicquid fiat ad cultum Dei sine mandato eius. & aliquid de traditionibus Apostolorum sine scripto.

Cap. 4.

Sequuntur alia, quæ deinceps calūniantur Magdeburgenses. & de aqua, inquit, benedicta Alex. 1. sed quia idem notârunt priùs, & multanos superiore libro de benedictione aquæ ex scripturis sanctis respondimus, non est necesse eadem repetere. illud tamen hîc isti addiderunt, quod aquæ cum sale benedictæ, vis sanctificandi adspersos adscribitur, id quia sine mandato Dei fiat, idololatriam esse & superstitionem. Hæc sunt ab impio Caluino, quanquam inimico, mutuati, ut solent hæretici alij ab alijs mutuari. Tradit enim Caluinus in suis impijs institutionibus, omnes Dei cultus voluntarios sine Dei mādato, Deo esse odiosos: Hoc verò Magdeb. cum exaggerarent, ad idololatriam pertinere dixerūt. nihil est enim odiosius Deo idololatria & superstitione. Repetam ergò hîc, etsi non omnia, quæ Caluino ad hunc locum lib. 2. de votis monasticis respondi: An si quis se castrare voluerit propter regnum Dei, ut hoc vitæ modo & instituto Deum colat, aliquid faciet Deo odiosum, adde etiam superstiosum, cum hoc potiùs insigniter idem Dominus laudârit? aut nunquid non hoc faciet sine mandato eius, qui cum hoc mandare nollet, tanquam aliquid arduum & supra naturam, subiungit: Qui poterit capere, capiat? Deinde in veterè lege, quæ tot ac tantis mandatis abundabat, cultus Dei voluntarius sine mandato eius, non erat Deo inuisus, sed potiùs gratus, quomodo in nouo testamento erit? Bouem, inquit, & ouem, aure & cauda amputatis, voluntariè offerre potes: votum autem ex eis, solui non potest. Distinxit planè hoc loco Lex, quod ad Dei cultū ex mādato fit, cuiusmodi est votum

Matth. 19.

Leuit. 22.

votum reddere, sicut scriptum est, Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere, ab eo, quod in voluntate positum est, vt fiat, aut nõ fiat, Deo alioquì acceptum & gratum, quale erat in lege Moisis offerre Deo hostiam aure & cauda carentem: si quis tamen hostiam Deo vouisset, quia votum Deo soluere, mandatum Dei est, necefsè erat, vt integra esset victima, id est, vt aure & cauda non careret. cùm autem Lex spiritualis sit, sicut Apostolus ait, necefsè est hanc legem Leuitici impleri in nouo testamento secundùm spiritum: non enim venit Dominus, vt ipse testatus est, ad soluendam legẽ, sed ad implendam: Necefsè, inquam, est, habere nos aliquas hostias spirituales voluntarias, aure & cauda carentes, id est, liberas à lege mandati, cui necefsariò in auditu auris, sicut ait scriptura, obediendum est, & cui tãquàm gubernaculo obsequendum. Est enim auris Symbolum obedientiæ, quæ ad mandatum refertur: & cauda ceu clauo aues remigium alarum huc, aut illuc flectunt, & volatum dirigunt: vt Lex mandati facit quæ ad hanc aut illam actionem iubendo flectit, significare autem hoc in ænigmate caudam, nè quis dubitare possit, docet Esaias, qui postquàm dixit, prædicens bellũ illud funestum, à Romanis populo Iudaico inferendum, Disperdet Dominus ab Israel caput & caudam vna die: interpretãs, quosnam caput, & quos caudam vocasset, & cur: subiungit, Senem, & eos, qui facies siue personas admirantur, hoc caput, sic enim est apud 70. nempe eos dicit, qui potestatem iudicandi habebant, & corruptè iudicabant, qui in Actis Apostolorũ principes populi & seniores vocantur, vt beatus Cyrillus in eodem loco Esaiæ notauit. sequitur deinde, Propheta docens mendacium, hic est cauda. Doctores ergò & prophetas, quia expositione mandatorum Dei, quæ est muneris eorum, huc aut illuc populum flectunt, caudam vocat. Quarè qui cultus Dei voluntarios, id est, mandato Dei nõ sancitos tollunt, hi aut hostias veteris testamenti, quæ aure & cauda amputatis, secundùm legem Leuitici voluntariè Deo offerri poterant, damnant: aut cõtra Apostoli sententiã, legem illam Leuitici, spirituales esse & vmbra habuisse, negant. Quòd si neutrum volunt, id est, neq; legem Leuitici repræhendunt, neque spiritu carere dicunt, coguntur planè hostias spirituales ad Dei cultum sine aure & cauda, spiritualibus nobis concedere, id est, quæ voluntariè sine auditu & directione mandati Dei, ad Dei cultum offerri possint: tamen si nõ offeruntur sine verbo Dei, non quidem iubente, sed approbãte, vt in hoc loco Leuitici cernitur. Sed Luterani magistri non discernunt ista. Præterea, si oēs cultus sine mandato Dei, sunt abominabiles ac superstitiosi, cùm Dauid aiebat: Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, petebãtne, vt quod Deo alioquì odiosum erat ac superstitiosum, gratum ei efficeretur? Voluntaria enim oris non sunt dicenda, quæ Deus mādāt, sed potiùs quæ quis ad colendum Deum vltro facit, vt quod Dauid se fecisse proximè dixerat: Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ, Deinde, quia euenire solet, vt coactus quis iuret & statuat in corde, vnde Apostolus in episto. ad Corinth.

Eccle. 5.

Rom. 7.

Matth. 5.

Psal. 17.

Esa. 9.

Act. 4.

Cyrillus.

Qui cultus
Dei voluntarios
tollit, hanc
legem repræ-
hendunt, aut
spirituales
esse negant.

Psal. 118.

1. Cor. 7.

Psal. 118.

Leui. 19.

Eccles. 5.

priore: Nam qui statuit, inquit, in corde suo, non habens necessitatem, id est, non coactus, sed potestatem habens suæ voluntatis, id est, statuit sponte, idcirco Propheta postquam dixit, iurasse & statuisse se custodire iudicia legis, ut doceret, sponte hoc iurasse, ut scilicet hoc bonum suum non ex necessitate, sed ex voluntate esset, ut Paulus ad Philemonem scripsit, subiungit: Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine. quod perinde est, quasi diceret: Sit tibi Dñe acceptum, q̄ iurauerim custodire iudicia iustitiæ tuæ: & adiuua, ut custodiam. illa autem iudicia dicit, quæ sunt in Leuitico, de non stando contra sanguinem proximi, nec eum odio habendo, neq; querenda ultione, & alia huiusmodi, à quibus statuerat & iurarat Propheta nullis se aduersis rebus aut cruciatibus declinaturum: vnde statim subiungit: Ego autem humiliatus sum nimis. Iurare ergo voluntarium fuit, & sine mandato: & iurauit causa colendi Deum, ut scilicet, sic iurando, se in virtute & sancto proposito confirmaret ac stabiliret, qui fuit pius in Deum cultus. Sed hic fortasse cauillabitur Calvinus, & cum eo Magdeburgenses, iurasse quidem Prophetam vltro ea, quæ alioqui facere necessè erat. Sed esto, concedamus hoc: at iurare non fuit necessè, quod quidem absq; mandato fecit, quod fuit genus cultus voluntarij sine mandato. Etenim si quod iuro me facturum, id quidem antequam iurem, facere non est mihi necessè, & est alioqui sanctum & Deo acceptum, & in scripturis sanctis laudatum, an non erit præstantius & excellentius, q̄ si id ipsum faciam, cum liberum est mihi, non facere? an si quid rectè fiat, non erit eo melius, quo firmitus? Qui matrimonio, inquit Apostolus, Virginem suam iungit, benè facit. si quidem necessitatem habet iungendi, & non habet ad non iungendum, potestatis voluntatis suæ, nempe quia omninò vult filia nubere: sed qui non iungit, melius, inquit, facit, scilicet cum non habet eiusmodi necessitatem, sed potius potestatem voluntatis suæ: & qui hoc statuit in corde suo, & Deo promittit, ut multi in Ecclesia catholica laudatè facere solèt, qui sic virgines suas seruant, & non inuitas, sed volentes, Deo consecrant, de his enim loquor, hic profectò melius secundum Apostolum facit. Quis ergo audeat iam dicere, præter Calvinum & Magdeburgenses & cæteros eorum similes, omnes cultus Dei sine mandato, Deo displicere, esseq; supersticiosos? sed hi sunt, qui impiè nihil volunt, quanuis sponte & consideratè, promitti & voueri Deo ad cultum eius, cum apertè dicat scriptura: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: ergò rursus placet fidelis & considerata promissio. Sed hætenus de cultu Dei voluntario, qui *ἑθελουσιεῖα* ab Apostolo dicitur, de quo plura adhuc paulò post, quem hic in epistola Alexandri Magd. idcirco quasi supersticiosum damnarunt, ut ad dispersionem ex aqua & sale benedicto, quæ in eadem epist. ad cultum Dei, & populi sanctificationem tanq̄ genus oblationis & spiritualis hostiæ secundum apostolicam traditionem fieri iubetur, repræhenderent: Voluntarium enim hunc quoq; cultum esse crediderunt, ut in vno loco gemino errore ducere-

dicerentur: & q̄ cultum voluntariū sine mandato Dei, odiosum Deo esse, contra scripturā, vt do cui, tradunt: & q̄ hunc cultū adspersionis ex aqua & sale sanctificato, ad sanctificandū populū à sanctis Apostolis, qui spiritum Dei habebant, mandatū esse negant. quos planè consuetudo ipsa omniū ecclesiarum, apostolicæ traditionis confirmatrix, redarguit, & in errore versari conuincit. id quod satis clarè idem pont. Alexander significauit, cū dixit, aquā sale conspersam populis benedicimus. Nisi enim eiusmodi ritus iam antea ecclesiæ traditus fuisset, & ab ecclesia receptus, & consuetudine cōfirmatus, nunq̄ sic dixisset, aquam sale conspersam populis benedicimus. quin potius, si ipse primus huius cultūs ac religionis author fuisset, hoc modo dixisset: Statuimus, aut Volumus, siue quo alio simili, vt deinceps aqua sale cōspersa, populis benedicatur. Hoc ergò fecit pont. qd̄ in ecclesia fieri solitū sciebat: idemq̄ in posterū faciendū esse mandauit: id est, vt cōsuetudo à sanctis Apostolis instituta & tradita, seruetur. Sed vos Mag. & cæteri Lutherani, nulla alia instituta aut mādata Apostolorū esse creditis, q̄ que verbis expressa legitis. Quarè apud vos inane verbum est, & omni re subiecta caret, quod Paulus ad Thessalonicenses scripsit, inquit: Itaq̄ fratres, state, & tenete traditiones, quas dedicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostrā: nihil enim est, vobis authoribus, quod per sermonē acceperimus. Si vos à fide Ecclesiæ non excidissetis, non sic existimaretis. Sed quia non statis in fide maiorum, & in eadem regula, sicut Apostolus ad Philip. scripsit, non permanetis, idcirco eorum traditiones non tenetis. Rectè itaq̄ Apostolus dixit: State, & tenete traditiones: qui enim non stat, nō eas tenet. In hoc ergò verum est verbum, quia iidem sunt, qui stant, & qui traditiones tenent: propterea vos non tenetis, quia non statis, sed cecidistis.

Qui traditio-
nes sine scri-
pto nō tenent,
verbis Pauli
conuincuntur
cecidisse-
2. Thes. 2.

Philip. 3.

Responsio secundum scripturam & apostolicum canonem, ad accusationem Magdeburgensium in epistol. 2. Sixti de supplicio populi quasi iniusto propter laicum, qui vasa sacra tetigit. Item responsio secundum scripturam ad accusationem in epistol. 2. Soteris de sacratis fœminis prohibitis tangere sacra vasa, & ferre incensum ad altare, & quorsum tendat eiusmodi accusatio.

Cap. 5.

Accusant rursus quòd in epist. Alexandri statutum est de vasis sacris non contrectandis, nisi à sacratis hominibus. Sed quia satis ad hoc superiore volumine responsum est, nec hīc opus est plura dicere, nec eadem repetere, ad illud tantū hīc respondebo, quod hoc etiam loco addiderunt. Accusant enim præterea, quòd in epistol. 2. S. Sixti Pontificis, qui idem statuit, scriptum est de pœna & supplicio eius, qui contrectarit. Sed recitemus sanctionem: Quia, inquit, in hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq̄ Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs, quàm à sacratis, Dominoq̄ dicatis contrectentur homi-

hominibus: indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa, quæcūq; sunt, humanis vsibus seruiant: aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eis dicatis tractentur viris. deindè subiungit, nè pro talibus præsumptionibus plagam imponat populo suo: & hi etiam, qui non peccauerunt, mala patiãtur, aut pereant: quia perit pius sapiensimè pro impio. Hoc, inquam, Magd. accusarunt, quòd iniustum esse videretur, vt non tantùm qui vasa tangeret non sacratus, sed etiam totus populus, qui non tetigit, puniretur. Videtur tamen Magdeburgenses aliquantùm profecisse: qui enim prius accusabant, quòd esset in nostra Ecclesia prohibitum, nè sacra vasa à Laicis tangerentur: nunc paulo religiosiores facti, illud iam potiùs accusant, quòd non is solùm, qui vasa attrectãrit, cui scilicet attrectare non licebat, puniatur, sed etiam populus, qui non attigit, quasi innocens videatur, cùm non sit tamen. Sed cur populus puniatur? nempe quia non satis est non tangere, vt culpa tangendi quis vacet, sed oportet non committere, vt alius tangat, cui non liceat: quod quidem fit sæpè dissimulando, & patienter ferendo, quod minimè dissimulandum est. Comparent ergò Magdeburgenses cum his ea, quæ Apostolus in epist. ad Corinth. priore scribit de supplicio nõ tantùm eorum, qui de pane illo viuifico indignè edunt, sed eorum quoq; qui non dant operam, nè id fiat, cùm possunt. Idèd ergò, inquit, inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Deindè subiungit: quòd si nosmet ipsos dijudicaremus, nõ vtiq; iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, nè cum hoc mûdo damnemur. Quem locum interpretans in parænesi ad pœnitentiam beatus Pacianus episcopus Barchinonensis, cuius meminit beatus Hieronymus inter ecclesiasticos scriptores, Latere, inquit, peccator, si in hoc seculo aut morte interciperis, aut languore cõsumeris, nè puniaris post seculum: intellige quantum sceleris admittat, qui ad altare venit indignus, cui pro remedio computatur, cùm aut morbis laborat, aut morte dissoluitur. Quòd si vestra vobis vilis est anima, parcite populo, parcite sacerdotibus. Clamat Apostolus, Exiguum fermentum totam massam corrumpit: quid facias tu, propter quem omnis massa corrumpitur? propter quem laboratura est tota fraternitas? Viues tot animarum reus? excusaberis, cùm te Ecclesia dixerit suæ cædis authorem? cùm tibi cõmunionem suam imputauerint innocentes? Ecce iterùm Apostolus ad sacerdotes: Nemini citò manus imposueris, nè communices peccatis alienis. Haçtenùs Pacianus author grauisissimus & sanctissimus. Item B. Chrysostr. in comment. Psalm. 49. interpretans illum versiculum, Et cum adulteris portionem tuam ponebas, de eo, qui cum indignis ad mensam Domini accedit. *mesita* enim, quam interpretes vertit portionem, vocat Propheta, vt Dionysius quoque vocat particulam, siue portiunculam cœnæ Dominicæ, siue sanctæ Eucharistiæ. Si videris ergò, inquit, aliquem eorum, qui tecum congregantur, fornicantem, & ad sacramenta accedentem, dic ei, qui est minister distributionis eorũ, Hic est indignus sacramentis.

Cur populus
aliquando ius
sè puniatur,
quòd sacra va-
sa à laicis tã-
gantur.

1. Cor. 11.

S. Pacianus.

1. Cor. 5.

2. Tim. 3.

Chrysostr.

Dionys.

tis. arce prophanas manus. Et paulò pòst, papè quantum malum ex eo, q̄
 celentur atq; obtegantur aliorum putredines, quando dicit eū esse socium
 luendi pro peccato supplicium. Hæc Chrystostomus. Scio non esse paria
 peccata, indignè communicare, aut indignè communicantem dissimulare:
 & laicum sacra vasa tangere, aut dissimulanter ferre tangentem. sed rursùs
 neq; supplicia erunt paria. Illud modò agitur, vt simili exemplo demon-
 stremus, propter peccatū, quod alius peccauit, puniri interdum, qui illud
 quidem non peccauit, non tamen dedit operam, nè id peccati ab alio com-
 mitteretur, cum posset, & deberet. Sic etiam canone Apostolorum 36. cau-
 tū est, vt si populus sua nequitia ac prauitate nolit Episcopū recipere, Cle-
 rus ciuitatis excōmunicetur. Deindè subiungit rationem: Quia, inquit, nō
 fuerunt Clerici peruditores populi subiectionē detrectantis. Ergò sicut, p-
 pter peccatum indignè cōmunicantis cōtingit puniri alios, qui ipsi alioqui
 non indignè communicarunt, & propter peccatum populi recusantis Epi-
 scopum, contingit puniri Clerum, qui tamē nō recusauit: sic propter pec-
 catum prophanè tangentis vasa sacra, contingit iuste puniri populum, qui
 non tetigit. Causam in singulis reddidimus. Repræhendūt præterea Magd. 22
 quod est in Epist. 2. Soteris prohibitum, nè sacratae fœminæ vel monachæ 22
 sacra vasa tangant, nec incēsū ad altare deferāt, quæ omnia, inquit Pon-
 tificex, vituperatione & repræhensione plena esse, nulli rectè sapientiū dubiū
 est. Sic quoq; vobis visum esset, Magdeburgenes, si tales essetis, id est, rectè
 sapientes. Sed quia non rectè sapitis, neq; quicquam honestè & secundum
 ordinem in Ecclesia Dei fieri vultis, sed omnia potiùs indecorè & pertur-
 batè ac confusè, idcirco hoc accusatis. Dicite mihi elegātes & sapientes vi-
 ri, estne honestum & decorum, vt mulieres in Ecclesia doceant? Credo, ne-
 gabitis, nè verbum Apostoli negare videamini, qui in epistola ad Corin. p̄-
 cepit, vt mulieres in Ecclesia taceant. Non enim, inquit, permittitur eis lo- 1. Cor. 14.
 qui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi
 viros suos interrogent. Etenim si non licet illis loqui in ecclesia, vt discant
 saltem interrogando, quāto ergò minùs eis liceat ibi docere? Sed rationem
 Apostoli audiamus: Turpe est enim, inquit, mulieri in ecclesia loqui. Tur-
 pitudinem rei, causam esse dixit, quam quidem turpitudinem rei naturalè
 nulla sãctitas, neq; scientia mulieris excusare potest. Vndè rectè Synodus
 Carthaginensis 4. Apostolū secuta: Mulier, inquit, quanuis docta & sancta, Syno. Carth.
 in conuentu virorū docere nè præsumat. Quòd si docere mulieres in eccle- ca. 49.
 sia turpe est, ac proindè graui & necessaria ratiōe eis interdictum: quomo-
 dō non sit etiam turpe, incensum eas ad altare deferre? An ne igitur mi-
 nistras altaris esse vultis, vt per gradus ex diaconissis altaris, presbyterissas
 postea faciamus? Miseros homines, qui tanto odio Ecclesiæ nostræ fla-
 gratis, ferre incē-
 sum ad alta-
 re, fieri eas
 per gradus vo-
 culari

lunt ex diaconis presbyteris.
1. Cor. 14

Num. 16.
Magd. & caeteri Lut. similes Coritis & Rubenitii.

Magd. patrociniū suscipiunt pseudopostolorum.

1. Cor. 14.
Cur mulieres sacratae siue viduae, siue virgines, non possint esse ministræ altaris.

cusare audeatis. Sed videamus quid apostolus, postquam præcepit, ut mulieres in Ecclesia tacerent, subiūxerit, nè quis existimaret, omne iam decorum in Ecclesia seruari, & omnem turpitudinem vitari, si tantum mulieres in Ecclesia neque interrogarent discendi causa, neque doceret: Omnia, inquit, honestè & secundum ordinem fiant in vobis, quasi multa alia superessent, in quibus honestas quoque seruari, & turpitudinis declinari deberet, cuiusmodi est hoc, ferre mulieres sacratas incensum ad altare, & cætera omnis ministratio, quæ ad altare fit, quod pontifex Soter tam turpe, & tanta vituperatione dignum esse iudicauit, ut ubicumque ea macula adpersa esset, quam celerrimè posset, hoc apostolicæ traditionis decreto abstergi iuberet. Significat autem fuisse hoc à quibusdam pseudoapostolis introductum, qui se in Apostolos transfigurabant. illud, credo, pseudoapostoli isti dicebant, quod contra Moysen illi sacrilegi Coritæ & Rubenitæ, cum Dathan & Abiron, qui incensum in thuribulis sacrilegè obrulerunt: Omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: quid eleuamini super populum? horum vos similes estis. Inter cætera enim, quæ in epistolis pontificum Apostolicorum accusatis, est (ut vestris verbis utar) distinctio Clericorū, siue spiritualium propter sanctitatem, de qua Clemens in 1. epist. & Telesphorus item in epist. sua agunt, cum tamen (inquitis) omnes pij dicantur sancti in scriptura. Hæc vos, quæ ad illud vestrum dogma, vel potius dicam commentum, pertinent, quod traditis, non esse sacerdotium verum & externum, id est, non esse aliud sacerdotium, præter sacerdotium ex baptismo, quod fati à nobis scripturæ autoritate suo loco iam confutatum est. Undè simul intelligi & demonstrari potest, ut est præter commune omnium Christianorum sacerdotium ex baptismo, aliud speciale verum & proprium ex ecclesiastica ordinatione à Christo institutum, sic præter communem sanctitatem baptizatorum, esse aliam specialem hierarchicè in Ecclesia ordinatorum. Ergo ut illi pseudoapostoli incensum à mulieribus sacratis ad altare ferri volebant, tanquam ministræ altaris essent, (ita enim viam muniebant ad communicandum cum fœminis sacerdotium) sic vos eodem spiritu, quo illi, agitati, suscepto illorum pseudoapostolorum patrociniò, epistolam Soteris pontificis, quia hoc dixit, accusatis. Sed illud iam valde ridiculum est, & vobis repugnans, quod cum incensum nullum esse velitis, nec ab vno ferri ad altare, immò & incensum, & altare, & sacrificium omnino tollatis, nunc accusatis, quod sacratis fœminis, nè ad altare incensum ferant, prohibeatur. Sed ut huc locum finiam, in ecclesia nostra catholica, quia omnia, sicut Apostolus præcipit, honestè & secundum ordinem fiunt, mulieres sacratae, siue Virgines sint, siue viduae, non possunt esse ministræ altaris. turpe enim est, mulieres viris præesse. Est autè ministrare ad altare, quoddam præesse Laicis, qui ab eo ministerio arcentur: turpe item, discurrere per ecclesiam, quod necesse esset facere ministras. idcirco huiusmodi virgo, siue vidua, non ministra altaris est, sed potius tanquam altare quoddam, ut Clemens lib. 3. de constitutu-

stitutionibus apostolicis cap. 6. ait: Altare autē, inquit, non obambulat, aut circuit, sed in vno loco positū ac fixū est. sic illas admonuit apostolica constitutio, perseverandum esse in orationibus, nec esse eis circuncursandū accipiendi gratia, sed magis expectādum, vt offeratur illis velut ad altare: ac multo etiā minūs ministrandū ad altare: altare enim ipsum nō potest fungi officio ministri. Sed hæc hæc tēns. transeamus ad aliud caput accusationis.

Defensio doctrinæ de delectu ciborum in epistola Telesphori: & explanatio loci epist. 1. ad Timoth. cap. 4. de cibis, quem locum Luterani deprauāt. & de ieiunio ex scripturis: & de fabulis apud Paulum abstinentium olim à cibis, item explanatio loci Pauli de exercitatione corporali ad modicum vtili, ex auctoritate multorum veterum patrum. Cap. 6.

AC de ieiunio, inquit, Telesphori epistola 1.] Hoc ipsum prius
distinctius adhuc notārant Magdeburgenses cum paucis alijs, quæ
quia ad caput doctrinæ potius pertinere videbantur, responsionem
ad ea in hunc librum reseruauit: Recitabo ergo prius proœmium, quo vsi
sunt isti. Cæterum, inquit, si reliqua ad amussim doctrinæ Prophetarū,
Christi, & Apostolorum examinantur, ipsa mysterij iniquitatis fundamē-
ta & insignia inueniuntur, qualia sunt prohibitio cōiugij, Clementis epist.
2. & quod Euaristus mulierem iubet, si adulterium commisit, viro suo re-
conciliari, aut remanere innuptam, & prohibitio ciborū, Telesphorus se-
ptem hebdomadas ante pascha à carne ieiunare præcipit &c.] Responde-
bo ad hoc extremū prius, vt ordinem respondendi ad caput de doctrina,
quod Magdeburgenses separatim composuerunt, seruem. Hic igitur verū
quoq; est, quod B. Petrus de epistolis B. Pauli scripsit, esse in eis quædā dif-
ficultia ad intelligendum, quæ indocti & instabiles ad suam perditionē de-
prauāt, quale est, quod in epist. ad Timotheum priore scriptum est in eos,
qui cibos tanq̄ natura malos prohibebant. idcirco enim Paulus de eorum
creatione meminit, dicens, [quos Deus creauit] vt illos statim verbo Do-
mini confutaret: De Domino enim dixit Moyses: Vidit cuncta, quæ fecerat,
& erant valde bona. Prouidens autem scriptura, quia bonum est abstinere
à cibis in honorē & cultum Dei ad profectum spiritūs, præsertim cum vē-
turi essent hæretici, qui contradicerent, vt nunc Magdeburgenses, nē quis
falsò existimaret sanciri hinc perpetuam ac necessariā adiaphoriam, id est,
indifferentiam ciborū, non dixit solūm, Quos Deus creauit: sed, Ad perci-
piendū cum gratiarū actione. Quibus verbis satis significauit ijs, qui intel-
ligere volunt, percipi quidē aliquandō cibos alioqui bonos, vt à Deo crea-
tos, nō iuste tñ, nec in Dño: ac proindē non percipi in gratiarū actione: nam
quod iniuste fit, non potest esse in gratiarū actione. Malum enim non est in
bono, vt ait apostolica cōstitutio. Hoc ipsum solet scriptura in alijs prouid-
dere, quibus benē & malē vti cōtingit, vt cū iubet seruis, obedire dominis

2. Pet. 3.
1. Tim. 4.
Exponitur hic
locus quod eo
abutantur
Magd. contra
ciborum delectum.

Cautio scriptura in ijs, quibus bene & male vti contingit.

Quid sit, percipere cū gratiarū actione.

1. Cor. 7.

carnalibus in Christo, id est, iuste: & viduis, quæ non vouerunt, permittit iterum nubere in Christo. Deinde subiungit Apostolus ad confirmationem eiusdem sententiæ, Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Nec hinc dixit solum, Et nihil reijciendum. sed, nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: vt similiter significaret, tunc esse reijciendum, cum non percipitur cū gratiarum actione, id est, iuste & in Domino. Etenim si nunquam euenire hoc poterat, quid opus erat sic dicere, Et nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur? Contingit igitur aliquando, vt non percipiatur cū gratiarum actione, id est, iuste. sic enim videtur interpretari apostolica constitutio, à Clemente Rom. lib. 6. scripta, cum ait cap. 11. Et omnem creaturam Dei bonam esse dicimus, & nihil abominabile: omne quod ad sustentandum corpus iuste sumitur, optimum: Cuncta enim, ait scriptura, erant valde bona. Hastenus apostolica constitutio, scripturæ Pauli, vt mihi videtur, interpretes. Si quis igitur cibus ex se malus & reijciendus esset, maxime is quidem esse videretur idolothytum, at ne id quidem ex se reijciendum esse, aut inquinare posse, ex eo docet, quod sanctificatur per verbum Dei & orationem: compræhensum est enim etiam idolothytum, cum dictum est: Omnis creatura bona est &c. Similiter in epist. ad Corinth. priore, vt doceret non debere fidelem fratrem eijcere vxorem infidelem, tanquam ex se immunda esset, & conuictu eius inquinaretur, si ipsa consentiret habitare cum eo, subiungit: Sanctificata est enim mulier infidelis per virum fidelem. Sæpe enim fidelis infidelem coniugem ad fidem & sanctificationem baptismi adducit: similiter & filios sanctificari per fidelem patrem, aut matrem contingit: sic nunc nullum cibum ex se reijciendum esse docet, ne idolothytum quidem. alioqui si ex se reijciendum esset, esset item ex se immundum. nunc autem per verbum Dei & orationem sanctificatur, non est igitur ex se immundum. quare restat, vt nihil reijciendum sit, quod cum gratiarum actione, sicut Apostolus ait, id est, iuste percipitur. Cum autem iuste percipitur, iuste quoque sanctificatur ac benedicitur. idcirco enim prius posuit percipi cum gratiarum actione, & postea sanctificari. Si verò non iuste percipitur cibus, sanctificatur quidem per verbum Dei & orationem: & erit sanctificatus & benedictus, non tamen iuste sanctificatur & benedicitur ab eo, qui eum sanctificat & benedicit ad vtendum contra iustitiam, vt vos Magdeburg. & cæteri Lutherani facitis, cum carnem, quibus diebus non licet, editis. vestra enim tunc benedictio nec cibum sanctificat ad vtilitatem corporis, nec ad vtilitatem animæ. non enim sanctiores efficit vos eiusmodi cibo iniquè vtentes, neque facit, quin anima iniquinetur malè vtendo. vnde rectè Origenes lib. 8. contra Celsum de benedictione ciborum: Vbi gratias (inquit) egimus, pane vescimur, quia utique oratione & precibus sanctius quoddam corpus conflat, quod sanè sanctiores hos reddit, qui mente integriore hoc ipso vtuntur. Cum igitur Paulus dicendo nihil reijciendum esse, quod cū gratiarum actione (i. iuste) percipitur, sanctifica-

etificatur enim per verbum Dei & orationem, simul docuerit, illud reij-
 ciendum esse, quod iniuste percipitur, nec id sanctificari ac benedici posse
 ab eo, qui iniuste percipit, vt tali sanctificatione ac benedictione fieri possit
 licitum ac iustum: consequens sane est, vt intelligamus fuisse iam tunc, cum
 hæc scripsit, legem de cibis iuste sumendis, & iniuste percipi cibum, aut ci-
 bi genus, si contra legem percipiatur. Vbi enim non est transgressio legis,
 non est iniustitia: & vbi non est lex, cuius transgressio cauenda sit, ab scan-
 dalo tantum cauendum erit, sicut idem Apostolus in epist. ad Romanos præ-
 cipit, vt in adiaphoria ciborum, qui firmiores sunt, nè infirmos scandali-
 zent: in eo enim genere, qui manducat, gratias (inquit) agit Deo, id est, iuste
 manducat: (nulla enim lex prohibet) & qui non manducat, gratias item agit
 Deo, id est, iuste etiam non manducat. Quis enim gratias agit Deo in eo,
 quod ei facere non liceat, & iniustum sit? Tunc ergo docet Apostolus libe-
 rum esse, vtrum libeat facere, neque debere fratres inter se alios ab alijs iudicari.
 Quod si erat lex de cibis iuste sumendis cum hæc (vt dixi) Paulus scripsit, ali-
 oqui nunquam dixisset: non esse reijciendum, quod iuste perciperetur, sic
 enim sancti Apostoli in suis constitutionibus, vt iterum dicam, interpreta-
 ti sunt, percipere cum gratiarum actione, quomodo Magdeburg. vocant
 huiusmodi leges de cibis prohibitis, laqueos & Pharisaicas traditiones, &
 onera Iudaica? Paulus ergo laqueos iniecit, & onera Iudaica probauit. im-
 mo non erat dicturus, secundum istos Pauli correctores, nihil reijciendum
 esse, quod cum gratiarum actione percipiatur, nè intelligi posset, relinqui
 aliud, quod aliquando non perciperetur cum gratiarum actione, ac proinde
 reijciendum esset: non sic, inquam, dicturus erat, sed potius nihil omni-
 no reijciendum esse, siquidem omnis creatura Dei bona esset. An non erat
 ab omni ratione prorsus alienum, vt quod aliquando sponte suscipi sole-
 ret, ac salutare esset, & non arduum, neque difficile, idemque exemplis scri-
 pturæ sanctæ commendatum legeretur, non posset lege sanciri à patribus
 ac maioribus nostris, quos Deus in Ecclesia posuit ad consummationem
 sanctorum, in opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi? Licuerit
 Sauli pugnare cum Philistæis, indicere ieiunium, vt sanctus Leo ait, &
 non licuerit sanctis Apostolis ieiunandi legem per spiritum Dei nobis
 sancire, & dies ieiuniorum statuere, & creophagias interdicerere cum mun-
 do, diabolo & carne pugnaturis? Saul non est reprehensus in scriptura, qui
 ieiunium indixit ad implorandam opem Dei, neque quod in filium, pro-
 pter ieiunij violationem, seuerè animaduertere voluisset: & audetis vos
 reprehendere patres nostros, qui ieiunia nobis indixerunt? Dicite mihi
 Magdeburgenses, vnde didicit Rex Niniuitarum gentilis, indicere ieiuni-
 um Niniuitis? Nonne ex prædicatione Ionæ, pœnitentiam prædicantis?
 Prædicabat igitur Ionas simul cum pœnitentia fructum pœnitentiæ ieiuni-
 um, quod Rex ad prædicationem Ionæ imperauit. Cur ergo Ecclesia, quæ
 ab Apostolis sanctis prædicationem pœnitentiæ & ieiunij accepit, non fi-

Ex verbis S.
 Pauli licet col-
 ligere, fuisse
 tunc legem de
 cibis iuste su-
 mendis, con-
 tra adia-
 phoria.

Secundum do-
 ctinam Magd.
 laqueos inie-
 cit Paulus, &
 onera Iudaica
 imp'suit.

Ieiunium li-
 cuisse patri-
 bus indicere
 qui negant, à
 ratione & scri-
 ptura discre-
 pant.

Eph. 5.

Saul pugna-
 turus, ieiuniū
 indixit.

Ieiunium rex
 Niniuitarum
 ex prædicatione
 Ionæ accepit.

militer possit indicere ieiunium populis fidelium? an non est laudatum in scriptura ieiunium illud Niniuitarum? quod quidem vsque ad animalia eorum, ratione carentia, progressum est: non quod Deus hoc requireret, vt ait beatus Cyrillus in commentarijs huius prophetæ, aut hoc necessè esset facere, sed quia sic (inquit) demonstrata est hyperbole, id est, exuperantia, vt ita dicam, pœnitentiæ illorum. Quod si hoc de ieiunio animantium literis sacris proditum est, non propter ipsas animantes (nunquid enim est Deo, ait Apostolus, cura de bobus?) sed propter nos? (omnia enim ad nostram doctrinam scripta sunt) videtur profectò docere hic scriptura, stolidiores esse pecudibus, qui existimant non licere indicere legem ieiunij corporibus hominum, & affligere ea in obsequium & cultum Dei, & obedientiam spiritûs, si licuit indicere corporibus iumentorum & pecudum, siue quia erant ad vsum hominum comparata, vt Theodorus Antiochenus in comment. Ionæ ait: siue vt mugitu & balatu (vt ait Theodorus) commoti homines, magis ac magis dolerent. Præterea si Ionas prædicans pœnitentiam, ieiunium tanquam fructû eius prædicabat, quomodo credibile sit, cum Ioannes Baptista pœnitentiam quoque prædicabat, & vt fructus pœnitentiæ dignos faceret, hortabatur, non simul ieiunium prædicasse? præfertim cum idem Ioannes propter nimium & assiduum ieiunium dictus sit in Euangelio neque manducans, neque bibens, qui melle tantum syluestri vesceretur & locustis, quæ genus herbæ erant, si Magno Athanasio credimus, quod autoritate scripturæ sanctæ probat, cum ait Dauid: Excussus sum sicut locustæ. & Ecclesiastes: Florebit amygdalus, & pinguescet locusta, & dissipabitur capparitis. Vt enim amygdalus, ait Athanasius, non est caro, & capparitis herba est, ita locusta, quæ crescit in campo & prato. Ioannes enim, inquit, si panem non comedebat, multo minùs carnem: mel autem, ait, ἀσπιτικόν ἄρτον erat, id est, cibus monachorum. Ergo si Ioannes Baptista pœnitentiam prædicabat, & ieiunium item, quod est inter fructus pœnitentiæ dignos, qua fronte audent Magdeburgenses cum prædicant pœnitentiam, legem ieiunij laqueum appellare? an non est vtile, vt non debeat probari? aut est fortassis arduum, vt imperari, aut suscipi non possit? aut non est laudatum & prædicatum in sanctis scripturis? aut caret exemplo Christi, Prophetarum & Apostolorum? Quæso vos Magdeburgenses, cum laudat Apostolus pœnitentiam Corinthiorum, quæ erat vindicta illa, quam inter cæteros fructus, illorum pœnitentia operabatur? quam (dico) vindictam de se sumebant illi pœnitentes? quod illud genus afflictionis? cur non creditis, afflictione ieiunij peccatum commissum, de quo dolebant, in seipsis, vt Niniuitas illos, vindicasse? immò, si placet, sacco etiã induisse? Quod si ad vindictam, quam de se Corinthij propter peccatû sumebant, qua corpus affligebant, ieiunium pertinuisse ratio ipsa & scripturæ sanctæ observatio confiteri cogit, quomodo negari potest ad ieiunium hoc planè se pertinere, vt à carne abstinatur? Quis enim abstinendo à cibus, corpus affligit,

affligit, si ab esu carnis non abstinet? Esse enim ieiunium genus afflictionis corporalis, scriptura quoque testatur verbo ipso afflictionis, quo utitur, ut cum ait in libro Nume. Ut per ieiunium affligat animam suam, quod Græcè dicitur *κακῶσαι*, pro quo Esaias dixit, humiliare animam per ieiuniū. immò ipsa etymologia vocabuli *νηστεύειν*, quod significat, ieiunare, satis hoc declarat. Dicitur enim *παρὰ τὸ ὑστερήσθαι σιτίων*, id est, à vacuitate ciborum, quæ molesta est naturæ. Deindè cum corporalis exercitatio ieiunij utilis fit: quod negari non potest, cum Apostolus dicat, quod omnis exercitatio corporalis utilis est, cur non possit, quod testimonio Apostoli utile est, licet ad modicum, ad modicum item tempus iuberi & sanciri ijs, qui obedire possint? ut quidem sancitum est ieiunium solenne dierum quadraginta, quod Ecclesia catholica à sanctis Apostolis accepit, ut testis est Apostolica constitutio, quam Clemens Romanus in lib. 8. scripsit, quam vsq; in hodiernum diè Ecclesia Orientis & Occidētis religiosè tenet & seruat, & vsque ad consummationē seculi tenebit ac seruabit. Sed de exercitatione corporali plura paulò pòst. Prosequamur nunc locum epistolæ ad Timotheum. Postquam enim dixit aduersus eos, qui cibos superstitione & impiè prohibebant, nihil esse reiiciendum, quod cum gratiarū actione sumeretur, quod satis iam explicatum est: subiūgit, hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei & bonæ doctrinæ, quæ secutus es. ineptas autem & aniles fabulas deuota. Satis hîc significat Apostolus, illud genus reiiciendi cibos se improbare, non quod à iustitia atque obedientia, aut ex voluntario studio exercendi corpus ad humiliandam animam proficiscitur, sed quod ex fabulosa superstitione quorundam hereticorū. Quia ergò loquebatur Apostolus de cibis natura bonis, ut à Deo creatis, non reiiciendis, si sic sumerentur, ut eis sumendis gratiæ agerentur Deo, cōsentaneū est, ut cum hîc fabulas vitare iubet, eas fabulas planè intelligamus, quæ ad superstitionis abstinentiā ciborum pertinebant, ut ex Clemente Romano intelligere licet. libro enim sexto c. 26. sic ait: Alij autem cibos quosdam malos esse dicunt, & nuptias cum procreatione liberorum itē malas, & à diabolo excogitatas: ac sua nequitia nolunt impijisti à mortuis suscitari, idcirco resurrectionem calumniantur, aientes se veneratione dignos, qui edere & bibere nolunt: cogitatione verò fingunt suscitandos se à mortuis, factos dæmonia incorporea. Hactenùs Clemens. Hæ sunt fabulæ illæ prophanæ & aniles, quas Apostolus dixit. Rursus idem Clemens in eodem libro cap. 10. loquens de eisdem, Alij, inquit, dicunt execrabiles esse nuptias & cibos, ut tanquam veneratione digni disciplinam suam peruersam quasi autoritate dignam approbari faciant. Hactenùs Clemens. Idcirco igitur à cibis abstinebant per falsam speciem temperantiæ & humilitatis, ut sic fabulam profanam & anilem, quod scilicet nulla esset corporum resurrectio, & quod ipsi suscitandi essent, facti Angeli, ut incorporei, discipulis suis probabilem facerent. Hinc Angelos ceu Deum colebant, à quibus manasse

quirit, ut à
carnibus ab-
stineatur.
Num. 30.
Esa. 58.

Constitutio
apostolica de
ieiunio Qua-
drages.

1. Tim. 4.

Quam ciborū
abstinentiam
improbat
Paulus.

Clem. Romā.
eandem nota-
uit, quæ à
Paulo est re-
prehensa.

Synodus *L. 109*
dicensis.
Tertul.
Col. 3.

Clem. Alexã.

Anastafius
Antiochenus.

Col. 2.

1. Tim. 4.

S. Anastafius
Antiochenus.

Ieiuniorũ lex
ad seruitutem
non pertinet.

2. Cor. 3.
S. Maximus.
Quomodo ex-
ercitatio cor-
poralis ad mo-
dicum utilis
fit.

S. Nilus.

Luc. 22.

manasse videtur ille cultus Angelorum, qui in Synodo Laodicensi cap. 35. damnatus est. Hi Angelos se vidisse aiebant, quæ erat fabula & phantastica cogitatio. Vnde Tertullianus libro 5. contra Marcionem, cum interpretatur locum epistolæ Pauli ad Colofs. cap. 3. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu. & paulò post: Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum &c. Aliquos (inquit) taxat, qui ex visionibus Angelorum dicebant à cibis abstinendum esse. Item Clemens Alexand. lib. 3. Stromatum, Curæ, inquit, est magis à vino & esu carnis, & venere abstinere colentibus Angelos & Dæmones. Et sanctus Anastafius Antiochenus in libro de varijs quæstionibus scripturarum, quem *ἐπιτομή* inscripsit, dogma Iudæ Galilæi fuisse ait, profiteri phantasias siue visiones Angelorum prætextu religionis magnæ. Horum itaque fabulas vitandas esse monuit Apostolus in epist. ad Timoth. Cum igitur illi hæretici, quos in epistola ad Timoth. dicit, propter fabulosam & impiam superstitionem cibos prohiberent, necessariò consequens est, vt hanc ipsam superstitionem idem Apostolus tum in epist. ad Timoth. tum in epist. ad Coloss. veter & damnet, cibos scilicet, more illorum profanè & superstitiosè discernere. Et quia illi per solam speciem humilitatis & religiosæ abstinentiæ ciborum, veneratione digni videri volebant, neq; curam, idcirco Apostolus pietatem, qua illi carebant, commendans, & religioni ieiuniorum, & omni abstinentiæ anteponens, subiungit: Exerce te ad pietatem. Exercitatio enim corporalis ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia valet: nõ dixit, Inutilis est: sed, Utilis: tametsi ad modicum. Quòd si utile est ieiunare, Paulo Apostolo authore, utile dico ad adiuuandum spiritum, (de hac enim utilitate spiritali loquitur: siquidem eò spectant huiusmodi exercitationes corporales, quæ à Græcis *ἀσκήσεις* & *σκληραγωγίας* dicuntur, vt, sicut ait S. Anastafius in quæstione 64. non fruentes voluptatibus mundi, fruamur futuris bonis: & humiliato corpore, humilietur anima: vt rursus humiliata, Deum imploret) si, inquam, utile est ieiunium ad adiuuandum spiritum, quomodo potest lex ieiunij ad seruitutem, vt isti volunt, pertinere? siquidẽ ubi spiritus Dñi, inquit Apostolus, ibi libertas. Cur verò dicat exercitationem corporalem ad modicum esse utilem, intelligi potest ex eo, quod sanctus Maximus ait in Hecat. 57. Tradit enim distingui virtutes in corporales, & spirituales: & illas quidem *ἐπὶ ἀνάγκῃ* esse, id est, necessitati subiectas, quia pluribus modis ac rationibus impediri possint, ita vt qui eas non habeat, veniam ferat: has verò non sic subiectas esse, vt est pietas, quæ nec impediri potest, quin habeatur: nec excusari, qui eam non habeat. Item sanctus Nilus in explanatione illius loci Euangelici Lucæ, Vendat tunicam suam, & emat gladium: ad modicum tempus utilem esse ait exercitationem corporalem, quia cessat, inquit, in futuro: cognitio autem augetur. progressus faciens ab speculo & anigmate vsque ad illud, facie ad faciem. Pietatem vocauit hinc S. Nilus cognitionem,

nem, scripturam secutus, quæ in sapientia Salomonis cap. 10. *ἡσυχία* (id est, pietatem) vocat sapientiam. & Iob cap. 28. *ἡσυχία*, inquit, id est, pietas, sapientia est: & abstinere à peccatis, scientia. Rursus idem, sanctus pater Nilus in libro *περὶ τῆς προστῆσιος*: Exercitatio, inquit, corporalis ad modicum utilis est, disciplinis puerilibus similis: at pietas ad omnia est utilis, quæ efficit *ἡσυχίαν*, id est, bonam habitudinem in animis eorum, qui cupiunt passionibus vincere contra aduersarium. Vt enim, inquit, rudibus adhuc ac nouitijs athleticis exercere corpus & membra assidue mouere conuenit, viris vero athleticis, id est, iam robustis, & studio certandi exercitatis conuenit roboris & virium curam habere, & vngi ad certamen: sic qui pietatem colere incipiunt, studium illis est cohibere opera: satis enim habent, si voluptatibus commoti & impulsis, passionibus contineant. Qui verò iam habitum virtutis comparauerunt, & eorum, quæ ad mentem pertinent, curam habent, his studium ponitur in seruandis cogitationibus, nè ferantur ad aliquid inutile. Denique vt summam dicam, illis quidem, scilicet qui in studio exercitacionis corporalis sunt, cura est motus corporis moderari ac temperare: his verò, hoc est, pietatis studio deditis, cura est *τὰς ὁρμὰς τοῦ λογισμοῦ παύειν*, id est, appetitiones & cogitationum pulsus castigare & reprimere, ita vt nulla phantasia animum à diuinis rebus meditandis ac contemplandis auocet, quod est, inquit, *τὸ ἡσυχῆον ἔχειν, καὶ θεοσεβῆναι*, id est, pietatem & Deum colentis. Haec enī S. Nilus. Ad modicum ergò utilis est exercitatio corporalis, quia qui motus corporis cohibet, non continuò motus animi moderatur: at qui hos moderatur ac refrenat, illos quoque corporis refrenat. Rectè igitur Philotheus Græcus author in libello de præceptis diuinis: Qui, inquit, oculos animæ purum seruat, eijciendo cogitationes & adspiciendo in Deum semper, hic mandata de non concupiscendo, & non irascendo, & cætera eiusmodi facit. Vndè illud: Si oculus tuus, inquit, lucidus est, totum corpus lucidum erit, id est, carebit peccato. Vocat hoc mandatum *περιετρεχῆν ἐν τῷ λυγρῷ*, id est, mandatum, quod vim omnium mandatorum in se comprehensam habet, vndè ad omnia valet, sicut de pietate dixit Apostolus. hoc vocat idē Philotheus, ambulare in spiritu, habere scilicet mentē *ἀνὴν φρουραγ*, id est, semper vigilantem, & intuentem in Deum, quæ non succumbat satanæ, neque prauis cogitationibus locum det, quod quidem pietas præstat, idcirco ad omnia valet. Exercitatio verò corporalis non sic utilis est, idcirco comparata cum pietate, ad modicum utilis est, sicut Apostolus ait. Quod verbum non intelligentes Luteranorum magistri, vel potius illufores, ad contemptum & improbationem ieiuniorum pertinere putarunt. Vndè Apostolus prouidens quod futurum erat, nec hoc prætermisit: diuinè enim in epistola ad Coloss. docuit, qua ratione utilis sit abstinentia ciborum religiosa, quam ieiunium vocamus, licet paulo obscurius, ita vt sit etiam hoc ex numero eorum, quæ beatus Petrus dixit, esse in epistolis Pauli difficultia intellectu, & ab imperitis & incōstantibus deperari: vt statim demonstrabimus.

Yyy

Explana-

Sap. 10.
Iob 28.
S. Nilus.

Philotheus.

Matth. 6.

Luterani imo
peritè abusi
Pauli loco.

Explanatio loci difficilis epistolæ ad Colos. 3. de abstinentia ciborum: & de cultu voluntario, & varijs exemplis eius in scripturis: & de interpretatione ridicula Marlorati in locum epistolæ ad Colossem. & quomodo Luterani magistri ex proprietate verborum Pauli, & consequentia eorum coarguantur de falsa sua interpretatione eiusdem loci ad tollendum delectum ciborum tum iustum, tum voluntarium.

Cap. 7.

Col. 3.
Locus Pauli
de cibis in epi-
stola ad Co-
loß. explica-
tus.

Basilius.

Clem. Rom. li-
bro 6. de cõ-
stit. Apost.
Omnia, que
abstinentiam
ciborum cõ-
mendant, com-
plexus est
apost. in epist.
ad Colos.

1. Cor. 6.

ERgò postquàm Apostolus contra Iudaicas ciborum obseruationes de mundis & immundis, quæ cum lege deserant, dixerat: Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, & quæ sequuntur: quæ sunt, inquit, umbra futurorum, & contra illorum hæreticorum profanas & aniles fabulas, quas paulò supra explicauimus. item dixerat, Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum, & quæ sequuntur: quia postea subiunxit, de cibis loquens, quæ sunt omnia in interitum ipso vsu: quod quidem significabat (vt beatus Basilius in comment. Esa. cap. 1. interpretatus est) omnes fructus terræ datos esse, vt consumantur: nè quis falsò existimaret, vt Luterani, improbari hîc ieiunia ac delectus ciborum, qualescunque sint, nec esse vllam legem Dei, aut mandatum de eis, aut doctrinam, præsertim cùm dixisset, quid in mundo decernitis secundum mandata & doctrinas hominum? nè gustaueris, nè tetigeris, (sic enim componenda sunt, quæ erant per hyperbaton collocata) idcirco subiungit: Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in religione spontanea & humilitate, in non parcendo corpori, non in honore aliquo, contra saturitatem carnis, non dixit, speciem habentia sapientiæ: sed, rationem: quæ perindè sunt, quasi diceret, Vt insipientia est & impietas, à cibis, qui ad vtendum dati sunt, abstinere superstitiosè propter fabulas & cultum Angelorum, aut Iudaicè propter umbram, quæ iam recessit, adueniente corpore: sic rursus sapientia quidem est, abstinere ad religionem & cultum Dei, ad humiliandam animam in ieiunio, & ad castigandum corpus, non abstinendo inhumanè, vt faciebant Manichæi & alij similes hæretici: nec abstinendo propter honorem cibi, vt qui abstinebant à carne, quod dicerent, habere animalia animam rationis participem, quos Clemens in libro 6. notauit: sed abstinendo contra saturitatem carnis: hoc enim significat $\pi\rho\sigma\epsilon\ \pi\lambda\iota\sigma\mu\omicron\nu\eta\ \tau\omicron\ \sigma\alpha\rho\kappa\omicron\varsigma$, omnia itaque diuinè complexus est Apostolus, quæ abstinentiam ciborum laudabilem faciunt. Vocauit autem Apostolus hunc cultum Dei per abstinentiam ciborum $\epsilon\theta\lambda\omicron\upsilon\beta\eta\sigma\iota\kappa\iota\alpha\mu$, id est, vt totam vim vocabuli exprimamus, spontaneum cultum siue religionem, quod liceat, si quis velit, hac religione corporali abstinendi à cibis, Deum colere ad humiliandam animam in ieiunio, sicut rursus licet item non abstinere, de cibis enim loquebatur Apostolus, cùm dixit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem, esca ventri, & venter

escis,

escis. Deus autem & hunc, & has destruet. corpus autem non fornicationi, sed Domino: Dominus autem corpori. Quem locum sic S. Anastasius *Anastasius,* quaestione 64. eius libri, quem *ἐστὶν* inscripsit, interpretatur. Licet, inquit, comedere & bibere; sed ego sub nullius redigar potestatem: id est, non debent cibi & eorum cupiditas mihi imperare. Sed plerique, inquit, dum in illud adspiciunt, quod comedere & bibere Deus concedat, contingit illis non parum incommodi accipere ex satietate ac voluptate ventris, de quibus Apostolus ait, *Esca ventri, & venter escis.* Duo itaque sunt scopi ieiunij & omnis duræ tractationis corporalis, quæ à Græcis *σκληραγωγία* dicitur: vnus, vt non fruente voluptatibus, fruamur futuris: alter, vt humiliato corpore, simul anima humilietur: humiliata autem, Deum orat, & veniam impetrat. Haftenus Anastasius. Cùm igitur licet comedere, aut non comedere, tunc non comedere spontè, quia ita propter vtrunque scopum expediat, *ἡ δὲ ὁφεικία* est, vt Apostolus vocat, id est, ad cultum voluntarium pertinet: estq; genus oblationis & sacrificij. de his enim dicit Tertullianus in libro de cultu mulierum: Quidam ipsam Dei creaturam *Tertullianus de ieiunijs.* sibi interdunt, abstinentes à vino & animalibus exulantes, id est, abstinentes ab esu carnis, quorum fructus, inquit, nulli periculo aut sollicitudini adiacent, sed humilitatem animæ suæ in victis quoque castigatione Deo immolant. Haftenus Tertullianus. Cùm igitur, quanuis liceat aliqui comedere, aliquandò tamen non expediat, vt Apostolus affirmat, *1. Cor. 6.* quomodò sicut licuit sanctis Apostolis Patribus nostris, multa alia in S. Ecclesia Catholica disponere atque ordinare, iuxta prophetiam Dauid, *Psal. 49.* cum de illis ait, *Qui ordinant testamentum eius super sacrificia:* quomodò, inquam, non similiter licuerit illis, quibusdam diebus ieiunia indicere, & prohibere comedere, non quia ex se non liceret comedere, sed quia non expediret? Vt quidem Sancti Apostoli sapienter iudicauerunt non expedire comedere *ἀδιαφόρως*, id est, indifferenter, vt ita dicam, quadraginta diebus, quibus Dominus non comedit, neque bibit, exemplum nobis relinquens ad imitandum, quoad fieri posset, vt sic præparati, & per sanctum ieiunium & orationem humiliati, & ad imitationem vitæ Iesu Christi conformati, dignè & reuerenter mysticum pascha manducaremus. Vnde beatus Chrysostomus in Homilia de ieiunio primi *Chrysosto. de ieiunio Quasdragesima.* Paschæ, Multi, inquit, olim accedebant ad mysteria *ἅπλως καὶ ὡς ἔτυχε*, id est, non præparati, eo præsertim tempore, quo Christus tradidit semetipsum. Quare cùm Patres (Apostolos sanctos dicit, qui fuerunt nostri patres) intelligerent, secùmque reputarent incommodum & detrimentum ex negligenti illo accessu, congregati *ἐτόπισαν*, id est, sanxerunt quadraginta dies ieiunij, precationum, auditionis verbi Dei, ac conuentus ad Ecclesiam, vt his diebus purgati omnes diligenter per preces, per elemosynas, per ieiunium, per vigiliis nocturnas, per lachrymas & confessionem, & per cætera alia, sic pro viribus nostris cum pura conscientia

Tempore ieiunij comedere, nō peccatum est, propter cibū, sed propter inobedientiam legis.

tia accedamus. Haftenus sanctus Chryostomus. Itaque vt reliquo tempore licet comedere, tamen non semper expediat, ita tempore Quadragesimæ propter legem ieiunij, quam nobis sancti Apostoli sanxerunt, non licet, vt iam eo tempore valentibus ieiunare, peccatum sit comedere, non propter sumptionem cibi, sed propter inobedientiam legis, sicut Clemens ait in lib. 3. de constitutione Apostolorum. Viduas nubere post promissionem castitatis, sceleratum esse, non propter coniugium, inquit, sed propter mendacium. Ac pertinet quidem huiusmodi ieiunium lege sancitum, *ἡ θεοθρησκεία*, id est, ad religionem: illud verò ieiunium, quod non ex lege, sed ex voluntate suscipitur, pertinet ad *ἡθελοθρησκεία*, id est, ad voluntariam, siue spontaneam religionem. Itaque Apostolus ad ieiunium, quod lege Apostolica & diuina iubente, suscipere deberemus, voluit addere spontaneum ieiunium, non iubendo, sed inuitando. Lex enim tardioribus posita est, quàm multi enim sunt, qui non ieiunarent ieiunium Quadragesimæ, aut alia ieiunia indicta, vt Vigiliarum & Quatuor temporum, nisi lex esset? Apostolus verò eos, qui promptiores erant, ad maiora inuitare voluit. Sic Dauid, Voluntariè, inquit, sacrificabo tibi, non enim promittit hîc, sacrificaturum se, cùm lex sacrificare iubebat, minimè: nec enim opus erat id dicere, quod etiam si non diceret, vt facere ei necessè erat, ita facturum esse, certum est. Itaque non dixit, Sacrificabo *νενομισμένως*, siue *ἐν ὁμῶσ*, siue *κατὰ νόμον*, id est, secundum præscriptum legis: sed sacrificabo, inquit, *ἡκονσίως*, hoc est, spontaneè, præter sacrificia in lege mandata, quæ necessaria erant, promittens insuper spontanea, quæ non erant, quale est illud in Leuit. Si voto, inquit, vel spontè quispiam obtulerit, hæc erat *ἡθελοθρησκεία*. Similiter, quòd Iacobus frater Domini semper à carne abstinuit, vt Egesippus est author, *ἡθελοθρησκεία* erat, id est, spontanea religio. item, quòd Ioannes à pane & carne abstinebat, contentus melle agresti & locustis. Illa quoque erat *ἡθελοθρησκεία*, cùm aliquis in veteri quoque lege vouebat sponte sua aliquam carnis suæ castigationem & afflictionem, vt est in Num. cap. 30. Ad hanc etiam spontaneam religionem pertinet, quòd sanctus Epiphanius, describens characterem siue formam Ecclesiæ sui temporis: Qui studio, inquit, virtutis magis dediti sunt, hi *καλῶ προαίρεσι*, id est, honesto proposito voluntatis suæ, semper præterquam die Dominico & Pentecost. ieiunant. Caluinus verò & magistri Luteranorum, non intelligentes hunc locum epistolæ diuini Pauli ad Coloss. neque vim huius verbi, *ἡθελοθρησκείας*, insanè tradiderunt, quòd ad cultum Dei & religionem sine verbo Dei, id est, sine præcepto adhibetur, id omne idololatriam esse. Volunt enim isti, vt nullus iam, sicut Dauid, sacrificet spontaneè: nullus præscribat sibi spontaneè genus cibi aut cubationis, aut asperi indumenti ad affligendam carnem, quòd genus præscribendi sibi, scriptura vocat in Num. *ὀρίσαι ὄρισμόν*. sic enim est apud 70. quòd quidem illi in lege sine vlla umbra, id est, non ad præsignificandum futura, sed ad acquirendum virtutem humilitatis, & ad seruiendum Deo

facere

Psal. 53
Leuit. 2.
Exempla vot
inuitarij siue
spontanei cul-
tus, quòd Paul-
us ait in epis-
tola ad Col.

Num. 30

facere solebant. Quod verò putant isti, fieri ista à nobis sine verbo Dei, errant vehementer, non distinguentes verbum Dei generale, & speciale. Verbum enim Dei est generale in scriptura de ieiunio, etsi non horum dierum, aut illorum, quod tum Apostolis, tum Ecclesie relictum est ad definiendum ac prescribendum. Item verbum Dei est generale in scriptura de votis reddendis: nemo autem reddit votum, nisi prius fecerit. Quare, qui cultum adhibet Deo, faciendo votum, non sine verbo Dei adhibet: siquidem, qui reddere iussit, facere concessit. qui in alio loco per Prophetam dicit, Vouete, & reddite Deo. Sed prosequamur locum Epistol. ad Coloss. satis enim iam explicata est vis verbi *ἡθελόθρησκείας*, in quo tota voluntarij cultus doctrina Apostolica pedit. sequitur deinceps, In humilitate. ad hoc enim indicitur, & sponte suscipitur ieiunium ad humiliandam scilicet animam suam in ieiunio, sicut scriptura sancta dicit: Et ad non parcendum corpori: declarauit Apostolus, quam humiliationem animæ diceret, eam scilicet, quæ comparatur & acquiritur non parcendo corpori: non parcitur autem corpori, cum ei subducitur, quod venter appetit. Quia verò quidam hæretici à carne animantium abstinebant, vt supra, auctore Clemente, diximus, quod dicerent habere illa animam rationis participem, vnde illi non parcebant corpori, abstinendo à carne propter honorem, quem sic abstinendo adhibebant carni, quæ (vt ipsi putabant) anima rationis participem prædita esset, & alij Iudaicè à quibusdam cibis tanquam immundis abstinebant, vt abstinendo ab istis, naturam aliorum ciborum mundorum honorarent, idcirco addidit Apostolus, Non in honore aliquo: quod quidem verbum vel solum satis esse deberet ad intelligendum, probari hinc ab Apostolo genus cultus & abstinentiæ voluntariæ, piæ ac religiosæ: siquidem illud alterum genus abstinentiæ in honore, tollit quod ad superstitiosum cultum & abstinentiam superstitiosam pertinet. Sequitur, ad saturitatem carnis, vel (vt vim *πρός* præpositionis hoc loco exprimamus) contra saturitatem carnis. hoc enim significat frequenter, *πρός*, vt sciunt, qui literas Græcas gustarunt, vt hoc loco significat, vt sit iam tota compositio siue constructio recta, sine hyperbato sic, Ad non parcendum corpori contra saturitatem carnis, non in honore aliquo, scilicet carnis. subducta enim saturitate carnis, reprimitur elatio & petulantia carnis, humiliaturque anima ad Dei cultum, cui hoc genus hostiæ immolatur. Ridiculum verò est, & inscitæ plenum, quod Augustinus Marloratus Calvinianus minister, in commentarijs epistol. ad Coloss. explanans hunc locum, ieiunia ad regulam & præscriptum indicta, damnari hinc ab Apostolo dicit, quod honorem, inquit corpori nullum habeant ad expletionem, hoc est, pro modo necessitatis, quantum carni satis est pro sustentatione & conseruatione corporis: nam expletio, inquit, mediocritatem significat hinc, quæ se ad simplicem naturæ usum restringit. Hæc ille. Quis vnquam dixit, qui Græcè sciret, *πλησμονή*, id est, expletionem, mediocritatem significare? Deinde, si vitiosum est, non

Num. 30.

Magd. & ceteri magistri
Luce. no didis
cerunt distin-
guere verbum
Dei generale,
& speciale.

Psal. 75.

Psal. 34.

Explanatio vñ
dicula Marlor-
rati in locum
epist. ad Col.

Ieiuniū indi-
citur sponta-
neo præstans
eius.

significata oīa
verbi Logos,
diligentiſſimè
ſcriptis. ab
Euf. contra
Marcellū ha-
reticū notati.

honorare corpus, subducendo ei piè & religioſè carnem, & interdū vinum ſecundū regulam & præſcriptum perfectè viuendum, profectò Timotheus repræhensione ſuperſtitionis dignus erat potiùs, quàm monitione, vt propter ſtomachum modico vino vteretur. Hæc ergò ſunt, quæ ieiunium ſpontè ſuſceptum commédant, & nobis ſalutare ac Deo gratum efficiunt. Cùm verò indicitur, accedit obedientia, quæ eſt adhuc excellentior, & ſacrificio ſpontaneo præſtantior. Qui autem aliter interpretati ſunt, ità vt exiſtimarent, de quibus dixit Apoſtolus, habere illa quidem rationè ſapientiæ, ad illa ſuperiora, quæ ſuperſtitioſè ſiebant, quæ Apoſtolus arguebat, pertinere, hi virtute & conſequentia ipſorum verborum coarguuntur. Dicere enim, Quæ ſunt habentia quidem rationem ſapientiæ, affirmãtis eſt, vt antè dixi, alioquì non dixiſſet, quidem. Item *ἔχον λόγον σοφίας*, non poteſt ſignificare, habere ſpeciem, id eſt, prætextum, & vt ità dicam, apparentiam ſapientiæ. *λόγος* enim non ſignificat huiuſmodi apparentiam, quæ Græcè dici ſolet *πρόσχημα, φαντασία, δόκιμος ὑπόκρισις*. quo verbo vt ſolet Apoſtolus. Notauit ſignificationes huius verbi omnes Eufebius Caſareenſis, ſcribens aduerſus Marcellum Ancyranum: *λέγεται λόγος ὁ ἐγκατάσκαρις τῆ ψυχῆ λογικῆ, καθ' ὃν διαλέγεται ἡ ψυχῆ. καὶ ὁ διὰ γλώσσης καὶ φωνῆς τι σημαίνων. καὶ ὁ γραφόμενος. καὶ λόγος ὁ ſπερματικὸς, καὶ φυτικὸς, καθ' ὃν δυνάκει τὰ μηδέπω φύττα ἐναπόκειται τοῖς ſπέρμασι μέλλοντα ὅσον ὄψω τῆς ἐνεργείας εἰς φῶς προῖναι καὶ ἄλλωσ λόγος ὁ ἐπισημονικὸς τέχνης τινοσ, ἢ ἐπιτήμησ καὶ πάντων τῶν τοιῶνδε θεωρημάτων καταληπτικὸς*. Interpretemur Latine: Dicitur, inquit, *λόγος* ratio inſita, qua anima rationis particeps ad ratiocinandū ytitur. Item *λόγος* eſt oratio, quæ lingua & voce aliquid ſignificat, aut ſcripto. eſt præterea *λόγος* ratio genitalis ſiue ſeminalis, qua ea, quæ nondū orta ſunt, in ſeminibus inſunt, mox actu in lucem exitura: aliter etiã dicitur *λόγος*, perceptio & compræhenſio alicuius ſcientiæ vel artis, & omnium eiufmodi theorematum, vt ratio medicinæ, vel architectura, vel geometriæ. Deindè addit, explicans aduerſus Marcellum, quomodò Deus eſſet *λόγος*, id eſt, verbum: Nè exiſtimes, inquit, eſſe hoc verbum, vt illud in anima: neq; quale eſt illud, quod auditur, neq; qualis *λόγος* in corporalibus ſeminibus: aut ille, qui eſt in theorematibus & cognitioibus: Hi enim (inquit) omnes *λόγοι*, intelligūtur in ſubiecto: at Deus *λόγος*, id eſt, verbum, non indiget alio ſubiecto, vt in ipſo ſubſiſtat, ſed potiùs ſecundū ſe eſt viuens & exiſtēs, vt potè Deus. Haçtenùs Eufebius: qui omnes ſignificationes verbi huius enumerauit, vt doceret aliter de Deo dici *λόγος*, quàm de cæteris omnibus ſignificatis dicatur. Quare ſi aliquid aliud præterea ſignificaret, non iam, quod volebat, docuiſſet. Reſtat ergò, vt omnia ſignificata enumerarit, & nullum prætermiſerit, niſi putamus Caluinum, aut Magdeburgenſes & cæteros Lutheranos, meliùs hoc verbum Græcum, quàm Eufebium, in Græcia natum & eruditiffimum, intellexiſſe. Rectè
igi-

igitur interpres vetus Latinus verit, Quæ sunt quidem rationem sapientia habentia, quæ nemo iam est, si quid rationis & iudicij habeat, qui non videat non coherere cum eo verbo, quod sequitur, in superstitione. quid enim sapientia in superstitione inesse potest, cum semper superstitio in malam partem accipiatur, id est, pro falso cultu Dei? Quare obseruanda est hoc loco interpretatio verbi Græci compositi ἰδωλοθρησκεία, quod proprie religionem significat, vt idem interpres paulò supra rectè verterat θρησκεία, cum dixit, in religione Angelorum. nõ enim voluntas, quam significat altera pars huius verbi compositi ἰδωλοθρησκεία, facit ex religione superstitionem, sed error & ignorantia veræ culturæ. Libenter quàm accuratè & studiosè potui, hunc locum epistolæ ad Colosæ explicauit, quod eum hæretici ad suam & aliorum perditionem peruersè & intelligendo, & interpretando, ex duobus generibus diuini cultûs in nouo etiam testamêto, quorum alterum est νομιμιστικόν, id est, lege præscriptum, alterû ἑκούσιον, id est, spontaneum, illud prius tantum relinquunt: alterum, contra scripturam veterem & nouam, funditus tollunt, quasi ad idololatriam pertineat, vt blasphemè calumniantur, aliquid ex voto aut ex voluntate Deo offerre: cum hoc in vetere quoque testamento non solum non prohiberet DEVS, sed etiam approbaret ac laudaret, vt antè docui, & locos indicaui, ac de his hæc tenens.

Responsio de septem hebdomadibus ieiunij Quadragesimæ, quas in epistola Telesphori Magdeburgenses accusant: & de earum differentia & ratione in ecclesijs Orientis & Occidentis, & qui Patres antiqui de eis meminerint: & de octo hebdomadibus Arianorum. Cap. 8.

Differamus deinceps de septem hebdomadibus plenis, quas Telesphorus Clericis ante pascha à carne ieiunare iubet, quod in epistola Telesphori Magdeburgenses reprehendunt: atque ita reprehendunt, vt propter hoc eam epistolam negare non vereantur. Non enim credunt, quod tam antiquus Pontifex, septimus scilicet post beatum Petrum, à carne septem hebdomadibus ieiunare præciperet: quod inhumanum fortasse visum est istis, & tanti pontificis decreto indignum. Deinde actum esse de Quadragesimæ ieiunio putauerunt, si hanc epistolam negaret, quasi Quadragesimæ ieiunium a Telesphoro primû in hac epistola sancitum esset: at non ita est: quod ipse etiam Telesphorus satis apertè significat, cum statuit, vt Clerici septem hebdomadas plenas ante pascha à carne ieiunent: quia sicut discreta, inquit, debet esse vita Clericorum à Laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio. Erat igitur statutum ieiuniû, quod ex æquo Laici & Clerici communiter ieiunabant septem hebdomadis nõ plenis. incipiebant enim à quarta feria, vt hodiè incipimus. Pontifici autè visum est æquû, statuere ac suadere, vt Clericorum ieiunium paulò maius esset, propter eorum gradû excellentiorè, id est, vt inciperet biduo antè, id est, à

*Quadrages.
ieiunium an-
te Telesphorū
fuit.*

est, à secunda feria, quod vsque in hodiernum diem ab omnibus per totum Orientem, (dicam postea rationem) apud nos verò per totum Occidentem à Monachis & Clericis regularibus, quos vocant, obseruatur. statuisse autem Telesphorum Pontificem omnibus Clericis hanc religionem incipiendi ieiunium à secunda feria septimæ ante pascha hebdomadæ, ὡς ἰδιωτικῶς, id est, tanquam spontaneum cultum, & non tanquam necessaria lege sancitum, perspicui potest ex ipsa Ecclesiæ sanctæ & catholicæ consuetudine religiosa. exceptis enim Monachis & Clericis regularibus, qui quidem à principio hanc Telesphori sanctionem suasoriam receperunt, & religiosa consuetudine semper seruauerunt, reliquis omnibus liberum est à secunda feria, aut à quarta, ut ferè omnes solent, ieiunium Quadragesimæ inire, nec vnquam apud nos exprobrari aut repræhèdi consuevit, si qui à quarta, & non à secunda feria ieiunare inciperent. Quare conuenit hic dicere, quod ait Ioannes Damascenus in libello, quem de ieiunijs ad Cometam scripsit: postquam enim dixit, septem hebdomadis ieiunandum esse, idque secundum apostolicam institutionem, quæ in libro 5. Clementis scripta est, quæ Quadragesimæ ieiunium à secunda feria inire præcepit, idque visum esse magno quoque Athanasio ἐν τοῖς ἰσραηλικοῖς λόγοις, & Petro martyri Patriarchæ Hierosolymitano, & beato Basilio in sermone contra ebrios, & S. Anastasio Antiocheno ἐν τῷ ἰδῆ, subiungit: Hæc est regula & lex Ecclesiæ, quam in sancta Christi Dei resurrectione seruari scimus: sed abundare in bono, & περισσεύειν τὴν ἀρετὴν, id est, & exuberare virtutem, non est improbandum, sed potius Deo & hominibus prudentibus gratum, ita tamè, ut vis nulla fiat, nec imponatur necessitas, sed suasio adhibeatur, nunc præsertim in hac temporis difficultate, utrunque enim nunc utile est & necessarium, addere ad bonum, & à violentia abstinere. Deinde subiungit: Quis iuberet, ut per vniuersum vitæ tempus vnum ieiunium esset? Verùm alius est modus admonitionis, alius Legislationis: Satius sunt, quæ ab spiritu sancto sancita sunt, ἡ δὲ ἐπίθεσις ἢ προσθήκη τῶ ἀγαθοῦ, id est, admoneatur accretio, siue accessio boni.

Ieiunij indistincti Haec tamen Damascenus, immò in ijs etiã ieiunijs, quæ lege præscripta sunt, *lex suavis, & ad infirmitatem nostram accommodata.* vsque aded est suavis lex, & ad infirmitatem nostram accommodata, cuiusque viribus modus ieiunio ponatur, nè corpus debilitetur. Vnde in Ecclesijs catholicorum per eundem Orientem & Occidentem alij in pane & aqua ieiunant: alij modico vino propter stomachum vtuntur: alij piscibus: alij solis herbis & leguminibus: alij aridis tantum, quod genus ieiunij εὐροφαγία, vocatur: & ex his alij plus, alij minus sumunt. Alij rursus vsque ad vesperam, alij vsque ad nonam prandium differunt, alij vsque ad meridiem tantum: & horum partim nihil vsque ad posterum diem degustant, partim paululum. atque ita fit, ut omnes, quos aut ætas, aut infirmitas non excusat, idonei sint ad ieiunia. Hanc moderationem elegantissimis versibus Prudentius noster in hymno post ieiunium descripsit ante annos propè mille cc.

Ergò nè limum (inquit) fragilem solute

Deferant vires, & aquosus albis

Humor in venis dominetur, ægrum

Corpus eneruans:

Laxus ac liber modus abstinendi

Ponitur cunctis: neque nos seuerus

Terror impellit: sua quæque cogit

Velle potestas.

Sufficit, quidquid facias, vocato

Numinis nutu prius, inchoare:

Sive tu mensam renuas, cibumve

Sumere tentes.

Annuat dexter Deus.

Non dicit, nullam legem ieiunandi esse, vt carnales Lutherani tradunt, sed pro cuiusque viribus temperatam esse ieiunij legem, de qua in principio eiusdem hymni, celebrans lenitatem legis ieiunij, sic ait: *Prud. legem & dogma ieiunium vocat.*

Mollibus qui nos moderans habentis,

Leniter frenas, faciliq; septos

Lege coerceres.

Deindè comparans duritiem ieiunij Christi cum lenitate nostri, subiūgit:

Ipsè cum portans onus impeditum

Corporis, duros tuleris labores,

Maior exemplis, famulos remisso

Dogmate palpas.

Legem & dogma, id est, decretum, siue præscriptum ieiunij dixit cōtra no- uos hæreticos, qui dicunt non esse ieiunādum ad præscriptum, sed sine vl- la lege & præcepto, libertatem Euangelij, quam ignorant, prætexentes ma- litia & intemperantia, & transferentes eam contra verbum Dei in occasi- onem carnis. Nos ergò non secundum legem seruitutis, & terrore impulsi, sicut ait Prudētius, ieiunamus: sed ipsa charitas impellit nos, si est potestas, & vires suppetant, vt legem ieiunandi seruemus. hoc enim significat, quod ait, sua quæque cogit velle potestas. Sed vt ad vij. illas hebdomadas Te- lesphori redeamus, benè mihi hoc loco Gratianus cōiectasse videtur, cūm censet dist. 4. cap. Statuimus, hanc bidui accessiōem ad ieiunium quadra- ginta dierum, quod sancti Apostoli vt necessariò seruandum sanxerūt, tam decernendo statutam esse, quàm exhortando conscriptam. His enim ver- bis vtitur: Vndè synodus Aurelianensis prima, dist. iij. cap. Sacerdotibus, *Redit ad Te- lespho. vij. he- bdomadas, quarū ieiunium non iussu, sed suatum est.*

Zzz

hanc

hęc Cōstitutionē Telephori veluti interpretans, iubet ca. 26. vt Sacerdotibus ante Paschæ solennitatē nō Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur, i. vt nō sit in obligatiōe legis Quinquagesima, licet suadēda sit, vt quidē Telephorus suasit. Quōd si adhuc Magdeburgēses, septem istas hebdomadas Quadragesimalis ieiunationis in epistola Telephori fictas esse putatis, & idcirco epistolam negatis, ite ad Ecclesias Orientis, & interrogate eas de septem istis hebdomadis. legite veteres patres, cū alios, rū eos, quos Ioānes Damascenus paulō antē pro testimonio earum produxit. Deindē quia Ecclesijs Orientis, vt eis congruebat, traditum erat à sanctis Apostolis, vt Sabbatis Quadragesimæ, vno magnæ hebdomadæ excepto, non ieiunaretur, quærit idem author Damascenus in eodē de ieiunijs libro, quēmodum seruetur ieiunium quadraginta dierum ab Apostolis traditū, nisi quinque diebus ieiunetur hebdomadis octo, quas Seuerus Acephalus, Patriarcha Antiochenus, omninō ad ieiunium Quadragesimæ pertinere, vt idem Damascenus author est, malē contendebat: quas Ariani quoq; tenebant, vt ex sancto Anastasio, qui eos refellit, intelligi potest. Respondet ergō Damascenus ad quæstionem à se positam, ieiunium esse non solum *παρακλησην μέχρις ἰσπρας ἀστιας, ἀλλὰ τὴν τινῶν βρωμάτων ἀποχήν*, id est, non solum, inquit, ieiunium esse, cū ab aurora vsque ad vesperam nihil prorsus editur, sed etiā cū ab aliquibus cibis abstinetur: vt ieiunare, inquit, dicimur, à vno & carne. deindē subiungit: Fortasē iubet canon Apostolicus quinque diebus hebdomadis ieiunare *παρακλησην* id est, nihil edendo (scilicet ab aurora vsque ad vesperam, vt prius dixit: ita enim intelligendū est, vt modō est orientalibus Ecclesijs in consuetudine, vocemus hoc nos plenum ieiunium) duobus verō, reliquis duabus hebdomadīs, Sabbato & Dominico, abstinere à quibusdam cibis. (hoc vocat Tertullianus in libro contra Pſychicos, portionale ieiunium) cū enim (inquit Damascenus) duocerant & concurrunt, fortius superat & anteponitur, vt cū lex erat de circuncidendo octauo die, & de quiescendo die sabbati, natus in sabbato, sabbato circuncidebatur, & lex circuncisionis soluebat legem sabbati: sic, inquit, quia vincit resurrectio Domini, quę die Dominico facta est, propter resurrectionem, quæ à vespera sabbati coli & honorari incipit, soluitur lex pleni ieiunij in sabbato. Hanc traditionem Ecclesię Orientales, vt eis, sic cū existimandum est, congruebat, à sanctis Apostolis acceperunt: nos verō in Ecclesijs Occidentis aliam accepimus. Huc pertinet, quod scribit sanctus Dorotheus in libro de ieiunijs, visum esse quibusdā patribus addere vnā aliam hebdomadam ad septem, vt se ante ieiunium Quadragesimæ exercerent, & velut ad labores ieiuniorum prepararent. Sed hanc consuetudinē, quam hodiē etiam Ecclesiæ Orientis seruant, sciunt ipsæ non ad necessitatē legis de ieiunio Quadragesimę pertinere, sed ad illam *ἰδελθροκία* Pauli, id est, ad spontaneam illam religionē, quæ illis à præpositis suis proposita, & suasa, & recepta est. Hastenū de septem hebdomadīs ieiunij Quadragesimæ,

Octo hebdomada Ariatorum.

Ieiunium plenum ex portione.

Dorotheus de ieiunijs.

firmæ, & de earum differentia, & ratione in Ecclesijs catholicis Orientis & Occidentis, quæ consuetudines ex Apostolicis traditionibus profectæ, sancta religione ab initio vsq; in hodiernum diem cum magno fructu seruantur & coluntur. Ipsum verò ieiunium Quadragesimæ institutum, ac decretum esse à sanctis Apostolis, testis est Apostolica cõstitutio à Clemente Romano in libro 5. scripta, quæ hodiè per omnes Ecclesias catholicorum custoditur, quam eisdem verbis Ioannes Damascenus in eodem libro, quem sæpè dixi, de ieiunijs recitat, recitat quoq; S. Anastasius Patriarcha Antiochenus ante mille annos, in libro, cui titulus, *ἀδύτης*. idem testatur beatus Chrysostomus in homilia de ieiunio primi Paschæ, de qua suprâ memini. Item beatus Hieronymus in Comment. Esa. cap. 58. Quadraginta, inquit, diebus Dominus ieiunauit, vt nobis solemnes ieiuniorum dies relinqueret. Petrus Chrysologus sermone xj. Quòd quadraginta, inquit, diebus ieiunamus, non humana inuentio, sed authoritas diuina est. Idem affirmant Ambrosius, Augustinus, & Leo Magnus, & multi alij, nè omnes enumerè.

Quadragesima ieiunij ex Apostolica esse traditione testimonia.

Defensio doctrine, quam in epistola 1. Clementis & Anacleti 1. reprehendunt Magdeburgenses, Quòd maiores sint Episcopi & sacerdotes, quàm Principes & Magistratus, ex scripturis & Apostolicis constitutionibus, & de loco Pauli, Subditi estote non solum propter iram, sed propter conscientiam, quem hæretici deprauant. Cap. 9.

Reprehendunt præterea Magdeburgenses in eadè epistola Telesphori, quòd laicos, inquit, à Clericis distinguat propter sanctitatem, cum tamen omnes dicantur pij in scriptura.] Nihil aliud hic respondeo, quàm quod in alio simili loco in superiore volumine respondi, videri mihi istos dicere, quod in Num. Coritæ cum Dathan & Abiron aduersus Moysen & Aaron dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dñs, cur eleuamini super populum Domini? Sed recitemus quæ Telesphorus scripsit. Et sicut Clerici, inquit, ampliùs sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur, ità moribus & conuersatione, atq; sanctitate debent esse distincti. Et Clemens sic ait, docuisse beatum Petrum, cunctorum sacerdotũ vitam superiorem sanctioremq; atq; discretam à secularibus & laicis omnibus esse, & spirituales quo sq; atq; sacerdotes super carnales atq; laicos semper constituendos docebat. eodem verbo vsus est Clemens, quo Dominus in Euangelio, cū ait, Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dñs super familiam suam? Hæc ergo cū vos Magdeburgenses accusatis, quid aliud dicitis, quàm quod impij, seditiosi, & superbi Coritæ? illi enim dixerunt, Omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: Vos dicitis, nõ est distinctio Clericorum & Laicorũ in sanctitate, quia omnes pij, in scriptura dicuntur sancti. Illi dixerunt, Cur eleuamini super populum Domini? Vos dicitis, Episcopi & Sacerdotes nõ sunt super Principes & Magistratus.

Num. 16.

Similitudo Magd. & Coritarum. Luc. 12.

Num. 16.

Zzz 2 statim

statim enim post distinctionem istam sanctitatis, quam accusatis, subiūxi-
 stis aliam accusationem doctrinæ de maioriâ (vt vestro verbo vtar) Epi-
 scoporum & Sacerdotum super Principes & Magistratus, de qua Clemens
 in 1. & Anacletus item in 1. vt vos notâstis. Clemens ergò in doctrina Petri
 fic ait: Episcopi, si exorbitauerint, ab istis, scilicet secularibus, siue Laicis,
 non sunt reprehendendi, vel arguendi, sed supportandi, nisi in fide erraue-
 rint. deindè subiungit: Illi ergò super istos sunt, non isti super illos, quoniâ
 maior à minore nec argui, neq; iudicari potest. Nullus se extollat erga Do-
 ctōres & magistros suos, quia discipulus super magistrum esse non potest.
 Et Anacletus: Omnis, inquit, oppressus liberè sacerdotum, si voluerit, ap-
 pellet iudiciū, & à nullo prohibeatur, sed ab his fulciatur, & liberetur. Hæc
 vos Magdeburgenses non potestis pati, dū cæteros omnes iudicare vultis,
 & ipsi à nemine iudicari. Quòd si hanc epistolam Clementis ad Iacobū fra-
 trem Dñi, quâ sanctus Anacletus citat, in qua hæc beati Petri doctrina fer-
 tur, negatis, negate etiam libros eiusdem Clementis de Apostolicis Cōsti-
 tutionibus, quibus libris omnes veteres patres vsi sunt, vt à nobis in libris
 ipsis copiosè demonstratum est. Est ergò scripta in secundo libro cap. 34.
 huius doctrinæ apostolica traditio, quam omnes Ecclesiæ Orientis & Oc-
 cidentis tenēt, & summa religione seruant. Recitemus caput: Nam si de pa-
 rentibus, inquit, secundum carnem, ait diuina scriptura: Honora patrē tuū
 & matrem, vt benè sit tibi, & qui maledixerit patri & matri, morte mori-
 atur: quanto magis de patribus spiritualibus verbi Dei moneamur, hono-
 re & charitate eos prosequi, vt beneficos & nostros ad Deum legatos? qui
 nos per aquam Deo regenerârunt: Spiritu sancto impleuerunt, lacte verbi
 Dei aluērunt, & doctrinæ alimento nutriuerunt, monitis stabilierūt, cor-
 pore salutari & precioso sanguine nos dignati sunt, nobisq; peccata remi-
 serunt, & sanctæ ac sacræ Eucharistiæ participes fecerunt, ac promissionis
 Dei consortes, & Christi cohæredes constituerunt. His igitur reuerentiam
 adhibentes, omni eos genere honoris afficite. siquidem hi potestatem vitæ
 & mortis à Deo acceperunt in ijs iudicandis, qui deliquerunt, & in damnâ-
 dis ad mortem ignis sempiterni, & ijs, qui se ad rectè viuendum conuer-
 tunt, absoluendis & viuificandis. Hos existimate vestros præfides: hos pu-
 tate reges: his, quasi regibus, vectigalia offerte: eos enim, eorumq; do-
 mesticos alere debetis. Vt enim Samuel in primo de regibus libro de re-
 ge alendo sanxit populo, & Moyse sacerdotibus in Leuitico, sic nos vo-
 bis de Episcopis sancimus. Nam si illic populus tanti regis pro viribus ser-
 uitia, quæ vocant, præstabat, an non multo magis debet nunc Episcopus
 accipere, quæ sunt à DEO constituta ad alendum eum & Clericos eius?
 immò si amplius aliquid dicendum est, plus hic accipiat, quàm ille olim
 accipiebat: siquidem ille militaria tantum administrabat, bello & pace
 ad custodiam corporis susceptis: hic verò sacerdotium ad DEI honorem
 administrat, vt pericula ab anima & corpore propulset. Quanto ergò
 ani-

*Apostolica Cō-
 stitutio de ex-
 cellentia epi-
 scoporum su-
 pra principes
 seculi.
 Exo. 20.*

*Qua beneficia
 per ministeriū
 Sacerdotum
 ecclesiæ, acci-
 pieant homi-
 nes à Deo.*

1. Reg. 8.

*Leui. 7. 27.
 & in alijs
 locis.*

anima præstantior est, tãto est sacerdotium regno excellentius: Ligat enim aut soluit supplicio vel remissione dignos. Quocirca Episcopum oportet vt patrem diligere, vt regem metuere, vt dominum honorare, offerendo ei benedictionem vestram, fructus vestros, & opera manuum vestrarum: tribuendo, inquam, vt sacerdoti Dei primitias vestras, & decimas vestras, primitias frumenti, vini, olei, pomorum, lanæ, & quicquid Dominus Deus vobis suppeditat, & erit oblatio tua accepta in odorem suauitatis Domino Deo tuo. Benedicet Dominus operibus manuum tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quia benedictio super caput impartientis. Hactenus Apostolica Constitutio. cuius doctrinam & traditionem omnes Ecclesiæ per cunctum Orientem & Occidentem sicut ab initio acceperunt, vsque in hodiernum diem retinent: quæ doctrina non solum per sermonem à sanctis Apostolis tradita est, & ab Ecclesijs accepta, sed per Epistolam. cum enim dixit Apostolus in Epistola ad Hebræos: Obedite præpositis vestris, & subiaceate eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris, non hoc dixit de Principibus seculi & Magistratibus, de quibus in Epistola ad Romanos: Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit: in quo loco ipsos magistratus & Principes seculi ἰερωσικας vocat, id est, potestates, sicut beatus quoque Lucas Euangelista vocauit: sed dixit de ijs, qui sunt animis præpositi, quos etsi potestatem habeant, non vocat ἰερωσικας, sed ἡγουµένους, quasi duces & præeures. ad præpositos enim spirituales magis pertinet, vt præeant exemplo, sicut Apostolus ad Timotheum scripsit, Exemplum esto in verbo & conuersatione, in charitate & fide, & in castitate, & sicut beatus quoque Petrus scripsit de Episcopis, Facti formæ gregis, scilicet faciendo prius, quod à subditis, vt faciant, requirunt, dicentes cum iudice populi Gedeone: Quod me videbitis facere, hoc facite. vt Paulus in epist. ad Philip. Quæ, inquit, & didicistis & accepistis, & audiuistis, & vidistis in me, hæc agite. Hoc verò totum ad curam animarum spectat & refertur, pro quibus isti vigilant, sicut Apostolus ait, tanquam rationem reddituri. Magistratibus autem & potestatibus seculi, non cura animarum, sed custodia corporum, vt Apostolica constitutio ait, commissæ est: nec his pro animarum salute vigilare, sed pro custodia corporum gladium ferre in vindictam malorum, laudem verò bonorum, commissum est. Quæro igitur à vobis Magdeburg. putatis ne magistratus & Principes seculi fideles, ad hegumenos, id est, præpositos animarum pertinere, an nõ? si non, peiore conditione sunt quam reliqui non magistratus, neque potestates seculi, neque principes mundi, siquidem non habeant, qui pro animis eorum vigilant, tanquam rationem reddituri, vt cæteri omnes fideles habent. O miseros Germaniæ magistratus, quorum animas vigilijs pastorum, remedijs medicorum, cura patrum impostores & illusores vestri spoliant & nudant: sin verò pertinent, vt neccesse est confiteri, obedire ergò eis, & subiacere, sicut Apostolus præcipit, debent: Sunt igitur maiores, ma-

Doctrina in scripturis sanctis tradita de excellentia præpositorum spiritualium supra potestates seculi.

Heb. 13.

Rom. 13.

Luc. 12.

1. Tim. 4.

1. Pet. 5.

Iud. 7.

Philip. 4.

Cur qui principes hodie priuatis hominibus miseriores.

ior enim non subiacet minori. Præterea cum beatus Petrus obsecrat episcopos, ut pascant gregem, qui in eis est, creditis ne in eo grege, quem pascere iubet, magistratus & potestates seculi contineri? non (credo) negabitis. Tenent ergo locum ouium, ex quo rursus fit, ut sint sub potestate Pastoris spiritualis, sunt igitur Episcopi maiores, quam magistratus & principes seculi: ad eosque omne ius ecclesiasticarum rerum & causarum pertinet.

Luc. 12. Deinde cum Dominus ait in Euangelio Lucæ, Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det in tempore tritici mensuram: negari non potest, quin dispensator iste, spiritualis dispensator sit, non secularis: Ecclesiasticus, & non Ciuilis. Dispensator enim spiritualis in domo Dei, quæ est Ecclesia, mensuram tritici familiæ Christi in tempore distribuit, ne laborent fame audiendi verbum Dei, sicut Dominus minatus est Iudæis per prophetam Amos, cum ait: Ecce venient dies, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Hoc enim, inquit Cyrillus, hunc locum interpretans, clarissimè cernitur in Iudæis, qui non habent prophetam aut magistrum, qui sciat crassitudinè historiæ detrahere, & eruere mysteria latentia sub litera: non enim admiserunt Christum dicentem, Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, Vnde per Esaiam aiebat: Ecce serui mei comedent, vos autem esurietis, Serui mei bibent, vos autem sitietis. Haec tenens Cyrillus. Doctrinam itaque verbi, cui Episcopi & sacerdotes ministrant, vocat mensuram tritici: quæ accommodada est ad usum ac necessitatè eorum, qui non vno modo & ratione oēs pacendi sunt. Alijs enim est opus lacte, alijs solido cibo, qui est perfectorum, sicut Apostolus ait. In tempore autem est adhibenda doctrina verbi, quæ est instar mensuræ tritici, quia est (vt ait Ecclesiastes) tempus tacendi, & tempus loquendi. Et in Ecclesiastico scriptum est: Vbi non est auditus, ne effundas sermonem. Illud præterea ostendit, huiusmodi dispensatorem, quæ constituit Dominus super familiam suam ad dandum in tempore tritici mensuram, non esse ciuilem, sed ecclesiasticum, quod

Luc. 12. difficilis & ardua res sit, vt Dominus testatur, huiusmodi dispensatorem fidelis & prudentem reperire: hoc enim significat secundum idioma scripturæ, quod percotando ait: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quæ constituit

1. Cor. 4. Dominus? quod apertius dictum est in Prouer. Virum fidelem opus inuenire, id est, difficile & arduum. hoc enim significat hoc loco ἰσχυρῶς, id est, opus, quod (vt in alio loco dixi) notauit Isidorus Pelusiota in epistola ad Palladium diaconum. At dispensator ciuilis, fidus & prudens, id est, præfectus ciuitati aut prouinciæ, qui fideliter ac prudenter legibus eam moderetur & regat, non ita difficilis inuentu est: siquidem sola ratio homini insita de eo, quod vnusquisque vult non affici iniuria, omnes docet, nec alios iniuria afficere oportere. Hinc enim extiterunt multi filij huius seculi in generationibus suis fidi & prudentes ciuitatum institutores ac legislatores: tamen veritatem, quæ solus Deus docet, qui est verus magister, non cognouissent,

Quomodo episcopi & sacerdotes constituti sint super principes & magistratus.

Amos 8.

Ioan. 6.

Esai. 65.

Heb. 5.

Ecc. 3.

Ecc. 31.

Luc. 12.

1. Cor. 4.

Pro. 20.

Dispensatoris fidelis ac prudentis paradigma tantum accipienda.

uissent. Hanc enim, vt de philosophis Gentilium beatum Petrum dixisse Clemens scribit, ab alio, qui eorum similis esset, discere non potuerunt: *πλὴν πολιτείας, inquit, μόνη καὶ ταῦτα, ἐκείνησ' διὰ τὸ εὐλογον γνωρισθῆναι διαγαμένησ', ἢ τις ἐκείτω ἐκ τοῦ μὴ θέλειν ἀδικεῖσθαι, τοῦ μὴ δεῖν ἄλλον ἀδικεῖν τὴν γνώσιν παρῖσθαι,* id est, præter solam illam politiam, quæ propter rationis convenientiam cognosci potest, quæ unicuique hoc ipso, quod iniuriam pati non vult, indicat, non esse alijs iniuriam faciendam. Immo & Paulus secularia iudicare facile esse indicauit, ex quo fit, vt non sit difficile reperire, qui fideliter & prudenter præsent ciuitatibus & prouincijs, quæ legibus seculi gubernandæ sunt, vt quidē difficile reperire, qui vt oportet, ecclesiæ præesse possit. in qua administranda planè necessaria est spiritualis prudētia ad dijudicandū omnia, & fidelitas erga Deum, qui ei familiā suā concredidit: & eū domui suæ ad dispensanda sacramenta præfecit: deditq; ad dispensandum charisma potestatis & dōctrinæ, quæ omnia Apostolus vocat depositū, cū ad Timot. scribens, bonū depositū, inquit, custodi. nemo autē ignorat, quāta fidelitate opus sit ad custodiendū depositum. Vndē propheta Esaias, qui alios docent, quæ ad salutē animæ pertineant, cuius modi sunt, qui ecclesijs præsent, custodes vocat, cū ait: Quoniam vox custodientium exaltata est. Obseruauit hoc quoq; idē Cyril. Ac rursus idem propheta Somnā Pontificē, qui in ijs, quæ ad Deum pertinebāt, summo sacerdotio præerat, *παμίαν*, vocat, id est, custodem, eorum scilicet, quæ fidei eius tanquā depositū cōmissa erant, nēpe præcepta, cæremoniæ, totusq; Dei cultus. Cū igitur dispensator, is qui in hac parabola Euangelij Lucæ constitutus est super familiam Domini, nō possit intelligi conuenienter scripturæ sanctæ & rationi, dispensator secularis siue ciuilis, sed spiritualis & ecclesiasticus: percontemur Magdeb. & ceteros Luteranos, an suos principes seculi & magistratus atq; optimates ciuitatū, ad familiā Domini pertinere concedant: Ecquis dubitet concessuros? Sunt ergō dispensatores ecclesiarū constituti super eos: & quod Clemēs scribit docuisse beatū Petrū, spirituales quosque atque sacerdotes super carnales atq; Laicos semper constituendos esse, mirificè facit cum parabola euangelica de dispensatore constituto super familiam Domini. quod iam ostensum est non posse de laico accipi, sed de episcopo vel sacerdote. Quid ergō obijciunt nobis in epistolam Apostolici Pont. Centuriatores de maiori parte episcoporum vel sacerdotum in principes & magistratus? aut enim nō sunt ex familia Domini principes & magistratus: aut si esse volunt, cū sit cōstitutus à Domino super eos dispensator ecclesiæ, erit maior eis. Minor enim non est constitutus super maiore. Quod si dispensator iste super familiā Domini cōstitutus, non fuerit fidelis & prudens, vt hīc quoq; Magdeburgensibus & cæteris Luteranis occurramus, nihilo à nobis minore honore afficiendum esse, quā si esset talis, Dominus in Euangelio docuit & monuit, nobisq; itā facere præcepit, cū dixit: Super cathedram Moisis sederunt scribæ & pharisæi, quæcunq; dixerint:

1. Cor. 6.

2. Tim. 1.

Esa. 52.

Esa. 22. ius.
xia LXX.

Luc. 12.

rint:

Matth. 23.

rint vobis, seruate & facite: secundum opera eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Non enim hoc propter Moysen tantum dixit, sed propter nostros etiam episcopos: testatur hoc quoque id, quod Clemens scribit ex sermone beati Petri in ordinatioe Zachæi episcopi Cæsareæ: cum hortans Petrus ad honorandum episcopum, Audite, inquit, episcopum vestrum: & ne pigeat omnem ei honorem adhibere, non ignaros, quod ei præstatis, Christo præstari: & quod hac occasione Christo præstatis, ad Deum referri: & ei, qui præstiterit, multo amplius reddendum esse. deinde subiungit: θρόνον οὐν τιμήσετε, ὅτι καὶ μωυσέως καθέδραν τιμᾶν ἐκελεύσθητε καὶ οἱ προκαθεζόμενοι ἁμαρτωλοῖν νομίζονται, id est, thronum ergo Christi honorate, quia & Moyses cathedram honorare iussi estis, quantum qui sedent, peccatores esse existimarentur. Hæc Clemens, ex sermone ac sententia Petri. Itaque episcopi sunt nostri Evangelici Moyses & Aarones, sicut enim illi in vetere hierarchia, ita hi sunt primi & summi in sacerdotibus in noua: quibus rursus vnus præest totius hierarchie caput, qui est Petri principis Apostolorum successor, sicut erat Moyses hierarcharum legis primus mysta & dux, vt Dionysius Areopag. in ecclesiastica hierarchia c. 4. ait. Hoc enim ratio concordie omnino postulabat: vt sicut erant super singulas ecclesias tanquam super singulas familias Christi, singuli dispensatores constituti, quibus sua cuique familia obediret, vt concors esset, sic super vniuersos dispensatores esset vnus item constitutus, cui omnes dispensatores, & familie Domini eis commissæ obedirent, vt esset hac ratione monarchie, vna omnium ceu membrorum vnus corporis compago, & concors coniunctio, & non esset schisma. Sic quoque idem Clemens scribit, docuisse beatum Petrum, cum Zachæum, de quo paulo ante dixi, episcopum ordinare vellet. sic enim ait: τὸ οὐν πλῆθος τῶν πιστῶν δεῖ ἐνὶ τινὶ πεθεσθαι, ἵνα οὕτως ἐν ὁμονίᾳ διατελεῖν δυνηθῇ, τὸ γὰρ εἰς ἀρχὴν μιᾶς λήγον ἕξασίας μοναρχίας εἰκόνη, τοῦσ ὑπέκοντασ αἰτία εὐταξίας εἰρήνης ἀπολαβεῖν τίθησι. τὸ δὲ πάντα φιλαρχοῦντασ ἐνὶ μόνῳ ὑπεῖξαι μὴ θέλειν καὶ αἰτίας διαιρέσεωσ πάντωσ καὶ περιπεσεῖν ἔχουσι. Interpretemur nos totidem verbis, si possumus: Opus (inquit) est, multitudinem fidelium vni parere, vt hoc modo possit in concordia persistere: quod enim definit in principatum vnus potestatis ad similitudinem monarchie, facit, vt qui ei obediunt, propter conseruationem ordinis pace fruantur. Contra verò nolle vni obedire cupiditate imperandi, causa planè existit & discordie, & ruine. Est itaque in singulis ecclesijs siue familijs Domini, quæ suos habent dispensatores, similitudo & imago quedam monarchie: expressa verò & integra monarchia, in vna ecclesia catholica, quæ vniuersam familiam Domini continet, cuius partes sunt illæ singulæ, super quâ constitutus est vnus dispensator œcumenicus Pontifex Rom. Denique quo loco haberi debeant episcopi & sacerdotes, quos Luterani centuriatores maiores esse principibus & magistratibus non pati-

Quæ necessitas & vilitas ecclesiastica monarchie.

untur, & ob eam causam inter alias epistolam Clementis & Anacleti negāt, quo magis istos erroris sui pudeat, Apostolica cōstitutio de exemplo Gentilium docet. Sed recitemus constitutionem, quæ in secundo libro cap. 28. *Apostolica constitutio de honore tribuendo episcopis.* scripta est: Si cultores, inquit, dæmonum in illis suis sceleratis & detestabilibus atque impuris sacris, offensione Dei plenis, vsque in hunc diem sancta & religiosa, comparatione quidem longissimè distent, tamen in suis illis ludibrijs sine execrabili sacerdote offerunt nihil, nec efficiunt, immò illum os statuz lapideę putant, expectantes, quid eis facere iubebat, idq; faciunt, & absque eo faciunt nihil: honoremq; illi habent, & eius nomen venerationem habere existimant, idq; ad honorem statuarum anima carentium, & ad cultum malorum spirituum: si illi, inquã, vanam & confictam opinionem habentes, ac nulla spe firma subnixi, ea tamen, quæ sanctitatem & religionem habent, student imitari: quanto iustius est, nos, quorum fides clarissima est, & spes vera, qui promissum præclarum & sempiternum, & quod fallere non potest, expectamus, per eos, qui nobis præsunt, honorem Deo deferre, ita vt episcopos os Domini esse arbitremur? Haftenus Apostolica *Piores Magis. & ceteri Luce. 10. in Sacerdotes Dei altissimi, quam Gentiles in sacerdotibus idolorum.* constitutio. Quanto igitur vos peius, quàm gentiles idolorum cultores, agitis, qui nomen sacerdotis ecclesiastici, Dei, & sacrorum eius ministri, omni dedecore & cōtumelia afficitis: & episcopos ac reliquos sacerdotes magistratibus & potestatibus seculi subijcitis: ad easq; omne ius ecclesiarum & ecclesiasticarum rerum ac ministeriorum sacrilegè rapitis? Hanc constitutionem secutus, & hoc eodem exemplo, ex gentilium falsa religione sumpto, vsus beatus Gregorius, ad Mauritiū Imperatorem sic scripsit, admonens eum de dignitate sacerdotali, & de honore sacerdotibus ab Imperatore tribuendo: Sacerdotibus autem non ex terrena potestate Dominus noster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius serui sunt, eis ita dominetur, vt etiam debitam reuerentiam impendat. Nam in diuinis eloquijs sacerdotes aliquandò dij, aliquandò Angeli vocantur. Nam & ad Moysen de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: Applica illum ad deos, id est, sacerdotibus. & Propheta ait: Labia sacerdotum custodiunt scientiam, id est, iusticiam: & legem exquirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Quid igitur mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Vos verò Magdeburgenses & ceteri Luterani, quomodò appellare soliti sitis, id est, quàm contumeliosè & blasphemè, ego propter reuerentiam & honorem aurium non dicam: vos scitis, & sciunt omnes vestri. Subiungit deinceps Gregorius: Ecclesiastica quoque historia testatur, quia cum pie memoriæ Constantino principi in scripto oblate accusationes contra Episcopos fuissent, libellos quidem accusationis accepit, & eosdem, qui accusati fuerant, Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, *Exod. 22. Malac. 2.*

A a a

dicens:

dicens: Vos Dij estis, à vero Deo constituti: ite, & inter vos causas vestras discutite: quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos. In qua sententia sibi magis ex humilitate, quàm illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. antea quippe Pagani in Repub. principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergò mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignatur honore, dum Pagani, vt prædiximus, principes honorè impendere sacerdotibus nouerunt, qui dijs ligneis & lapideis seruibant? Deindè nè quis bonos sacerdotes honorandos esse putaret, malos contrà, non honorandos, subiungit sanctissimus & sapientiss. Pontifex Gregorius: Hęc ergò nõ tãtum specialiter, quantũ generaliter pro omnibus asserimus sacerdotibus, quoniã adhuc nescimus, quis in terribili iudicio Dei qualis futurus sit. Etenim Paulus egregius prædicator dicit:

1. Cor. 4.

Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, & reliqua. nam sunt multa, quæ de iudicio illius homines ignorant, quia fortasse, quę vos laudatis, ille reprehedet: & quę vos repreheditis, ille laudabit. Hactenus

*Quale sit episcopi
scoporum in
seculi principis
pes dominiũ.*

Gregorius. Satis ex his paucis, quę hactenus dicta sunt, cõstare potest, vtũ se dominos Principum faciant episcopi, vt omnes Luterani apud populos, quos decipiunt, fingere solent: an potius superiores eos constituerit Deus: superiores dico in ijs omnibus, quę cumq; ad salutem & curam animæ pertinent, cui seruire debet corpus, & quę cumq; ad custodiam corporis pertinent: vt Principes & potestates seculi, carnis tantũ custodie præsumunt: cui quia anima tanquã ministrę, dominari debet, consequens est, (vt diuina & naturalis lex docet) vt cui commissa est cura ac custodia domine, sic etiam ancillæ, in ijs scilicet, quę ad cultum dominæ sanctũ & spiritualem, qui in virtutum studio & ornatu situs est, spectant. Sed non committat retrò, vt cui sit commissa custodia ancillæ, sit etiam & dominæ. Nullos ergò principes & reges agnoscunt episcopi? immò maximè. Qui enim dixit, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, de potestatibus seculi loquebatur: & neminem excepit, quin debeat agnoscere potestatem secularem, in ijs scilicet, quę illis mandata & commissa sunt, id est, in secularibus negocijs, quibus implicari vetantur Clerici, sicut Apostolus: Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negocijs secularibus, vt placeat ei, qui se delegit. Idcirco magistratus seculi, iudices sunt & cognitores causarum secularium, & eos in eiusmodi causis adire oportet, eisdemq; in eorum iustis iudicijs parere: Sunt itaque vtriusque potestatis, & spiritualis & secularis officia, actibus proprijs & dignitatibus distinctis discreta, vt magnus Nicolaus Pontifex eruditissimus, ad Michaëlem Imperatorem, de discrimine potestatis Imperatorię & Pontificali differens, scripsit. ita vt & seculares potestates pro æterna vita, vt ille ait, spiritualibus potestatibus indigerent: & spiritualis potestas pro cursu temporalium tantummodo rerum, magistratum ac potestatum legibus vteretur, vt sic, inquit,

Rom. 13.

2. Tim. 2.

mi-

militans Deo, minimè se negocijs secularibus implicaret: neque rebus diuinis præsidere videretur, qui esset negocijs secularibus implicatus: & modestia vtriusq; ordinis curaretur, nè extolleretur vtroq; suffultus & competens qualitatibus actionum specialiter professio optatur. Sed Magdeburgenses & cæteri Luteranorum præceptores, omnia confundunt & perturbant: vt illud hoc loco de potestatibus secularibus, quod Apostolus ait, Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ita prauè intelligunt, vt tradant non obligari peccato eos, qui potestatibus secularibus non obediunt, nè si contrarium semel ab eis concedatur, simul etiam, vt consequens est, concedendum sit: peccato quoque constringi eum, qui potestatibus spiritualibus, earumq; legibus non obediat: quod quidem nihil aliud esse dicunt isti, quàm dominatum & tyrannidem in conscientias exercere, vt nupèr in quodam Augustino Marlorato, scripturarum interprete Caluiniano, legi. Sed videamus, quid hoc sit apud Paulum, Sed etiam propter conscientiam: conferamusq; alios locos scripturæ, vt cum ait Apostolus: Si quis autem dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico non tuam, sed alienam. Scilicet iubet Apostolus abstinere idolothyto, cum scandalum impendet fratri: estq; periculum, nè vel idolothytum ipse edat superstitiosè, quasi sit aliquid idolothytum, si nos videat edere: vel etiam si non edet, credat tamen aliquid esse, atq; ita peccet seruiens errori. Item cum ait Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, fide non ficta, conscientiam bonam vocat eam, quæ non reprehendit nos, id est, cum nihil mali nobis conscij sumus. cum enim aliquid malè agimus, reprehendit & accusat: quæ etiam in futuro seculo arguit, sicut Apostolus de futuro iudicio loquens: Testimonium, inquit, reddente conscientia ipsorum &c. Hæc est, quam scriptura sancta vocat aduersarium, quod semper aduersetur malæ voluntati, vt sanctus Dorotheus in libro de conscientia notauit. Vndè propheta Oseas: Oppressit, inquit, Ephraim aduersariū suū: & quasi interpretans quod dixerat, subiungit: Et conculcauit consilium suum: & Dominus in Euangelio Prophetam imitatus, Esto, inquit, consentiens aduersario tuo, dum es in via: præcipit ita viuere, vt conscientia siue cor, sicut ait beatus Ioannes, non reprehendat nos: tunc enim reprehendit, cum peccatū commisimus. Cum ergo iubet Apostolus obedire potestatibus secularibus propter conscientiam, idè obedire iubet, nè non obediendo, peccatum admittamus, de quo nos conscientia nostra accuset: & fidutiam apud Deum amittamus impetrandi quod petierimus, sicut beatus Ioannes nos docet. Obligant igitur conscientiam leges potestatum secularium in Christo. Ex quo rursus sequitur, vt multo etiam magis obligent leges spirituales eorum, qui ecclesiasticam habent potestatem. Hoc quoque scribit Clemens beatum Petrum docuisse, cum Zachæo non quidem defu-

De discrimine potestatis secularis & spiritualis, ex magno Nisco lao.

Rom. 13.

Locus Pauli quis quomodo à Luter. malè intelligendo deprauatus.

1. Cor. 10.

1. Tim. 1.

Rom. 2.

*Ose. 5.
Matth. 5.
Luc 12.*

Cur Apostolus beat obedire potest. seculi propter conscientiam.

1. Ioan. 3.

gienti opus & laborem gubernandi ecclesiam, sed recusanti, ne præesse diceretur, scribit dixisse, εἰ δὲ παντελῶς οὐ θέλεισ γνωσθῆναι ὅτι ἐξουσίαν διοικήσεως ἔχεισ, ἀγνοεῖν μοι ἔοικασ, ὅτι ἡ ὁμολογημένη τοῦ προκαθεζομένου ἐξουσία πολὺ τι δύναται πρὸς δυσωπίαν τοῦ πλήθουσ, ὡσ γὰρ εἰληφότε τὴν ἐξουσίαν ἕκατος πείθεται ὡσ μεγάλην ἀνάγκην τὴν σωεῖδῆτιν ἔχων. id est, sin verò prorsùs non vis sciri, quòd potestatem habeas gubernationis, videris mihi nescire, ad continentium in metu & pudore multitudinem, multùm valere potestatem præpositi manifestam. vnusquisque enim ei q potestatem accepit, obtèperat, quippe cùm magnam obtemperandi necessitatem conscientia imponat. Hac est, teste & authore Clemente, beati Petri de spirituali & ecclesiastica potestate sententia. de ea enim loquebatur. Non igitur cùm nos hanc eius vim obligandi tradimus, dominatum & tyrannidem, vt isti dicunt, in conscientias exercemus: sed ipsi potiùs, quod à Paulo Apostolo scriptum est, ad suam & aliorum perditionem more suo deprauant. quod quidem eis non eueniret, si veterum patrum interpretationes sequi, & scripturas scrutari & conferre vellent. Sed de his satis. Pergamus ad aliud caput accusationis istorum.

*Defensio doctrine in epistola Euaristi, de matrimonio non dissoluen-
do per fornicationem, Euangelistis cum Paulo collatis, & Apostolico cano-
ne, ac pluribus concilijs & patribus cum scriptura consentientibus. Cap. 10.*

” **E**T Euaristus, inquit, Epistola 2. Mulierem viro, si adulterium admi-
” sit, iubet reconciliari, aut manere innuptam, cùm tamen Paulus parti
” innocenti permittat ius nuptiarum, 1. Cor. cap. 7. Hęc isti. Sed qui-
bus verbis, quo ve loco huius capitis 7. & quomodò hoc dicat Paulus, ni-
hil ampliùs explicant Magdeb. Satis esse putârunt, si dicerent, Paulus parti
innocenti ius nuptiarum permittit: sciunt enim quibus illudant. Sed cùm
hoc ipsum caput 7. epist. ad Corinth. Euaristus quoq; citet ad probandum
contrâ, non permitti ius nuptiarum parti innocenti, debebant potiùs, qui
contradicunt, redarguere eum ex scripturis, aut saltem producere autho-
ritatē veterum patrum, qui sic, vt ipsi nunc, scripturam Pauli vel Euange-
lij interpretati essent, nè ipsi soli hoc dicere viderentur, iidem iudices & tes-
tes, vt semper solent. Sed dissimulemus ista: & nos, qui veritatem defen-
dimus, matrimonium non dissolui fornicatione, itâ vt aliam ducere parti
innocenti liceat, non contenti autoritate veterum patrum; qui hoc sem-
per tradiderunt, tamen si satis hoc erat, doceamus priùs & demonstremus
ex scripturis sanctis, quas isti semper appellant & vanè iactant, qui ex ver-
bo Dei, quod semper resonant, verbum suum, id est, Caluini aut Luteri su-
is falsis interpretationibus fecerunt. Sed priusquàm hoc aggrediar, admo-
nebo priùs, cur Magdeb. tanto studio laborent, vt ista sua accusatione au-
thoritatem huius epistolæ apud iuos, quos decipiunt, euertant. Scilicet
quia

quia huius epistolæ doctrina, quam sanctus Euaristus à Patribus, id est, à sanctis Apostolis, accepisse se dicit, Luteranorum ecclesias, veriùs synagogas, de adulterio condemnat. Nam sicut vxori, inquit, non licet dimittere virum suum, vt alteri se, viuente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius, sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ non licet dimittere, aut ab ea segregare episcopum suum, vt alterum, eo viuente, accipiat: sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, nè alterum episcopum, suo viuente, accipiat, nè fornicationis aut adulterij crimē incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri episcopo iūxerit, aut super se alterum episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desiderauerit, per a cerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Hactenùs Euaristus. Hoc se crimine Luterani omnes obstrinxerūt, cùm episcopis & sacerdotibus eiectis, in eorum locum superintendentes suos & ministros, vt ipsi vocant, substituerunt, cum quibus spiritualiter fornicarentur. Hoc nunc crimen depellere nituntur Magdeburg. cùm parti innocenti ius nuptiarum à Paulo permitti, falsò tradunt. Sed aggrediamur, quod nobis propositum est. Quia igitur, quod est apud Mattheum cap. 19. paulo obscuriùs scriptū videri poterat, idcirco alij Euangelistę consecuti, tanquàm eius loci interpretes, Marcum dico & Lucam, parenthesi illa exceptæ fornicationis, quæ obscuritatem loco adferebat, prætermissa, totam sententiam explanârūt, cùm simpliciter dixerūt: Qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit, mœchatur, aut mœchatur super eam: quod omninò verum est: atq; hoc erat tanq̃ explanatiùs & simpliciùs dictum, ad interpretationem illius loci Matthæi adhibendum, quibus paulò obscurior esse videbatur. Prætereà, quod idem Matthæus paulò suprâ scripserat, Quod ergò Deus coniunxit, homo nõ separet, nõ quidem existimandū erat cum eo discrepare, quod paulò pòst idē scripsit, Qui cunq; dimiserit vxorem suam (nisi ob fornicatiõem) & aliam duxerit, mœchatur: quin potius ad explanationem eius valebat, vt simpliciter & omninò intelligeretur, non licere alteram ducere propter fornicationem prioris dimissæ, alioquì iam quod Deus coniunxisset, homo separet: atq; ita id quod paulò suprâ Dominus simpliciter dixisset, Quod Deus coniunxit, homo nõ separet, cum eo discreparet, quod paulò pòst dixit in exceptione fornicationis. Sed videamus iam, quid de hoc Apostolus explicauerit. Is enim de matrimonij lege scribens, ac docens, Mattheū quoq; interpretatur, cum duobus item Euangelistis consecutis planè consentiēs, ita vt vna eademq; sit horum quatuor mens & sensus: Mulier, inquit, proprii corporis potestatem nõ habet, sed vir: Similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. ergò, vt vxor libera non est ad nubendum cui velit, nisi priùs dormierit vir eius, vt idem Apostolus ait: similiter neq; vir liber est ad ducendum alteram ante mortem prioris. Quòd si pars innocens libera est, & non altera pars: ergò non similiter potestaté habet cor-

*Cur Magdeb.
tantopere lae
borent vt au
thoritatem epis
stole Euaristi
eueriant.*

*Demonstratio
ex scripturis
inter se colla
tis, Matrimo
nium non dis
solui fornic
atione.*

Matth. 19.

1. Cor. 7.

*Error Magde.
& aliorum,
quod matri-
monium forni-
catione dissolu-
natur, ortus
ex ignorantia
virtutis ver-
borum Pauli.*

1. Cor. 7.

Rom. 7.

1. Cor. 7.

*Magd. in scho-
la Montani
graditi.*

poris viri sui mulier, vt habet vir corporis vxoris suæ: sed potiùs altera pars minorè potestatem habet, si quidem parti innocenti, vt Magdeburgenses volunt, liberum sit ius nuptiarum ante mortè alterius. Verùm hoc est, quod isti non intelligunt, quemadmodùm mulier potestatem habeat corporis viri sui, postquam dimissa est ob fornicationem: aut vir potestatem corporis vxoris suæ, si vxor à viro propter fornicationem eius discessit: intelligerent autem, si scripturæ verba & virtutem verborum eius intelligerent. Etenim vir dimittens vxorem ob fornicationem, domo tantùm illam excludit, (id quod verbum ipsum Græcum ἀπολείω, quo scriptura vsa est, vulgari consuetudine sermonis Græci significat, vt à veteribus linguæ Græcæ magistris notatum reperi, pro quo vsus est Paulus verbo ἐφίπρω) non autem soluit iugum matrimonij. id quod verbum λύω significat, quo idem Apostolus in hac significatione vtitur, vt cum ait: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem, non dixit, ἀπόλυσις, id est, dimissionem. sciebat enim, licere dimittere propter fornicationem, sed dixit, Noli quærere λύσις, id est, solutionem. Itaq; priuat se vir vsu tantùm, exclusa vxore propter fornicationem, non autem potestate. nihil enim potest omninò separare fideles in vnam carnem alligatos, præter mortem. Similiter mulier discedens à viro propter fornicationem eius, priuat se consuetudine miscèdi corporis cum marito, non autem potestate corporis mariti, ità vt neutra pars libera à lege matrimonij contracti remaneat, altera adhuc viuente. Mulier enim alligata est legi, sicut Apostolus ait, quanto tempore vir eius viuitt: & si dormierit vir eius, liberata est à lege, nubat cui vult. quod similiter in viro intelligendum esse, vt scilicet vir alligatus sit legi, quãto tẽpore vxor eius viuitt: quòd si dormierit vxor eius, liberatus sit à lege, vt ducat, quam velit, satis docuit idẽ Apostolus, cũ paulò suprã dixit æqualiter de vtroq; coniuge, mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir: similiter autem & vir non habet potestatem corporis sui, sed vxor. at non moritur vir morte corporis, fornicando, vt per fornicationem eius tanquã per mortem, maneat libera vxor, vt Magd. in schola Montani, principis Cataphrygarum, qui matrimonia soluere docebant, didicerunt. Præterea manifestũ est, hunc fuisse scopũ Domini, cũ præcepit, sicut Apostolus testatur, mulierem à viro non discedere: aut si discesserit, manere innuptam, scilicet, vt omnibus modis τὸ ἀξίωμα, vt Theodoretus ait, id est, insolubilitas (vt ità dicam) matrimonij conseruaretur, ità vt si accideret, vxorem excludi ac dimitti propter fornicationem, tamen quia non posset exclusã ac dimissã alteri nubere, daret operam, quocunq; modo honestè posset, vt cum viro in gratiam rediret. Quòd si hic parti innocenti, id est, viro permissum esset ius nuptiarum cum altera, secundùm doctrinã vel potiùs commentum Magdeburg. frustra esset hic scopus Domini, & Apostoli eius Pauli. quomoddò enim vxor fortassè iam pudica facta, posset redire ad priorẽ virum, qui iam alteram duxisset? Deindè cũ in vno loco & causã voluit Aposto-
lus

lus licere, viuentē vxore, alteram ducere, aut viuentē viro, alteri nubere, tunc scilicet, cū in infidelis coniunx à fideli coniuge discedit, subiungit: Nō enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi: in huiusmodi, dixit, vt intelligamus, in cæteris quidem subiectum esse seruituti fratrem, aut sororem, itā vt neutra pars fidelis, altero viuentē, alio matrimonio copulari possit, siue innocens sit, siue non. Verū quia exceptio illa fornicationis apud Matthæum, paulò obscurior (vt dixi) ac difficilior videri solet, doceamus rursus Magdeburgenses, qualis sit, si fortè intelligere voluerint. Dixerat Dominus apud Matthæum: Qui dimiserit vxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: ex quo planè intelligebatur, licere ob fornicationem dimittere, & excludere: excepta verò causa fornicationis, non licere dimittere, alioquì qui dimittat, occasionem adulteradi præbere vxori iniuste dimissæ, quare adulterij eius reum fore: hoc autem docuerat in monte discipulos & turbam, in qua etiam propter alias causas, si vxor non erat cordi, dato libello repudij dimittebatur. Nè autem existimarent, dimissa licite vxore propter fornicationis vitium, vtpotè cæteris omnibus grauius, odiosius & intolerabilius, licere quoquè aliam ducere, de hoc postea, occasione sumpta ex Phariseorum interrogatione, docuit & sanxit his verbis: Quicumq; dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliā duxerit, mœchatur: quod perindè est, ac si distinctè diceret, vt sanctus Martialis, beati Petri discipulus, in epistola ad Tolosanos ca. 9. distinguit, *S. Martialis.* inquit: Qui dimiserit vxorem, nisi propter fornicationem, mœchatur, id est, facit eam mœchari, vt magnus Basilius canone 9. interpretatus est: & *Basilius.* qui aliam duxerit, inquit, mœchatur. Atq; itā responsum fuit Iudeis quærentibus, vtrum ex quacunque causa liceret vxorem dimittere? negat enim Dominus ex vlla causa licere, excepta causa fornicationis. Deindè plus aliquid adhuc docuit, & præcepit præter id, quod in monte docuerat, adiungens: Et qui aliam duxerit, mœchatur. quod perindè est, quasi diceret, Et qui vxore sic dimissa, scilicet propter fornicationē, aliam duxerit, mœchatur. Sic etiam hunc locum Euangelij interpretatus est canon Apostolorū trigésimus octauus, prætermissa parenthesi exceptæ fornicationis, quosententia esset elarior. Si, inquit, Laicus, vxore sua dimissa, alteram duxerit, aut ab alio dimissam, eijciatur ex ecclesia, scilicet tãquàm publicus adulter. Vxore, inquit, dimissa, scilicet cū dimitti potest, nempe in causa fornicationis, tunc, inquam, qui aliam duxerit, eijciatur ex ecclesia. Ergò Apostolicus canon non permittit ius nuptiarum parti innocenti. Sed nè nos soli sic Euangelium & Apostolicam doctrinam, ac canonem interpretari Magdeburgensibus videamur, si in ore duorum vel trium stabit omni verbum, sicut scriptura sancta dicit, stet apud istos in ore saltè plurium Conciliorū, in ore, inquam, synodi Mileuitanæ, cui beatus Augustinus interfuit. ea enim *Syno. Milan.* cap. 17. Visum, inquit, est nobis secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinā, neq; dimissum ab vxore, neq; dimissam à viro, altero matrimonio copula-

copulari, sed manere inuuptos, aut reconciliari: eos autem, qui non obedi-
erint, inter lugentes referri. Quo modo autem dimissa reconciliari possent,
vt prius dicebam, si, qui eam dimisit, aliam posset ducere? profecto nullo
modo. Ergo, vt secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinam, neces-
se est, vt dimissa maneat inuupta, aut reconcilietur, sic secundum Euange-
licam & Apostolicam doctrinam, necesse erit, vt qui dimisit, scilicet propter
fornicationem, maneat inuuptus, aut reconcilietur. Igitur secundum Euā-
gelicam & apostolicam doctrinam, non permittitur ius nuptiarum parti
innocenti. Idem decretum est in Synodo Africana cap. 65. Item synodus
Eliberitana tempore Syluestri Papæ cap. decimo: Si fidelis, inquit, fœmina
adulterum maritum suum reliquerit, & alteri nupserit, non prius accipiat
communione, quàm is, quem reliquit, è vita exierit. Sic synodus iudica-
uit, Paulum secuta, qui ait, Mulier alligata est legi, quandiù vir eius uiuit,
quanuis scilicet adulter sit. Præterea synodus quoque Florentina cœcume-
nica, scripturæ sanctæ doctrinam, & canonem Apostolorum, & sancti Eua-
risti auctoritatem, atq; huius synodi Mileuitanæ decretum, immò totius
ecclesiæ catholicæ prædicationem & consuetudinem Apostolicæ traditio-
nis secuta, his verbis sanxit: Quanuis autè ex causâ fornicationis liceat, sci-
licet parti innocenti, tori separationem facere: non tamen aliud matrimo-
nium contrahere fas est, cum matrimonij vinculum legitime contractum,
perpetuum sit. Eant ergo nunc Magdeburgenses, & postulent à suis disci-
pulis, vt eis potius credant, quàm scripturis sanctis & sanctis synodis. Præ-
terea alios testes, vt Hilarium in Mattheum, sanctum Epiphanium hæresi
59. contra Catharos, Theodoretum lib. 9. de curatione Græcarum affectio-
num, Basil. Magnū canon. 9. Qui sic ait: Vir, vxore dimissa, scilicet propter
fornicationem, (de hac enim loquebatur) si ad alteram se contulerit, & ipse
adulter est, quoniam in causa est, vt vxor adulteretur: & quæ cum eo habi-
tat, adultera, quia alienum virum ad se transtulit. Sequantur ergo, si ita pla-
cet, Magdeburgenses Lactantium Firmianum lib. 6. Diuinarum instituti-
onum: immò teneant etiam cum eo Chiliastarum hæresim, vt alios nunc
eius errores taceam: denique relicto Euangelio, teneant leges seculi, quæ
matrimonium soluunt propter fornicationem, & istud suum ius nuptia-
rum parti innocenti tribuunt.

Syno. Africa.
Synod. Eliber.

I. Cor. 7.
Syno. Floren.

Hila. Epipha.
Theodoret.
Basilus.

*Quid respondendum sit pro matrimonio non dissoluen-
do propter fornicationem, ad id quod obijciunt, ex commentarijs, qui feruntur esse Ambro-
sij: & quid beatus Ambrosius de hoc dogmate senserit. De falsa interpre-
tatione Augustini Marlorati in locum Pauli: Mulierem à viro non disce-
dere: quòd si discesserit, aut reconciliari, aut manere inuuptam, & confuta-
tio eius.* Cap. 11.

Quòd

Quod si beatum Ambrosium cum Lactantio sensisse putant, & huius quoque magni scriptoris auctoritatem cum euangelica & apostolica doctrina, quam haecenus explicauimus, consentientem desiderant, legant, quae scripsit in libro priore de Abraam cap. 4. quem librū, nemo est, credo, qui dubitare cū ratione possit, sui authoris esse, id est, B. Ambrosij, cuius characterem & stylum acri iudicio & summa breuitate Cassiodorus senator in libro de institutione diuinarum literarum his verbis descripsit: Sanctus quoque Ambrosius lactei sermonis emanator, cum grauitate acutus, in violenta persuasione dulcissimus, cui fuit æqualis doctrina cū vita. Haecenus Cassiodorus. Qui igitur grauitatem, acumen, dulcedinem, vim persuadendi, & eloquentiam sermonis, quibus in his libris de Abraam, & in Commentarijs Lucae, ac reliquis suis libris vsus est, cum Commentarijs epistolarum Pauli, qui Ambrosij feruntur esse, contulerit, facile dubitabit, vtrum eius sint. Illud praeterea non parum mouet, quod idem author Cassiodorus in eodem libro scribit his verbis: Dicitur etiam & B. Ambrosius codicem epistolarum omnium Pauli suauissima expositione complexus, quem tamen adhuc inuenire non potui. Haec ille. Quam verò suavis sit illa, quae nunc extat, epistolarum Pauli interpretatio, quae sancti Ambrosij esse fertur, experiatur & iudicet, qui aliquid iudicij se credit habere. vt illud interim dissimulemus, videri quidem mirum, si in epistolas vt ferebatur, scripserat Ambrosius. quemadmodum non reperire eas potuerit, vir alioqui tam diligens ac potens, & nobilis senator vrb. Rom. in tanto praesertim, vt verisimile, est Romanorum cum Mediolanen. commercio & societate. Illud quoque accedit, quod scrupulum auget, quod in Lucam sic scripsit, vt Commentarios in libros diuideret, vt eo tempore interpretes sacrorum librorum facere solebant, vt Hieronymum fuisse videmus, & Origenem, quem B. Ambrosius non solum in multis imitatus est, sed multa etiam ex eo in sua scripta, vt beatus quoque Hieronymus testatur, transtulit. Praeterea non est secutus in Lucam genus interpretandi, quod Graeci vocant, κατὰ πρόσωπον, cū textum quasi per vestigia interpretes prosequitur, quod in Commentarijs epistolarum fecit, quicūque eos scripsit. Sed cur Ambrosius genus interpretandi mutasset? praesertim cū Commentarios Origenis in epist. ad Rom. in libros decem digestos haberet, ex quibus nihil transtulisse videtur, tam sedulus alioqui & tam studiosus Origenis imitator, vel potius translator. Denique illud maximè mouere etiam potest, quod in re grauisima & in dogmate Ecclesiastico, sibi contradixisse tantum praesertim Ecclesiae Catholicae doctorem, non est verisimile. Sic enim est in priore epist. ad Cor. cap. 7. in explanatione illius loci, Et vir uxorem non dimittat, subauditur, inquit, excepta fornicationis causa, & idem subiicit, inquiens, sicut de muliere, quod si discesserit, manere sic: quia viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem, quia non ita lege constringitur vir, sicut mulier, caput enim mulieris vir est. haec ibi. sunt qui existimant, de lege humana intellexisse authorem,

B b b b rem,

Character, et stylus Ambrosij acri iudicio à Cassiodoro notatus.

De Commentarijs in epistolas Pauli, qui feruntur esse Ambrosij.

Non est verisimile, cūtra dicere sibi Ambrosium in opere proprio de grauisimo dogmate.

rem, cum dixit, Non ita lege constringitur vir, sicut mulier. Fateor, ipse quoque sic aliquando existimaui, quod tamen valde mihi (ut quod sentio, dicam) violentum & durum attentius consideranti, videtur. Etenim si de lege humana loqueretur, non subijceret tantam causam: Caput enim mulieris vir est: quod quidem ut Deus, & non homo sanxit. sic quoque consequens est, ut de diuina, non de humana lege illud antegressum auctor intelligi voluerit, aut certe si de lege humana intelligi voluit, eam legem ut iustam approbat, quam tamen B. Ambrosius lib. 1. cap. 4. de Abraam, plane improbat, ut diuine legis aduersariam. docens enim prohiberi, ne dimissa vxore propter adulterium, alteram ducere liceat: Sed vos, inquit, moneo viri, qui ad gratiam Domini tenditis, non commiseri adulterino corpori. qui enim se iungit meretrici, vnum corpus est: neque dare hanc occasionem diuortij mulieribus. Deinde subiungit: Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. Omne stuprum, adulterium est: neque viro licet, quod mulieri non licet. eadem a viro, quae ab vxore, debetur castimonia: quicquid in eam, quae non fit legitima

Dogma catholicum Ambrosij de perpetuo matrimonio.

fuerit, adulterij damnatur crimine. Hoc verum & ecclesiasticum dogma de matrimonio perpetuo tradit B. Ambrosius, quod vniuersa Ecclesia Catholica tam Orientalis, quam Occidentalis, tenet & proficitur. Illic verò, id est, in prioribus epistola ad Corinthios. quisquis ille est, qui commentarios illos scripsit, licere tradit, dimissa vxore propter adulterium, alteram ducere. siue enim licere dicat diuina lege, siue humana, qua id liceat, tantum iustam approbet, parum refert, cum utraque lege harum matrimonium dirimatur, iuste dirimi tradat. In Commentarijs verò in Lucam cap. 16. idem Ambrosius legem quoque humanam, ut diuinam repugnantem, improbat, quae dimittere vxorem ob alias etiam causas, praeter crimen adulterij, permittebat. Haec tamen responsum sit Magdeburgensibus, qui non negant, hoc loco Apostolum loqui de dimittente vxorem propter adulterium: Sunt enim alij ex Sectarijs, qui hoc negant, ut nuper legi in Commentarijs Augustini Marlorati Calviniani. ait enim de ijs loqui Apostolum, quae leuibus causis a viris discedebant, vel quia displiceret forma, vel propter sequitiam, & duram tractationem, vel aliam quamlibet huiusmodi causam: quod ex eo probat, quod iubeat Apostolus vxorem a viro discedente, manere innuptam, aut reconciliari: in quo satis significari putat, dissidium esse tolerabile. quasi dissidium propter adulterium, non videatur villo modo esse tolerabile, ut possit aut debeat, quae semel propter adulterium viri discesserit, aut propter suum adulterium dimissa sit, viro suo vnum reconciliari: quauis, ut aliquando euenire solet, vel maritus pudicus, vel vxor pudica facta sit. quod quod sit a charitate & pietate alienum, nemo catholicus est qui non videat. Praeterea non loqui Apostolum de dimissis propter adulterium, constat, inquit, ex poena, quae sequebatur: erat enim crimen capitale Leuit. 20. etiam legibus Romanorum, & propemodum communi iure gentium. Haec ille. Unde effici necessarium putat, ut non prohibeatur alteram ducere, qui propter adulterium vxorem

Quam ridiculum & absurdum probet Marf

vxorem suam dimisit, siquidem interficienda sit vxor adultera vel secundum legem Leuit. quasi nunc sub lege vetere simus, vel secundum leges seculi necessario accusanda sit, & non possit vir in adulterio deprehensam dimittere, solo repudio contentus: aut denique quasi Ecclesia, ad cuius utilitatem Apostolus scripsit, occidere iubeat. Iam quis vnq̄ dixit, legibus Romanis & p̄p̄modum comuni iure gentium, capitale crimē esse adulteriū, quasi omnes leges Romanorū ad ius naturæ pertineant: aut quasi ratio naturalis inter omnes homines constituerit, vt adulteræ occidantur, vt secundum definitionē Gaii Juriscōsulti, hoc supplicium mortis ad ius gentium referatur. Quis, inquam, vnq̄ dixit, certum genus supplicij, quod crimini debeatur, ex ratione naturali omnium gentium communi proficisci? Ergo contra ius gentium & rationem naturalem faciunt, quicunq̄ alio modo, q̄ morte, adulterium puniunt, quasi non sit in Ecclesia grauius genus supplicij anathema, q̄ gladius, id est, gladius ignis gehēnæ, grauior, quàm gladius ferreus. Sed iste author conscius sibi, aliquid absurdum se dicere, moderari voluit, cum dixit, p̄p̄modum. Præterea, synodus Toletana 12. cap. 8. affirmat præceptum Dñi esse, nè ob vllam causam præterq̄ fornicationem, liceat dimittere vxorem. & idē quicunq̄, inquit, citra culpam dicti criminis, vxorē suam quacunq̄ occasione dimiserit, quia quod Deus coniunxit, ille separare disposuit, tādīū ab Ecclesiastica cōmunionē priuatus, & à cœtu omnium Christianorum maneat alienatus, donē societatem relictī coniugis synceriter amplectatur, & foueat vxorem. Item B. Basilius Can. 9. de vxore discedēte à viro, siue, inquit, cederetur, neq̄ plagas ferre vellet, peti potius debuit, q̄ à marito discedere, siue iacturam dotis facere nollet, nec hæc quidē satis honesta causa. Quomodo igitur, vt iste interpret Marloratus falsò docet, Paulus Apostolus permittit vxori à viro ob aliā quālibet causam discedere, sed itā, vt maneat innupta, si reconciliari nolit? Hæc enim sola pœna, vt iste vult, sancitur nūc à Paulo præceptum Dñi, nè mulier à viro discedat. Deindē cum affirmet Apostolus scribere se hīc præceptum Dñi, & in Euangelio legamus præceptū Domini de dimittente vxorem propter fornicationem, nè scilicet, qui propter fornicationē dimittit, alteram ducat: quæ ista Marlorati tanta inscitia, vt dicat, locum si quæras, nusquam reperias ad verbum, quasi non satis cauisset Apostolus, quod iste obiecit, cum ait, Præcipio non ego, sed Dominus: præceptum ergo ponere voluit, & quidem explicatius, non autem numerare verba Domini. Quis ignorat solitos esse sanctos Apostolos scripturam citare secundum sententiam potius, q̄ secundum verba? Itaq̄ quasi plura verba huius loci Pauli in Genesi, quàm in Euangelio reperisset, hunc ipsum locum Pauli ad illud in Genesi retulit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret vxori suæ, tametsi hic locus Genesis perpetuitatem matrimonij declararat, quam p̄simus iste Pauli & Euangelij interpret negat & tollit, cū tradit adulterio dirimi matrimoniū. Ad extremum, vt tot errata essent huius

loratus, non prohiberi alteram ducere, qui propter fornicationē dimiserit suā.

Synod. Tolet. 12.

Basilius.

Redarguitur, Marloratus de Pauli sententia falsò intellecta.

Cum dixit apost. præcipio nõ ego, sed dominus sententiam præcepti posuit, non verba. Gen. 2.

interpretis in explanatione huius loci Pauli, quot verba, addidit, quænam esset iusta & legitima causa vtriq; parti, ab altera discedendi, à magistratu esse hoc accuratè expendendum, quasi causæ matrimoniorum inter negocia secularia referendæ sint, vt non debeat eis implicari, qui Deo militat, id est, potestas ecclesiastica, sed potiùs potestas seculi. Vt video, nihil iste interesse putat, iudicare, ad quem possessio vel aratio agri pertineat, an ad cuius potestatem vxor: neq; plus mysticæ benedictionis in tradenda vxore in potestatem viri, & vicissim tradendo viro in potestatem vxoris, interuenire, quàm in fundi aut horti tradenda possessione, & in omni eo, qd per æs & libram agitur: hæc, inquam, verba, Ego te accipio in meam, & ego te accipio in meum, vel similia, quæ ipsorum qui contrahunt, consensum explicant, & vim continent illorum sacrorum verborum, quæ Adam per spiritum Dei in persona omnium coniugum mysticè dixit, Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, quæ Paulus magnum sacramentum in Christo, & in Ecclesia eius sponsa esse dixit, nō magis spiritualia esse iste bonus author somniat, quàm quæ consensum significant, quem in emptionibus & venditionibus intercedere necesse esse iurisconsulti scribunt: vt æquè vterq; contractus tam coniugalis, quàm emptionis siue permutationis, ad iudicium magistratûs pertineat. Sed satis hætenùs responsum sit in gratiam Magdeburgensium Marlorato, cuius in scripturam commentarios venenatos ac pestiferos, & hæretica doctrina resperfos, cauendos esse moneo, & in Gallia, iussu Christianissimi Regis comburendos esse speramus, nisi iam combusti sunt.

Defensio doctrinæ de cælibatu in epist. 2. Clementis: & confutatio eorum, quæ Heerbrandus de hac re contra synodum Tridentinam scripsit. Et doctrina Apostoli de continentia, quam à Sacerdotibus & Diaconis & eorum vxoribus requirit, ex virtute verborum, & ex traditione sanctorum deprompta.

Cap. 12.

Accusant deindè Magdeburgenses in epistola 2. Clementis, doctrinâ de cælibatu sacerdotum, quod sacerdotibus, inquit, interdicitur, nè post ordinationem vxores retineant: quod si non fecerint, ab officijs maioribus remouentur: Sic verò scripsit Clemens, quod à beato Petro se accepisse dicit, Quod si post ordinationem, inquit, ministro altaris contigerit proprium inuadere cubile vxoris, sacrarij nō intret limina, & quæ sequuntur. Non hoc iubet Clemens, vt ministri vxores suas excludant, excludere enim eas prætextu religionis, canon etiam Apostolorum prohibet, sed iubet, nè cum eis rem ampliùs habeant post ordinationem, quod Paulus quoquè in epistola ad Titum episc. Cretæ: Constitue, inquit, presbyteros per ciuitates, sicut ego disposui tibi. Deindè scribit, quales esse debeant: Si quis sine crimine est, filios habens fideles, non in accusatio-

ne

Secundum doctrinam huius heretici, nihil interesse inter matrimonium & contractum aliquem secus harem.

ad Tit. 1.

ne luxuriæ, aut non subditos. Non igitur prohibet presbyteris, quin vxores habeant, aut habuerint, & ministrant altari. verum quales mariti deinceps esse deberent, id est, quomodò habere vxores, nè quis erraret, vt isti nunc errant, idè Apostolus satis clarè docuit, cum subiungit: Oportet enim Episcopum esse pudicum, iustum, sanctum, continentem. Non contentus dicere pudicum, vt in epistola priore ad Timotheum, sic enim interpret in ea verterat idem verbum Græcū, *σωφρονα*, addidit hinc *ἵκεται*, id est, continentem: Castus autem, siue pudicus & continens, non est Episcopus, aut presbyter, si cum vxore consuetudinem habeat. Sed quia Magdeburgenses nihil ampliùs hoc loco pro incontinentia sacerdotum, quam profitentur, dixerunt, & nupèr Iacobus Heerbrandus, qui in Tubingenfi schola doctrinam Luteri docet, supplere voluit, quod ab illis relictum est: respondeamus ad ea, quæ ille in 32. articulo contra Tridentinam Synodū scripsit, *Que Heerbrandus doctor Tubing. arti. 32. contra synodum Tridens. scripsit.* nouum esse inuentum de cælibatu contra electum Dei organum, qui Episcopos, inquit, & diaconos vult honestos esse maritos. At non vult Apostolus, vt Episcopi, presbyteri, & diaconi non sint virgines, si esse mālint, secundum consilium eius de virginibus: non negabit hoc Heerbrandus: *Qua castitas & continentia sit, quam Apost. à sacerdotibus et diaconis requirit. 1. Cor. 7. S. Sixtus III. de castitate.* ex quo fit, vt neque rursus requirat Apostolus ab eis, vt sint mariti, nõ magis quàm requirat, vt habeant filios: Sed hoc requirit, vt si habeant filios, benè eos educatos & institutos habeant, vt eorum probitas & obedientia ac pudicitia, testimonium quoddam potiùs sit continentix Patrum. Sic item, si habeant vxores, requirit, vt sint casti & continentes. Videamus igitur, qualis ista castitas & continentia sit, quam à sacerdotibus & diaconis postulat, vt *ne talis esse debeat, qualis laicorum, an alia excellentior? Apost. à Sacerdotibus et diaconis requirit.* idè ex verbis ipsi Apostoli, locis scripturæ hinc inde collatis, ratio cinando demonstramus. De quibus autem, inquit, scripsistis mihi, bonum est homini, mulierem non tangere. Interrogemus hinc Heerbrandum verbis sancti Sixti III. cuius autoritate sancta Synodus Ephesina aduersus Nestorium vsa est, vt Vincentius Lirinensis Gallus, illius temporis author grauiissimus, testatur: interrogemus, inquam, verbis Sixti in libro de castitate, in quo totum ferè hoc caput epistolæ Pauli ad Corinth. doctissimè & festiuissimè interpretatus est, De qua muliere Paulum dixisse putandum est? De aliena, inquit, non puto: nec enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an eis aliena liceret matrimonia violare, quod citra vilius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. deinde subiungit: Hoc propter eos scripsi, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergò ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat, vt de propria dixisse credatur, quod inde etiam probat, quòd in secunda parte ait: Dico autem non nuptis & viduis: quibus si iam superiùs fuerat locutus, superuacuum fuit, iterare sermonem: in tertia autem, de virginibus. Hactenùs Sixtus. Item Tertullianus in libro de Monogamia, interpretans huc locum: Ostendit, *Tertullianus.*

I Cor 7.

Hieronymus.

inquit, fuisse, qui in matrimonio depræhensi, verebantur, nè non liceret eis deinceps matrimonio suo vti, quia in carnè sanctâ Christi credidissent, quibus secundùm veniam concedit indulgens, non præcipit. Ergò cum dicit Apostolus, De quibus scripsistis mihi, bonũ est homini, mulierem non tangere, de vxore dicit: vt si t, Bonum est homini, vxorem vel mulierem non tangere. Sic enim vertit beatus Hieronymus in Commentarijs Ezechielis cap. 20. Sed propter fornicationem, inquit, vnusquisque vxorem suam habeat: non dixit, Ducat, vt idem sanctus martyr Sixtus notauit. Et paulò post, interpretans, quod idem Apostolus subiungit, Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipsum, nè tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: Pauco, inquit, tempore continentes esse præcepit, vt longiori spatio orationi vacare possent: post continentiam verò, ad matrimonij vsum redire permittit, si tamen incontinentiam necessitas exegisset, nè & tentet vos Satanas propter incontinentiã. Hactenùs sanctus Sixtus. Incontinentiam itaq; dicit híc Apostolus, non continere se ab vfu matrimonij: quod quidẽ coniugibus permittit, cum necessarium est illis, nè tentati à Satana, in adulteriu incidant. permittit, inquam, maritis illis, de quibus ad Corinthios scripsit, permittens non esse continentes, id est, vt i matrimonio, quo erant copulati, si periculum tentationis metuerent. At in epistola ad Titum nõ hoc permittit presbyteris & diaconis maritis, vt non contineant: sed potius præcipit esse continentes, id est, non vti ampliùs coniugibus suis post ordinationem. Etenim si mariti nõ continetes, sunt apud Paulum, qui vtuntur suis vxoribus: ergò mariti continetes, apud eundem Paulum sunt qui eis non vtuntur. Ex quo rursùs constat, de laicis maritis scripsisse ad Corinthios, non de sacerdotibus: quod dicere necesse est, nè secũ tantus Apostolus pugnare, & sibi contradicere videatur, si quibus maritis permittit in epistola ad Corinthios, non esse continentes, eisdem postea in epistola ad Titum continentes esse præcipiat. Iam ne sentis Heerbrande, extortum tibi de manibus pugionem, & eo te confossum esse? non vult Paulus electum Dei organum, episcopos & diaconos honestos tantùm maritos esse, quod tu dicis, Paulus non dixit: sed vult esse continetes, quod idem Paulus dixit, tu prætermisisti. Disce igitur priùs, Iacobe, vsum verbi huius *ἑγκατεύουσαι* apud Paulum, & accede postea ad interpretandum locum de continentia maritorum: *ἑγκατεύουσαι* enim, id est, continetij, qui soluti & liberi sunt à matrimonio, cum alienas nolunt tangere. suas enim non habent. Vndè illud, Dico ego non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego: quòd si non continent, nubant. Item, *ἑγκατεύουσαι*, id est, continent mariti, cum suas, quas habent, nolunt tangere. Vndè laicis maritis permittit Apostolus suas tangere, si nolunt continentes esse, nè propter hanc incontinentiam, id est, voluntatem non continendi à suis, Satanas eos ad illicitum concubitum cum alienis trahat, si licitus cum proprijs

Qui sint mariti non continetes, apud Paulum, & qui continentes.

Secundùm doctrinã Heerbrandi cogitur Apostolus sibi contradicere.

Continentia à propria vxore, nõ ex philosophia Aristotelica, sed ex doctrina Apostolica præfecta est.

prijs prohibeatur. Hæc igitur est Apostolicæ doctrinæ continentia à proprijs vxoribus, non ex philosophia naturali, nec à magistris eius profecta: sed à Deo tradita, libera quidem maritis laicis, necessaria verò ac iussa maritis Deo sacratis: vtrunque enim docuit Apostolus: & verbum Dei negat, qui vtrunque aut alterum negat. Illa etiam Pauli cautio, digna est admiratione & obseruatione, quòd cum in epistola priore ad Timoth. episcopos (quo nomine presbyteros quoque intelligi voluit) dixisset, debere esse *ἀσφρονας*, id est, castos, nè quis de illa castitate dictum esse putaret, quam etiam in adolescentioribus vxoribus laicorum, in epistola ad Titum capit. secundo, requirit, idcirco in eadem epistola ad Titum, ad castitatem Episcoporum, adiunxit continentiam. dicit enim debere eos castos & continententes esse. quare cum dixit prius in epistola ad Timotheum, debere esse castos, significare voluit non quidem castos vxoribus, sed castos ab vxoribus, quod clarius iam in epistola ad Titum dixit, addens verbum continentis: adolescentiores verò vxores castas esse iubet viris suis, non à viris suis. Notauit hoc quoque grauissimus author Sixtus in libro de castitate, de quo supra meminimus. Dicit quidem, inquit, potest casta femina, seruans viro suo fidem, sed marito casta, non à marito, nisi etiam à marito continens fuerit. Vir quoque si non mœchetur, à mœchia castus dicendus est, nõ à muliere, nisi ab vxore continens sit, quia & vxor mulier esse credenda est. Mira enim castitas hæc est, in parte concupiscentiæ nullius sextis nõsse consortium. Hanc enim in duas diuidimus species, vnã virginitatis, & viduitatis: alia huic iungenda est continentia, cum coniunx ita viuens moritur, vt habens non habeatur. Hactenus sanctus Sixtus. Itaque non illa minor castitas, id est, continentia ab aliena: sed illa mira castitas, quam Sixtus dicit, id est, continentia à propria vxore, facit viros *ἀσφρονας*, id est, honestate quadam venerabili. hæc enim est vis verbi, iuxta etymologiam vocabuli *πᾶσι τὸ ἀσφροναί*, quales esse iubet diaconos Apostolus cum ait, Diaconos similiter *ἀσφρονας*, id est, honestate venerandos propter pudicitiam. Vnde interpres Latinus non male vertit, pudicos. Huiusmodi castitatem miram requirit idem Apostolus à senibus, cum ait in epistola ad Titum: Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam: senes, vt sint *ἀσφρονας*, id est, casti: & *ἀσφρονας*, id est, honestate quadam venerabili, scilicet propter pudicitiam: & anus similiter, *ἀσφρονας*, id est, pudicas. Quis verò sanæ mentis, & cum ratione loquens, quis, inquam, nisi importunè libidinosus dicat, moneri hinc senes ita castos esse, vt ab alienis abstineant, quos turpe iam sit à suis etiam vxoribus non abstinere, vt anus quoque à suis viris? Vt igitur ea castitas siue pudicitia intelligeretur, quæ excellentior est, & maioris honestatis, ac veneratione quadam dignos facit, id est, continentia à proprijs vxoribus: addidit, in senibus *σωφροσύνην καὶ ἀσφροσύνην*, id est, castitati honestatem reuerentia dignam, quam adferre solet continentia à propria vxore. Cum verò statim

Admirabilis
cautio Pauli
aduersus op-
pugnatores
sacri calibæ
tūs.

Tit. 2.

Aliud, castus
vxori: alius
castus ab
vxore.

Quærim hinc
beat apud
Paulū verbū
ἀσφρονας:
Tit. 2.

De quibus dicit
Apostolus
mulieres simili-
ter pudicas.

1. Tim. 5.

rò statim subiungit de adolescentioribus, quæ viros habent, quia non requirit ab eis Apostolus, vt à viris suis abstineant, sed ab alienis præcipit castas esse, scilicet viris suis: nec ampliùs addit hîc, *σεμνός*: quod verbum addidit, vt dixi, castitati, quam à senibus requirit. idem verbum, & eadem ratione in vetulis posuit. item in epistola ad Timotheum capite tertio, postquàm dixit Apostolus, oportere esse episcopos castos, subiunxit: & diaconos similiter pudicos. Græcè est, *σεμνός*, vt similiter non de pudicitia vulgari, sed de illa maiore & admirabiliore, quàm diximus, intelligeremus. Sequitur deindè: Et mulieres similiter pudicas. Vxores Episcoporum & Diaconorum dicit: quas si habeant, oportet quoquè pudicas esse. Hîc quoquè dixit, *σεμνός*, vt eandem honestatem continendâ à viris suis, quæ illas faceret reuerentia & cultu dignas, iuxta interpretationem vocabuli, intelligeremus. Quòd autem de vxoribus episcoporum, & presbyterorum, ac diaconorum Apostolus hoc loco loquatur, satis ratio ipsa propositi demonstrat. qui enim præcipiebat episcopis, presbyteris & diaconis, qui vxores haberent, castos & continentes esse, consequens erat, vt id ipsum quoquè eorum vxoribus præciperet, sine quarum consensu non admittuntur mariti ad ordinem sacrum: postquàm verd, vxoribus assentientibus, sacrati sunt, ipsæ quoquè propositum continentia receptæ & ad stipulatâ, seruare debent. Quæ hîc iniuria fit? aut quæ vis spontè, quod melius est secundùm consilium Pauli, suscipienti? nisi fortè Paulum de violentia & tyrannide accusant isti, quia prohibens in epistola ad Timoth. priore, nè viduæ adolescentiores, diaconissæ fiant, propter periculum non seruandi, iterùm nubendo, continentia promissionem, ait, cum nubere volunt, habere eas damnationem: quia, inquit, primam fidem irritam fecerunt. quam enim Paulus hoc loco vocauit fidem, vocauit Apostolica constitutio in lib. 2. Clementis promissionem. Ait enim cap. 1. de huiusmodi viduis, scelus eas committere, nõ quia digamia, inquit, scelus, sed quia scelus fit non seruare promissionem. Tales ergò esse oportet, id est, continentes secundùm præceptum Pauli, sacerdotum & diaconorum vxores. Hoc enim significat hîc verbum Græcum *σεμνός*. Idem quoquè in 2. libro Clementis Rom. Apostolica constitutio, & quidem apertius docet, scilicet sermonem esse hîc de vxoribus sacerdotum & diaconorum. describens enim, quales eos esse oporteret, sicut Apostolus fecit, si est, inquit, fidelis, ornatus, honestus, seu pudicus: & subiungit statim: Si habet, aut habuit vxorem fidelem, honestam, siue pudicam, pro quo Paulus dixit, Mulieres, siue vxores similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus, &c. satis hactenus, vt arbitror, demonstratum est ex locis Apostoli inter se collatis, & ipsorum verborum virtute, quales maritos episcopos & presbyteros, ac diaconos Apostolus requirat, nempe castos & continentes ab vxoribus suis. Dominus det contradicentibus intellectu, vt intelligat scripturas, & sani sint in fide. Pergamus ad reliqua, quæ doctor iste Tubing. in art. suo scripsit.

Responso

Responsio ad id, quod Heerbrandus Tubingensis doctor contra Celibatum obijcit ex epistola ad Hebræos, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus: & de falsa & repugnante interpretatione eius: & propria ac vera interpretatione ex causis dictorum, & circumstantijs personarum, & collatione similium locorum scripturæ, conclusa. Cap. 13.

Illud enim nobis quoque obijcit, quod Apostolus in epistola ad Hebr. Heb. 13.
cap. 13. ait, Honorabile connubium in omnibus. Si ea, quæ sequuntur, iste doctor attentè legisset, fortassis intellexisset, cum quibus loquatur
 Apostolus, & de quibus dicat: quod quidem ex causis quoque dictorum, Ex circumstantijs personarum & causis dictorum intelligitur, quibus dicit Apostolus honorabile coniugium & torus immaculatus.
 & ex circumstantijs personarum intelligi potest. Dat enim præcepta ijs, qui-
 bus præsumunt præpositi spirituales, vt sunt episcopi & presbyteri, id est, laicis, quibus duo in primis cauenda sunt vitia, adulterij & auaritiæ, nè vel propter liberos, quibus dant operam, opes iniuste congerant: vel nè, dum cogitant quæ mundi sunt, quomodo vterque coniunx alteri placeat, occasionem præbeant, vt ab alijs appetantur, aut modum ipsi non teneant. Vnde Clemens Rom. in toto lib. 1. de Apostolicis Constitutionibus, quem de laicis inscripsit, de his duobus vitijs solum differit. Igitur quibus Apostolus dicit paulò infra: Obedite præpositis vestris, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris. & paulò supra: Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis, scilicet laicis, locuti sunt verbum Dei, (quis enim neget, quin spirituales verbum Dei doceant laicos?) eisdem, inquam, dixit illud proximè superius: Sint mores sine auaritia. & rursus eisdem, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus: fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus, vt iam ipsa circumstantia personarum, quibus loquuntur verbum Dei Ecclesiæ doctores & præpositi, & ipsa præceptorum antecedentium ratio, quæ ad easdem personas pertinet, cuius mediocris iudicij facile persuadeant, immò confiteri etiam cogant, de laicis sermonem esse, & ad eos spectare, quod dixit Apostolus, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Hoc item Eusebius Cæsarens. in extremo Euseb. Cæsar.
 libro Euang. Demonstrat. cap. vlt. ait dictum esse non sacratis, neque profelsis ἢ τῶν θρησκιαστικῶν, id est, cultum religionis monasticæ. Idem quoque affirmat S. Ephrem, dictum esse hoc τοῖς ἑσθιωτικοῖς, οὐ τοῖς ἀποτακτικοῖς, id est, secularibus siue laicis, non autem ijs, qui mundo renunciârunt: vt illud item in epistola ad Corinth. Si non continent, nubant: quod quidam monachi, inquit Eusebius, κακῶς ἐκλαμβάνοντες, id est, malè interpretantes, vt malè isti nunc interpretantur, Honorabile connubium in omnibus, εἰς γάμον ἐτρέψθησαν.
καὶ οὐκ οἶδασιν ὅτι μετὰ τὰς σωθῆκασ τὰς εἰς θεὸν γενομένας οὐ λέγεται ἔτι γάμος ἀλλὰ πορνεία, id est, ad nuptias, inquit, conuersi sunt, nec intellexerunt, post sponsonem pacti cum Deo interpositam, nõ iam coniugium, sed fornicationem dici, deindè subiungit, ἐκαστὸν οὐδὲ διδάμενος βασάσαι τὰς ἀνάγκας τοῦ

καὶ τοῦ σώματος, τότε ἐπεισέλθῃ τὸν ζυγὸν τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἐμπέσῃ εἰς τὰ
 καταχθόνια τοῦ ἄδῃ. id est, vnusquisq; igitur, qui necessitates corporis ferre
 possit, iugum monasticae exercitationis subeat: & nē in infernum decīdat.
Damascenus. Hunc locum citauit quoq; Damascenus in libro de locis cōmunitibns, quē
 composuit, & παράλληλα vocauit. quōd si nullus necessitates istas corporis
1. Cor. 7. ferre possit, profectō non suaderet Apostolus parentibus, seruare virgines
 suas, cū non habēt necessitatem, sed habent potestātē voluntatis suę, neq;
 subiungeret, Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benē facit: &
Matth. 19. qui non iungit, meliūs facit: Neque rursū diceret Dominus: Qui potest
 capere, capiat si nullus esset, qui capere possit. Huc pertinent, quę Orige-
 nes de continentia sacerdotum & multorum secularium, ad exemplū eo-
 rum, & de facultate continēdi lib. 8. aduersū Celsū, in eos philosophos
 scribit, qui cū tam multa in scholis de Deo & de rebus, quę cogitatione
 & mente percipiuntur, differerent, ad cultum tamen creaturę se conuer-
 tebant, ex quo fiebat, vt iusto Dei iudicio in omni genere libidinis & tur-
 pitudinis volutari finerentur. At (inquit) qui ab ipsis tanquā idiotę con-
 temnuntur, & fatui ac mancipia appellantur, vsque ad eadē ab impudicitia &
 turpitudine, & ab omni concubitiū obscenitate abstinent, ὡς τρόπον τελείων
 ἱερέων πάντα συνουσίαν ἀπορροφόντων πολλοὺς αὐτῶν παντελῶς καταρτείνων
 ἀπὸ πάσης μίξεως, id est, vt more perfectorum sacerdotum, qui ab omni
 concubitu abhorrent, plerique eorum ab omni coitu puri sint. Subiungit
 deinde: Atquē vnus quidem apud Atheniēn ædituus, cui non est habita fides,
 quōd possit esse dominus suarum appetitionum carnalium, & eas,
 quandiu vellet, refrenare, cicuta virili membro adhibita, existimatus est
 purus & castus, ad illam Atheniēn solennem sanctimoniam procurādā:
 licet autē apud Christianos videre viros, quibus nō opus sit cicuta, sed con-
 tentos ratione pro cicuta, ὡς πάντα ἐπιθυμίαν ἀπὸ τῆς διανοίας αὐτῶν ἐξελά-
 σαντες τὸ βέιον εὐχαίς θεραπεύσωσι, id est, vt omni libidine ex mente eiecta,
 Deum precibus colant. Hactenū Origenes, sed quanquā istis, vt sic casti
 sint & continentes, sola ratio satis sit adiuuante Dei gratia, quę omnibus,
 qui eam non respuunt, præstō est: tamen respondete mihi Magd. qui vestra
 incontinentia, rationis & temperantię vires metiri vultis, ignorabat ne
 Plato, quanta esset vis in libidine, qui post duas appetentias cibi & potūs,
 quas famem & sitim vocamus, lib. 6. de legibus, dixit libidinem ὀξύτην καὶ
 διαπυρρῆτάτου τοῦ ἀνθρώπου μανίαισ ἀπαρασμένην, id est, vehementissimam esse,
 quę furorē homines inflāmaret? idem tñ Plato in ciuitate illa sua, quam
 ad perfectum formabat, voluit, vt coniuges, si post liberos decēnij spatio
 pro creatos castē viuerēt, id est, corpora non commiserent, honore digni
 haberentur. fuerit ergō apud gentilem, sapientem huius seculi, castitas
 coniugum laicorum honore digna, & non apud Christianos, & in lege Dei
 eruditos castitas sacerdotum? Ne: verō ille coniugibus summa ætate hoc
 statuē-

statuebat, qui legem scripsit, vt puellæ à xvj. anno vsq; ad xx. nuberent: & viri à xxx. vsque ad xxxv. vxores acciperent. idem rursus lib. 8. de legibus, interpretabor eisdem verbis. An (inquit) non fama & auditione accepimus, Iccum Tarentinum propter Olympia, aliosq; ludos, & artem in eis certandi, tantum robur animi simul cum temperantia comparasse, vt nunquam fœminam, neque puerum, quandiù exercitatione valuit, tetigisset? immò eadem de Crissone, & Astylo, ac Diopompo, alijsq; quàm plurimis fama est, qui animos quidem multo peiùs institutos, quàm nostri, aut tui etiam ciues Clinia, habebant: corpora verò multo magis coercabant. Quid igitur? illi cursu aut lucta vt vincerent, ausi sunt à re, in qua multi vitâ beatam ponunt, abstinere, & nostri adolescentes propter victoriâ multo pulchriorè non poterunt? Quâ, inquit, victoriâ dicis? vincere (inquit Clinias) voluptates virtute continentia, vt benè beateq; viuant: à quibus contrâ si vincatur, miserrimi sint: metuendû, nè pietas eorû erga Deum sublata sit. Cùm ergò apud Paulum illud, Magdeburgenfes legiis, Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam, quis iam vestrûm negabit, vnum ex illis omnibus, à quibus ille, qui in agone contendit, abstinet, Venerem esse: cùm hoc loco Platonis illos, quos nominauit, & alios quàm plurimos, vt ait, legamus continentiam propter Olympia coluisse? nec enim Paulus, quod Plato de istis scripsit, ignorasse videtur, qui etiam legit, quid Menander in Thaide de prauis colloquijs bonos mores corruptentibus dixisset: & quid Epimenides, atq; Callimachus Cyrenus de Cretenfibus: quid item Aratus Astronomus, & Homerus de cognatione, quam genus hominû cum Deo habet. Illi igitur pugiles in die iudicij extremi vestri iudices erunt, qui ex propheta vero Martino Lutero, quod in libro de vita coniugali scripsit, didicistis, coniunctionem maris & fœminæ necessariam esse, vt cibum, potum, & somnum? neque magis posse hominem hoc carere, quàm mutare sexum. At mulierem qui tangit, οὐ τυραννῆται, vt ait Greg. Naz. in libro de Spiritu Sancto, id est, non patitur violentiam. non enim, inquit, natura violentiam ei adhibet. ἐκείνη γὰρ, inquit, ἔχει τὸ σωφρονῆμα, id est, penes naturam enim est, castum esse. Est ergò hæc cupiditas non necessaria, vt cibi, potus, & somni, vt Luterus omnis philosophiæ imperitus somniauit, sed ἐκ περιουσίας, vt princeps philosophorum in quæstionibus physicis ait, qui in libris quoquè de moribus, voluptates naturales, & uecessarias, à naturalibus non necessarijs distinxit. aliud itaq; est, nolle pati necessitatè: aliud, non posse, etsi velit. Quarè, vt reuertamur, vndè digressi sumus, in ecclesia nostra nullus cogitur sacerdos aut diaconus fieri, qui non potest ferre necessitates istas corporis, quas Eusebius dicit, id est, impetus carnalis appetitionis, quia scilicet non vult continens esse, nè patitur fieri sacerdos. idem dicitur hodiè in ecclesia Oriëtis vxoribus sacerdotû, quod antea quoq; in Occidentalibus dicebatur: si ferre non possent continentiam,

Que Plato de castitate & continentia scripsit, ea ad redarguendos Luteranos valent.

1. Cor. 9.

1. Cor. 15.]

Tit. 1.

Act. 17.

Aristo. in maxims moral.

Qui tradit tyramidè esse, cogere ad præs-

standum pro-
missum Deo,
Deū faciunt
tyrannū bla-
phemē.
 Psal. 75.
 Eccl. 5.
 1. Theſſ. 4.
 Pro. 5.
 Locum epist. ad Theſſalon. interpres loci epist. ad Heb.
 1. Cor. 2.
 1. Theſſ. 4.
 Matth. 30.
 1. Cor. 9.
 rinentiam, quia nolunt & tribulationem carnis, quam habent, quæ nupse-
 runt, sicut Apost. ait, pati mālunt, nē assentiantur sacræ ordinationi mari-
 torū, quæ his vis aut tyrannis est, quod isti clamare solēt? An quod cogūtur
 seruare, quod semel interposita fide promissionis, receperūt? ergō tyrannus
 istorū sentētia est Deus, qui dixit, Vouete, & reddite: & in alio loco, Si quid
 vouisti, nē morēris reddere. Nostri igitur præpositi, autoritate Dei, qui
 hæc dixit, seruare vota cogūt, in quo neq; tyranni sunt, neq; tyrannus, cui
 obsequūtur: sed isti potiùs impij sunt, qui cōtradicūt. Reuertamur ad locū
 Apostoli. docuimus iam ex verbis Apostoli, quod scripsit, Honorabile cō-
 nubii in omnibus: in omnibus laicis solū intelligendū esse, de his enim
 loquebatur. similiter in epistola priore ad Theſſalo. præcipiens coniugibus
 omnibus: Scitis, inquit, quæ præcepta dederim vobis, vt abstineatis vos à
 fornicatione, & sciat vnusquisque vestrū vas suum possidere in sanctifi-
 catione & honore. Vnusquisque, dixit, id est, omnibus viris, qui vxoribus
 suis vtuntur, hoc præcipio. Vas autem viri, vocauit vxorē, imitatus Salo-
 monem in Prouerb. cum de marito loquens, & præcipiens, nē cum alia,
 quàm cum vxore, rem habeat: Bibe, inquit, aquas de vasis tuis. sic enim est
 apud LXX. sic in epistola ad Hebræos: Honorabile, inquit, connubium,
 scilicet fit: & torus immaculatus, id est, præcipio, vt vnusquisque suū ma-
 trimonium hōnoret: & nullus cubile vxoris suæ violet, commiscēdo cor-
 pus suum cū aliena: idcirco subiūgit statim: fornicatores enim & adulteros
 iudicabit Deus. Idē præceptū dedit Theſſ. immō illud est huius interpreta-
 tio. tunc enim est vniciq; in honore (quod græcè dicitur, τιμιον) suum con-
 nubii, quādō vnusquisq;, sicut Paulus præcipit Theſſalonicensibus, possi-
 det vas suū non in passione desiderij, id est, nō libidinosē, nec intemperan-
 ter, sed honestè debitū reddendo, & ad tempus ex consensu propter ratio-
 nem abstinendo, vt in epistola ad Corinth. priore faciendum esse docue-
 rat, & non fornicando, aut alterius vxorem adulterando. de vtroque enim
 crimine subiungit: Et nē quis supergrediatur, aut circumueniat in nego-
 cio fratrem suum. Hanc enim violentam & tyrannicam libidinem adulte-
 randi vxorem alterius, *πληροφία* vocauit hīc translata à violentis auaris,
 qui per vim rapiunt alienum. Cuius verò statūs ac conditionis essent isti,
 quibus in epistola ad Theſſal. præceptum dedit, vt vnusquisq; posside-
 ret vas suum in sanctificatione, quod iam sumus interpretati, ex eodem
 quoque loco intelligi potest: eosdem enim, quibus hoc præceptum de-
 dit, rogat statim, vt quieti sint, & res suas agant, & operentur manibus suis.
 Agere autem res suas, & operari manibus suis, proprium est laicorum, qui-
 bus episcopi, presbyteri, & diaconi spiritualia ministrant: qui quidē, quia
 eis operari manibus non semper vacat, & iuxta verbum Domini, dignus
 est operarius cibo suo, carnalia pro spiritualibus ab eis accipiunt. neque
 hi dicuntur agere res suas, sed potiùs res ecclesiæ & animarū, quibus præ-
 sunt. Vt igitur in hoc loco epist. ad Theſſalon. ex circumstantia conditionis
 perfo-

personarum satis significauit Apostolus, quibus personis de coniugij usu præcipere: sic item in epistola ad Hebræos, vt antè dixi, ex circumstantia quoque conditionis personatum planè significauit, quibus præceptum de matrimonio honestè vtendo scriberet. Rursus beatus Petrus in epistola priore laicis quoque idem, quod Paulus in epistola ad Thessalo. & ad Hebræos, præcipit, quod ex circumstantijs item perspicitur potest: Viri, inquit, similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam coheredibus gratiæ vitæ, vt non impediatur orationes vestræ. Impartiri vasi honorem præcipit, id est, non in passione desiderij & libidinosè, sed temperatè & pudicè cum vxore cōsuescere, cessando scilicet ad tempus ex consensu propter orationem, sicut Paulus Corinthijs præcepit. Cùm ergò similiter propter orationem præcipiat istis princeps Apostolorum, honorem vxoribus impartiri, scilicet abstinendo ab eis ex consensu, nè orationes eorum impediatur, id est, vt vacent orationi, vt Paulus Corinthijs illis præcepit. Paulus verò præcepit illud laicis Corinthijs, vt satis antè demonstraui: siquidem quia nolabant esse continentes, concessit secundum indulgentiam, vt redirent in idipsum, post intermissum causa orationis concubitus, cùm tamen presbyteris & diaconis præcipiat, vt docuimus, esse continètes: ergò & Petrus quoque idipsum non nisi laicis præcepit, siquidem vnus est spiritus, quo vterq; scripsit. in presbyteris autem & diaconis non hoc solum per continentiam perpetuam cauetur, nè impediatur eorum orationes, sed nè impediatur ministerium ecclesiæ, ad quod eos in primis omni tempore præstito esse oportet. Sed videamus deinceps, quemadmodum Marloratus, Caluianus minister, locum epistolæ Pauli ad Hebræos, in suis hereticis Commentarijs contra Pauli sententiam interpretetur. Idem enim cum eo Luterani centuriatores sentiunt.

De falsa interpretatione & repugnante Augustini Marlorati in locum epistolæ ad Hebræos, de honorabili coniugio in omnibus, contra Celibatum, & in locum epistolæ ad Timoth. de viduis illis, quæ primam fidem negauerunt, & de vera interpretatione vtriusque loci, ex propria virtute scripturarum ducta.

Cap. 14.

Honorabile cōnubium in omnibus, & torus immaculatus. Simplex, inquit, sensus est, nullum esse ordinem, qui à cōiugio prohibeatur. deinde subiicit causam: Nam quod Deus, inquit, generi humano in vniuersum concessit, omnes sine exceptione decet. & subiungit, interpretandi gratia, omnes, inquam, qui coniugio apti sunt, eoq; opus habet. Prophetavit hinc Marloratus, beneq; interpretatus est, nesciens alioqui quid diceret. coniugio enim non sunt in nouo testamēto apti, qui sunt Deo in ministerium eius consecrati, cùm, sicut antè demonstraui, apertè Apo-

Cccc 3 stolus

Tit. 1.

stolus in epistola ad Titum episcopis, presbyteris & diaconis, si vxores habeant, continentes esse præcipiat. Est autem continere, quod Græcè dicitur ἐγκρατῆρ, à voluptate corporis abstinere, vt Aristoteles quoque vim verbi docuit, nisi quòd ille continentiam naturali prudentia metitur, qua omnè virtutem definit, nos verò prudètia spiritali metimur, quam beatus Pe-

2. Pet. 1.

trus vocat γνῶσις, interpretis vertit scientiam, cùm ait, Subministrare in fide vestra virtutem, in virtute scientiam &c. Qui verò vxoribus, quas prius duxerunt, vt prohibet, postquàm assentientibus vxoribus, ordinati sunt, consequens est, secundùm prudentiam spiritalium, vt etiam prohibeat, postquàm iam sunt ordinati, nouas ducere, si nunquàm habuerant: aut alias, si priores mortuæ sint. siquidem facilius sit vitare consuetudinem cum vxore, quam non habeas, quàm cum vxore, quam habeas. Nec item cõiugio apti sunt, qui votum continentie Deo fecerunt, quod quidem si non liceret facere, aut semèl factum, non esset seruandum, non diceret Apostolus de viduis illis diaconissis adolescentioribus, quæ cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, damnationem eas habere, quia primam fidem irritam fecerunt, quod quidem non posse intelligi de fide baptismi & Christianismo, vt perperàm idem Marlo ratus interpretatur, vt multa alia præteream, quæ mihi non est hîc propositum refellere, ex ipsiis Apostoli verbis satis demonstratur, & in primis ex verbo καταστρηνιάς, quod interpretis Latinus vertit, luxuriari, dicitur enim στρηνιάς, vt veteres Grammatici notârunt, παρὰ τὸ εἰρῆναι καὶ ἀποσπᾶν τὰς ἡνίας ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀλόγων ζώων μάλιστα τῶν ὑπόζυγιων, id est, ab habenis abrumpendis translâtè ab animalibus, quæ iugum sabcunt. Cùm igitur verbum hoc, quo hîc vsus est

Quam fidem
Paulus à quibus
viduis ir-
ritam factam
asserat.

Apostolus, secundùm etymologiam, aliquid moliri significet contra iniectas sibi veluti habenas coniugij cum Christo sponso, constat planè, non posse ad fidem baptismi referri, cùm habenæ ad vinculum potius promissionis pertineant, sicut scriptum est in Prouerb. Fortis laqueus labia proprii oris: quàm ad fidem baptismi, quæ est non promissio, sed credulitas sanctæ Trinitatis, & eorum omnium, quæ credit ecclesia catholica. Cõfirmat autem, quod hæc tenens diximus, beatus Chrysostomus. is enim in homilia ἐσο νεωτέραν χηρεύουσαν, id est, de adolescente vidua, interpretans verbū καταστρηνιάς, quo Paulus est vsus, sic ait, διὰ τούτου γὰρ ἡμῖν τοῦ ῥήματος ἀνίτησαι, ὅτι αἱ τοῦ ἀνδρα ἀπαβαλοῦσαι ἀντ' ἐκείνων ἀρμόττονται τῷ χριστῷ, ἔπειτα δεκνὺς τὴν ἀρμονίαν ταύτην πράνονούσαν καὶ ἐπιεικῆ, τοῦτο τίθησιν, ὅταν γὰρ καταστρηνιάσῃσι τοῦ χριστοῦ γαμῆν θέλουσι καθάπερ τινὸς ἀνδρὸς ἐπιεικοῦς καὶ οὐ μετ' ἐξουσίας αὐταῖς κεχηρμένου, ἀλλ' ἐῶντος ἐλευθερία ζῆν. Hoc, inquit, verbo significat in ænigmate, istas, quæ viros amiserunt, pro illis, Christo desponderi, quomodo autem Paulus hoc verbo significaret viduas istas de quibus loquitur, pro viris amissis Christo desponsas esse, nisi hoc ipso verbo significaret Christo sponso, tanquàm vinculo quodam alligari, ita

Prouer. 6.

Chrysost. de
viduis illis
apud Paul.
quæ primā
fidem nega-
uerunt.

vt

vt alijs viris alligari non possint? Deindè vt demonstraret, inquit, huius desponsationis lenitatem & æquitatem, ponit hoc, cum luxuriatæ fuerint in Christum, tanquam in virum quendam æquum, & non cum imperio eis vtentem, sed potius liberè eas viuere finentem, nubere volunt. est itaq; viduas istas in Christum luxuriari, secundùm vim trãslationis verbi Greci, vinculum fidei lenè, quo sunt in Christi coniugio liberaliter adstrictæ, velle reuellere. Sed vt Pauli sententiam, de viduis istis, eodẽ Chryso-
 stomo interprete, clariùs adhuc perspiciamus, recitemus Græcè, quæ in proxima homilia *πρὶ μοναχίας* scripsit, interpretans enim accuratè hunc eundẽ Pauli locum, sic ait: *ὁρᾷς ὅτι οὐ τὰς χηρεῦεν βουλομένας ἀλλὰ τὰς γαμήσας προαιρουμένας μετὰ τὸ χηρεῦσαι καλύει ἐκείνος χηρεῦσαι, καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκείνον κατατάττεσθαι χορὸν, καὶ σφόδρα πειῶν συντεῶσ, εἰ γὰρ μέλλῃσ φησὶ δευτέρωσι γάμοισ ὀμιλεῖν, μὴ δὲ ἐπαγγείλη χηρείαν, τοῦ γὰρ μὴ δ' ὀλωσ ὑποσχέσθαι τὸ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἀγνωμονῆσαι πολλῶ χεῖρον ἐστίν. ὡσπερ οὖν τὰς συνεχῆσ συνουσίας ἐπέτρεψεν οὐ νομοθετῶν, ἀλλὰ συγγινώσκων αὐτοῖσ, οὕτω καὶ ἐγκαύθη δι' ἕτερον μείζον κακὸν τὸν δεύτερον γάμον ἐπέταξε, δεκνῶσ ὅτι καὶ τοῦτο συγγνώμησ τῆ τῶν πολλῶν ἀσθενεία συγκαταβαινούσης, ἀσθενείαν δὲ οὐ δυνάμεωσ ἀλλὰ προαιρέσεωσ φημί. καθάπερ γὰρ ἡ παρθένοσ μετὰ τὴν τῆσ παρθενοσ ἐπαγγελίαν διαφθαρέσα μοιχείασ χεῖρον ἐτόλμησεν, οὕτωσ καὶ ἡ χῆρα ἀπαξ ἀπαγγελαμένη, εἴτα πατήσασα τὰσ πρὸσ τὸν θεὸν συνθήκασ, ἀπὸ τῆν ἁμαρτίαν πεσῆται, καὶ τῆσ αὐτῆσ ἐστὶ τιμωρίασ ὑπεύθυνοσ. εἰ δὲ χρεῖτε καὶ θαυμαζὸν εἶπῆν, τάχα καὶ πολλῶ μείζονοσ, οὐ γὰρ ἐστίν ἴσοσ ὅπερ καὶ ἀρχόμενοσ εἴπωσ, τὴν πεπειραμένην τοῖσ αὐτοῖσ πάλιν περιπέσειν πειρασμοῖσ. Interpretemur nos eisdem verbis: Vi-
 des, inquit, quomodò non eas, quæ viduæ esse volunt, sed quæ nubere volunt, postquàm viduæ factæ sunt, prohibet Paulus viduas esse, & in chorũ illum sanctum cooptari, idẽ prudentissimo consilio? Si enim, inquit, vis iterũ nubere, nè promittas viduitatem, siquidem non præstare quod promiseris, longè peius est, quàm omninò non promittere. Vt igitur Apostolus coniugibus permisit frequentes coitus, non quòd hanc legem eis ferret, sed quòd hoc indulgeret, sic hìc propter alterum maius malum secundas nuptias imperauit, docens esse hoc veniæ accommodatæ ad infirmitatem multorum, infirmitatem dico, non potentia, sed voluntatis. vt enim virgo, si postquàm virginatatem promisit, violari se permittat, crimẽ adulterio grauius ausa sit: sic vidua, quæ semel promisit, & postea pactionem cum Deo factam conculcauerit, in peccatum incidet: & eodem supplicio tenebitur. immò si dicendum est, quod mirum videatur, fortasè grauiore, non enim par est & æquale, vt principio dixi, expertam virum, & non expertam, in easdem tentationes lapsas esse. Deindè Apostolica constitutio, loquens de huiusmodi viduis, libro tertio capit. 1. scelus, dicit eas committere, quia post promissionem ærũ nubant. Itaq; *ἐπαγγελίαν* vocauit,*

cavit, quam Paulus fidem, de eisdem viduis loquens. constat autem, fidem eorum, quæ credimus, quam in baptismo Deus donat, non esse, vt dixi, p-
missionem, sed habitum credulitatis à Deo infusæ.

cc Addit deindè idem Marloratus: Nè quis stultè imaginaretur, coniugiũ
cc vulgo duntaxat hominum permitti, qui autem in ecclesia excellunt, debe-
cc re eos abstinere, omnem exceptionem tollit Apostolus: neque tantum do-
cc cet per indulgentiam concedi, vt quidam cauillantur, sed honore dignum
cc esse asserit. postea subiungit veluti epiphonema tali authore dignum, hac
cc tam præcisa denunciatione non fuisse territos, qui matrimonij prohibiti-
cc onem inuexerunt mundo, plusquam mirum est: Haftenus ille. Sic itaq; in-
terpretatur falsus hic propheta, quod Paulus dixit: Honorabile connubiũ
in omnibus. quasi nihil aliud Apostolus voluerit, quam asserere, laude di-
gnum esse in omnibus ordinibus hominum, matrimonium: atque ita ver-
bum, quod deest in Græco, ipse sua interpretatione supplet. sic enim ver-
tit: Honorabile est in omnibus coniugium. sed si ita interpretandũ esse pu-
tauit, necessarium est, vt idem verbum, est, intelligatur in eo, quod sequi-
tur, coniunctione &, interposita. vt sit, & torus est immaculatus, in omni-
bus scilicet. hoc enim repetendum est *ἐπὶ παντός*, quæ est figura, in Paulo, im-
pedi in omni scriptura sancta, frequens. Dicit ergò nũc Marloratus, & Mag-
deburgenfes, qui cum eo faciunt, an sit in omnibus coniugibus torus im-
maculatus, etiam in adulteris maritis? quod si nõ est, malè igitur interpre-
tatus est Marloratus. non enim supplendum est verbum, est. Dicit rursus,
an vbi torus est pollutus, vt in adulteris, ibi sit etiam connubium *τίμιον*, id
est, in honore, an potius in probro & dedecore atq; infamia? quis hoc sanz
mentis neget? nõ ergò hoc Paulus dicit, quod pessimus interpres facit eum
dicere, scilicet Honorabile est coniugium in omnibus: nec est præcisa de-
nunciatio, vt Marloratus ait, qui miratur, nõ fuisse nos ea territos. quin
potius præceptum est, supplendumq; verbo, Esto, aut Sit, vt dicat præci-
piens, Honorabile sit coniugium in omnibus, & sit item torus immacula-
tus in omnibus: id est, Præcipio, vt omnes qui in coniugio sunt, habeant il-
lud in honore, & non in passione desiderij, sicut & gètes, quæ ignorant De-
um, vt in epistola ad Theffalonicenses scripsit: & nè maculent torum con-
iugalem scortationibus & adulterijs, sicut in eodem quoq; loco epistolæ
ad Theffal. præcepit. Vt autem hoc præceptum ij, ad quos scribit, faciant,
subiungit Apostolus minas supplicij, inquiens: Fornicatores enim & adul-
teros iudicabit Deus. Itaq; quod iste author dixit, neq; tantum docet Apo-
stolus per indulgentiam concedi coniugium, vt quidam cauillantur, sed
honore dignum esse asserit, falsum est: non enim fuit Apostolo propositũ
laudare hinc matrimonium, quod nusquam nisi tãquam minus bonum, ne
ijs quidem, quibus licet, concedit: Vndè contra eos, qui idem, quod nunc
Marloratus & Magdeburgenses cum cæteris omnibus Luteranis, ante 1200.
annos sentiebant, eruditissimè disputans idem Sixtus III. & explanans il-
lud

*Absurda &
repugnans loci
de honorabili
coniugio in
omnibus, &
toro immacu-
lato, interpre-
tatio.*

1. Theff. 4.

Iud Apostoli, Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo, & quæ sequuntur: Interrogo te, inquit, cui potissimùm place-
 re studeas, vxori, an Deo? si vxori, videberis Deo præposuisse luxuriam: si Deo, vxorem habere quomodò poteris, quam qui habuerit, non ità, vt cæ-
 lebs, Deo placere posse, Apostolo dicente, sentitur, si & vxori & Deo, ineptã & difficilem, & non secundùm Apostoli definitionem; videberis protulisse sententiam: & te cælibi præposuisse, qui Deo tantùm placet, si tibi, & Deo & vxori similiter placere, possibile sit, nihil proderit, non accepisse vxorẽ, si accepisse nihil oberit, nihil enim obesse poterit, si Deo tam vxoratus quàm cælebs placebit, & paulò pòst: Nam illam sententiam, quam ignorantibus proferre moris est, Qui nubit, benè facit: & qui non nubit, melius facit, nusquam Apostolũ dixisse inuenies. Sed neq; fieri poterat, vt alibi nubentẽ laudaret, qui dixerat alio in loco, Bonum est homini, mulierem nõ tangere. Dic planè benefacere, qui luxuriosam filiam nuptũ tradiderit, nè quid deterius exerceret, pater ergò laude dignus est, qui filix incõinentix prouiderit, quomodò & Apostoli erga incontinentes laudanda prouidentia est. Illi verò laudandi non sunt, quatenus, quod erat melius, perdiderunt. Deindè subiungit: Sic nobis intelligenda est scriptura, nè alicubi videatur sibi contraria. Nusquam enim inuenies Apostolum spontè, & non aliqua causa vel necessitate cogente, nuptias indulisse, quod perfacile pbare possem, nisi longum esset, per omnes eius epistolas currere, quibus magis ingerit, in præsentì tempore mortificari nos cum Christo debere, quàm carnis expetere voluptatem. Hactenùs san. Sixtus martyr. Et hactenùs respõsum sit propter Magd. idem sentientes, ad locũ Apostoli ex epistola ad Hebræos, quẽ nobis Heerbrãdus Tubingẽsis doctor obiecit: & quẽ Marlortus minister Caluinianus corruptè interpretatus est. illud tamen hoc loco vice scholij addam, nè quis falsò existimet, quæ ex sancto Sixto allata nũc sunt, ad repræhensionem coniugij pertinere. absit: non enim qui vxorẽ ducit, si ei licet, repñendi debet, tametsi, vt S. Athanasius in epistola ad Amum monachum scripsit, parem gratiam non consequitur, consequitur tamen, inquit, aliquam, quippe, qui ferat fructum numeri triginta. Beatus enim, ait, qui in iuuentute sua liberum iugum habens, natura ipsa ad gignendos filios vsus est, at his, de quibus loquimur, iugum coniugij nõ est liberum, vt ex scriptura demonstraui, idcirco tantum abest, vt gratiam consequantur, conueniatq; eis, quod Paulus etiam de legitimis cõiugibus dixit: Vnusquisq; gratiam siue donum habet, alius sic, alius verò sic, vt potiùs damnationem habeat, quia primam fidem negauerũt: vt de illis viduis duxit, quæ iam ad matrimonium non erant aptæ.

*Responsio ad reliqua Heerbrandi Tubingensis doctoris contra Cælibatũ:
 & de canone Niceni Concilij, & interpretatione eius, ex synodo Arelatẽsi
 ante mille duccentos annos, & ex epistola Basilij. Item de hæresi contra sacrũ
 D d d d calibatũ*

cælibatum ante mille annos, iterum post Nicolaitas renouata. Cap. 15.

Sed pergamus deinceps respondere ad reliqua, quæ Tubingensis doctor in eodem articulo obiecit. ait enim, sicut etiam Magdeburgenses, prohibitionem nuptiarum, doctrinam dæmoniorum esse, idem pronunciare Apostolum. At nos nuptias minimè prohibemus, immò nostros adulescentes, cum continentibus esse nolunt, ad eas hortamur. illis tantum prohibemus, non quia malas, (hoc enim hæreticorum est) sed quia non licitas, quibus scriptura sancta prohibet, sacratis scilicet, & voto continentie sponte & legitime obligatis. Ab hac doctrina nunquam ecclesia nostra catholica ab initio discessit. Vos igitur scripturam Apostoli, ad aliorum damnationem, deprauatis, qui quod in eos, qui nuptias tanquam malas damnant, scriptum est, in eos transfertis, qui non damnant nuptias, sed cum Paulo eos dicunt damnationem habere, qui contra præceptum Apostoli, post ordinationem aut promissionem, vxores ducunt: aut eis, quas antè duxerant, cum ex earum consensu ordinati sint, vtuntur. Addit deinde Tubingensis doctor contra decretum etiam Niceni concilij esse, sed decretum non recitauit. Satis ei visum est, si diceret contra decretum Concilij Niceni esse, vt hoc obiter bombycio & susurro pruritum aurium discipulis excitaret. Sed recitemus nos, & ex ipso illo decreto synodi Nicenæ, quod iste doctor vel non vidit, vel certe non intellexit, demonstramus. Scripseram quidem hæc iam pridem libro secundo de dogmaticis characteribus verbi Dei, sed, vt cum Apostolo dicam, mihi eadem dicere non pigrum, eis autem, qui cælibatum autoritate synodi Nicenæ falsò nunc oppugnari lecturi sunt, necessarium. Prohibuit, inquit, in vniuersum magna synodus, vt nec episcopo, neque presbytero, neque diacono, nec vlli prorsus clerico liceret habere *συυγατρον*, id est, mulierem: (vetus interpret subintroducendam vertit) nisi forte, inquit, matrem, aut sororem, aut materteram, siue amitam, aut eas solùm personas, quæ ab omni suspitione alienæ sint. *συυγατρον* dixit *ἀπρίωσ*, id est, infinite & sine articulo, vt intelligeremus, quamcunque mulierem, siue vxor esset, siue non vxor. *συυγατρον* enim vocant Antiochenes quascunque mulieres, vt est in Euseb lib. 7. Ecclesiast. historiae, inde dictas *συυγατρον*, quod in eodem conclauis aut cella cum viris versentur, quas Ancyra synodus *συυγατρον* vocat. Harum igitur conuictum cum ijs, qui sacri ordinis sunt, synodus Nicena interdicit. excepit autem matrem, sororem, materteram, siue amitam, & eas tantum personas, quæ similiter, vt istæ nominate, omni suspitione vacarent. Ergo synodus, vt exceptionem dedit matri, sorori, & amitæ, ac materteræ, quod hæc ab omni suspitione liberæ essent, sic etiã ijs vxoribus dedit, quæ ita à suspitione liberæ essent, vt mater, soror, aut matertera. Quare vxores quidem habere permisit tanquam sorores: eas verò vxores, quæ suspitione non carerent, id est, quas suspicio esset haberi non tanquam sorores, non permisit, quod ipsum ex synodo Arelatensi 2. clariùs adhuc intelligi potest. hæc enim synodus canonem Niceni concilij sequens,

& ve-

Quibus sint
prohibite nup-
tiae secundum
scripturam.

Philip. 3.

Canon synodi
Nicenæ de cæ-
libatu sacri
ordinis.

Eusebius Cas.
lib. 7. cap. 30.

Synodus An-
syr. can. 19.

Synodus Arelat.
2.

& velut eius interpret, ante mille ducentos annos canone 2. sic statuit: Si quis de clericis à gradu diaconatus in solatio suo mulierem, (sic enim vertit *εὐπίσχυτος* quod, vt dixi, interpret vetus vertit, subintroducãam) præter auiam, matrẽ, sororem, filiam, neptem, vel conuersam suã vxorem, à cõmunionẽ alienus habeatur. Cõuersam vocat vxorem clericis sacri ordinis, quia cõtinentiam promisit, cum ordinationi viri sui assensã est. ergo vxorem clericis sacri ordinis, cū qua habitare liceat, inter personas ab omni suspitione liberas cõprẽhensã esse, & exceptã Nicena synodus, vel testimonio synodi Arelatensis, voluit. Etenim si Nicena synodus inter personas ab omni suspitione alienas, quas cū clericis sacri ordinis habitare perliceret, noluit eorum vxores numerari, vt, si tales essent, cum eis habitare liceret: sin verò non essent, nõ liceret: profectò ratio ipsa necessariò postulabat, vt eas nominatim exciperet, vt intelligeremus, quanuis suspitione concubitũs coniugalis non carerent, tñ, quia vxores essent, habitare cū eis, tanq̃ cum vxoribus, id est, eis vti liceret. Quòd verò hoc eodẽ canone eadẽ synodus Nicena reliquit etiam clericis minoribus, vt lectoribus & cantoribus prohibet habere se cum mulieres de concubitu suspectas, nè quis erret, & nè aliquis istorũ nobis obijciendũ hoc putet, nõ de vxoribus eorũ, sed de alijs mulieribus synodus intellexit. siquidem de vxoribus minorũ clericorũ notus erat omnibus canon Apostolorũ 26. qui illis permittit & ducere vxores, & ductis vti. itaq; synodus Nicena integrum de minoribus istis clericis canonẽ Apostolorum reliquit. Quòd si Tubingensis & Magdeburg. nõ sunt contenti antiquissimẽ synodi Arelaten. interpretatiõẽ, & adhuc de decreto synodi Nicenæ pro cõtinentia sacrorũ ordinum dubitant, legant epistolã magni Basilij ad Gregorium presbyterum: cui autoritate decreti concilij huius Niceni iussit excludere vxorẽ adulescẽtem propter scandalum suspitionis de incõtinentia. Interpretabor epistolã Latinẽ, quæ tanq̃ canonicã inter canones eiusdem patris Basilij relata circumfertur. Legi, inquit, literas tuas tolerantissimẽ, illudq; miratus sum, qd cum posses te mihi breuẽ & facilẽ re ipsa excusare, m̃lis in crimine perseuerare: & longa oratione vulnus periculosum curare tentes. Nos verò, Gregori, neq; primi, nec extremi legem tulimus, nè mulieres cum viris Deo dedicatis habitarent. Lege canonem editum in concilio Niceno, qui planẽ vetuit habere has domi mulieres. Cælibum verò hæc est gloria & splendor, mulierum conuictu carere, vt iam qui castimoniam nomine profiteatur, re verò ipsa ea faciat, quæ facere solent, qui cum mulieribus habitant, perspicuum sit, hunc decus & dignitatem ipsam virginittatis aut castimonix, appellatione tantum consecrari, ab ipsa verò non honesta voluptate non se temperare. Eò verò magis oportuit te precibus nostris facilẽ acquiescere, quòd te ais liberatum esse omni libidine & corporis lasciuia. nam neque te credo annos natum septuaginta, libidinosẽ & incontinentem cum vxore viuere: neque quasi aliquid turpe feceris, decretum fecimus: sed quoniam

Dddd 2 nos

Synodus Arelatensis ante mille ducentos annos interpret canonis Niceni de cælibatu

Quæ persona muliebres clericis ad cohabitandum nõ suspecta.

Ca. apost. 26.

nos Apollolus docuit, nè offensionem aut scandalo effemus fratri. Scimus autem, quod à quibusdam integrè sit, solere alijs occasionem peccandi præbere: hac de causa præscripta sanctorum Patrum secuti, iussimus, ut vxorculam excluderes. Quid igitur chorepiscopum criminaris, & veterum simularum memor es? quid de nobis quereris, quasi facile calumnijs aliorum excipiendis aures patefaciamus? ac non potius te ipsum accusas, qui non passus fueris ab ista vxoria consuetudine auelli? eijce ergo eam domo, & include in monasterium: sit illa inter virgines, & tibi ministrent viri, nè nomē Dei per vos blasphemetur. Quandiū verò in hac labe & macula perstiteris, nihil te iuuabunt tam multa ista, quæ ad me scribis, quin potius vsq; ad extremū vite, à sacrorum administratione vacabis, vacationisq; tuæ rationem referes Deo. Quòd si ausus fueris, antequàm vitam exueris, culpamq; emēdāris, sacerdotio fungi, eris vniuerso populo anathema, ut qui te receperint, omni ecclesiastica communione priuentur. Hactenus epistola Basilij. Sed quia proprium est hereticorum cauillari, id est, secundum interpretationē regulæ iuris, ab euidenter veris disputando, ad ea, quæ sunt euidenter falsa, breuib; mutationibus perducere, si negauerint isti, vxorem fuisse Gregorij presbyteri, quam beatus Basilius secundum decretum synodi Nicenæ eijcere ei iussit: respondeant, quæso, nobis, cur nõ permisit mulieri isti ut nuberet, si hoc mallet? cur, inquam, iussit includere in monasterium inter virgines? quod sexta synodus canone 48. Episcopis iussit facere in suis vxoribus, postquam facti essent episcopi. Eat ergo nunc doctor Tubingensis, & dicat discipulis suis, quos decipiendos suscepit, contra decretum Concilij Niceni esse cælibatū sacri ordinis, & illam de Paphnutio narrationē pro decreto Nicenæ synodi, cum nihil minus quàm decretum sit, amplectatur. Affirmet etiam, si placet, cum Augustino Marlorato Caluniano, semper ecclesiam Græcam ius coniugij episcopis confirmasse: hoc enim ille in Cōmentarijs epistolæ ad Timoth. prioris cap. 3. scripsit. Denique, pergite, si vultis, dum Dñs venit, renouare & augere hæresim Nicolaitarum de incōtinentia diaconorum, quæ olim semel profligata & extincta, rursus ante mille annos suscitata fuit & aucta, ut ex secūda synodo Turonensi perspicere potest, quæ inter cætera ab antiquis patribus, ut testatur, statuta, quæ de tramite canonico quorundam, ut ait, peruersitate cernebatur deflexa, decretum de continentia tum sacrorum ordinum, tum aliorum castitatem profitentium, diligenti cautione renouauit, ut cum ex alijs capitibus, tum ex xx. perspicere potest, in quo inter cætera sic ait: Et quia hæresis presbyterorū à quodā presbytero primū surrexit, etiā quod nullus potuit existimare, quòd auderet ille, qui corpus Dñi consecrat, talia perpetrare, nisi tēpore nouissimo pro peccatis nostris ista surrexerunt. deinde subiungit, si illi diaconi omnium sententia Episcoporum damnati sunt, & hæretici reputati, ac si tales diaconi illi subiaceant maledictioni, quos Patrum statuta pro hac causa damnauerunt, quid illi infelicis presbyteri, qui tali sunt peccato subiecti,

Proprium hereticorum cauillari.

Sexta synod.

*Synodus Turonensis. c. 20.
Hæresis Luteranorum, contra sacrum cælibatū ante mille annos suscitata inter presbyteros Nicolaitas.*

iecti, vt alios trahant in præceptum, qui eos tali ordine viuere cernunt: vt qui debent esse forma præcepti, ipsi inueniantur in vna peccati. Illorum igitur Diaconorum hæresim, cuius author fuit Nicolaus Diaconus vnus ex septem, & illorum presbyterorum, quæ tunc primùm post Nicolaum surrexerat, nunc rursus Luterani renouârunt, quorum pars cum presbyteris illis, & illis diaconis Nicolaitis erit.

Responsio ad reliqua Heerbrandi contra sacramentum matrimonij, quod negat: & explanatio loci epistolæ ad Ephesios pro sacramento matrimonij ex proprijs ipsius loci cum ad stipulatione veterum patrum, & collatione aliorum locorum scripturæ sanctæ: & de sanctitate matrimonij fidelium, vnde existat. & quomodo quæ S. Sixtus 3. scripsit, Tubingensem doctorem redarguant.
Cap. 16.

SED, quia semel cœpi respondere ad articulum xxxij. doctoris Tubingensis, prosequamur reliqua, nè ille, si quid à me nunc prætermisum & dissimulatum videat, continuò suspicetur, nihil me ad respondendum habuisse: cogor itaq; nihil dissimulare: etsi non inuitus facio, quòd eo magis doctrinam, quam Magdeburgenses in epistola 2. Clementis de continentia sacrorum ordinum accusant, defendimus. Ait ergò Iacobus Heerbrandus negans cum Centuriatoribus Magdeburgensibus immò cum omnibus Luteranis, esse sacramentum matrimonium: quòd si omninò sacramentum est, cur (inquit iste) ab eius celebratione sacrum hoc spirituum hominum genus, cuius proprium est sacramentum tractare, excluditur? non distinxit, de quibus hominibus sacri ordinis, quos iste genus hominum spiritualium vocat, quæreret, cur excludantur à celebratione sacramenti matrimonij: vtrum de ijs, qui in coniugio ordinati sunt: an de ijs, qui extra coniugium: an de vtrisque? verùm ego, quia de vtrisque quæri existimo, siquidem vtrisque soluunt Luterani magistri lege continentia, de vtrisque respondebo. ac priùs de prioribus, id est, de ordinatis in matrimonio. de quibus nunquam doctor iste quæstionem poneret, nisi existimaret, non posse apud nos esse matrimonium sacramentum, nisi coniunctio corporum, licita vtcunquè esset omnibus coniugibus. Itaque cum legeret apud Paulum, episcopos & presbyteros coniuges, coniuges verò secundùm scripturam, iam non sunt duo, sed vna caro: consequens esse arbitratus est, posse eos miscere corpus cum vxoribus suis: non posse enim, nihil aliud isti esse videbatur, quàm à matrimonij sacramento eos excludi, qui intrà illud ante ordinationem erant. At non ita est. nec enim coniugium istorum desinit esse sacramentum, quia cœpit eis non licere, quòd priùs licuit, & de carnali fit spirituale coniugium: vt de eis Leo Pont. ad Rusticum Narbonensem scripsit. Duplex ergò est vnitas carnis in matrimonio: vna, ratione coniugij, quam quidam vocat vnitatem carnis secundùm

duplex vnitas carnis in matrimonio.

Dddd 3 com-

communitatem corporum vtriusque coniugis: Tertullianus in libro de velandis virginibus, dixit fieri in vnam carnem per matrimonij nexum: efficitur enim per legem coniugij vicissim corpus siue caro vnus, corpus alterius: ita fiunt vna caro, ac proinde vna anima propter mutuam consensum coniugalem. De hac enim vnitatem coniugum ait Propheta Malachias, loquens de viro & vxore: Et particeps tua, & vxor foederis tui, nonne vnus fecit? & residuum spiritus eius? quem locum explanans beatus Cyrillus in Commentarijs huius Prophetæ, Particeps, inquit, tua, id est, *ἡ μόσχος σου*, vna, inquam, tecum caro: & tecum secundum legem copulata: nec aliter eam Deus fabricauit, & residuum spiritus eius: sunt enim velut vnum corpus, ac sic quo dammodo etiam vna anima, copulante eos amoris ac lege diuina confoeciante *ἡ ὁμοψυχία*, hoc est, in vnam animam. Hactenus Cyril. & beatus Hierony. residuum animæ, inquit, quasi sit vna anima in duobus. Hęc ergo est vnitatis carnis per matrimonij nexum, quæ ex lege diuina matrimonij nascitur, quæ ad sacramentum matrimonij necessaria est: à qua non excluduntur, qui in matrimonio positi, postea ordinari voluerunt, & lege continentia secundum Apostolum obligari. Remanent itaque isti in matrimonij sacramento. quod quidem secundum spiritum excellentius celebrant, dum continendo coniugium Christi cum spiritu representant. Altera vnitatis carnis fit per corporum commixtionem, qua matrimonium consummari dicitur: & quia coniuges dicuntur fieri vna caro simul, vt est in c. verū. Extr. de con. id est, per commixtionem: hoc enim significat in eo capite illud, simul. sicq; intelligendum est, quod ibi ait Alex. 3. nō quasi neget factos eos vnam carnem, qui nondum matrimonium consummauerunt: facti enim sunt vna caro, sed non vna caro simul, id est, nō per corporum commixtionem. Hęc autem vnitatis communis quidem est cum eo, qui adhæret meretrici: quia corpus eius, efficitur corpus meretricis, vt Apostolus ait: Erūt enim, inquit, duo in carne vna. Sed in cōiugibus huiusmodi vnitatis carnis per commixtionem honorata est & legitima, atque incontaminata: in alijs verò non cōiugibus, foeda & turpis, ac naturali & diuina lege interdicta. Et licet coniugium, quod cōsummat, magis representet coniugium Christi cum carne nostra, quam secum in vnitatem personæ hypostaticè copulauit, per quod factum est, vt secundum naturam de carne eius & de ossibus eius essemus, coniugium tamen continentium, vt spiritualius & excellentius est ratione continentia, quæ proximè post virginitatē cōmoda est, vt Apostolus de Virgine ait, ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi, ita magis representat coniugium Christi cum spiritu nostro, quod est excellentius & diuinius: caro enim, sicut scriptum est, nō prodest quicquam: spiritus est, qui viuificat. Hoc igitur matrimonium continentium tanto iam excellentius esse, vt paulò antè dixi, quanto spiritualius, & à carnali desiderio & coniunctione corporum liberius est, ac quanto diuiniore anagoge

goge castissimum illud ac purissimum Christi & ecclesie sponsae coniugium repræsentat, diuino spiritu Apostolus Paulus in epistola ad Ephesios *Eph. 5.* docuit. Quia enim præceptum dabat viris quidē, siue matrimoniū consummāssent, siue nō cōsummāssent, vt vxores tanquā corpora sua diligere: vxoribus verò, vt subiecte essent viris suis, proposuit eis exemplū Christi & ecclesie sponsae eius, admonens viros, vt dilectionē suā erga vxores ad exemplū dilectionis Christi erga ecclesiam, formarent: admonens itē vxores, vt obedientiam suam erga viros, ad exemplum obedientiae ecclesie erga Christum instituerēt. Deinde, quia qui in matrimonio sunt, iam non sunt duo, sed vna caro, vt Dominus ait, factum vnum vnitatem carnis per vinculum coniugij, nē falsō existimarent, nō distinguētes vnitatem carnis ratione coniugij, & vnitatem carnis ratione commistionis, oportere per solam coniunctionem corporum fieri vnum, ita vt, si non commiscerent corpora, non fierent, vt iste doctor Tubingensis existimauit. idcirco hortans Apostolus coniuges ad continentiam, siquidem bonum esset non tangere vxorem, vt in epistola ad Corinth. scripserat, quod iam interpretati sumus, docensq; eos, non opus esse concubitu, vt essent vna caro ratione coniugij, nec esse ad hoc expectandam consummationem matrimonij, admonuit eos, ad quos scribebat, vt intuerentur in coniugium mysticum Christi & ecclesie, in quo sine vlla concupiscentia est vnio, & vt ita dicam, adhaesio ecclesie ad Christum in vnam carnem & vnum spiritum, quod est magnum sacramentum in Christo & in ecclesia. Sic hunc locum Apostoli, nē sine authore loqui videar, quod Lutherani magistri semper faciunt: sic, inquam, interpretatus est Gregorius cognomento Theologus, author in sanctis scripturis eruditissimus. docens enim quod scriptum est, Erūt duo in carne vna. conuenire etiam in coniuges, qui se non tangunt, id est, qui sunt continentes. coniugium, inquit, continentium exemplo sancit Apostolus, subiungens in epistola ad Ephesios: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. bonum est vxori, Christum honorare per virum: & bonum est viro, ecclesiam honorare per vxorem, scilicet continendo. Haec enī Gregorius. Sic etiam Sixtus III. martyr, quem supra memini, in eodem libro de castitate interpretatus est: Nē quis, inquit, hoc, quod scriptura dixerat, Et adhærebit vxori suae, & erunt duo in carne vna: ab hominibus carnaliter implendum esse putaret, postquam dixit Paulus recitans legem de coniugio, Et adhærebit vxori suae, & erunt duo in carne vna: subiungit: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. Haec enī Sixtus. Sic item intellexit sanctus Methodius martyr, author grauiissimus, in Symposio decē virginum: interpretans enim hunc ipsum Pauli locum ex epistola ad Ephesios, Et adhærebit vxori suae, & erunt duo in carne vna: sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia: Si hunc, inquit, locum scripturæ $\tau\iota\lambda\omega\sigma$, id est, nudē de coniunctione corporum viri & vxoris ac-

1. Cor. 7.

Locus epistol. ad Ephes. de magno sacramento in Christo, ex interpretatione Greg. Nazian. Sixti III. Methodij martyri.

*Gen. 2. Eph. 5.**S. Sixtus III.**Gen. 2.**Eph. 5.*

I. Cor. 7.

Esse matri-
monii sacra-
mentum, ex
loco Pauli ad
Ephes. & ex
alijs locis
scripturae.

ris accipere oportebat, quorsum Apostolus hæc memorans, & nos ad viam spirituales deducens, allegoricè interpretaretur, ad Christum & ecclesiam referens? Hæc Methodius, cuius quanta sit apud veteres patres auctoritas, facile ab ijs, qui eorum libros legunt, cognosci potest. à sacramento ergò matrimonij non excluduntur, qui in ipso matrimonio, assentientibus vxoribus, & continentiam promittentibus, ordinati sunt. qui sic deinceps, habent vxores, vt sint tanquam non habentes, sicut idem Apostolus ait. quod quidem vt in laicis coniugibus liberum est, si tamen id ex consensu fiat: sic necessarium est in coniugibus, qui in matrimonio ordinati sunt. Qui verò sine vxoribus sunt ordinati, iure & merito excluduntur à celebratione sacramenti matrimonij, non propter sacramentum ipsum, sed propter vsum matrimonij: qua cum debeant necessariò, secundum Apostolum, esse continentes, facilius sit eis, vt antea dixi, vitare committionem carnis, non habendo vxorem, quam vitare habendo. Ipsi itaq; sunt, qui spòtè sua se à sacramento matrimonij excluderunt propter excellentius sacramentum ordinis sacri, cuius Apostolicæ legi de continentia parere necessè erat. nec enim est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas, vt Augustinus lib. 3. de doctrina Christi ait. de vxoribus enim loquebatur. Sic igitur responsum sit ad quæstionem Heerbrandi, simulq; expositum, idq; secundum scripturam, quomodò & quandò hoc sacrum genus spiritualium hominum (sic enim iste irridendo sacros ordines vocat) cuius est proprium, sacramentum tractare, à celebratione sacramenti matrimonij excludatur, aut non excludatur. Respondeamus deinceps de eo, quod à nobis sumptum, & in nos retorquens, contra synodum Tridentinam, in suo illo articulo 32. per interrogationem argumentari cœpit, inquit: Vt iterum repetam, si matrimonium omninò sacramentum est, cur ab eius celebratione hoc sacrum genus spiritualium hominum, cuius est proprium, sacramentum tractare, excluditur? Esse igitur matrimonium sacramentum, vel ex hoc Pauli loco proximè tractato, ex epistola ad Ephesios, intelligi potest. Cum enim recitasset Apostolus illa verba, quæ Adam per spiritum Dei dixit, vt veteres patres tradunt, in persona omnium, qui postea ex eo oriundi, matrimonio iungendi erant, quorum diuina virtus in ijs verbis inest, quæ mutuum consensum contrahentium significant: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret vxori suæ, & erunt duo in carne vna: subiungit statim Apostolus: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Quarè si hoc ipsum, relinquere patrem & matrem propter hoc, & adherere vxori suæ, & esse duo in carne vna intrà Ecclesiam, quam Christus secum ipirituali coniugio copulauit, sacramentum esse planè affirmat Apostolus, & sic adherere vxori, & esse duo in carne vna intrà Ecclesiam, nihil aliud est, quam esse in matrimonio fidelium: ergò matrimonium fidelium, est sacramentum. siquidem de matrimonio loquens hic Apostolus,

ad

ad matrimonium spirituale Christi & ecclesie, tanquam paruum ad magnum illud refert, & cum eo comparat: ita vt coniugium duorum in carne vna, sanctum quidem sit in viro & vxore fidelibus: in Christo autem & in ecclesia, sanctissimum. in illo enim est sanctitas participata: in hoc verò ipsa per se sanctitas, quæ est Christus ipse sponsus ecclesie, qui cum anima se vnit, & suum cum ea matrimonium consummat, vnies se secundum carnem, & ossa, & spiritum, in maximo illo & diuinissimo sacramento sanctissimæ Eucharistie, sicut ipse dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo. sic enim Christus nutrit & fouet ecclesiam sponsam: & sic sumus nos membra corporis eius, & de carne eius & ossibus eius, sicut sanctus Ireneus Paulum secutus, in 5. libro contra hereses interpretatus est. immò sanctus quoque Methodius in Symposio decem virginum sic planè intellexit, cum eos redarguit, qui Paulum reprehendebant, quasi non benè ad Christum retulisset ea, quæ de Adæ atque Eux coniugio in Genesi dicta erant. Hæc igitur sanctitas matrimonij fidelium, quam in eo Christus ecclesie sponsus tanquam in imagine sui cum ecclesia coniugij sanctissimi operatur, magno honore & reuerentia obseruanda est, sicut idem Apostolus præcepit, cum scribens ad Hebræos, ait: Honorabile connubium, scilicet sit. explicans verò, quomodo in primis honorandum esset, subiungit statim: Et totus immaculatus. Hæc sanctitas matrimonij Christiani, si modò huic gratiæ non desint coniuges ipsi, si, inquam, hanc gratiam non extinguant, eos magnoperè adiuuat ad castam generationem filiorum, & ad permanendum in fide & sobrietate, & omni puritate corporis & spiritus, vt sic salui fiant, vt idem Paulus in epistola ad Timotheum scripsit. Loquens enim de vxoribus, quod ad viros earum similiter pertinet, Saluabitur autem, inquit, per filiorum generationem, si permanerint in fide & dilectione, & sanctificatione cum castitate. Hæc igitur gratia sanctitatis, quam (vt dixi) Christus in matrimonio Christianorum operatur, matrimonium ipsum sanctificat, & vt sacramentum sit, efficit. Præterea esse sacramentum matrimonium, intelligi etiam potest ex Prouerb. Salomonis, cum ait: Domum & substantiam diuidunt patres filijs: à Domino autem aptatur mulier viro. si consensus viri & mulieris, quo vterque alteri tradit sui corporis potestatem, operatur nexum & vnitatem duorum in vnam carnem. Eiusmodi verò nexus vnitatis coniugalis in ijs, qui secundum fidem Christi contrahunt, operatur virtute Dei, si nihil obstat, gratiam, qua conuenienter, & vt decet, sint coniuges in matrimonio, sequitur, vt sit sacramentum. Et si enim in matrimonio infidelium à Deo etiam vxor viro aptetur: non tamèn sic aptatur, vt in ijs, qui secundum fidem eius fiunt coniuges. hi enim ita aptantur à Domino, vt sanctificentur per matrimonium, & saluentur per filiorum generationem, si, vt Apostolus ait, permanerint in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Quare, cum matrimonium sanctificet interiùs, Deo persensibilis

Ioan. 6.

Ireneus libro 5. cap. 1.

Vnde existat sanctitas matrimonij fidelium: & ad quid adiuuet fideles coniuges.

Heb. 13.

1. Tim. 2.

Quid inter matrimonium fidelium, & infidelium intersit.

Eeee bilis

bilia signa consensûs mutui duorum, mysticè gratiam sanctificationis operante, sequitur, sacramentum esse. Rursûs si verum est in omni matrimonio etiam Iudæorum, quod Dominus per Prophetam Malachiam dixit

Mal. 2. Dominus testificatus est inter te & uxorem tuam. ipse enim est, qui per os

Gen. 2. Adæ dixit in omnibus coniugibus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, & quæ sequuntur, an non est credendum, immò impium non credere, in matrimonio eorum, quibus spiritum suum per fidem in baptismo abundè infudit, ita Deum testificari, ut per testificationem eius coniuges fideles in tali matrimonio sanctificentur, & per eum gratiam accipiant, quam infideles coniuges non accipiunt? Erit igitur matrimonii fidelium, sacramentum. Postremò, si Christus presentia sua, & miraculo illo mutationis aquæ in vinû, nuptias honorare voluit, non est credendû, ac multo etiam magis, velle eum honorare & adiuuare matrimonii presentia gratiæ suæ, si ij, qui contrahunt per fidem eius, apti & idonei sunt? Præterea si in concubinato est significatiuè aliquid sacramenti, id est, aliquid signi rei sacræ, ipsa scilicet coniunctio corporum, quæ licet turpis sit & illicita, vniõnem tamen Christi cum ecclesiâ in carne significat & repræsentat: siquidem in huiusmodi quoquè coniunctionem illicitam conuenire, quod mysticè scriptum est in Genesi, Erunt duo in carne vna, Apostolus in epistola ad Cor. c. 6. interpretatus est, cum ait, Qui adheret meretrici, vnû corpus efficitur cum ea. Erunt enim, inquit, duo in carne vna. si, inquam, in concubinato est aliquid sacramenti, ut explicatum est, quanuis in eo, excepta hac commistione duorum in carnem vnã, nihil aliud insit, quod coniunctionem Christi & ecclesiæ in mysterio repræsentet: siquidem non interuenit mutus consensus mutæ traditionis corporum perpetuæ, sicut in institutione matrimonij à principio factæ continetur: consequens est, ut in matrimonio legitimo, in quo iste mutus consensus secundum legem Dei, vnitatem carnis per coniugij nexum operatur, non aliquid sacramenti, ut in concubinato, sed plenum iam sit sacramentum coniunctionis Christi & ecclesiæ, qui sunt facti vna caro & vnus spiritus. quam vnitatem spiritûs, consensus ille mutus in matrimonio mysticè repræsentat. Hinc intelligi potest, ut hoc obiter obseruetur, quod magnus Leo in epist. 95. scripsit, & à Gratiano relatum est 27. q. 2. ca. Cum societas, vbi illud genus nuptiarum damnat, in quibus præter commistionem sexuum, id est, excepta commistione carnis, nihil est aliud, quod sacramentum coniunctionis Christi & ecclesiæ habeat, nempe, quia non interuenit consensus ille mutus, qui debebat, cum ita fuisset à principio societas nuptiarum instituta, ut interuenire deberet. illius enim mutui consensûs vim continent illa verba, quæ Adâ dixit in persona omnium contrahentium matrimonium: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ. In huiusmodi ergò nuptijs, scilicet sine consensu coniugali mutuo & perpetuo ac legitimo, dicit Pont. Leo

Decretum Leonis de genere nuptiarum quod dicitur, quomodo intelligendum sit. Quid mysticum sit in concubina.

non esse matrimoniū, quia neq; mysterium siue sacramentū fuit. mysteriū dixit, nō aliquid mysterij siue sacramēti. fuit enim aliquid sacramēti, quia cōiunctionem Christi & ecclesiæ significabant, quatenus facti erant isti vna caro, licet turpiter & illicitē. Nec enim nouum est & inauditum in scriptura sancta, vt aliquid turpiter factum, aliquid sanctum in mysterio significet. Vt beatus Cyrillus in Glaphyris (sic enim vocauit allegoricas suas explanationes, quas in pentateuchū composuit) concubitum Iudæ cum meretrice, vt ipse Iudas existimauit, dicit hoc mysterij siue sacramēti habuisse, quod significabat Deum laude & confessione dignum, iuxta interpretationem vocabuli Iudæ, accessurum aliquandō ad Iudeorum synagogam, copulās scilicet secūm naturam nostram, ac tradens se illi tāquā virgam virtutis, quod baculus ille Iudæ significabat: & tāquā similitudinē atq; imaginē Dei patris, quod significabat annulus, & tāquā speciosū p̄ filijs hominū, quod significabat ille torquis. Hactenus Cyril. Iā quod iste doct. Tubingen in schola Luteri eruditus, addit, cum creatione Dei, ac creatura pugnare, qui sacris ordinibus nuptias prohibeat: pugnat ergō etiā Apostolus cū creatione Dei, creatura, & natura, cū de virginibus cōsiliū dat. non enim potest p̄ceptū continentię, repugnare creationi & naturæ, quin cōsiliū quoq; continentię eidē naturæ repugnet. Repugnat itē creationi, creaturæ & naturæ, cū ait idē Apostolus: Solutus es ab vxore? noli querere vxorē. hoc enim vt sanctus quoq; Sixtus obseruauit, ad exhortationē virginittatis referendū est: quare nemo, inquit, euidentis sententię intellectū falsā interpretatione corrūpat. & paulō p̄d̄t quasi redarguens eos, qui cū Tubingenfi doctore isto, & cum cæteris Luteranorum magistris tradunt, cum creatione, creatura, & natura pugnare legem continentię, sacris quidem ordinibus impositam, reliquis verō solutis ac liberis non impositam, sed ad inuitandum eos suaforiē & laudabiliter propositam, subiungit: Et nē quis diceret, quomodō ergō stare poterit mundus? preuenit in sequentibus, dicens: Præterit enim figura huius mundi: hoc est dicere, Nolite de eo solliciti esse, qui præterit: volo vos sine sollicitudine esse. debemus & nos velite, quod Paulus: Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ sunt Dei, quomodō placeat Deo. Et rursus paulō p̄d̄t: Quomodō, inquit, stabit mundus? quomodō humani generis origo consistet, si procreationis causa non fuerit? satis prouidē, & rationabiliter, & prudenter. Hoc ergō Christus non vidit, quandō omnibus voluntate castitatis generaliter maximum præmium promittendo, omnes sine dubio esse tales optauit. nec enim gratiosus, aut personarum acceptor fuisse credēdus est, vt eius præmij, cuius aliquos esse dignos voluit, non omnes optauerit. Sed forte dum nimio castitatis occupatur amore, mundi & creaturæ statum oblitus est: O si illo tempore tales, quales nunc sunt, consiliarios habuisset, quid faceret? putas, credendo vitam suam reformaret? & quod castitati pollicitus est, nubentibus promississet? O nimia & intolerabilis humanæ stoliditatis audacia, quæ vsque-

Quomodō alio
quid turpiter
factū, aliquid
sanctum in
mysterio reo
presenet.

Secundū do-
ctriam do-
ctoris Tubin-
gen. & Magis
deb. pugnat
Paul. cū crea-
tione Dei, cū
creatura, &
natura in cō-
silio, quod de
virginibus
dat.

Redarguit S.
Sixtus Tubin-
gensem, &
eos qui cum
eo faciunt.

aded prorumpis, vt te sapientiozem Deo iudices? & paulò pòst, quæ stoliditas est, non magis homines simpliciter feruare quod sciūt, quàm argue-
re, quod nesciunt? deindè, quid tantùm de mundo sollicitus es? vel quomo-
dò, vt alienum odisse poterit, cuius procurator existis? Eritis, inquit, odio
omnibus hominibus propter nomē meū: quibus? mundanis, ni fallor, atq;
carnalibus, qui nos idcirco odio habent, quia videmur aspernari, qd dili-
gūt. Et quomodò nō diligit mundū, qui m̄a uult premiū uirginitatis amit-
tere, quàm mundi statum deperire? Et iterim paulò pòst sic dicis, quomo-
dò stabit mundus? quasi æternitatem eius légeris, aut ità à Deo constitu-
tum scias, vt perpetuò perseuerare possit: aut si certus es, eum quandoquē
finiri posse, quid de eius stabilitate sollicitus es? Hactenùs responsum sit, &
quidem à grauiissimo ac sanctissimo authore, Sixto martyre ijs, qui creatio-
nis, & creaturæ mundi, & naturæ aduersùs sanctum & diuinum cælibatum
patroni & defensores uideri uolunt.

*Defensio doctrinæ de obseruatione uniformi paschali: & quæ eius causa
ac necessitas: item de obseruatione uniformi diei Dominici: & cur eã Mag-
deburgenses non audeant reprehendere. Cap. 17.*

SEd respondeamus deinceps ad reliquas accusationes doctri-
narum. & de uniformi, inquit, obseruatione paschali Pij epist. 1. & Vi-
epist. 1.] Sic hãc etiam legem Apostolicam ecclesiæ catholicæ traditam
de celebrando sanctam resurrectionem Dñi primo Dominico, post æqui-
noctium & decimam quartam Lunam occurrente, inter traditiones huma-
nas, quas Magdeburgenses fingūt, & inter laqueos cōscientiæ, quos somni-
ant, & inter commentitios cultus falsi meriti referunt, nulla alia authori-
tate, nisi sua apud suos utentes, quæ satis est apud eos, donèc utriq; respici-
ant, si Dominus uoluerit, à laqueis diaboli, à quo capti tenentur ad ipsius
voluntatem. Interrogabo ergò vos Magdeburgenses, vndè didicistis, trá-
acto æquinoctio, die Dominico post decimam quartam lunam proximo,
pascha celebrare? non enim cum Iudæis celebratis. Vndè ergò didicistis? aut
si hunc uobis ritum maiores uestri tradiderunt, vt ab initio ipsi acceperūt:
vos tamen non necessarium, vt catholicum & apostolicum! putatis, cur
non audetis violare? cur non audetis suadere populis, nè pascha die Domi-
nico post 14. Lunam celebrent? cur, inquam, nisi quia non permittit mise-
ricors Dominus, vt tantū insanietis? cui uniformitatem (vt uocabulo ues-
stro utar) obseruationis paschalis damnatis, quam violare tanquàm neces-
sarium, non audetis? aut cur non creditis, traditam esse à sanctis Apostolis
hanc uniformitatem, quã tanta religione per uniuersas Orientis & Occi-
dētis ecclesias custodiri auditis? & quæ tam necessaria ab ecclesia catholi-
cã iudicata est, vt 318. Patrum synodus Nicenã ob Arianam & contro-
uersiam de pasche habitã fuerit? hoc enim testatur magnus Athanasius in
epistola

In ijs, qua
Magdeb. tras-
dunt, nulla
alia authori-
tate nisi sua
apud suos
utuntur.

Cur Lut. non
audeant sua
dere populis,
vt diem cele-
brãdi pascha
tuerint.

epistola ad episcopos Africanos: & subiungit, eò quòd Syri, Cilices, & qui in Mesopotamia degunt, nobiscum dissentiebant in temporibus paschæ, quod eodem die cum Iudæis celebrabant. Sed gratiæ, inquit, Domino nostro, quia & de fide, & de sacro illo festo in concordiam itum est. Sed recitemus de codice vetustissimo, qui est in bibliotheca Vaticana, decretum ipsum de pascha, excerptum ex actis synodi Nicenæ à Ioanne cognomento ἀπό σχολαστικῶν, patriarcha Constantinopolitano, qui Imperatore Iustiniano decreta synodorum collegit, & in vnum volumen contulit: τῆσ ἀγίας συνόδου ἐν νικεῖα περὶ τοῦ ἀγίου πάσχα. πέπραχται δὲ οὕτως τὰ δόξαν τὰ πᾶσι τοῖσ ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ συνελθοῦσιν ἐν ταῖσ ἡμέραισ τοῦ θεοσεβοῦσ καὶ μεγάλου βασιλέωσ κωνσταντίνου, ὃσ οὐ μόνον τοῦσ προγεγραμμένουσ ἐπισκόπουσ εἰσ ταυτὸν εἰρήνην ποιούμενοσ τῷ ἔθνει ἡμῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ συμπαρῶν τῇ τούτων ὁμιλίῃσ συζητῆ τὰ συμφέροντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ ταῖνυν ἐυξεταζομένων τοῦ πράγματοσ περὶ τοῦ δὲν συμφώνωσ ἀγειν τὸ πάσχα ἀπασαν τὴν ὑπούρανον ἠυρέθη τὰ τρία μέρη τῆσ οἰκουμένησ συμφώνωσ ποιοῦντα ῥωμαίοισ καὶ ἀλεξανδρέουσ, ἐν δὲ κλίμα τῆσ ἀνατολῆσ ἀμφισβητοῦν, ἔδοξε πάσῃσ ζητήσεωσ περιαιρεθείησ καὶ ἀντιλογίᾳσ οὕτωσ ἀγειν καὶ τοῦσ ἀδελφοῦσ τοῦσ ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὡσ ἀγούσι ῥωμαῖοι καὶ ἀλεξανδρεῖσ, καὶ οἱ λοιποὶ πάντεσ, πρὸσ τὸ πάντα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν. καὶ ὑπέγραψαν πάντεσ οἱ τῆσ ἀνατολῆσ διαφώνοντεσ πρὸσ τοῦσ ἄλλουσ. Interpretemur Latine propter eos, qui græcè ignorant: Ex synodo Nicena de pascha: Sic autem acta sunt, quæ omnibus placuerunt, qui in sancta synodo conuenerunt temporibus pij in Deū, & magni Imperatoris Constantini, qui non solum episcopos superius descriptos in vnum congregauit, vt pacem nostræ genti faciat, sed & ipse in eorum cætu præsens conquirat, quæ ecclesiæ catholicæ conducunt. Quia igitur, postquam excussum & expensum est, oportere, ab vniuersis, qui sub cælo sunt, vno modo agitari Pascha, inuenta sunt tres partes orbis, quæ pascha concorditer agunt, vt Romani & Alexandrini, vna verò Orientis dubitat & disceptat, visum est, vt sublata omni quæstione & controuersia, sic etiam agant fratres, qui in Oriente sunt, vt Romani & Alexandrini, ac cæteri omnes, vt omnes vno die pascha celebrēt. Et subscripserunt omnes Orientales, qui ab alijs discrepabant. Hactenus ex synodo Nicena, quæ in vniufmodi obseruatione paschali, quam Magdeburgen. in epist. Pij & Victoris damnant, nihil nouum statuit, nisi, vt qui in Oriente discordabant, cum reliquis omnibus cuncti orbis, qui iam olim sicut Romani & Alexandrini pascha agebant, non discordarent. congruit cum hoc decreto epistola eiusdè conc. Niceni ad Alexandrinā ecclesiam, & Aegyptū, in li. 1. Theod. cap. 9. An igitur, audebūt ampliùs Magdebur. synodo Nicenæ cōtradicerē, aut quod statuit, condemnare, aut iam olim ante tempora synodi Nicenæ vniiformem obseruationē paschalem in cunctis cūcti orbis ecclesijs fuisse,

Quam necessaria iudicata fuit ab ecclesia catholica vniiformis celebratio Paschæ.

Decretū synodi Nicenæ de celebratione Paschæ.

*Ex causa vni-
formis celebra-
tionis pasche
intelligitur
eius necessi-
tas.*

Psal. 73.

Luc. 19.

Leo magnus.

*Secundū do-
ctriam Magd.
liberū est ius
dixare.
Galat. 5.*

Galat. 4.

negabūt? mirificè itaq; congruit hoc decretum synodi Nicenæ cum episto-
la Victoris Pont. quam Magdeburg. negāt, in qua ad episcopum illius Ale-
xandriæ, quæ in Aſia est in Oriente, Theophilum ante synodum Nicenam
annis ampliùs 250. scripserat, vt eodem die Pascha agerent, quo Romani
agebant. Sed quia idcirco negabatis hanc vniſormitatē paschalis obserua-
tionis, quia non credebatis necessariam esse, & libertati euangelij, quam
Apostoli prædicarunt, repugnare vobis videbatur, cōsideremus paulisper
causam huius vniſormitatis, vt ex causa necessitatem intelligatis. Quia
enim Iudæi Christum in festo suo paschali captum, crucifixerunt, vt sicut
sancti Apostoli in 5. libro Clementis de Cōstitutionibus Apostolicis inter-
pretati sunt, impleretur scriptura, quæ in psal. 73. dicit, Posuerunt signa in
medio solennitatis suæ, & non cognouerunt, Debemus, inquit, nos eorū
interitum, cū isti festum agitant, flere: siquidem & Dominus super ipsis
fleuit, quod tempus visitationis non cognouissent. Ob hanc igitur causam
sancti Apostoli, vt eis Dominus præcepit, nobis tradiderunt, vt transacto
æquinoctio post 14. Lunam, à qua Iudæi festum suum agitare cōperunt,
transactis diebus nostri ieiunij, ac nostri fletus pro peccatis nostris, & ruina
Iudæorum, primo die Dominico sequēte, pascha nostrum gloriosum vni-
formi obseruatione celebraremus, nè vnq̄ contingeret, vt cū illi in festo
suo lætabantur, & vsq; in hodiernum diem Iudæi lætantur, nos etiam cum
illis in pascha nostro lætaremur. Quæramus ergò nunc à Magdeburgensi-
bus, an hanc causam vniſormis obseruationis paschalis ad seruitutem per-
tinere existiment, an potius ad charitatem & pietatem, & ecclesiasticæ reli-
gionis deuotionē, an non decet, (vt Leo Magnus ad Episcopos Galliarū &
Hispaniarum scripsit) vt diuinæ pacis cōsortio, sicut vna fide iungimur, ita
vna solennitate feriemur, & nè (vt idem ait) ecclesiastica deuotio aliquo
turbetur incerto? Si vniſormis obseruatio paschalis, quam damnatis, non
est necessaria, vt diuina & Apostolica, pertinetq; (vt dicitis) ad humanę tra-
ditionis seruitutem, ergò humana traditio est, ac minimè necessaria, nè cū
Iudæis pascha celebremus, quod necesse est, vt euenire possit, si libera est
obseruatio. Iudaizemus ergò, & cum Iudæis lætemur, ac rursus, qui cū Iu-
dæis in festo paschæ lætamur, quia iam, vt Paulus Galatis scripsit, vniuersæ
legis debitores sumus, agnū quoq; cum azymis, & reliqua omni cæremoni-
a Mosaica, comedamus. O Scribas doctos in regno cælorū, q̄ bellè, pfer-
tis noua & vetera de thesauro sanctæ scripturæ & paternæ traditionis, Nos
cū diem solennitatis paschalis vniſormiter obseruamus, nō ppter ipsum
diem, qui solis ac cæli cōuersione conficitur, obseruamus: alioqui ad solis
iam ac cæli, ceu elementorū, culturam pertinere hoc videretur, vt id per-
tinebat, quod illi Galatæ faciebant, obseruantes dies, menses, tempora &
annos, qui illorum cōuersione fiūt: sed potius obseruamus propter gloriā
Dominicæ resurrectionis, quæ post obseruationem decimæ quartæ Lunæ
proximo die Dominico propter nostram iustificationem & salutem facta
est.

est. Qui enim de hoc die solemnitate paschalis propter mysterium resurrectionis Dñi ac salutis nostræ dixit per Prophetam, vt ecclesia catholica secundum traditionem maiorum interpretata est, Hæc dies, quam fecit Dñs: exultemus, & lætemur in ea. & rursus in eodem psalmo, Constituite dies solennes in condensis vsq; ad cornu altaris, nõne hunc diem salutis nostræ ad agendas gratias, & exultandum, ac capiendũ in eo lætitiã ad Dei gloriam, vniformiter obseruari iustè & sanctè voluit? Interrogemus adhuc ministros & superintendentes Luteranorum, si nos singulis diebus Dominicis memoriam gloriosæ resurrectionis feriando, & diuinis officijs seruando, vniformi religione obseruamus: ex quo factum est, vt illum ipsum Psalmum 117 quo prophetia resurrectionis & paschalis solemnitate continetur, diebus Dominicis omnes ecclesiæ catholicorũ canant, an non oportuit semel singulis annis vnum insignem diem Dominicum huius solemnitate vniformi quoq; obseruatione celebrare? vt sicut semel mortuus est Dñs noster, & semel resurrexit, semel quoq; passio eius lugendo, & semel resurrectio lætando celebretur? An, qui dixit, Hæc dies, quam fecit Dominus: hoc dixit, vt ab alijs diebus distingueret, quasi non omnes fecerit? aut qui dixit per eundem prophetam de hoc ipso die resurrectionis, Abraham exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est: significauit ne aliquè diem esse, qui non sit suus, & à se factus: quis hoc dicat? dies enim resurrectionis, quam Abraham in Isaac, iam secundum deliberationem patris mortuo sine interitu, & ad vitam vocæ Angeli reuocato, tanquam in typo cum ingenti gaudio expressam vidit, vnde illum in parabolam Christi, scilicet mortui & resuscitati, sicut Apostolus ait, accepit: ille, inquam, dies propter singulare beneficium salutis & consurrectionis nostræ, in eo die factæ, dies Domini, & à Domino factus dicitur. Obseruatio ergo Domini diei toto anno vniformis per omnes mundi ecclesiã, nec ad culturam astrorũ, nec ad superstitionem obseruationis paganice dierum, mensium, & annorum, nec ad ymbras Iudaicas, quæ iam præterierunt, pertinet, sed ad pietatem & religionem, ac gratam memoriam diuinorum beneficiorum, & ad diuinæ misericordiæ recordationem proficit: nec ad traditiones humanas, nec ad seruitutem referri potest. Nisi fortè beatum Ioannem supersticiosum, & traditionis humanæ authorem putatis, quia diem Dominicum obseruauit, non enim dixit in Apocalypsi sua: Vidi in quodam die, sed in Dominico die. Diem verò Dominicum appellauit, qui, vt Eusebius Alexandrinus antiquissimus pater, in homilia de die Dominico notauit, ante passionem Domini, primus dies appellabatur: postquam verò eo die resurrexit, vocatus est Dominicus, cuius vniformem obseruationem, tam necessariam & tam religiosam idem Dominus esse voluit, vt, nè quis aut ignoraret, aut discreparet, voluerit de se Domino, diem Dominicum vocari, de quo, vt dixi, prophetice scriptum est: Hæc dies, quam fecit Dominus. Cur igitur vniformis obseruatio paschalis, quæ semel fit per annum, à Magdeburgensibus

*Prophetia de
solemnitate paschalis.*

P. al. 117.

*De vniformi
obseruatione
diei Domini.*

Ioan. 8.

Hebr. 12.

Apoc. 1.

*Eusebius Alex-
andri. de die
Dominico.*

Cur Magdeb. obseruatione, vniforme Domini diei non audeat reprehendere.

Quid excusare soleant heretici in obseruatione sua dierum.

Constitutio apostolica de die Domini festo.

Eusebius Alexandrinus.

sibus reprehenditur in epist. Pij & Victoris? aut si hæc, quæ semel sit per annum, reprehendunt, cur vniformem obseruationem diei Domini, quæ per vniuersum annum octauo quoque die replicatur, reprehendere non audent? credo, lapidationem à populis metuunt. non enim permittit Dñs, vt sic isti pereant, quos adhuc ad penitentiam expectat. Sed hic dicere solent isti, se etiam aliquam obseruationem dierum retinere, non tamen, quasi in ferijs sit religio: aut quasi fas non sit, tunc laborare, sed quia ratio, siue respectus politix & ordinis, non dierum, habeatur. Hæc enim nupèr legi in Commentarijs Augustini Marlorati Caluiniani in epist. ad Galatas. Sed respondeant mihi, quæso, Magdeburgenses, pro se, & pro Marlorato: politia ista, quæ dicit iste, estne politia Christiana, cuius respectus habeatur? Si est, & nos hoc quoque dicimus, omnem diem Dominicum obseruari non propter ipsum diem, neque propter ipsius diei veluti elementa & principia, ex quibus dies existit. fuerit hoc Gentilium, & illorum Galatarum, quos Paulus reprehendit, neque propter vmbas futurorum: fuerit hoc Iudæorum: sed quia ratio Christianæ politix, & ratio ordinis ecclesiastici cultus, sic secundum diuinam & Apostolicam traditionem postulat, vt beneficium salutis nostræ, id est, resurrectionem Domini grata & pia, ac crebra memoria vno modo per omnem Dominicum diem, & quotannis adhuc semel paschali obseruatione solenni, vno item modo & tempore, ac die celebremus. Vnde Clemens Romanus lib. 7. de Constitut. Apost. quem de politia inscripsit, id est, de vita communi Christiana, omnem Dominicum diem, resurrectioni Domini dicatum, obseruare in laudem Dei præcipit: hoc die qui laborat, non ipsum diem offendit, sed Dominum, cui dicatus est. Vnde idem Eusebius Alexandrinus, cuius paulò antè memini, in eadè homilia περί κηριακῆς, id est, de Dominico, in eos, qui pauperum operas die Dominico conducere, beneficentiæ & elemosinæ loco ponebant, qui (inquit) dicant, χεῖρ ἡμῶν ἰσθίνας agite adiuuemus hodiè pauperes, non intelligentes grauius se peccare. nemo enim qui aliena rapiat, & pauperi impertiat, mercedem accipiet. Sic tu diem Dei nè fureris, nè eum pauperi tribuens, mercede careas. Vis pauperem adiuuare? nè diem Dei eripias: sed diem tuum illi præbe. cum tui serui, tuique mercenarij, atque adèd boues tui operas tibi dant, tunc pauperibus opem feras. Sin autem quiete eos priuaueris, vt eis præbeas, scit Deus, cuius sit labor. Nè mandatum Dei transeas: nè scripturam audire desinas, nè furto diem Dei tollas: nè quiete Domini mercenarios, & seruos tuos spolies. Hæc Eusebius. Hactenus de obseruatione paschali, & de obseruatione item vniformi omnium dierum Dominicorum, quæ ad illam vniformem Paschalem obseruationem Domini, & sanctorum Apostolorum traditionem, pertinet. De obseruatione verò dierum festorum, quibus memorias sanctorum celebramus, similiter non pertinere ad obseruationem dierum, quam Paulus in epistolis ad Galatas & Colossen. prohibet, etsi Lutherani omnes negent, apertè tamen docet scriptura sancta, eccle-

fia catholica interprete. vt cum Apostolus præcipit, inquit in epistol. ad
 Heb. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum
 Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitami fidem. Ecclesia
 enim catholica tam per Orientem, quam per Occidentem vbiquè memo-
 riam sanctorum diebus, quibus ex vita, bonam confessionem confitentes,
 exierunt, festinè celebrat: an non est hoc meminisse præpositorum nostro-
 rum, & in eorum exitum intueri ad imitandum fidem & sanctitatem eo-
 rum? Rursus idem Clemens Romanus lib. 5. de Constit. Apostolorum, in
 eorum persona præcipit obseruare dies festos Apostolorum ad celebra-
 das eorum laudes in Dei nostri cultum. Si quis verò existimet esse hanc
 κακοπλασίαν, id est, ineptam fictionem, quasi non cōueniret, vt quidam di-
 cunt, Apostolorum modestiæ, vt dies sibi dicatos festos agitare præcipe-
 rent, respondeat, quæso, iste, quid ad modestiã interesse putet, dicere: Imita-
 tores mei estote, sicut & ego Christi: quod Paulus dixit, nõ immodestè,
 nisi fortè hoc etiam negaturus est, an dicere, In diebus exitus nostri cele-
 brate memorias nostras ad laudem Dei, qui nos dedit vobis magistros, in
 quorum exitum intuentes, fidem nostram imitemini? Sic ergò Apostoli di-
 em exitus sui celebrare iusserunt, vt diem exitus Iacobi fratris Domini, &
 diem exitus Stephani protomartyris in eodem libro de Constit. Apost. fe-
 stos agitare iusserunt. Deniquè sicut Dominus in euangelio Matthei dixit,
 Qui recipit vos, me recipit: & qui recipit prophetam in nomine prophe-
 ta, id est, quia propheta Dei est, mercedem prophetæ accipiet: & qui reci-
 pit iustum in nomine iusti, id est, quia iustus Dei est, mercedem iusti acci-
 piet, id est, cum propheta & iusto remunerabitur. Iubet enim, ait Eusebius
 Alexandrinus, recipere prophetam & iustum, non solùm, vt illis benefaci-
 amus, sed etiam, vt ab illis adiuemur, præmium à Deo ferentes. Similiter
 ergò qui celebrat & laudat Martyres & sanctos in nomine sanctorum, id
 est, quia sancti Dei sunt, mercedem cum eis accipiet. Sed recitemus quæ
 idem Eusebius Alexandrin. in homilia de sanctis colendis scripsit: διὰ
 τούτο οὖν, ἐκέλευσεν ἡμῖν ἐπιτελεῖν τὰς τῶν ἁγίων μνείας, ἵνα δεξάμενοι τοὺς
 ὕμνουσ καὶ ἀκούσαντες τὰ ἐγκώμια δυσωπήσωσι τὸν φιλόανθρωπον θεὸν δεξα-
 σθαι χρονίουσ εὐχὰσ ἡμῶν: χρὴ οὖν τοὺσ μνείασ ἐπιτελοῦντασ τῶν ἁγίων ἐπιτε-
 λῆν αὐτάσ μετὰ πολλῆσ εὐλαβείασ. Ob hanc igitur, inquit, causam præcepit
 nobis memorias sanctorum celebrare, vt acceptis hymnis, & auditis lau-
 dibus, benignum Deum exorèt, vt preces nostras caducas admittat. Opor-
 tet ergò, vt qui memorias sanctorum celebramus, multa religione ac re-
 uerentia eas celebremus. Præcipit deindè inuitare pau-
 diebus ad prandium, καὶ λογίσασθαι, ὅτι μάρτυρεσ εἰσὶμ ὁ ἀριστῆντεσ, id est, & existi-
 mare martyres esse eos, qui prandent. Etenim si qui recipit, inquit, paupe-
 res in nomine Christi, Christum recipit, sicut ipse dixit: profectò, qui in
 nomine martyrum eos ipsos pauperes recipit, martyres recipit, & merce-
 dem

Heb. 13.

Constitutio
 Apostolica de
 diebus festis
 sanctorum.
 1. Cor. 11.

Matth. 10.

Eusebius Alex-
 and de san-
 ctis colendis.

Eusebius Alex-
 de sanctis ce-
 lebrandis, &
 orandis.

Matth. 25.

Ffff dem

dem cum sanctis habet, sicut idem Dominus dixit, Qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet. Sic sanctus Eusebius Alexandrin. de sanctis colendis & orandis sensit, & scripsit ex traditione Apostolica, quam in ecclesia Alexandrina reperit. quae observatio dierum ad colendos & celebrandos sanctos, usque in hodiernum diem per omnes ecclesias Orientis & Occidentis viget. Fuit autem hic Eusebius, ne antiquitatem eius Magd. ignorent, ante annos 1300. quem Anterus 20. post Petrum Pontifex, scribit in epistola sua, translatum fuisse ex parua ciuitate Alexandria. Vt igitur hunc locum finiam, si sancti cum in terra essent, legatione sicut Apost. ait, pro nobis fungebantur: cur non item in caelo, ac multo etiam magis, fungatur praesertim cum vita caelestis sanctorum, vt magnus Athanasius ait, tota sit *ἕνωσ ἀληθῶς, ἔρωσ ἀπαύστοσ ἐυχὴ ἐπίμωνοσ*, id est, perpetua laus, amor sine intermissione, & continua precatio.

De obseruatione dierum ad ieiunandum, & ad legendum in ecclesia scripturas, quomodo sit secundum scripturas, & rursus de obseruatione paschali item secundum scripturam. Cap. 18.

Est praeterea alia obseruatio dierum ad ieiunandum vitae Christianae utilis, quam Lutherani omnes similiter, vt illam festorum negat. Tradunt enim, ieiunandum quidem esse necessitate corporis castigandi, ne superbiat contra spiritum, sed non secundum regulam & praecipuum. sic enim ait idem Augustin. Marloratus in Comment. epist. ad Galatas, qui, vt audio, dignum iam pridem suo ministerio sortitus est exitum, id est, suspendium. Sed quae sit obseruatio ista dierum ad ieiunandum, non ad elementa mundi pertinens, neque ad paganitatem, neque ad Iudaicas umbras, sed ad regulam & praecipuum vitae Christianae & catholici ordinis, secundum Christi & Apostolorum eius traditionem, ipsa etiam ecclesia catholica per omnes mundi partes ubique testis & interpretis est, & quidem diuinae auctoritatis. Quod enim Dominus in euangelio dixit, cum responderet Pharisaeis, qui reprehendebant, quod discipuli Domini non ieiunarent, vt discipuli Ioannis, Venient dies, cum ablati fuerit ab illis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus, quis est nunc praeter istos, aut olim fuit praeter Aetrium hereticum, qui tunc non videret, aut nunc non videat implerum esse in ecclesia catholica? aut quis neget pertinere ad obseruationem dierum secundum regulam, quod Dominus dixit, ieiunabunt in illis diebus? Qui enim isti dies sunt, quibus ablati sunt? nonne quarta feria & sexta? quarta enim factum est principium auferendi eum, siquidem eo die facta est pactio a Iuda cum Iudaeis de prodendo Domino, sexta vero crucifixus est, quibus diebus per omnes ecclesias totius Orientis semper ab initio ieiunatum est, & usque in hodiernum diem ieiunatur, sicut illis a sanctis Apostolis traditum est. Ecclesijs vero Occidentis, vt earum deuotioni magis congruere visum est, ieiunium sancti Apostoli sexta feria tradiderunt, & pro quarta feria, sabbato: his enim

enim diebus, sexta, in quā, feria & sabbato, quo corpus Domini, postquam sublatum est de medio, in sepulcro iacuit, vniuersi obseruatione secundum regulam ecclesiasticam, quotquot tenera ætas aut aduersa valetudo non impedit, ieiunant, id est, à carne abstinent. Hoc enim est ieiunium quoddam, vt Ioannes Damascenus in libello de ieiunijs ad Cometam notauit, quod portionale ieiunium dici potest, vt Tertullianus in libro contra Pſychicos vocat. Sed recitemus iam, quæ sanctus Epiphanius aduersus Aërium hæreticum libro tertio, tomo primo Panarij, scripsit, qui obseruationem dierum ad ieiunandum negabat, vt intelligant Magdeburgenses, & reliqui magistri Luteranorum, cuius authoris hæresim, & quidem iam olim extinctam, reuocare studeant. Quid igitur Aërius aduersus Catholicos aiebat? Iudaicis fabulis, aiebat ille, addicti estis, non enim oportet Pascha celebrare. Pascha enim nostrum immolatus est Christus. Videamus deinceps, quam breuiter & vehementer sanctus Epiphanius, & eum, & istos per scripturam redarguat. Videamus, inquit, eum, qui dixit, Pascha nostrum immolatus est Christus, an ipse Pascha celebret? scriptum est enim in Actis: & festinabat, si possibile esset, vt diem Pentecostes faceret Hierosolymis. quā, inquit Epiphanius, Pentecosten celebrabat, si non Pascha celebrabat? Non iudicauit sanctus Epiphanius, opus esse longiore cōfutatione: Vno vulnere confecit aduersarium. Sed vrgeamus nos pluribus hunc locum: si Paulus non acceperat à Domino vllam obseruationem Paschalem, & quidem vniuersam, quam isti, vt Iudaicam, tollunt, ergo nec obseruationem Pentecostes habebat, nisi forte existimant isti, festinasse illum ad Pentecosten Iudaicam, vt iam non solum sine vlla necessitate, sed studiosè etiam iudicazaret. Quod si obseruationem nouæ & euangelicæ Pentecostes habebat, hæc verò ex paschali obseruatione necessariò pendet: indè enim, & quidem vniuersim ac secundum regulam, quadragesimus dies ascensus in cælum, & quinquagesimus dies aduentus Spiritus sancti numeratur. ergo erat etiam Paulo obseruatio Paschalis, vniuersa. Etenim si non erat necessè, vt esset certa & vniuersa apud omnes credentes obseruatio Paschalis, nec obseruatio Pentecostes: quomodo diceret Lucas, Festinabat, si fieri posset, vt Pentecosten Hierosolymis faceret, id est, celebraret? hoc enim significat ἐπιεικῶς, quo etiam verbo in eodem loco vsus est sanctus Epiphanius interpretans hunc locum scripturæ Act. 20. De certa igitur, & rata obseruatione Pentecostes, id est, quinquagesimi diei post paschalem obseruationem resurrectionis loquitur Lucas, alioqui non dixisset, Festinabat, neque enim necessè fuisset Paulo, festinare. Et rursus in epist. 1. ad Corin. Permanebo, inquit, Ephesi vsq; ad Pentecosten: quid incertius dici poterat, si non erat in ecclesia Ephesi necessaria, certa & rata obseruatio Pentecostes? Quis sic loquitur, permanebo vsq; ad Pentecosten, si obseruatio Pentecostes libera est à certo die, ita vt pro voluntate & nutu, aut tardiùs, aut citiùs, hoc aut illo die celebrari possit? quòd si certa ac p̄scripta erat, igitur obseruatio

Magistri Luteranorum hæresim Aërij reuocant cōtra obseruationem Paschæ, & dierum ad ieiunandum.
1. Cor. 5.
Act. 20.

Magd. Paulus faciunt sine necessitate & studiosè iudicazantem.

1. Cor. 16.

*Coguntur
Magd. quara-
tione negant
epist. Pij &
Victoris, pro-
pter obserua-
tionē pascha-
lem, eadem
negare scri-
pturam.
Act. 16.*

1. Cor. 16.

quoque paschalis, & Ephesi, & Hierosol. & ubique, certa & vniformis esse debebat. Quare si in epist. Pij & Victoris hanc vniformem obseruationem paschalem vos Magdeburgenses damnatis, damnate simul eandem obseruationem in epistola ad Corinth. & in Actibus Apost. immò propter ipsam illam obseruationem negate has scripturas. Illud etiam hic addendum est, Esto, festinauerit Paulus Hierosolymam, vt ad locum & tempus Iudaicæ Pentecostes occurreret, idq; consultò & accommodatè ad infirmitatē fratrum, qui erant ex gente Iudæorum, eo scilicet consilio, & quidem prudenti ac salutari, quo facilius ac tutius eosdem fratres, dies obseruando, rursus à dierum obseruatione postea auocaret. vt Timotheum circumcidit, quo circumcisionē auferret: sacrificia adhibuit, vt ritum sacrificandi deleteret. Sic enim beatus Chrysostomus illam Pauli obseruationem Pentecostes accepit in homilia de vi miraculorum, ad probandum resurrectionē Christi maiore quàm ad spectus, in qua ità sententiam suam conclusit, *Ἰδὲς συγκατάβασιν δαυμασίας, καιροῦ παρατήρη, ἵνα ἀνέλη καιρῶν παρατήρησιμ, περιτεμῆν περιτέμνησιν ἵνα πάσῃ περιτομῆν, δυοῖαν προσάγει, ἵνα καὶ εἰδῆ τὴν παρατήρησιμ τῶν δυοῖων.* Ait enim idem author, fuisse Apostolos more piscatorum, qui cum sentiunt, inquit, hamum à pisce deuoratum, non statim extrahunt. quum potius tandiū remittunt, & sequuntur, dum hamus benè infigitur: sic fit, vt captum piscem tutò extrahant. Concedamus ergò, si ità placet, illam Pauli festinationem pertinuisse ad hamum seruitutis œconomicè iniectū, id est, referri posse ad obseruationem, in qua hærebant, Iudaicæ Pentecostes: (tametsi ego quidem m̄lim accipere cum sancto Epiphanio, de noua Pentecoste noui testamēti, cum Spiritus sanctus Hierosolymis super Apostolos specie linguarum ignearum descendit) at illud, Ephesi vsq; ad Pentecosten permanere, quí conuenit, ad Pentecosten Iudaicam referre? cum neque posset extra Hierusalem sacrificium fieri, neque sine sacrificio Iudaica Pentecoste, secundum legem Leuitici, celebrari? De obseruatione autē dierum ad ieiunandum, de qua paulò antè differui, videte, quid etiam aduersus eundem Aërium hæreticum cōfortem vestrum, cum quo erit pars vestra, idem sanctus Epiphanius responderit: à quo, inquit, non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & sexta feria ieiunium est in Ecclesia definitum ac præscriptum? & rursus idem Epiphanius in Compendio fidei catholicæ, Quarta verò, inquit, & sexta ieiunium statutum est, tradideruntq; Apostoli, vt ijs diebus ieiunia fierent, ità vt impleatur dictum hoc, Cum ablatus fuerit sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus: & non, vt gratiam & beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est, sed vt confiteamur ad nostram salutē passionem Domini, quam pro nobis suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiuniorum nostrorum habeatur apud Deum bona ratio. Hæc sanctus Epiphanius. Sed obijciamus nos rursus istis repræhensio ribus, respondendi gratia, aliam temporum ac dierum in Ecclesia catholica obseruationem, ad

ad lectionem sanctarum scripturarum accommodatam. que quidem non pertinet ad legem illam seruitutis, quæ non poterat, iuxta conscientiam, perfectum facere seruientem: & quæ non obediens statim occidebat, sed pertinet ad legem charitatis, quæ omnia refert ad perfectionem animarum. Etenim si quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam, sicut Apostolus ait, scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus: profecto ratio capiendi utilitatem ex lectione scripturarum, ac ratio in scientia mysteriorum proficiendi postulabat, ut quia alia mysteria noui testamenti alijs temporibus celebrentur, accommodatè ad illa ipsa mysteria lectio scripturarum per anni curriculum distribueretur. Hinc ecclesia Romana, celebratura Natalem Domini mense Decemb. commemoratissimè incipit à Nouembri legere prophetiam Ezech. ut potè qui in ænigmate electri, quod mixtæ naturæ est, nec auro, nec argento dissimile, sed veluti ex utroque, ut ait Theodoretus, temperatum, cuius modi est natura hominis, non corpus solum, nec anima, sed vtrunque, & in ænigmate ignis vidit similitudinem gloriæ verbi incarnati: quam verè sancti Apostoli in monte viderunt. vidit etiam in ænigmate quatuor animalium, & rotarum atque alarum angelos, & eorum in ministrando atque cognoscendo proprietates, sicut diuinus Dionysius in cælesti hierarchia cap. vlt. interpretatur: quæ visio angelorum ad mysterium quoquè Aduentûs Dei in carne, pertinebat: sicut scriptum est, quòd, nato Christo, subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: & in Matthæo scriptum est, ecce Angeli acceperunt, & ministrabant ei. Accedit huc, quòd frequenter hic propheta Ezechiel vocatur in sua prophetia filius hominis, quo admonebatur, nè esset immemor naturæ suæ mortalis, qui ad tam excellentem alioquì visionem admitteretur. sic Dominus frequenter se in euangelio filium hominis vocabat, ut veritatem naturæ suæ ab Adam profectæ ostenderet, ut ex genealogia, quam Lucas texuit, constat, simulq; admoneret, quomodò cum esset alioquì filius Dei, dignatus tamen est fieri filius hominis. Post Ezechielem legitur Daniel, qui tempus Aduentûs Christi ità diligenter notauit, ut annos etiam numeraret. Postea leguntur prophetae minores, quia omnes prophetae vno spiritu prædicebant vocationem gentium, quæ cœpta est in Aduentu Domini: & quia omnes (ut ait beatus Cyrillus) missi fuerant à Deo tanquàm medici, ut populum terroribus & minis futurorum malorum curarent. omnes enim prænucciabant bella, vastitatem urbium, calamitatem, seruitutem, hostium sæuitiam, ac funesta omnia, sicut scriptum est, Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas: & lapidas eos, qui ad te missi sunt. sic Christus missus fuit, ut curaret languores populi, qui erat verus propheta, ac Dominus prophetarum, ac tandem occisus est. Hæc ratio legendi minores prophetas: ante Aduentum. in Aduentu autem, id est, in Decembri vsque ad Natalem Do-

De obseruatione temporū ad lectionem scripturarū, & vnde profecta sit ratio alia alio tempore ex scriptura sancta legendi in ecclesia.

De lectione Ezechielis, et Danielis, & minorum prophetarum.

*Luc. 2.
Matth. 4.*

Luc. 3.

*Luc. 13.
Matth. 23.*

- mini legitur Esaias, quod hic propheta plura de Aduentu Domini, & de
ijs, quæ in Aduentu suo operatus est, & de vocatione gentium, & frequen-
tius & copiosius, ac luculentius & dilucidius, quam reliqui propheta,
prædixit. In Natali leguntur tres lectiones eiusdem Esaiæ: Vna, in qua est
Esa. 9. illud, Puer natus est nobis, Puer datus est nobis: in altera est prophetia de
Esa. 40. sancto Ioanne Baptista, præcurfore Iesu Christi, Ego vox clamantis in de-
Esa. 52. seruo: in tertia lectione est illud, Ego ipse, qui loquebar, ecce adsum. Le-
ctio Hieremiæ differtur in tempus passionis propter lamentationes. à
Dominica post Natalem vsque ad septuagesimam leguntur epistolæ Pau-
li: quia sicut Christus à rebus gestis vocatus est propheticè, Accelera spo-
lia detrahare, festina prædari: siquidem statim vt natus est, antequam per-
Esa. 8. ætatem conueniret ei, scire appellare patrem aut matrem, iuxta propheti-
am Esaiæ cepit virtutem Damasci, & spolia Samariæ, id est, conuertit ad
Cur post Na- se gentes, relicta idololatria. idola enim, in quibus gentes confidebant, vo-
talem vsque cat Propheta virtutem Damasci, quæ erat metropolis Syriæ, Idolis dedi-
ad septuages. tissimæ, quod quidem perductum est ad effectum in Magis, qui fuerunt ex
legatur epist. Arabia, ad quam olim pertinebat Syria, vbi est Damascus, vt Tertullia, in
Pauli. Apologetico author est. sic, inquam, Paulus de tribu Beniamin, secundum
Gen. 49. prophetiam Iacob, lupus fuit rapax, manè comedens prædam, & vespere
diuidens spolia: quia cum esset spirans minarum & cædis in discipulos Do-
mini, ferretque literas principis sacerdotum Damascum ad synagogas, ad
Act. 9. capiendum Christianos, & ducendum eos captiuos Hierusalem, de via con-
uersus est ad fidem: & statim cœpit ex lupo fieri pastor, & receter renatus, Sa-
tanam spoliare. Accedit huc, quod in epist. ad Rom. quæ legitur prima, sta-
tim in ipsa salutatione ortum Domini ex genere Dauid celebrat: & in eadem
Rom. 15. epist. commemorat circumcisionem Domini, ad confirmandas promissiones
patrum. Deinde quia cum venit Christus in mundum, etiam abundabat, vt
Apost. ait, peccatum, omnes enim declinauerant, & omnis caro corruerat
Cur à Septu- viam suam: siquidem vbiq; dæmones colebantur, Dominus tamen memor
ages. 1. g. ex pacti sui, quod in diebus Noë fecerat, noluit delere terram, sicut per Esaiam
Gen. in eccle. promissit, ingens, sicut in diebus Noë istud mihi est, sic iuravi, vt non irascar
tibi. non enim venit Christus, vt iudicaret mundum, sed vt saluaret. quin po-
Esa. 4. tius voluit nos alio modo mirabili liberare à peccati, diaboli, ac mortis
seruitute, in qua propter peccatum Adæ ventum erat, qua tenebamur vinciti,
cuius typus ac figura fuerat illa seruitus Babylonica 70. annorum: liberare,
in qua, per sacrificium & oblationem corporis sui: idcirco valde opportu-
nè post Natalem Domini à Septuagesima incipit ecclesia legere Genesim,
in qua scriptum est de peccato primi parentis, in quo omnes peccauerunt:
& quemadmodum omnis caro corruerat viam suam, & de Noë seruato,
& de sacrificio eius, de pacto Dei, de vocatione Abraham, & iustificatione
Cur in octa- eius ex fide obedientiæ ad immolandum filium suum. In octaua Paschæ
ua Paschæ 79; vsque ad octauam Pentecostes, leguntur Acta Apostol. Apocalypsis, & epi-
stolæ

stolæ Canonicae. cur verò Acta legantur, vt de his prius dicamus, rationem addit beatus Chrysoſtomus. Quærit enim in homilia, quam de ea re scripsit, cur miracula Apostolorum, quæ in eorum actis conscripta sunt, non post Pentecosten, cum illa facta sunt, in ecclesia legamus, sicut de cruce (inquit) legimus in die crucis: quin potius Acta legimus statim post passionem? Quod verò obseruatio ista temporis ad legendum Acta in ecclesia, neque Iudaica sit, neque noua, sed potius à sanctis Apostolis tradita, testis est idem Chrysoſtomus: sic enim ait, Videamus deinceps, cur Acta Apostolorum tempore Pentecostes legantur. Deinde subiungit causam, cur hoc queerat, *ἵνα ὅταν ἴδῃτε καὶ τῶν παρατηρήστων ἐνκειμένων, μὴ νομίσῃτε πολιτείαν νοσεῖν Ἰουδαϊκὴν τοῦ ἀποστόλου*. scilicet hæc est causa quæstionis positæ, vt cum videritis, inquit, impostam nobis temporis obseruationem, nè existimetis, vitium Iudaicæ obseruationis Apostolos cepisse. Interpretemur ergò Latinè, quæ idem beatus Chrysoſtomus in homilia, quam diximus, scripsit, vt rationem huius obseruationis explicaret. Post passionem, inquit, continuò resurrectionem prædicamus: resurrectionis verò fidem potissimum Apostolorum faciunt miracula. idcirco patres, vt statim post crucem Acta legerentur statuerunt: vt scilicet continuò post passionem, resurrectionem ostendamus. vt si oculis suscitatum non vidisti, oculis fidei videas: si his, inquam, oculis non vidisti, at illis miraculis videas. Quod verò facere in nomine illius miracula, manifestius resurrectionis argumentum esset, quàm si omnibus hominibus suscitatus apparuisset, vel ex eo perspicere potest, quòd si ad spectus fidem resurrectionis facturum fuisset, non recusasset, omnibus post resurrectionem apparere: quòd nihil tamen ad spectus profuisset, facile intelligi potest ex Lazaro. Hunc enim cum iam quatuor diebus mortuum, tabefactum, & putrescentem, ac ligatum, ad vitam reuocasset, & ante omnium oculos viuum statuisset, nõ solum non persuasit illis, suscitatum esse, sed potius iritauit eos, ita vt voluerint illum occidere. Alterum itaque suscitauit, & non crediderunt: se verò ipse si suscitasset, & omnibus apparuisset, an non rursus furore in eum perciti essent? Quare, vt eos illa infania & furore liberaret, latebat: sed qui se ab eorum ad spectu subducebat, per miraculorum effectus se eis ostendebat. Siquidem audire Petrum, cum aiebat, In nomine Iesu Christi surge & ambula, non minus valebat ad probandum surrexisse, quàm videre eum suscitatum. quod vel inde etiam probari potest, quòd surrexit quidem Christus, ostenditque se discipulis, inuentus tamen est, qui eis non crederet, Thomas. Opusque fuit, vt in fixuras clauorum manus mitteret, & latus tentaret. Quòd si discipulus triennio cum Christo versatus, quocum prorsus fuerat, cuius miracula viderat, cuius verba audierat, quem suscitatum adspexerat, non prius tamẽ surrexisse credidit, quàm vulnera eius cerneret, quomodo orbis credidisset? Hæc Chrysoſt. & reliqua in hanc sententiam, quæ prætermitto, nè longius fiat. Hactenus de obseruatione temporis ad lectionem Actorum in ecclesia, & quæ eius ratio

ad oclia. Pent.
leguntur Acta
Apost. Apoca.
Epiſt. cano

Chryſto. de
tempore lect.
Act. Apostol.

Miracula
quæ, cur aut
cuius rei in-
dicio facta.

Ioan. 11.

Act. 3.

Ioan. 20.

tio

De lectione
Apocalyp. &
epistolarum
catholicarum
in ecclesia.

Cur post
Octa. Pentec.
legatur in ecc.
cles. ex libris
Regum &
Paral.

1. Cor. 10.
2. Cor. 4.

De lectione
Prou. Ecclesi.
Sap. & Ec-
clesiastici.
Iacob. 1.

De lectione
ex libris Mac-
cabæorum.

tio, & quàm sit uerusta. Post Acta legitur Apocalypsis, quòd, ut Acta pro-
pter miracula Apostolorum, quæ in eis narrantur, ad probandam Christi
resurrectionem maximè ualèt, sic Apocalypsis, id est, reuelatio Ioanni facta,
testis est resurrectionis Christi certissimus. Ipse enim Ioannes testimoni-
& nouissimus, & uiuus: & fui mortuus, & ecce sum uiuens in secula secu-
lorum. Post Apocalypsim leguntur epistolæ catholicæ: quia tria hæc, mira-
cula, reuelationes, ac doctrina, maximam vim habent ad probandam re-
surrectionem. Nec enim nisi resurrexisset, in nomine eius sancti Apostoli
miracula fecissent: neque reuelationes Ioannes uidisset, neque doctrinam
de Christo & mysterijs eius tradidissent. Ab Octaua Pentecostes usque ad
Calend. Augusti, legitur ex libris Regum & Paralipom. tum quia sancti
Apostoli, postquam per Aduentum sancti Spiritus induerunt uirtutem ex
alto, armis spiritualibus teçti, ad bella spiritualia profecti sunt, quorum fi-
gure erant illa regum Iuda & Israel bella: omnia enim, si cut Apostolus ait,
in figura contingebant illis: tum, quia nihil æquè fortes animos in eius mo-
di bellis spiritualibus facit, ut fides resurrectionis Christi. per hanc enim
scimus, quòd qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit. unde fit, ut
facile propter Christum uitam contemnamus. Deindè, quia qui passiones
in huiusmodi bellis ac pugnis vincunt, ij sunt, qui expulsis uitijs, uirtutes
comparant. idcirco post lectionem ex libris Regum & Paralipo. sequitur à
prima Dominica Aug. usque ad Calend. Septemb. lectio ex libris Prouerb.
Ecclesiaste, Sap. Ecclesiastico, qui panaretos à beato Hierony. dictus est, id
est, de omni uirtute liber, cuiusmodi sunt superiores libri Salomonis. Præ-
tereà, quia ut simus perfecti & integri, in nullo deficientes, præcipit beatus
Iacobus, ut patientia opus perfectum habeat: ob hanc causam commodè
adhibetur à Dominica prima Septemb. usque ad Calend. Octob. lectio Iob,
Tobia, Esther, & Esdra: quòd in his libris exempla perpeffionis malorum
& tolerantia, ac diuinæ tandem opis & liberationis contineantur. Denique
quia uniuersa scripturæ sanctæ lectio eò demùm spectat, ut ab ea docti, &
exemplis patientia ab eadem instructi, ac spe futuræ uitæ fulti, paratissi-
mus ad repugnandum peccato usque ad sanguinem, si opus sit, idcirco ex-
trema lectio scripturæ sanctæ, à Calend. Octobris usque ad Calend. No-
uemb. ex libris Maccabæorum sumitur: quòd in his libris ingentia illa
pericula narrentur, quibus se Hebræi pro legibus patrijs obiecerunt: ac
mors septem fratrum & matris, quam fortissimis animis, nè legem Dei
violarent, sustinuerunt. Hactenus de obseruatione temporum ad lectio-
nem scripturarum in Ecclesia. quam quidem obseruationem cum prisca
Ecclesiarum consuetudo defendat, & ratio ei patrocinetur, satis eorum im-
pium temeritatem redarguit, qui omnem dierum ac temporum obser-
uationem, tanquam ad seruitutem uergeris legis pertinentem, ex ecclesia
eijciunt: ut Magdeburgens. facere conantur. Hactenus de obseruatione
paschali,

paschali, & de aliorum dierum, ad ieiunia & lectiones scripturarum in ecclesia, obseruatione.

Responsio ad accusationem epistolæ Aniceti: de radendo caput Clericis in modum spheræ: & de propria ratione tonsuræ: & quòd tonsura non pertineat ad traditionem hominum, quam Apostolus in epistola ad Coloss. damnat: sed ad traditionem hominum secundum Christum, quam probat. Et de exemplis traditionis hominum, quam damnat. & inter multiplices rationes & Theorias tonsuræ Christianorum, quæ sit propria ratio eius in Clericis.

Cap. 19,

Accusant postremò Magdeburgenses in episto. Aniceti, quòd iubeat Clericis radere caput in modum spheræ. Hac enim accusatione existimârunt posse authoritatem detrahere toti epistolæ, in qua de ordinatione episcoporum continetur, & de Patriarchis constitutis à sanctis Apostolis, & de episcoporum iudicijs, secundum traditionem Apostolicam Romano Pontifici reseruatis, quæ quo sunt grauiora, quàm illud de tonsione capitis, tanto sunt istis odiosiora. Sed videamus paulispèr, quid isti de tonsura capitis Clericorum obijciant, & quid Pontifex Anicetus statuat: ac causam cum causa conferamus, si fortè errorem agnoscant. hanc enim constitutionem Magdeburgenses ad traditiones humanas, & ad corruptionem doctrinæ de libertate Christiana, & ad laqueos conscientix pertinere dicunt, ad quod caput multa, ad quæ iam suis locis responsum est, similiter retulerunt: vt hoc deinceps, ad quod ordine respondemus, referunt. ac primùm quidem illud repræhêsores istos meminisse hîc oportebat, quod beatus August. lib. 2. de doctrina Christiana scripsit, commoda & necessaria hominum cum hominibus instituta esse, quæcunque in habitu & cultu corporis, ad sexus vel honores discernendos differentia placuit. Quare qui hoc de raso capite Clericorum repræhenderunt, si rationi locum dedissent, hoc docere debebant, neque commodum esse, neque necessarium ad discernendum eorum honorem & gradum à laicis: quod cum non fecerint, quia neque potuerunt, satis hoc eos calumniæ conuincit. sed recitemus, quæ Pontifex Anicetus ad episcopos Gallix scripsit. Prohibete, inquit, fratres, per vniuersas regionum vestrarum ecclesias, vt Clerici, qui laicis & simplicibus, virtutis, honestatis, pudicitix & grauitatis exemplar esse debent, ac seipso tanquàm signum purioris vitæ, rudioribus ad imitationem prudenter exhibere, iuxta Apostolum, comam nõ nu-
1. Cor. II.
triant, sed desupèr caput in modum spheræ radant. deindè subiungit causam, quia sicut, inquit, discreti debent esse in conuersatione, ita & in tonsura & omni habitu discreti debent apparere. postea subiungit. Hæc vobis, fratres, vt petistis, custodienda mittimus, & custodire præcipimus. Hactenus

G g g g nûs

nus Anicetus. Intellexerant ergo episcopi Gallie iam inde à principio, quàm esset necessarium, quo clerici omnes honestius & innocentius viuerent, essentque (quod maxime episcopis ac presbyteris conuenit) exemplum fidelium, sicut Apostolus ad Timotheum scripsit, in cōuersatione, in charitate, in fide, in castitate: quàm necessarium, inquam, esset, vt habitu à laicis discreti essent, id est, vt esset talis vniuersus habitus, qui clericos Deo propriè dedicatos, & ministerio eius adscriptos deceret, quo semper & omni loco admonerentur, vt sicut eorum cultus & habitus differt à cultu laicorum, qui negocijs & curis huius mundi implicantur, & cogitant que mundi sunt, quomodo placeant vxoribus: sic quoque vita & conuersatio clericorum non esset qualis secularium, sed multo religiosior & honestior, vt ministros sanctæ ecclesiæ deceat. Cùm igitur non nutrire comam omnibus etiam laicis conueniat, secundùm Apostolum, ipsa etiam natura docente, turpe esse nutrire comam, (quod enim in lege, quæ velamen habebat, quousque veniret Christus finis legis, & summa omnis voti, Nazaræi comam sine ignominia iussu Dei nutriebant, donèc compleretur votum, umbra erat futurorum) consentaneum rationi fuit, & diuinè institutum, vt reuelata veritate per euangelium, clerici non solum non nutrent comam, quod laicorum quoque est, vt dixi, sed paulum etiam in summa parte capitis raderent, vtpotè supra gradum laicorum positi: ita vt non solum orent aperto capite, quod laici quoque secundùm Apostolum facere debent, sed etiam aliquantulum raso, quod quidem nec in alia parte capitis, nec alia forma decentius & aptius fieri potuit, quàm in modum spheræ. Etenim si vir, secundùm Apostolum, non debet velare caput suum: quia, inquit, imago & gloria Dei est, & eadem ratione non debet nutrire comam, quia nutrire comam, est quoddam velare, cùm debeat clericus propter gratiam, quæ data est illi per impositionem manûs, studere, vt sit magis expressa imago & maior gloria Dei, id est, vt sit illi magis subiectus. hoc enim pertinet ad gloriam Dei, vt hoc loco Photius Constantinopolitanus in scholijs Pauli interpretatus est. Nihil ergo neque rationi, neque naturæ, neque scripturæ accommodatius, neque congruentius institui potuit, quàm vt clerici non solum non nutrent comam, quod laicis quoque prohibitum est, sed insuper modicum etiam capitis in summo, decorata rotunditate raderent ad recordationem maioris subiectionis, quam Deo pro dignatione maioris gradûs debent, vt iam quod significat impositio manûs, per quam datur gratia hierarchicè ordinatis, significat enim, vt tradit diuinus Dionysius, esse eos specialiter sub manu Dei protegente, à quo donum acceperunt, & cui subiecti in omni ministerio ecclesiastico, & omni actione tantquam duci esse debent: Hoc, inquam, ipsum significet illa tonsura parua rotunda in vertice capitis, ubi manus imponuntur in ordinatione, sic etiam Nicena synodus secunda intellexisse videtur, cùm capite 14. prohibuit, nè essent in ecclesia lectores, qui sine impositione manûs tonsuram habere-

Quid coma
Nazaræorū
significaret.

Photius Con-
stantinop.

Dionysius
Areopag.

Nicena Syn-
odus 2.

rent

rent, quasi esset tonsura index impositionis manûs, vt in quo non esset impositio manûs, tonsura esse non posset. Sed reuertamus ad Paulum, & videamus, postquam præcepit viris non nutrire comam, & orare in ecclesia aperto capite, & mulieribus velato, quid ad persuadendum subiunxerit: Si quis est, inquit, contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesiæ Dei: satis valida, inquit Theodoretus, ratio ad permouendos ac flectendos etiam pugnacissimos, & cõtionis studiosissimos. ait enim non solum sibi hoc videri, sed omnibus ecclesijs Dei. Idem nos nunc exemplo Pauli vobis Magdeburg. & cæteris omnibus Luteranis respondemus, si pergitis contentiosi esse, & huiusmodi tonsuras clericorum tollere & improbare, Nos talem consuetudinem nõ habemus, nec ecclesiæ Dei. Lustrate ecclesias Hispaniarum & Galliarum, immò totius Occidentis, ac vestræ etiam nationis, quas hodiè in Germania catholici habent tali clericorum habitu & tonsura, quali eas ipsas ecclesias Patres ac maiores vestri, à quorum fide recessistis, habuerunt. An si leuis fuisset, ac non potius grauissima hæc ratio consuetudinis ecclesiarum, eam Apostolus spiritum Dei habens, ad retundendam contradicentium pertinaciam de coma viris non nutrienda, produxisset? quæro, vndè Galli consuetudinè acceperunt, quam hodiè in radenda summa parte capitis in modum spheræ omnes, qui impositionem manûs in ordinatione acceperunt, religiosè & ecclesiasticè seruant? vndè, inquam, nisi à sancto Aniceto martyre & Pontifice, cuius epistola vsque in hodiernum diem seruata est? in quam quidem tunc fortassis aliquid ad obijciendũ habere videremini, si quod in ea sanctus Pontifex Episcopis Galliæ scripsit & iussit de distinguendo habitu clericorum à laicis, sicut ijdem Episcopi, vt ex ipsa epistola perspicui potest, petierant, & de radendo insupèr caput in modum spheræ, vsque in hodiernum diem non omnes summa religione seruarent. Quòd si hanc constitutionem, cum ratione alioqui, & natura, ac scriptura, vt do cui, congruentem: quia tamen non sit in scriptura sancta, reijcitis, & vbi scriptu sit, vt radatur caput, quæritis: ego vicissim quæro, vbi scriptu sit, vt non radatur: sic enim antiquissimus author & acerrimus traditionũ defensor Tertullianus, in lib. de corona militis, ab ijs, qui quærebant, vbi scriptu esset, vt nõ coronemur more Gentilium, quæ erat quoq; Apostolica traditio: rursus item quærit, vbi scriptum sit, vt coronemur? expostulantes enim, inquit, scripturæ patrociniũ in parte diuersa, præiudicant suæ quoq; parti, scripturæ patrociniũ adesse debere. Nã si idè dicetur coronari licere, aut in hac quæstione licere non radi clericos, quia scriptura nõ prohibeat: equè, inquit, retorquetur, idè coronari non licere, & in nostra quæstione, licere radi, quia scriptura non iubeat coronari, sicut neque iubet non radi. Quid, inquit, faciet disciplina? an vtrunque reijciet, quasi neutrum præceptum sit? sed, quod non prohibetur, vtrò permissum est: immò prohibetur, quod non vtrò est permissum, & quandũ per hanc lineam ferram reciprocabimus,

Gggg 2 habentes

*Tonsura index
impositionis
manûs, secundum
synodum
Nica. 2.*

*1. Cor. 11.
Theodoretus.*

Quid respondendum sit secundum Apost. Magd. si pergant tonsuras clericorũ improbare.

habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit? hæc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit, quomodò enim vsurpari quid potest, si traditum priùs non est? etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergò quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi? planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quæ sine vllius scripturæ instrumento, solum traditionis titulo, exindè consuetudinis patrocinio vindicamus. Hæc eruditissimus & acutissimus Tertullianus, quibus vt illos in corona militis refutanda reuicit, sic nos, duobus verbis mutatis in tonsura clerici defendenda, istos reuincimus. Præterea dicite mihi, cùm Paulus scripsit Tito, vt corrigeret quæ deessent, & constitueret presbyteros per ciuitates, si non permittebat, vt vllas constitutiones quanuis vtilis & sanctas sanciret, neque consuetudinem vllam, licèt sanctam & commodam, introduceret, nisi, quæ in scriptura ostendi posset: cur non dixit, reliquisse illum, vt quæ iam constituta essent & correctæ, seruari faceret: sed potiùs dixit, reliquisse illum, vt si quæ deessent præter correctæ & iam constituta, illa insupèr corrigeret? Hoc enim significat præpositio in hoc verbo *ἐπιπροσθεῖν*, sicut in verbo *ἐπιδιαφθεῖν* significat præter diuisionem factam insupèr diuidere, vt Apollonius Grammaticus notauit. Si quæcunque opus erant, in illa ipsa ad Titum epistola scribebat, cur ait nunc, Vt quæ desunt, corrigas? an non satis apertè significat, non omnia à se constituta esse, quæcunque Cretensibus opus esse poterant? nec enim, vt ait sanctus Epiphanius libro tertio tomi primi contra hæreses, scribens aduersùs Aërium, omnia statim Apostoli constituere potuerunt. Igitur cùm Apostolus Tito præcipiebat, vt quæ deessent siue laicis, siue clericis, ad viuendum vt decebat, ea Constitutionibus & regulis corrigeret, siue ad cultum & habitum, siue ad aliud quid pertinerent: an laqueos conscientijs iniicere, & libertatem Christianam corrumpere præcipiebat? aut quomodò corrigi poterant, nisi nouis Constitutionibus? quas vos inuidioso verbo traditiones humanas vocare soletis, vt dum sic vocatis, tales esse credant ij, quos decipitis, quales erant, quas Paulus Apostolus in epistola ad Coloss. 2. eodem verbo exprobrat pseudoapostolis, cùm ait: Videte, nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa huius mundi, & non secundùm Christum. De philosophia enim inani fallacia permixta, loquitur Apostolus, qualis erat illa multorum Gentilium philosophorum, de quibus Clemens Alexandrin. doctissimus author in sexto libro Stromatum, Alia, inquit, suffurati sunt ex nostris, alia malè audièrunt: in alijs autem aliqua quidem dixerunt, imitantes, sed ea non reddiderunt perfectæ: alia quidem humana coniectura & ratione, in quibus etiam labuntur. Haftenùs Clemens.

De huius modi ergò hominum traditione & doctrina fallaci loquebatur

Apollonius
Gramma.

Epiphanius.

Coloss. 2.

Clem. Alexã.

Cuius modi
sit traditio

batur Apostolus, qualis erat eorū, qui (vt ex ijs, quæ paulò pòst dicit Apostolus, intelligi potest) ex natura ac proprietatibus eorum, quæ lege Moyses interdicta erant, nè ederentur, docebant esse adhuc in nouo testamento ab eis abstinendum, vt sue, verbi gratia, quia sus (vt beatus Polycarpus in epistola ad Philippenses scripsit) cū vescitur, non agnoscit dominū: cū autem esurit, tunc grunitu vocat dominum: & rursū, si accipiat aliquid ad vescendum, iterū grunitū sistit. est quidem hæc natura suis, fatemur: falsum tamen est, vetare Moysen suilla vesci propter hanc proprietatem veram, quæ ex natura suis existit, quæ sic est ex elementorum concretionem composita ac temperata. immò in spiritu locutus est Moyses, sicut idē Polycarpus in eadem epistola ait: iusitq; non vesci sue, id est, non adhærere ijs, qui instar suum tantisper dum voluptatibus perfruuntur, Domini sui, tanquàm ingrati, immemores sunt: cū verò egent, tunc Deū agnoscunt. Ipsa verò carne suilla vesci Moyses secundū literam Iudæis prohibuit, propter duritiam eorum & vmbra futurorū, quæ vmbra cū iam præterierit, necesse est, vt simul lex illa de non vescendo, desita sit. similis ratio est in alijs cibis prohibitis, vt sepia, muræna, polypo, quorum natura ac proprietas est, vt idem Polycarpus notauit, non quidem natate, vt alij pisces natāt, sed potiùs in ipso fundo tenebricoso & in terra habitare. Verū non propter hanc naturam, vt illi falsò philosophabatur, Moyses eis vesci prohibebat, quasi nunc propter eandem causam abstinendum esset, siquidem eorum natura non sit mutata, quin potiùs in spiritu prohibere voluit semper, cum ijs versari, qui ad profundum impietatis instar illorū pisciū descendissent. reuera autem ab illorum esu, tanquàm ab immundis, Iudæos tunc propter eorum duritiam arcebat, vt (sicut ait Clemens in sexto libro de constitutionibus Apostolorum) dum eiusmodi obseruationū vinculis, in cibis scilicet & potibus, ac varijs baptismatibus, vt Apostolus ait, & alijs huiusmodi alligati tenebantur, & supplicijs propter transgressiones eorum erant obnoxij, Dei, qui eiusmodi vincula iniecisset, recordaretur, quousque veniret liberator, qui est Christus Saluator noster, qui nos à maledicto legis soluit, & legem impleuit, & illis iudicialibus ac ritualibus partim sublatis, partim mutatis, legem naturalem non sustulit, sed confirmauit. Erant ergò illa vetera futurorum vmbra, id est, vmbra Christi liberatoris, & vmbra eorum, quæ ad legem libertatis pertinent. Quod ergò Apostolus dixit, Videte, nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam secundū traditionem hominū, secundū elementa mundi huius, & paulò pòst, interiectis paucis, Nemo, inquit, vos iudicet in cibo & potu, & neomenia & cetera. clarè iam docuit ista esse, in quibus quidam falsò philosophari volebant, quasi propter causas aliquas & proprietates naturales ea essent obseruanda. Sed dicite mihi Magdeburgenses, qui eiusmodi traditionem hominum sustulit & damnauit, quam Apostolus vocat traditionem hominum per philosophiam secundū inanem fallaciā,

hominū, quæ
Apost. in epis
tol. ad Colos.
condemnat.
Polycarpus ad
Philip.

Clemens Ro.

Quæ causa tā
multiplicium
obseruationū
de cibis &
potibus in
vetere lege.

Colos. 1.

Quod traditi-
onem hominū
secundū Chri-
stum probet
Apostolus.

Augustinus
ad Casulanū

Basilius.

Ephē. 5.

1. Cor. 11.

Qui sint au-
thores, esse ex
apostolica tra-
ditione tonsu-
ram clericorū.

& elementa mundi, & non secundam Christum: an non clarè reliquit & p-
bavit traditionem hominum secundum Christum? quorsum enim dixit
set, secundum traditionem hominum, & non secundum Christum, si nul-
la esse poterant traditiones hominum non secundum elementa mundi, sed
secundum Christum? Igitur qui tonsuram clericorum, tanquam traditio-
nem hominum accusant, doceant hanc traditionem hominum, non esse se-
cundum Christum: aut si ipsi docere non possunt, cedant nobis, qui doce-
mus esse eam secundum Apostolum, qui spiritum Christi habebat. In Pau-
li enim locum, de coma non nutrienda viris, intuens Anicetus, scripsit ad
episcopos Gallia, vt clerici, iuxta Paulum, comam non nutrent: & desu-
per caput in modum sphaerae raderent. Quarè si scribit pater Augustinus
in epistola ad Casulanū, loquens de varijs ritibus ecclesiasticis: In ijs rebus,
de quibus nihil statuit scriptura diuina, morem populi, vel statuta maiorum
pro lege tenenda esse, quid illum de sphaerica tonsura clericorum in summa
parte capitis, dicturum fuisse putatis, cuius est omnium ecclesiarum totius
mundi cōsuetudo, & statutum Apostolici Pont. tum etiam aliquid in scri-
ptura affine & cognatum de non nutrienda coma? beatus quoq; Basilius in
regulis breuioribus cap. 1. in ijs, quæ in sacris literis non sunt scripta, neces-
sè esse ait, alijs subijci propter Deum. Quod si Apostolus præcepit, inqui-
ens: Subiecti inuicem estote in timore, quanto magis subiectos nos esse
oportet ecclesiasticæ consuetudini omnium ecclesiarū? quod quidem satis
docuit Apostolus, cum contentiosis & non obedientibus, in ritu virorum
de non nutrienda coma, & mulierum de velando capite, autoritatē con-
suetudinis Ecclesiarum Dei obiecit. Nos, inquit, talem consuetudinem
non habemus, nec ecclesie Dei. Illud præterea aduertendum est, quod Ani-
cetus pontifex per epistolam ad episcopos Gallia, ipsis & eorum clericis
præcepit, non hoc eum statuisse primū, facile iudicari posse ex reliquis ec-
clesijs tum Orientis, tum Occidentis. siquidem vbiq; terrarum clerici
summum capitis sphaericè, id est, rotundè radant, quod ex Apostolica tra-
ditione profectum fuisse, non potuit ignorare pontifex Anicetus, qui Po-
lycarpum beati Ioannis euangelistæ discipulum Romæ vidit. Esse autem
hanc traditionem Apostolicam, testati sunt ante nongentos annos sanctus
Isidorus Hispalensis, & eum secutus Rabanus Maurus, author sui seculi
eruditissimus, item Ceolfridus Abbas in epistola ad Naitanum regem Pi-
ctauorum in Britannia, quæ est in quinto libro historiae Anglicae venerabi-
lis Bedæ, ex Græcis verò Germanus Constantinopolitanus in libro de my-
sterijs sacris. Quod verò alij aliam rationem huius Apostolicæ traditionis
& ecclesiasticæ consuetudinis in huiusmodi tonsura clericorum, quam
vulgò coronam vocant, attulerint, nihil refert eiusdem mysterij varias &
multiplices theorias esse, ex quibus illas semper antepondas esse iudico,
quæ cum ratione, cum natura, & cum scriptura magis consentiunt: in quo
quid mihi videretur, dixi supra. Neque verò, quia rationes traditionis
huius

huius attuli, quas assequi potui, si nullam assequi potuiffem, idcirco minùs firma traditio esset. sic enim idem Tertullianus in eodem libro de corona militis, de quo paulò ante memini, scripsit. Porro cum quæritur, cur quid obseruetur, obseruari interim constat. Ergò neq; nullum, nec incertù videri potest delictum, quod cõmittitur in obseruatione suo iam nomine vindicandam, & satis authoratam consensùs patrocinio, planè, sic tamè, vt ratio quærenda sit, sed salua obseruatione, nec in destructionem eius, sed in ædificationem potiùs, quo magis obserues, cum fueris etiam de ratione securus. Conuenit præterea cum theoria & ratione, quã attuli, vt hoc quoq; addam, nomen ipsum Papalytræ, quo hodiè in ecclesijs Orientis vulgò tonsuram clericorum vocari audio, quia episcopi & presbyteri per manùs impositionem, quæ super caput fit, cuius symbolum, vt antè dixi, est clericorum tonsura, gratiam potestatis acceperunt in ordinatione ad mysteriù redemptionis nostræ, in mystici panis & vini consecratione celebrandum. Lytron enim precium redemptionis significat, & sacerdotes vocant papas. Hæc ergò gratia sacerdotibus data per impositionem manùs super caput eorum, & per orationem consecratoriam, quia spiritualis est, & oculis videri extrinsecùs nõ potest, & opus erat, vt signo quopiam laicos à sacerdotibus discernere possemus, non potuit à sanctis Apostolis, neq; rationi, vt sæpiùs dicam, neq; naturæ, neq; scripturæ conuenientius & aptius signum reperiri & institui, q̃ huiusmodi spherica tonsura in vertice capitis. Hanc gratiam potestatis verum cibum & verum potum mystici conuiuij, id est, mysteria corporis & sanguinis per mysticam benedictionem cõficiendù, ad replendas animas sempiterna lætitiã, cuius potestatis est index tonsura capitis, vocãsse videtur Esaias lætitiã sempiternam super caput eorù, cum de sacerdotibus noui testamenti prophetaret, vt nos in lib. 2. de hierarchicis ordinationibus cap. 8. collato euangelio, demonstrauimus. Non enim de capite cõmuni omnium Christianorù, qui est Christus, loquitur Propheta, sed de capite proprio sacerdotis cuiusq; in quo per impositionem manùs sacerdos tantùm ad hanc lætitiã mysteriorum efficiendam ordinatur. hac ratione cõsistit nobis sacerdotibus in lætitiã, vt ait Germanus Constantinopolitanus, quod legitur factum esse Petro Principi Apostolorum à gentibus, vt quali amenti & insano caput ei ad irrisionem raderetur: etsi alij non à Gentilibus, sed sponte sua attonsum esse aiunt, ad recordationem passionis Christi, cuius capiti spinea corona imposta fuit. Sed hæc recordatio, cõmunis omnium Christianorù esse debet, vt illud quoq; omnium nostrùm cõmune est, veditos fuisse sub peccato & imperio diaboli, vt inimicos Dei, tanq̃ sub corona, vt olim hostes à Romanis vendebantur: item liberatos esse per Christù regem nostrum, cõmune est omnium fidelium, præterea etiam, esse regale sacerdotium, spirituale videlicet, commune est omnium Christianorù ex baptismo: item esse Nazareos spirituales, qd verbũ

Quomodò in
Ecclesia Græ
corum vocet
quam nos co
ronã, & qua
ratio nominet.

Esa. 62

Germanus
Constantinop
polit.

lat.

sanctos significat, qui debemus non nutrire comam, sed potiùs tondere caput, postquam Christus caput nostrum venit, in quo completum est votum & promissio Patribus facta, ac velamen legis sublatum, comune est omnium laicorum fidelium: ut iam his de causis non sit clericorum propria corona, sed sit propria ex sola ordinatione. Sola itaque impositio manus restat, quæ ut propria clericorum est, ita eorum est propria tonsura capitis in vertice, quæ ad illam propriè significandam, Apostolicè instituta est. & hæc hæc hactenus. Deinceps de testibus.

Responsio ad id, quod Magd. de Eusebio Casarensi, & Hieronymo, ac Damaso obijciunt, quod de epistolis Pontificum Apostolicorum non meminerint. & de quibus epistolis Damasus mentionem fecerit, & de modo, quo vitas pontificum scripsit. Cur Leo III. de epistolis pontificum Apostolicorum non meminerit, ubi aliorum posteriorum pontificum epistolas commemorat. Item de decretis harum epistolarum, quæ Gratianus in suo volumine decretorum, earum authoribus assignavit, & de decretis quibusdam epistolarum, quæ in ijsipis epistolis, ex quibus ab eo citantur, non reperiuntur. Item de vno tantum teste à Magdeburg producto ad dicendum testimonium contra epistolas pont. & quid ille contra Hieronymi & Damasi, quos citat, sententiam sinxerit, ut differentiam episcoporum & presbyterorum tolleret.

Cap. 20.

Confutatis iam, quantum mediocri diligentia potuimus, quæcumque in criminibus contra epistolas priscorum pontificum Centuriatores obiecerunt, aggrediamur locum de testibus, quos in easdem epistolas producerunt: quorum testimonio, ut quibus maximè confidebant, in extrema parte accusationis suæ recitârunt, ne vllas partes boni accusatoris præuaricando prætermitterent. Respondebo igitur hic prius de vestris testibus, postea de nostris. Eusebius, inquitis, earum epistolarum mentionem non facit, neque Hieronymus: cum tamen alia scripta, cuiuslibet

“ magni doctoris scrupulosè etiam annotare soleant.] Ecquod istud genus est producendi testes, qui nihil dicant, neque dicere possint, quia de quibus ijdem rogantur, nihil audierint? Sed nec illud mirum videri debet,

Quod aliquando scripta paruo tempore obliuerentur. non omnia omnium scripta, ad notitiam vel mahus Eusebij, aut Hieronymi venisse. immò nonnunquam interuallo non ita loginquo scripta, etià obsolescunt, & tanquam oblitterata, nouis cedunt: quæ difficile sit postea, etsi maximè velis, reperire. Epimenides poeta alioqui celebris, post quinquaginta annos à multis non cognoscebatur, ut Marcus Varro lib. 6. de lingua Latina testatur. Teucer Liuij post decem annos à multis item ignorabatur. Sed neque scriptoris industria, ait idem author, reprehendenda est, quòd Herois tritauum aut atauum non potuerit reperire, cum

Marc. Varro.

cū ipse tui tritauī matrem non possis dicere. Qui multa dixerit commo-
dè, potiùs boni consulendum est, quàm qui aliquid nequiuerit, reprehē-
dendum. Sunt hodiè Romæ in bibliotheca Vaticana multa volumina epi-
stolarum Pontificum superiorum, quæ Pontificatûs cuiusque eorum acta
ac res gestas continent, vnde vulgò Registra vocantur, Gregorij vij. Inno-
centij iij. Honorij iij. Gregorij ix. Innocentij iij. Alexandri iij. Urbani iij.
Clementis iij. Nicolai iij. Honorij iij. Bonifacij viij. Ioannis xxij. Clemē-
tis vj. Innocentij vj. Urbani v. Hæc verò, quia sunt manu scripta, & non-
dūm à typographis vulgata, in paucissimorum hominum noticiam vene-
runt præter ea, quæ Gregorius ix. & Bonifacius viij. perpauca ex multis
illis suorum antecessorum epistolis excerpta, compilârunt, & ad vsū iu-
diciorum ecclesiasticorum in locos communes, quos titulos vocant, dif-
tribuerunt. Quòd si hæc fortassis altero seculo, cū iam memoria nostræ
ætatis testimonio esse non poterit, in lucem edantur, & in manus omnium
veniant, & aliquis tunc ex Magdeburg. ab inferis excitatus, ix. libros Cle-
mentis vj. septem Innocētij vj. sex Urbani v. nouem Gregorij xj. ac decem
Benedicti xij. in ius vocet, & eas epistolas falsas contendat, quòd nulli su-
priorum temporum scriptores, immò nec ipsi Pontifices de eis memi-
nerint, quas neque fortassè viderunt, an idèd falsæ ac fictæ tunc erunt, quæ
nunc sunt verissimæ, & quas oculis cernimus? sed vt ad Eusebium & Hie-
ronymum, quorum silentium nobis Magdeburgen. obiecerūt, redeamus,
quia eorū manus & oculos, multos libros & authores fugisse adhuc for-
tassè more suo negabunt, dicant illijpsi, quos testes citârunt, vt à suis isti
testibus redarguātur. Eusebius lib. 5. Historiæ suæ ecclesiasticæ, ca. 27. Ser-
uantur, inquit, adhuc apud multos plurima prisorum & ecclesiasticorum
viro-rū præclaræ diligentæ monumenta, quorum quæ nos cognouimus,
ista sunt: Heracliti & Maximi de vulgatissima illa hæreticorum quæstione,
vnde fit malum, & de eo, quòd materia sit facta: & Candidi exameron, &
Ebionis in idem argumentum, & Sexti de Resurrectione. An non confite-
tur hic apertè, non omnia ad noticiam suam venisse? Rursus lib. 6. cap. 12.
& alia quidem Serapionis de doctrinæ studio monumenta, apud alios as-
seruari credibile est: ad nos verò ea sola venerunt, quæ ad Pontium scri-
psit, deindè epistolæ, & quidam liber de Euangelio. Vos Magdeburgenses
dicitis, propter instructissimam bibliothecam, & quia erat intus Con-
stantino, nihil librorum potuisse latere Eusebium, ipse contra fatetur po-
tuisse, vtri parti credemus? si Eusebio, vos igitur falli estis. Item in eodem
libro cap. 19. Hammonius, inquit, diuinam philosophiam illibatam & in-
tegram vsque ad vltimum vitæ terminum retinuit, sicut viri huius lucu-
brationes etiam nunc testantur, quæ ex Commentarijs, quos post se reli-
quit, celebrantur, qualis est de concordia Moysis & Iesu inscriptus: & quòd
alij apud viros honestos & studiosos reperiuntur. An non hoc quoque lo-
co fatetur se non omnia huius authoris vidisse? Adhuc in eodem lib. ca. 22.

De *Regestis
Pontificū nū-
dum vulgatis.

De libris,
quos Eusebius
Casar. confis-
& secur se nō vi-
disse.

H h h h de

de Hippolyto sic scribit, cum alia plurima monumenta composuisset, etiam commentarium de Pascha scripsit: reliquorum vero illius commentariorum ad nos ista venerunt, In Hexameron, & quæ sequuntur, deinde subiungit, Plurima etiam alia apud multos afferuari reperies. Hoc item in loco commentum vestrum conuincit Eusebius, quem dixistis nihil latere potuisse: qui tamen non solum multorum authorum non omnia opera vidit, sed aliquorum, & quidem magnorum & illustrium authorum nihil vidit, ut Pantæni magistri Origenis, de quo lib. 5. cap. 10. meminit, sed nihil de libris eius, & Narcissi episcopi Hierosolymitani, de quo meminit in eodem lib. cap. 12. libros vero Hymenæi, non solum non vidit, sed nec ipsius authoris meminit. Hos quoque tres authores obiecit sanctus Maximus ante

*Quid sanctus
Maximus de
Eusebio respo
derit pro des
fensione Dio
nyfij Areopa.*

annos octingentos ijs, qui Dionysij Areopagitæ opera negabant, vestro argumento in similem errorem inducti, quia eorum Eusebius non meminisset: quibus, inquit ille, respondendum est, multa Eusebium latuisse, quæ ad manus eius non venerunt. siquidem nec ipse ait vniuersa se congregasse, quin potius fatetur, innumerabiles libros esse, qui nunquam ad eum peruenissent. Ac possem ego, inquit, multorum libros commemorare, & eorum quidem, qui fuerunt patriæ eius, ut Hymenæi & Narcissi episcoporum Hierosolymitanorum. Atqui nactus sum ego, inquit, quædam Hymenæi. Item neque Pantæni opera retulit Eusebius, neque Clementis Romani, præter duas epistolas, immo nec aliorum plurimorum. Hactenus sanctus Maximus Eusebius ergo ut multos alios libros non reperit, ita horum Pontificum epistolas paucas eum non reperisse, non est mirandum. Libros enim occultandi facilis est cautio: in reperiendo autem, casus, locus, euentus, occasio. Licet enim dicere de non reperiendo libros, quod summus orator pro Flacco dixit de non capiêdo Piratas in mari, cum quæreretur, siquidem ut sanct. Ephræm ait, sicut nulli sunt magis inuidi, quam qui bonos libros alijs non commodant, sic qui bonos libros ad omnium utilitatem à suis authoribus scriptos occultant, bibliothecarum prædones sunt. Idem de beato Hieronymo respondendum est, qui minus instructam bibliothecam, quam Eusebius, habuit, qui istorum quoque, Pantæni, Narcissi, Hymenæi libros ignorauit, ut Eusebius: immo de Tertulliano idem Hieronymus, commemoratis paucis libris eius, quos nouit, fertur, inquit, vixisse usque ad decrepitam ætatem, & multa, quæ non extant, opuscula condidisse. atqui multa Tertulliani extant modo, quæ Hieronymus non vidit, & de beato Hilario aiunt, inquit, quidam scripsisse eum in Cantica, sed à nobis hoc opus ignoratur. Hæc vestri testes. Iudicate vos Magdeburgenfes, an qui se confitentur plurima aliorum authorum opera ignorasse, iidem potuerint epistolas etiam paucas Clementis & aliorum Pontificum Apostolicorum ignorare. Sed de Hieronymo illud hic aduertendum est, nè quis opinione fallatur, dum existimat, de epistola Clementis ad Iacobum, eum loqui, cum loquens de Clemente inter scriptores ecclesiasticos, Fertur, inquit, & secunda

cunda eius nomine epistola, quæ à veteribus reprobatur. Sed non ita est: non loquitur de Epistola Clementis ad Iacobum, sed de secunda epistola Clementis ad Corinthios, quod facile est intelligere, si quis aduertat: sic enim dixerat Hieronymus paulò suprà de eodem Clemente: Scripsit ex persona Romanæ ecclesiæ ad ecclesiã Corinthiorum valdè vtilem epistolam, quæ & in nonnullis locis publicè legitur, quæ mihi videtur characteri epistolæ, quæ sub Pauli nomine ad Hebræos fertur, conuenire: sed & multis de eadem epistola non solùm sensibus, sed iuxta verborum quoquè ordinem abutitur, omninò grandis in vtraque similitudo est. Hactenus Hieronymus de epistola Clementis, scripta ex persona Romanæ ecclesiæ ad Corinthios, quod etiam Eusebius scripsit, deindè subiungit: Fertur & secunda eius nomine epistola, scilicet secundam ad Corinthios intelligi voluit, quæ non ex persona Romanæ ecclesiæ, sicut prima, scripta fit, sed Clementis nomine: atque ita quidem intelligendum esse, satis ratio ipsa conuincit: Etenim si non est secunda ad Corinthios, debuit profectò dicere scriptor prudens, ad quem, siue ad quos, ista secunda epistola scripta esset, sed non dixit, quia iã dixerat, deindè quorsum illud addidit, eius nomine scripta, nisi vt à priore distingueret, quæ erat etiam Clementis, sed in persona ecclesiæ Romanæ ad Corinthios scripta? secunda verò ad eosdem scripta Clementis nomine. Erat itaque secunda epistola sic inscripta, Epistola Clementis ad Corinthios: prior verò sic, Epistola Romanæ ecclesiæ ad Corinthios per Clementem, sicut constitutiones, quas in persona Apostolorum scripsit, sic inscriptæ sunt: Constitutiones Apostolorum per Clementem. multum enim, vt antea dixi, delectatus est Clemens hoc genere scribendi *μιμητικῶς*, non solùm in libris de sermonibus & disputationibus Petri cum Simone, & in libris de Apostolicis Constitutionibus, in vtrisque enim inductione personarum vsus est, sed etiam in epistola priore ad Corinthios, & in alia quadam, quam ex persona Petri ad Iacobum fratrem Domini scripsit, quæ erat, vt Photius testatur, in altera editione sermonum & disputationum beati Petri cum Simone. Dux enim, inquit, editiones ferebantur, (feri enim hoc potuit, vt nos duas nunc ferri videmus moralium Arist. ad Nicomachum, & Eudemum, quæ in plerisque nihil ferè differunt, & duas se fecisse editiones librorum Academicorum, licet non eodem numero librorum, Cicero in epistola quadam ad Atticum testatur) in quarum altera, inquit Photius, *ἐπιστολὴ προτίτταται ὡς ἀπὸ τρίτου τοῦ ἀποστόλου πρὸς ἰακώβου ἐπιστολῆς*. In altera *ὡς ἀπὸ ἑκλήμντος πρὸς ἰακώβου*, differunt verò hæ duæ epistolæ argumento, & si editiones ipsæ eiusdem argumenti sint, quanuis non pauca in eis sint varia. Meminit quoquè de vtraque harum editionum Ruffinus in proemio. Redeo ad epistolam illam secundam Clementis, quam Hieronymus dicit, quam esse quidem ad Corinthios scriptam, illud quoquè probat, quòd duas epistolas ad Corinthios Clementem scripsisse, apud omnes constat. Vnde Leonidas in opere, quod de locis communibus

Genus scribendi, quo Clementis delectatus est

De gemina editione librorum Clementis de Sermonibus Petri.

Photius Con-
stant. de epist.
2. Clemen. ad
Corinth.

Rursus in cō-
mento mani-
festo Magdeb.
deprahensi.

Damasus de
duabus episto-
lis Anacleti in
exemplaribus
manuscriptis
vetsus memi-
nit, & de epi-
sto. i. clem. ad
Iacobum de
doctrina Petri

Theologicis composuit, ex prima & secunda epistola Clementis Romani ad Corinthios, locos citat: & vt ceteros præmittam, idem etiam testatur Photius in sua bibliotheca, ac dicit præterea de epistola secunda ad Corinthios, ἔτι τινὰ ἀσπὸ τῆσ δῆσ γραφῆσ ξενίοντα. παρὸσ γινῆσ, καὶ ἐρμηνίασ δὲ τινῶν ἐστὶν ἄλλοκότοσ ἔχει. id est, quædã nouè & inusitatè dicta, tanquã ex scriptura sacra eam introducere, & habere quorundam dictorum interpretationes absonas. Hæc fortasè causa existimanda sit, cur, vt Hieronymus ait, à veteribus reprobaretur. Iam de Damaso, quod dicitis miraculi instar esse, quod de epistolis horum Pontificum non meminerit, si manu scriptis potius quàm impressis credatur exemplaribus, præsertim cum vicinus eorū seculo esset, & ex professo suorum antecessorum vitas describeret, quod quid est aliud, dicitis, quàm apertū Damasi testimonium, nullas vnquàm tales ab eis scriptas existimâsse? Hoc quoq; falsum est, si exemplaribus manuscriptis, vt vos dicitis, & quidem antiquis, potius quàm impressis credatur. In tomis enim conciliorum Coloniae impressis anno Domini 1538. in vita Anacleti, ex Pontificali Damasi nulla de epistolis eius mentio: in vetusto autem exēplari manu scripto, quod hīc Romæ Achilles Stadius Lufitanus, vir probus & multis doctrinis eruditus, mihi cōmodauit, sic scriptum reperi: Duas etiam decretales epistolas, omni sapientia plenas scripsit: hic sub Diomitiano principe, Martyrij gloriam capitis obruntatione suscepit &c. Quare si apertum Damasi testimonium esset, vt vos dicitis, si de nullis epistolis Apostolicorum Pontificum meminisset, nullas ab eis scriptas esse: quanto hoc eiusdem testimonium apertius est & firmitus, has duas epistolas Anacleti esse, de quibus ille meminit? nisi fortè apertius loquitur qui tacet, q̄ qui aliquid dicit. de tertia verò Anacleti epistola et si nō sit Damasus testis, nō cōtinuò sequitur, nō esse eius. Nisi fortè putatis, si quid ab aliquo scriptore prætermisum sit, cōtinuò fidem reliquis scriptoribus derogari. sic enim nec euangelistis fidem habebitis, quia alius, quod alius postea suppleret, prætermisit. Itaq; de duabus meminit Damasus, de tertia verò Anacleti epistola nō meminit. De epistola verò Clementis prima ad Iacobum fratrem Dñi, meminit idem Damasus, si exēplaribus non solum impressis, quibus vos, vt video, non creditis, sed magis adhuc manu scriptis credatur. Sic enim in illo vetustissimo exemplari scriptum erat, quod vobis aut vestris, cum volueritis, ostendi potest. Hic ex p̄cepto beati Petri suscepit ecclesiã gubernandã Pontificatū, si cut fuerat ei à Dño Iesu Christo cathedra tradita vel cōmissa, q̄d in epistola, quæ ad Iacobū scripta est, qualiter ei cōmissa est à beato Petro ecclesiã, reperies, accedit huc, quod de eadem epistola Clementis, & de doctrina Petri in ea tradita in ordinatione Clementis, mentio quoq; fit in epistolis Anacleti, quibus testimonium honorificum Damasus tribuit, vt paulò antè docuimus, quod vos negabatis. Quod quidem testimonium Damasi, cum vos iam declinare non possitis, quia ad exemplaria manu scripta p̄uocâstis, necesse vobis est, vt has

has saltem epistolas, Clementis primam, & duas Anacleti, veras esse fateamini, quas si semel recipiatis, & reliquas sponte vestra recipietis. In his enim epistolis Clementis ad Iacobum & Anacleti, præter euangelicam & Apostolicam de magnis sacramentis doctrinam, sunt etiam Apostolica de potissimis rebus ecclesiæ catholicæ decreta, quibus vestra falsa disciplina, & a catholicis defectio, clarissimè coarguitur: quæ fuit causa, ut eas diabolo instigante, tam studiosè negaretis. Illud verò, quod de Damaso addidistis, ex professo suorum antecessorum vitas descripsisse, ut ex eo probaretis, debuisse de omnium Pontificum, quorum vitas scribebat, epistolis meminisse, non solum falsum est, sed etiam inscitæ vestræ non obscurum argumentum. Quomodò enim ex professo vitas scripsit, qui nihil ferè aliud breuissimè scribit, quàm quo loco, quo patre natus Pontifex, quibus temporibus vixit, quot ordinationes fecit, quibus cõsulibus mortuus, vbi sepultus: quæ non tam ad historiæ descriptionem pertinet, quàm ad quosdã veluti Chronicos canones, qui sunt, ut Casiodorus in libro de Institutionibus diuinarum literarum ait, quædam imagines historiarum, & breuissimæ temporum commemorationes. De Clementis verò & Anacleti tantum epistolis propter earum excellentiam meminit. Quòd si ex professo vitas Pontificum scribebat, ut Plutarchus aliquis, aut Tranquillus, aut Herodianus, vbi sunt eorum acta & gesta per vniuersam vitam? sed quia Magdeburgenses vndeunque, quid in epistolas Pontificum Apostolicorum vtcunque obijciat, tam diu quæsituri sunt, quàm diu in ista sua secta permanebunt, occurrendum est illis, si quandò hoc obijciant, quod nescio quomodò hætenus non obiecerunt. Explicanda, inquam, nobis ratio est, cur neque Leo III. Pontifex, de epistolis præscorum pontificum, quas isti negant, in epistola ad Britannos dist. 20. non meminert, si verè & antiquæ sunt, ut quidem sunt: præsertim cum in eadem epistola de epistolis meminert aliorum Pontificum posteriorum, Syluestri, Syricij, Innocentij, Zosimi, Celestini, Leonis, Hilarij, Gelasij, Hormisdæ, & Gregorij Iunioris. immò ipsa Leonis epistola, si quis aduertat, rationem explicat, cur illarum epistolarum non sit hæc à Leone Pontifice facta mentio: quia scilicet non hoc ei propositum erat, ut epistolas Pontificum superiorum numeraret: immò nec omnium inferiorum, si quidem ab Hormisdæ vsque ad Gregorium iuniorem, epistolas Pontificum trecentorum annorum & amplius prætermiserit. Quod ergò ei propositum fuit? nempe hoc tantum, ut meminisset de Pontificum decretalium regulis, quæ vnà cum canonibus ad vsum iudiciorum in vno codice ferebatur: aliud enim erat meminisse, qui Pontifices epistolas scriptas reliquissent: quorum Pontificum decretalium regulæ cum canonibus ad iudicandas causas coniunctæ essent: ad iudicia enim non epistolarum, sed regulæ epistolarum, & canones synodorum ferri solent, sicut non libri sanctorum Doctorum, sed dicta, ut verbo ipsius Leonis utitur. Sic ergò ait Leo: De libellis & commentarijs aliorum non conuenit aliquos iu-

Quo genere vitas Pont. scripsit Damasus.

Quàm absurdum sit dicere Damasum ex professo vitas Pontificum scripsisse.

dicare, & sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas: non dixit, & decretales epistolas, sed vel decretalium, scilicet epistolarum regulam, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus in ecclesiasticis utimur iudicijs. deinde numerat, quorum canones dicat, & postea subiungit, Et cum illis regulæ præfulum Romanorum: nec hîc dixit, Et cum illis epistolæ præfulû Romanorû: sed, Regulæ præfulû Romanorû, Syluestri, Syricij, & qui sequuntur vsq; ad Gregoriû iuniorem. Deinde subiungit, Isti omninò sunt, & per quos episcopi iudicant, & per quos episcopi simul & clerici iudicantur. & paulò post, quam ob causam luculentius & magna voce pronunciare non timeo, quia qui illa, quæ prædiximus sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canonum nomine prætitulantur, siue sit episcopus, siue clericus, siue laicus, non indifferenter recipere conuincitur. iam hoc loco regulas quoquæ decretalium, nomine canonum affecit. De illorum igitur Pontificum decretalibus epistolis meminisse hîc voluit Leo Pontifex, quarum regulæ, vt dixi, cum canonibus synodorum in publico versabantur: priscorum verò Pontificum, & aliorum deinceps decretalium epistolarum, quarum mentio hîc à Leone prætermissa est, regulas non fuisse tunc separatim in numerum canonum cum cæteris regulis decretalium relatos, testis quoq; est Nicolaus primus, qui eodem tempore Leonis III. vixit, dist. 19. cap. Si Romanorum Pont. id quod episcopi quidam Galliæ ad abrogandam auctoritatem illis ipsi priscorum Pontificum epistolis obijciendum esse putauerunt: quos duobus decretis, altero Leonis, & altero Innocentij, quæ in codice canonum ab episcopis Galliæ obiecto ferebantur, redarguit. de quo prolixius paulò post Magdeburgensib. respondebimus, illud ipsum caput, quod nobis obiecerunt, in eos retorquentes. Denique, vt finiam, sic cogitandum est, Leonem III. priscorum pontificum decretales epistolas prætermisisse, vt canones celeberrimæ synodi Chalcedonenfis prætermisit, vt canones concilij canones, nec Antiocheni, neque Laodicensis in codice illo ferebantur: fortassè nondùm erant in Latinum sermonem conuersi. quot enim Synodorum & quarum canones Dionysius cognomento Exiguus, diù antè trātulisset, nescimus. hunc enim scribit Cassiodorus in libro de institutionibus diuinarum literarum, amicum suum familiarissimum, rogatu Stephani episcopi Salonitani, ex Græcis exemplaribus ecclesiasticos canones trātulisse, quos hodiè, inquit, vsu celeberrimo ecclesia Romana complectitur: sed fieri potest, vt nec ille omnium synodorum canones, nec alius post eum, vsque ad tempora Leonis III. Canones synodorum, quæ hîc prætermisæ sunt, trātulisset: sicut etiam fieri potuit, vt 200. annis, & amplius ante Dionysium istum à synodo Nicena, nulla alia canonum Græcorum translatio facta fuisset. Sed respondeamus deinceps de Gratiano, quem nobis etiam, tãquam testem quoquæ vestræ causæ, obiecistis, quem dicitis

dicitis pleraque decreta, quæ in his epistolis extant, alijs tribuere, & ea, quæ istis adscribit, in eorum epistolis non extare. Vndè liquidò cõstare cõcluditis, neq; Gratianum omnes istas agnouisse: ideoq; post eum pleraq; confictas esse: & si quas ille habuit, alias tamen ab his fuisse. Hæc vos. Nolo hîc exclamare in istud vestrum tam ardens fingendi studium. Quid enim impudentius esse potest, quàm id dicere, quod omnibus pateat, falsum esse? Miseros Luteranos, quibus tanta fingendi licentia, ad suum & vestrum interitum, Centuriatores vestri illudunt. Facite, quæso, periculum, an vera sint, quæ hîc dicunt. Sumite in manus priorem tomũ conciliorum, & incipientes à prima epistola Clementis, percurrite reliquas omnes, conferendo Decreta, quæ ex ijsipis epistolis, quas negant, à Gratiano sumpta sunt, & in causas ac distinctiones operis sui relata, quæ sunt in margine notata: & videbitis nullum eorum varijs Pontificibus tribui, sed suis primis authoribus. Vt ex prima epistola Clementis sumpta sunt à Gratiano decreta 12. & eidem Clementi assignata, si quæ verò decreta ex his ab alijs postea consecutis Pontificibus, vt Anacleto, Euaristo, Alexandro, aut alijs, siue nominatim citata sunt, siue mutuata quasi propria, vt nos cùm scribimus, facere solemus, hoc non facit incertos authores epistolarum, quis hoc dicit? sed potiùs earum autoritatem confirmat, quæ tanta erat, vt alij Pontifices consecuti, & verbis & sententijs superiorum vterentur. sic in prima epistola Clementis notatum est in margine Decretum vnum nominatim ab Alexandro citatum: alterum ab Anacleto & Fabiano: aliud ab Euaristo eisdem verbis & sententia mutuatum. Item aliud eadem sententia, sed non eisdem verbis ex epistola 2. Clementis sumpta sunt à Gratiano decreta decem, & auctori suo, id est, Clementi nominatim assignata: ex tertia epistola sumpta sunt quatuor decreta: ex quinta sumpta sunt tria decreta, quæ suo item auctori adscripta sunt. Ex 1. epistola Anacleti Decreta 11. ex 2. Decreta 16. quæ suo quoq; auctori, id est, Anacleto tributa sunt. Idem factum est à Gratiano in reliquis epistolis Pontificum Apostolicorum, vt quiuis vestrum experiri potest. Sed ponamus verum esse, quod tam apertè finxistis, pleraque decreta, quæ in horum Pontificum epistolis extant, alijs Pontificibus à Gratiano tribui: si propter hanc causam illas negatis, sit vobis libera eligendi optio, vtrius illas esse malitis, siue eius, cui Gratianum tribuisse dicitis, siue cuius nos esse dicimus. nihil enim nostra referre arbitror, dum contra vos differimus, cùm vtrique sint Apostolici Pontifices, quorum ex æquo omnium epistolas negatis. Quòd si dicitis, hinc saltem apparere non esse certum, cuius sint, an idem est, non agnouisse epistolam, & non agnouisse auctorem epistolæ? si non est idem, quod negare non potestis, si sensu communi carere non vultis, cur vos concluditis, ex eo liquidò constare, neque Gratianum omnes istas agnouisse? Tameñ cùm dixistis, non omnes istas agnouisse, satis significare videmini agnouisse aliquas. Credo quia pudebat vos tam apertè in falso deprehendi, si nullas agnouisse

*Commentum
euidens Mag^o
deburgen.*

*Decreta ex
epistolis pon-
tificum Apo-
stolicorum à
Gratiano sum-
pta, suis au-
thoribus et
non alijs, as-
signata sunt.*

*Repugnancia
Magd. dicen-
tium post te-
pora Caroli
Magni factas
fuisse has
episto-*

*Authoritas
quæ, quàm
cui præstet
tulo.*

*Negatio quæ,
cur vel me-
pta, vel ridi-
cula.*

*Exemplaria
euāgeliorum
& LXX. alia
alijs meliora-*

*De decretis
sumptis, siue
citatis ex epi-
stolis Pōt. quæ
in eis non re-
periuntur.*

uisse diceretis. Et nos ergò illis, quas agnouisse significastis, aduersus vos differetes, vt conuincamini, contenti sumus. Illud verò valdè ridiculū est, quod adiunxistis, ideoq; plerasq; confictas esse post eū. Qui enim prius dicebatis, circa tempora Caroli epistolas istas Pontificū Apostolicorū, quas nos defendimus, & vos tanquàm falsas accusatis, fictas esse: nunc dicitis, plerasq; earum post Gratianum confictas esse: quæ etiam inconstantia factis vestram istam comminiscendi libidinem demonstrat. si vos catholici effecis, vt fingitis, quid interesset, decretum hoc Iginii esse, an Pij, Anacleti, an alterius Apostolici? An quia author libri Iosux, Iudicum, aut Iob, nō sit nominatum certus, idcirco aut nullā authoritatē, aut minorē apud vos habebit? si apud vos vigeret ecclesiastica patrū traditio, non de nominibus & titulis disceptaretis. plus enim ad authoritatem libri vel epistolæ valet ecclesiæ traditio, quàm titulus certi authoris, libri, vel epistolæ. Postremò, quod dicitis quædam decreta, quæ his Pontificibus adscribit Gratianus, in eorum epistolis non extare. Vnum tantum Decretum est, & quidem breuiculus de laicis, nè ingrediantur in sacrarium, cū Missa celebratur, à Gratiano citatum ex Clemente de Conse. dist. 2. c. Sacerdotum. quod in epistolis eius non reperitur. quod cū peti possit, vt in exemplari, quod Gratianus habuit, legeretur, atq; in eo fortassè loco epist. 3. cū de Missis nō celebrandis sine iussu episcopi sancitur, quæ intèperies est, qā aliud exemplar in vno aut altero loco, melius aliquadò repertum sit, si fortè repertum est, idcirco illa omnia, quæ habemus, negare? Negate ergò hac ratione euāgelia, quia alia alijs meliora exemplaria aliquandò reperiantur. Negate etiam editionem LXX. interpretum, quia nunc quoq; vt olim apud Patres varia exemplaria reperiantur, quæ plus aut minus habeant. Ex Decretis verò Anacleti vnum quoquē citatur à Gratiano, 2. q. 7. de laicis, nè in accusatione episcoporum audiendi sint: quia, inquit, oppidè eis quidam infesti sunt, & indignum est, vt ab eis accusentur, qui eorum grauitatem nolunt imitari: quod quidem Decretum eisdem ferè verbis non in Anacleto, sed in epistola Eusebij scriptum est: sed quia Eusebius, quo maiorem authoritatem decreto suo adderet, nè quis nouum putaret, obseruatum hoc hætenus, & constitutū esse dixerat, laicos scilicet non accusare episcopos, propter subiectam rationem, annotauit aliquis concordantiam, vt vocat, cum Decreto Anacleti, de simili accusatione laicorum prohibita. quod cū Gratianus magnus decretorum collector, sed interdū fortassè non multum accuratus in discernendis, quæ colligebat, sic obseruatum reperiret, Eusebij decretum adscripsit quoq; Anacleto, quod quidem etsi non omnino verbis, sententia tamen cum Anacleti decreto conuenit: quod est in epistola 2. vt accusatio Episcoporum non fiat, nisi ab idoneis & probatissimis: & paulò post, non esse iudicandos ab humanis, aut prauæ vitæ hominibus: Humanos enim vocauit carnales, quos non oportet, vt ait idem Eusebius in eodem loco, persequi spirituales. hi enim sunt, id est, humani & carna-

carnales, qui nolunt castitatem & grauitatem Episcoporum, sicut ait Eusebius, imitari. Est alterum decretum, quod citatum est à Gratiano ex Anacleto simul & Zacharia, 93. dist. c. Iuxta sanctorum Patrum, vt singulis annis visitent Episcopi Limina Apostolorum, quod nec in epistolis Anacleti reperitur, neq; Gratianus Anacleto solum tribuit, sed Anacleto & Zachariæ, quia vtrique reperit adscriptum ab eo, qui non potuit scire, vtrius horum esset. fortassè nec Anacleti, neque Zachariæ est. nec enim in epistolis Zachariæ primi legitur, nec aliàs vllius Zachariæ editas epist. habemus. Sed si hoc obstare videtur, quo minùs veræ sint epistolæ Anacleti, quod hoc decretum in eis non reperitur, quod fortassè nunquam in eis scriptum fuit, vel seorsum fortè ab eodem traditum, vel si scriptum fuisse concedamus, ab aliquo postea vel deletum, vel (vt fieri solet) à librario prætermisum: si hoc, inquam, obstat, obstat etiam, quo minùs Hieremię prophetiam veram esse credatis, quia non reperitur in ea, quod Matthæus ex ea citat: Et acceperunt triginta argenteos precium apreciati, & quę sequuntur, quod vel ab Hebræis sublatum est, vt illud ex Psalmo, Regnauit à ligno Deus. & multa alia, quæ Iustinus Martyr, contra Tryphonem Iudæum differens, notauit, aut fortassè citatum est ex descriptionibus Hieremiæ, quas Græci vocant ἀπογραφὰς, quæ citantur 2. lib. Maccabæorum cap. 2. in quibus scriptum erat de igne illo altaris, ab ijs sacerdotibus, qui captiui ducèdi erant, abscondendo, quæ iam non extant. Ex epistolis Euaristi nullum decretum citatum est à Gratiano, quod non in eis reperitur: nullum item ex epist. Alexandri. Illud enim, vt nemo sit idem accusator, & idem testis, Gratianus 2. q. 4. c. Nullus. non Alexandro, sed Fabiano adscripsit, cuius plures fortassis habuit epistolas, vt plures Pij quoq; Pontificis habuisse videtur. Lōgum est, cætera huius generis velle persequi. satis hætenùs de Gratiano responsum sit, qui siue plures epistolas alicuius Pontificis habuerit, in quibus reperiantur quędam, quæ in nostris non leguntur: siue adscribendo illa non suis authoribus aliquãdò errassè, alienum est ab omni ratiōe & iudicio recto, vt illius vel error in adscribèdo alienis authoribus, vel in reperiendo plures epistolas, casus vel diligentia fidem eis epistolis deroget, quas nūc habemus, & idē habuit. Hætenùs de quatuor testibus, ex quibus duo, id est, Eusebius & Hieronymus, producti sunt à Magdeburgensibus ad dicendum testimonium in epistolas pontificum secundi seculi, nihil dicendo: quod nihil aliud mihi esse videtur, quàm mutos testes citasse. Ex duobus reliquis Damasus epistolę Clementis ad Iacobum fratrem Domini, & epistolis Anacleti testimonium dedit: in cæteris, quas non vidit, aliorum pontificum, testis Magdeburgensium mutus. de Gratiano, quarto teste Magdeburgensium, quid attinet dicere, quodnam ille testimonium epistolis Pontificum Apostolicorum tribuerit, quatum decretis ad ecclesiæ catholicæ vsum in vnum colligendis, non sine laude insudauit? Respondeamus igitur deinceps de quinto istorum testibus, non quidem muto, sed ita vocali, vt

Matth. 27.
 Psal. 97.

Secundum
 Magd. neque
 prophetia Hierem. vera est,
 quia aliquid
 ex ea citatur,
 quod in ea non
 reperitur.

Vnū tantum
 testem recensetur
 et edio

*corruptum in
epistolas Pō.
Magd produ-
xerunt.* infans potiùs & elinguis videatur, vt ex verbis & formula testimonij eius, à quouis mediocriter loquente, intelligi potest, ad quem, vt fortissimum, tanquã ad triarios, vt prouerbio dici solet, ad extremum à Magdeburgensibus ventum est. qui quidem tum solus est, (non enim plures in causã suã producere potuerunt: qui testimonium contra Epistolas Apostolicorum Pontificum dicerent) soli autem non est credendum, secundum Apostolicam regulam, quã de testibus in lib. 2. de constitutionibus Apostolorum à Clemente Romano scripta est, quam nostri hodiè in iudicijs sequuntur, *μη πιστεύω μόνον* (inquit) cùm scriptum sit, In ore duorum vel trium stabit omne verbum: Tum odio correptus ad dicendum testimonium accedit idem accusator, & testis contra sacras leges. Sic enim ait monachus vester, cognomento Kaltheisen: Sed fortassè quædam alia sunt longa & magna Clementis & Anacleti attributa summis Pontificibus: in quibus, volentes Romanorum Sedem, omni laude dignissimam, plusquàm expedit, exaltare, se penitèntis fundant: cùm tamen omninò non videantur illorum sanctorum epistolæ. Hęc ille vester. Cuius testimonio quæ fides adhibenda est, qui statim in ipso proœmio testimonij sui fallitur opinione, & odium suum prodit? excellentia enim Sedis Apostolicæ, quam iste odit, non est, vt idem fingit, in his epistolis fundata, sed in euangelio, vt fatiis loco suo demonstratum à nobis est. Sed quid iste ignotus testis dicit, quem ante 60. annos vixisse iactatis? (nec antiquiorem enim, neq; meliorem reperire potuistis) quid, inquam, aliud dicit, quàm quod vos dixistis, vt eadem inscitia tinctus? non potuisse scribere Clementem ad Iacobum fratrem Domini, neque fuisse successorem Petri, item Hieronymum non meminisse de his epistolis. Quare ad hęc responsum sit vestro monacho idiotæ, & testi ignoto, vt vobis responsum est, nè eadem cum tædio & sine nec essitate repetam. Ad illud tantùm respondebo, quod iste vester senex in extrema parte testimonij sui accusatorij obiecit, inueniri in epistolis Clementis differentiam Episcoporum à sacerdotibus, quæ tamen (inquit) longo post hunc Clementem tempore in ecclesia orta est, vt Hieronymo placet *Mendacium
testis produ-
xi à Magdeb.
contra scri-
pturã Pauli.* & Damaso. Si longo post tempore orta est differentia episcoporum & sacerdotũ, quomodò Apostolus ad Timotheum scripsit, Aduersus presbyterum noli recipere accusationem, nisi sub duobus aut tribus testibus? At necesse est, vt iudex maior sit ijs, quorum iudicio præest. Erat igitur ante Clementem ex diuina institutione maior episcopus, quàm presbyter, sed *Quid Hieron.
de differentia
episcopi sen-
serit.* videamus, quid Hieronymo placeat, & quid Damaso, quod iste produxit. Hieronymus in epistola ad Euagrium itã scribit: Quod Aaron & filii eius, atque Leuitæ in templo fuerunt: hoc sibi episcopi, presbyteri, & diaconi in ecclesia vindicent. Quis autem dicat, non fuisse in templo differentiam inter summum sacerdotem Aaron, & filios eius minores sacerdotes? Quod si fuit semper, fuit igitur semper, auctore Hieronymo, differentia in ecclesia inter episcopos & presbyteros. Idem rursus affirmat in epistola

stola ad Nepotianum. Cùm autem idem beatus Hieronymus in eadem epistola ad Euagrium dicit, quod neque Kaltheisen intellexit, neque Magdeburgenses intelligunt, eundem esse episcopum & presbyterum: factumque esse ad schismatis remediũ, vt vnus eligeretur, qui ceteris preponeretur: non hoc voluit dicere, neque dixit idem esse, esse episcopũ, & esse presbyterum: sed eundem esse episcopum & presbyterum. quod à principio quidem ita fiebat, vt propter paucitatem fidelium vnus & idem esset episcopus & presbyter: cùm non esset opus in singulis ecclesijs alio episcopo, & alio presbytero, si quidem in episcopo presbyter contineretur. At postquam cepit opus esse pluribus presbyteris, tunc non amplius erat vnusquisque idem presbyter & idem episcopus, nè tot essent episcopi, quot presbyteri: atque ita fieret (vt ait idem Hieronymus) vt vnusquisque ad se trahens Christi ecclesiam, rumperet. Rursus idem Hieronymus in commentarijs epistolæ ad Titum: Quid enim, inquit, facit episcopus, quod non faciat presbyter, excepta ordinatione? Ergo placet Hieronymo, vt sit differentia episcoporum & sacerdotum ratione ordinationis. Episcopus enim ordinare potest ministros ecclesiæ, presbyter verò non potest. Iam vt de Damaso respondeam, miror tam tardum fuisse istum sexagenarium testem, vt Damasum, quem nobis obiecit, non intellexerit, quomodo enim placet Damaso, ortam esse post Clementem differentiam episcoporum & presbyterorum, qui in epistola 3. de chorepiscopis eos repræhendit, quod cùm nihil aliud essent, quam presbyteri, tamen officium episcopi vsurparent? docetque tota illa epistola esse differentiam, ratione ordinationis, inter episcopos & presbyteros: quare illis non conuenire nomen episcopi, nec officium. Sed de differentia episcoporum & presbyterorum, scripsi copiosè in libris de Hierarchicis ordinationibus ministrorum ecclesiæ catholicæ: si quis plura hinc desiderat, inde petat. Hastenùs de testibus Magdeburgensium in epistolas Pontificum.

De interpretatione Hieronymi, quæ in locis veteris testamenti in epistolis Pontificũ Apostolicorum citatis, reperitur loco interpretationis LXX. qua illi Pontifices vsi sunt, cur hoc factum sit, & quo exemplo, & quomodo probetur manifestè vsos esse authores harum epistolarum interpretatione LXX. item de interpretatione LXX. in epistola Pauli ad Heb. quomodo & quare Paulus non sit ea vsus in epistola ipsa, quam Hebraicè scripsit, sed interpres potius epistolæ. Quomodo diuino consilio factum esse videatur, vt in plerisque locis veteris testamenti citatis, interpretatio Hieronymi in his epistolis posita sit ad eos redarguendos, qui aliquando dicturi erant, fuisse factas epistolas tempore Caroli Magni, & quid argumenti antiquitatis harum epistolarum, ex hac interpretatione accesserit, & quomodo. Cap. 21.

ET si nihil prætermiffum esse videatur, quin ad fingula omnia, quæ hætenùs accusatores epiftolarum in eas obiecerunt, refponfum fit, pofitum eft, tamen quia propofitum eft nobis, vt antea dixi, non folùm omnia, quæ epiftolas Pontificum Apoftolicorum Centuriatores Luterani oppofuerunt, refellere, quod hætenùs fecimus, fed illa etiam, quæ fimili ftudio calūniandi, fi eis occurriffet, opponere potuerunt: fupereft, vt poftquam eorum testes confutauimus, illud quoq; genus testimonij confutemus, quod ex interpretatione Hieronymi, quæ in plerifque locis harū epiftolarum inuenta eft, ab eo fortasfè, qui rem non teneat, in eas ipfas epiftolas aliquandò citari poffit: & aliquid fufpicionis mouere poffit Hieronymi tempora fcriptas effe, præfertim cùm iam de hoc nonnulli catholici quæ- rere foleant, non quidem quòd dubitationem vllam eis de epiftolis hoc afferat, quam iam vetuftas ipfa & prifca fama confecrãunt: fed quia non intelligunt, vndè factum fit aut quomodò, vt interpretatio Hieronymi, cuius ætatem tam multis annis illi prifci pontifices antecelferunt, in plerifque testimonijs veteris fcripturæ, quæ in his epiftolis citantur, pofita fit, quod certè nõ alia caufa factum eft, nifi quia cùm primùm hæ epiftolæ, vt à nullis ignorarentur, ad ecclefia vsum vulgatæ funt, iã Hieronymi interpretatio veteris teftamenti in manibus omnium erat, & æquè ferè vt illa verus interpretatio LXX. trita, idcirco vifum eft tunc prudenter & vtiliter fieri, fi vtraque interpretatio ex parte adhiberetur, ita vt in quibusdam locis interpretatio LXX. propter antiquitatem fuam relinqueretur: & in multis interpretatio Hieronymi, in locum interpretationis LXX. fuccederet, & in alijs non paucis interpretatio ex vtraque harum temperata & mifta efferet. Factum itaque eft in his epiftolis, quod beatus Gregorius in præfatione Cõmentariorum Iob, fe facere dicit, vt dum nouam translationem differret, nunc nouã, nunc veterè per testimonia affumat: vt quia fedes, inquit, Apoftolica, cui præfideo, vtraque vtitur, mei quoq; labor ftudij ex vtraque fulciatur. Sed quoniam, qui has epiftolas prifcorum pontificum Apoftolicorum effe negant, confequens eft, vt negèt quoq; quibus locis interpretatio Hieronymi in his epiftolis inuenta eft, fuiffe ibi antea interpretatione LXX. qua pontifices illi prifci, vt neceffè erat, vfi fuerint, docendū eft, quod dicimus: immò etiã ante oculos, vt negari non poffit, ponendum, quod quidem poftquam factum erit, fimul effectum erit, vt vndè ab iftis, aut ab alijs fi qui funt, putabatur, peti poffe testimonium, effe has epiftolas poft Hieronymi tempora compositas, indè contrã petatur, faltem ante Hieronymi ætatem fuiiffe fcriptas. Aggrediamur ergò docere quod dicimus, quatuor exemplis ex duabus epiftolis Alexandri: quas in primis ad hoc elegi, quòd in ijs, quæ ex Zacharia & Ofea prophetis in eis citantur, euidentiùs hoc demonftrari poffit propter difcrepantiam fensûs vtriusque interpretationis Græcæ LXX, & Latinæ Hieronymi in ijs in ijs locis à Pontifice Alexandro recitatis. Cœperam hoc in tertio libro in vno Zachariæ loco oftendere in epiftola

*De interpre-
tatione Hiero-
nymi veteris
teftamenti,
quæ in his
epiftolis re-
peritur.*

epistola eiusdem Pontificis prima, sed quia nō erat locus proprius, reliqua huc referuauit. Produxerat ergō Alexander aduersus episcoporum persecutores id, quod Dominus per Prophetā suum Zachariam in eos dixisset, qui populum Dei & prophetas ac sacerdotes, captiuos duxerant. Qui vos tangit, pupillam oculi sui tangit. in quo quidem loco itā sermoni & sententiæ prophetiæ consequens est, nō pupillam oculi mei Alexandrum posuisse, vt est in interpretatione Latina Hieronymi ex Hebraico ad verbum expressa, & vt fertur modō in ipsa epistola: sed, Pupillam oculi sui, vt est in interpretatione Græca 70. & vt interpretes Græci, Cyrillus, Theodoretus, & Theodorus Antiochenus, & alij legunt & interpretantur: vt nemo sit, qui consequentia, tum in propheta, tum in epistola Alexandri attentē legat, & inter se conferat, qui negare hoc cum ratione possit. Subiungit enim Propheta: quoniam ecce ego leuo manum meā super eos. quod nemo est, qui nō intelligat, ad minas supplicij impendentis pertinere. Vndē Alexander hunc sensum Prophetæ sequēs, postquā recitauit ex propheta Zacharia: Qui vos tangit, pupillam oculi sui tangit, quia suis verbis Prophetæ minas periculorum & malorum, iniquis accusatoribus episcoporum idem Pontifex Alexander proposuerat, subiungit statim: Et quia neque nos sine illis, nec illos sine nobis persequi possunt, quia illius sumus discipuli, qui animam pro fratribus præcepit ponere: tamen eis pericula & perditiones non sumus ausi celare, nē prophetica (quod absit) damnemur sententia: Si annunciaueris iniquo iniquitatem suam, animam tuam liberasti. Pericula ergō & perditiones eorum non celauit Pontifex, cū dixit, pupillam oculi sui lædere, qui sacerdotes Dei lædit. si enim non sic Alexander legit, vt est apud 70. Pupillam oculi sui lædit, quomodō hoc testimonio prophetæ Zachariæ recitato, pericula & perditiones prædixit, quod se facere ait, nē damnationem Prophetæ Ezechielis incurrat, qui iussit annunciare iniquo iniquitatem suam: quod quidem tunc fit, cū iuxta eundem Prophetam Ezechielem, Videns gladium venientem annunciat populo. Gladium ergō venientem annunciat hīc Alexander, cū ait, pupillam oculi sui lædere, qui seruos Dei lædit. scripseram hęc prius, sed dicam cum Apostolo, Mihi eadem dicere non est pigrum, & hoc loco est necessarium. sed pergamus docere, quod cœpimus de interpretatione 70. in eadem epistola Alexandri. citat enim paulō pōst idem Pontifex ex Osea Propheta secundū interpretationem 70. aduersus eosdem episcoporum insectatores, illud: Quoniam sicut vacca asilo percussa, insaniuit Israel. cum vaccis, quæ cæstro siue asilo percitæ, voce bubulci reuocari nolūt, vt cum cæteris compascant, sed potius præcipientes interdū aguntur, comparat Propheta decem tribus, quæ à Hierusalem, relicto Iuda & piorum grege, ad idolorum cultum recesserant. sic enim Cyrillus & Theodoretus interpretati sunt. Vndē accommodatissimē hunc locum secundū spiritum ad insectatores, ac vituperatores episcoporum Pontifex transtulit: quia studium vituperandi & inse-

Zacha. 2.

Exech. 33.

Philip. 3.

Aliud exem-
plum interpre-
tationis 70.
in epist. Alex.
Ose. 4.

I. Reg. 15.

Ose. 5.

Aliud exem-
plū interpre-
tationis 70.

ctandi pastorem, ex vitio repugnandi, & non obediendi proficiscitur. Est autem, vt Samuel dixit, quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro hoc substitutum fuit ex interpretatione Hieronymi: Quasi vacca lasciuientes declinauerunt, quod quidem accommodari vt cunquē potuit ad rei, ppositæ rationem: illud tamen, quod sequitur, nullo modo potuit. sic enim est in interpretatione Hieronymi: Dilixerunt adferre ignominiam protectores eius. quod idem Hieronymus, interpretationis huius ex Hebræo author, sic in suis commētarijs explanat: Principes & protectores eius, id est, Reges, dilixerunt ignominiam adferre populo: id est, vitio Principum infelix populus suscepit cultum deorum, quem sensum cū ille, qui interpretatione Hieronymi pro interpretatione 70. vt i voluit, nullo modo conuenire proposito epistolæ videret, coactus fuit inuertere verba interpretationis Hieronymi. itaque dixit, Dilixerunt ignominiam adferre protectoribus suis: quod omninō aduersatur sententię interpretationis, siue editionis Hieronymi. interpretatio verō siue editio 70. maximē quadrat: Et dilixerunt, inquit, ignominiam ex fremitu suo: fremitum enim vocat superbiam & elationem, vt ait Cyrillus in commentarijs huius Prophete. Hinc enim proficiscitur petulantia insectandi pastores, & aduersus eos fremendi. Item paulō post ex eodem Osea, De quibus, inquit, Dominus loquitur, Calumniam patiens Ephraim, fractus est iudicio, quoniam cœpit abire post sordem. Hęc quoquē interpretatio Hieronymi, aliena est prorsus à proposito huius loci epistolæ. Immo huius interpretationis author valdē in explanatione eius laborat. Sic enim ait in commentarijs Osee cap. 5. Si impius est Ephraim, & propter impietatem suam erit in desolationē, quomodō nunc dicitur, Calumniam patiens Ephraim, fractus est iudicio? qui enim calumniam patitur, & frangitur iudicium eius, iniquē opprimitur. Hęc Hieronymus. Ex quibus verbis, nemo est qui non intelligat, non posse conuenire, vt qui episcopum insectatur, dicatur Ephraim calumniā patiens & oppressus: cū potius ipse calumniam faciat, & opprimat eum, quē iniquē accusat. At interpretatio 70. aptissima est, & expedita: oppreffit, inquit, Ephraim aduersarium suum, id est, Iudam: & conculcauit iudicium. Sic sunt de quibus loquitur Pontifex in epistola, quos verbis Osee, quæ de similibus prædixit, deterrere vult. isti enim obtretratores sacerdotum Domini, opprimūt aduersarium, id est, eum, qui aduersatur illis. nam sunt nonnulli, sicut Euaristus epist. 2. de eisdem scripsit, qui præpositos suos peruersè reprehendunt, si vel parūm ipsis molesti extiterint: Isti sunt, qui conculcant iudicium, quia iudicant eum, à quo iudicari debent. Item idem Alexander in epist. 2. præcipit, vt qui episcopum persequitur, & statū ecclesię perturbat, ab omnibus arguatur, & eiiciatur ex ecclesia. hortaturq; vt omnes sint concordēs per charitatem: ita enim fore, vt facili eum superent, qui ecclesiæ statum turbat. Quod si dente (inquit) canino vos rodere cœperitis, non solūm nō superabitis, sed vobismetipsis nocebitis, & superabi-

rabimini, & innocenter fortè peribitis. Deindè minatur illis Oseæ prophe-
 te verbis, inquit: De his enim & similibus Dominus per Oseam prophe- *Ose. 4.*
 tam loquitur. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habi-
 tat in ea in bestia agri & volucre celi. Bestias agri & volucres celi, vocat
 potentes & celsiores. Sequitur, Et pisces maris congregabuntur. Iam hoc
 quomodò ad minas pertineat, non facillè potest explicari, & idè non co-
 heret. Interpretatio verò 70. maximè cõuenit: ait enim, Et pisces maris de-
 ficient. Pisces enim (ait Cyrillus, hunc locum interpretans) vocat eos,
 qui imbecilliores deuorant. Est enim, inquit, maximè in piscibus ἀλλοφα-
 γία, id est, vt se mutuo deuorent, quod magnoperè conuenit cum eo, quod
 paulò suprà Pontifex dixerat, si dente canino vos rodere cõperitis, non
 solùm non superabitis, sed vobis nocebitis, & superabimini, & innocen-
 ter fortè peribitis. In eandem sententiam dixit propheta Habacuc: Tace- *Habac. 1.*
 bis, cum deuorauerit impius iustum: & facies homines quasi pisces ma-
 ris, & quasi reptilia non habentia ducem. sequitur, Veruntamen vnus-
 quisque non iudicet, & non arguatur. Et hoc quoquè tametsi paulo ob-
 scurius, quàm apud 70. ad minas quoquè supplicij pertinet, tantam fore
 calamitatem & miseriam, vt nemo sit, qui iudicet controuersias, neque
 qui peccata aliorum arguat, quod est ingens malum, & dignum istis, qui-
 bus minatur Pontifex, qui non arguunt eum, qui statum ecclesiæ pertur-
 bat, & episcopum persequitur, vt quia non iudicabant, neque arguebant
 persecutores episcoporum, ipsi simile quid patiantur, sicut scriptum est *Sap. 11.*
 in sapientia: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Sequitur deindè,
 Populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti. Neque hoc facillè
 intelligi potest, quomodò ad minas & supplicium pertineat. Interpreta-
 tio verò 70. quam Alexander secutus est, rectè conuenit: Et erit, inquit,
 populus, sicut sacerdos cui contradicitur. Significat enim, inquit Cyril-
 lus, priuandos esse sacrificijs. Sacerdos enim cui contradicitur, est, qui ha-
 bebat aliquod vitium, aut morbum corporis, propter quæ arcetur à sa-
 cris. Sic ergò, inquit, erit populus meus, vt priuandus sit sacrificijs, sicut
 sacerdos, cui lex contradicit, nè propter vitium sacrificet, vt in quo pec-
 cavit populus, quia non defendit episcopum suum, qui pro populo sa-
 crificat, in eo puniatur, cum sacrificijs priuatur. Satis sint, & instar mul-
 torum hæc pauca exempla ad probandum quod nobis propositum fuit.
 Idem enim in pluribus alijs locis, si opus esset, interpretationem eum in-
 terpretatione, & sententiã cum sententijs conferendo, facere liceret. Illud
 huc addendum est, quod ille fecit, qui studio & industria sua interdum
 pro interpretatione 70. cum ei visum est, Hieronymi interpretationem,
 vt docuimus, posuit, nõ nouum & inauditum fuisse, neque exemplo imi-
 tatiõis caruisse. imitatus enim est interpretem epistolæ ad Hebræos: in qua
 testimonia, quæ ex vetere scriptura ab Apostol. Hebraica quidem, vt par-
 est

*In epist. Pauli
ab Heb. inter-
pretatio 70.
pro interpre-
tatione ex He-
braico, quo
Paulus est in
ea epist. usus.*

est credere, ut qui & Hebraicè, & ad Hebræos scriberet, citata sunt, qui epistolam ex Hebraico in Græcum conuertit, quisquis ille fuerit, siue Clemens Rom. siue (ut alij putant, & credibilius est) Lucas, ex interpretatione 70. qua sancti Apostoli, & omnes ecclesiæ utebantur, mutuatus est. ita factum est, ut interpretatio 70. Græca, pro interpretatione ex Hebraico, qua Paulus usus est, posita sit. quod quidem facile intelligere poterit, qui in testimonijs libri Psalmorum, quæ in ea ipsa epistola citantur, Græca cum Hebraicis, interprete Hieronymo, conferre voluerit. Quod si quis adhuc contendat, Paulum Aposto. cum ad Hebræos scriberet, testimonia veteris scripturæ ex interpretatione Græca 70. in Hebraicum transtulisse, sicuti in alijs epistolis, quas Græcè scripsit, ex eisdem 70. Græcè illa mutuari solitus est, idq; nè concedat aliquid simile, ut nos in epistolis Pontificum factum esse affirmamus, nempe interpretationem 70. substitutam esse ab interprete pro interpretatione ad verbum ex Hebraico: consideret iste, quemadmodum hoc verisimile fiat, ut cum Paulus ad Hebræos scriberet Hebraicè, testimonia scripturæ veteris citaret, quæ Hebræi postea in libris suis, quos legebant, non reperirent, qui erant alioqui literis Hebraicis ita addicti, ut ijs, qui 70. interpretibus utebantur, semper obijcerent, ut Hierony. testatur, quod Biblia haberent corrupta: riderentq; ut Origenes in epistol. ad Africanum ait, quod ea, quæ apud Hebræos scripta erant, Christiani ignorarent. Denique quo magis substitutio ista interpretationis Hieronymi in pluribus locis, pro interpretatione 70. credibilis sit, memini ego non ita pridem audire, cum esset Cyprianus Romæ imprimendus, fuisse, qui iudicaret tunc, in testimonijs veteris scripturæ, quæ sunt omnia apud Cyprianum ex interpretatione 70. pro interpretatione 70. interpretationem Hierony. substitui debere. quod quidem si factum fuisset, simile planè euenisset, ut in epistolis horum Pontificum alioqui vetustissimis euenisse videmus. ex quo fit, ut has epistolas, quarum antiquitatem Magd. negant, &

*Quod diuino
consilio factū
sit, ut qui has
epistolas repe-
rit, mutaret
interpretationem
70. in interpretationem
Hieronymi.*

Ioan. 6.

tempore Caroli Magni factas esse somniant, antiquiores saltem esse Hieronymi ætate, velint, nolint, hac ratione confiteri cogantur. Immo nunc demum intelligere mihi videor, diuino consilio factum esse, ut ille, quisquis fuit, in locum 70. in testimonijs scripturæ veteris, interpretationem Hieronymi iam vulgatam, in plerisque locis substituerit. Si enim ille interpretationem 70. qua vsi sunt Apostolici Pontifices, sicut sancti Apostoli eorum magistri, posuisset, nihilo minus centuriatores, quos Dominus ab initio sciebat non esse credentes, ut de illis apud Ioannem Capharnaitis dixit, fictas esse à quopiam dixissent, qui callidè, ut speciem probabilitatis imitaretur, ex interpretatione 70. testimonia veterum scripturarum sumpserunt: nunc verò cum interpretationem Hieronymi in plerisque locis, ut dixi, posuerit, quomodo, qui illas (ut Magdeburgen. volunt) finxit, credi & persuasum esse volebat, esse illorum Pontificum, qui ætatem Hieronymi tam multis annis antecessissent, si ipsi, inquam, ut edo interpretatione Hieronymi

eronymi in testimonijs veteris scripturę, huic cōsilio suo palam repugnabat: quis illum tam stultum & communis sensus expertem fuisse putet, vt de industria fidem sibi derogare vellet: tam amēs erat, vt vna atque eadem opera idem ipse, quod moliebatur, simul euerteret? Quare qui hoc in epistolis istis Pontificum Apostolicorum fecit, id est, qui posuit interpretationem Hieronymi omnibus familiarem, pro interpretatione 70. quam in epistolis ipsis vbiquē repererat, confusus notissimę veritati, nihil hinc incōmodi, aut scrupuli, vel dubitationis de autoritate epistolarum posteris timuit. Sciebat enim neminem ignoraturum esse, non potuisse Pontifices illos testimonia veteris scripturę ex interpretatiōe Hieronymi, sed ex 70. fumere, quę quisq; per se, cūm vellet, siue ad priuatam, siue ad cōmunem vtilitatem, posset suis locis reponere. Illi verò, qui hoc fecit, hoc tantum propositum fuit, ea interpretatiōe vti, id est, Hieronymi, quę iam erat Latinis, vt nūc est, familiarior. Vndē hoc nobis argumēti diuino, vt dixi, cōsilio aduersus centuriatores accessit, qui has epistolas tempore Caroli Magni scriptas & fictas fuisse mentiuntur, neq; facillē ante id temporis, qui de eis meminerit, reperiri, hoc, dico, argumēti accessit, esse has epistolas Hieronymo antiquiores, quia si post Hieronymi ætatem à quopiam fictę fuissent, qui eas pontificibus illis affinxisset, nunquā interpretatione Hieronymi, qua illi vti non potuissent, vt artificium fingendi postulabat, vsus fuisset: quod enim simulatum est, leui etiam suspicione arguitur. quinimodō omni studio cauisset, nē existimationem antiquitatis, quam illis epistolis apponere volebat, vsu interpretationis, longē illorum pontificum ætate posterioris, simul tolleret. Restat igitur, vt si qui sunt, à quibus aliquandō interpretatio Hieronymi in has epistolas pontificum Apostolicorum obijciatur, illa ipsa interpretatio eisdem magno potiūs argumēto esse debeat, saltem Hieronymo vetustiores esse, id est, scriptas esse ante annos 1200. fortasē cūm Magdeburg. tantam vetustatem & canitiem iam viderint, reuerentiam, quam debent, illis adhibebunt: & suorum authorū, id est, pontificum Apostolicorum, tandē esse credent.

De genere testium sanctissimo pro epistolis Pontificum Apostolicorum, quod est fama vetus. Quomodò quę Augustinus scripsit contra Faustum, negantem nouum testamentum scriptum esse ab Apostolis, ad coarguēdum Magd. valeant, & ad probādum scriptas esse epistolas à Pontificibus, quorum esse feruntur. item quomodò refellendum sit, quod aiunt Magd. corruptas esse epistolas istas, etsi concedant esse Pontificum. Cap. 22.

QVia enim nō satis est aliena refellere, sed nostra probare, postquā omnia, quę Magdeburgen. in criminibus epistolarum obiecerunt, firmis rationibus & scripturis sanctis, verisq; historijs satis (vt opinor) confutauimus, deq; eorum testibus singulatim respondimus, super-

K k k k est,

*Evident argu-
mentum, non
esse has episto-
las fictas, vt
Mag. fingunt.*

est, vt deinceps veritatem, authoritatem, & antiquitatem epistolarum in vniuersum testibus confirmemus, quorum est non vnū genus, sed duplex. Vnum, & quidem locupletissimum ac sanctissimum, est memoria, & cōmunis sermo hominum, ac posteritas tot seculorum: quibus epistolæ istæ secundæ centuriæ, non falsæ & fictæ, vt Magd. contendunt, sed suorum authorum, quorum esse feruntur, semper habitæ sunt, ex quo in publicū exierunt. fama enim consentiens, vt Callistratus iuriconsultus (ex rescripto Hadriani ad Valerianum) ait, confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Plato quoque in libro de legibus 12. famæ crebræ, & vetustate celebratæ, fidē adhibendam esse iudicauit. immò habet fama speciem quandam prophetiæ, vt Petrus cum Simone disputās dixit, vt Clemens narrat. Prophetia enim non solum ad futurum, sed aliquandò ad præteritum pertinet, cuius fidem facit. Itaque non quod à nobis processit, aut quod ad nos solum peruenit, sicut Apostolus ait, sed quod ab initio alijs atque alijs deinceps traditū accepimus, & ad omnes manauit, & vbiquè percrebuit, hoc de his epistolis nostra ætas nunciat ac testatur. Quare aut eas Magdeburgen. recipiant, aut omnes authorum præteritorum libros simul cum eis negent: æquè enim probantur omnes hoc vno genere testium, in quo infiniti testes continentur. quot enim homines sunt, qui libros vel epistolas de titulo suorum authorum communi fama atque sermone iam olim celebrant, totidem sunt testes, eorum libros vel epistolas esse: Est enim fama vulgi, vt summus orator ait, quoddam multitudinis testimonium. Sed audiamus Augustinū cum Fausto Manichæo similiter disputantem, qui nouum testamentum ab Apostolis scriptum esse negabat, & quæ illi respondit Augustinus, hæc isti responsa sibi putent, mutato nomine Manichæi, & Manichæorum, in Luteri, & Luteranorum: nihil enim refert ad id quod agimus, quod authoritas harum epistolarum non sit par & æqualis nouo testamēto. Recitemus igitur, quæ libro 33. cap. 6. scripsit: Sed quid, inquit, vobis faciam, quos contra testimonia scripturarū ita obsurdē fecit iniquitas, vt quicquid aduersum vos indè prolatum fuerit, non esse dictū ab Apostolo, sed à nescio quo falsario sub eius nomine scriptum esse, dicere audeatis? Vsq̄ue ad eò à Christiana doctrina apertè aliena est, quam prædicatis, doctrina Dæmoniorum, vt eam sub Christianæ doctrinæ nomine defendere nulla ex parte possitis, nisi dicatis falsas esse scripturas Apostolorum? Idem Magdeburgēsis euenit, qui non possunt vlla via & ratione doctrinam suam defendere, nisi epistolas Pontificum Apostolicorum falsas & fictas esse dicant. Subiungit deindè Augustinus: Infelices inimici animæ vestræ, quæ vnquam literæ vllum habebunt pondus authoritatis, si euangelicæ, si Apostolicæ non habebunt? de quo libro certum erit, cuius sit, si literæ, quas Apostolorum dicit & tenet ecclesia, ab ipsis Apostolis propagata, & per omnes gentes tanta eminentia declarata, vtrum Apostolorum sit, incertum est? & paulò post: Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumq; eiusmodi authorum libri, vnde no-

De genere testimonium habente speciem prophetia.

1. Cor. 14.

Qua hic necessitate cogantur certiores.

Quam aptè in Magdeb. quæ dicit quod in Faustū Aug. dixit.

de nouerunt homines, quod ipsorum sint, nisi eadem temporum contem-
 statione continua? Multi multa de literis ecclesiasticis conscripserunt, non
 quidem auctoritate canonica, sed aliquo adiuuandi studio, siue discendi, *Quo probet*
 vnde constat, quid cuius sit, nisi, quia hic temporibus, quibus ea quisque *Augu. contra*
 scripsit, quibus potuit, insinuauit, atque edidit: & inde in alios continuata *Faustum scri-*
 noticia, latiusq; firmata ad posteros, etiam vsque ad nostra tempora perue- *ptum esse ab*
 nerunt: ita vt interrogati, cuius quisque liber sit, non hæstemus, quid re- *Apostolis no-*
 spondere debeamus. Hæc Augustinus: Sic de epistolis nobis dicendum est, *uum testamē-*
 venisse tunc, cum scriptæ sunt, ad quos potuit, earum notitiam: & inde ad *tum.*
 alios atque alios, vsque ad nostra tempora. neque quod aliquandò hæ epi-
 stolæ fortasè non erant in manibus omnium, aut de epistolis Clemētis ad
 Iacobum, à quopiam dubitatum sit, efficere potuit, quin communis fama
 posteritatis conuicerit, eorum esse epistolas, quorum ab initio ferebātur.
 Nisi placet Magdeburgensibus, libros Theophrasti & Aristotelis fictos esse
 dicere, quia, cum diù latuissent, tempore Syllæ Dictatoris in publicum exi-
 erunt: aut secundam Petri Apostol. & Ioannis 2. & 3. epistolas negare, quia
 de eis aliquandò dubitatum fuisse, testatum est. Sed redeo ad Augustinum.
 addit enim deinceps: Sed quid, inquit, pergā in longè præterita? ecce istas
 literas, quas habemus in manibus, si post aliquantum tempus vitæ huius
 nostræ, vel illas quispiam Fausti esse, vel has neget esse meas, vnde cōuin-
 citur, nisi quia illi, quia nunc ista nouerunt, notitiam suam ad longè etiam
 post futuros, continuatis posteriorum successoribus, traijciunt? Deinde
 cap. proximo sequenti, id est, septimo: Sed cōtraria, inquit, inter se scripta
 eorum reperiuntur. maligni malo studio legitis: stulti non intelligitis: cæci
 non videtis. quid enim magni erat, ista diligenter inspicere, & eorum scri-
 ptorum magnam & salubrem inuenire congruentiam, si vos contentio nō
 peruerteret, & si pietas vos adiuuaret? Hæc quoque Magdeburgensibus
 dicta sint. Si enim ista, quæ in epistolis Pontificum ad negandum eas no-
 târunt, vel tanquàm falsa, vel tanquàm temporibus illis non congruentia,
 mediocri diligentia & studio, sine odio & malitia aduertissent, ac confide-
 rassent, & vera esse, & cum temporibus conuenientia facillè intellexissent:
 aut certè si quid eis difficile visum esset, non ided statim scripta negassent,
 quia quædam in eis non intelligerent. Si enim, quæcunque non intelli-
 gunt, pergant respuere, nec ipsis sacris & canonicis scripturis parcent, vt
 quidem iam non pepercerunt: ed enim euasit cæca & rabiosa Luterano-
 rum magistrorum temeritas. Rursus idem Augustinus lib. 32. cap. 21. con-
 tra eundem Faustum, Vnde, inquit, scitis, illas literas esse Manichæi, quas
 miserabiliter huic auctoritati præponitis? Si enim hinc aliquis moueat
 quæstionem, & scrupulum contradictionis impingat, dicens libros, quos
 profertis, non esse Manichæi, quid facturi estis? nōne potiùs eiusdem de-
 liramenta ridebitis? Quis cōtra rem, tanta cōnexionis & successione serie
 firmatam, impudētiam huius vocis emittat? Sicut ergo, inquit, certum est,
 K k k k 2 illos

illos libros esse Manichæi, & omninò ridendus est, qui ex transuerso veniens, tamen post natus, litem vobis huius cōtradictionis intenderit: ita certum est, Manichæum, vel Manichæos esse ridēdos, aut etiam dolēdos, qui tam fundatæ authoritatē, à temporibus Apostolorum vsque ad hæc tempora certis successionebus custoditæ, atq; productæ, audeant tale aliquid dicere. Hactenùs Augustinus. Sed quia Magd. non audent penitèns affirmare, fictas esse has epistolas: quin potius, conscientia non consistente, titubanter dicunt, vt eorum verbis vtar, ab vno eodemq; aut de integro confictas, aut scēdissimè corruptas, subijciam hęc ex eodem August. quę in posteriorem partem sententię istorum quadrant. sic enim lib. 11. c. 2. contra eundem

Quò August. eos cōsumant. rit, qui uebāt corruptū esse nouum testamentum.

Faustum scripsit. Vsque ad eò inuicta sunt, quę aduersùs vos de diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud, quod dicatis, nisi eos esse falsatos. Quę authoritas literarum aperiri, quis sacer liber euolui, quod documentum cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores exeri potest, si hæc vox admittitur? si alicuius ponderis æstimatur? Aliud est, istos libros non recipere, & nullo eorum vinculo detineri, quod pagani de omnibus libris nostris, quod Iudæi de nouo Testamento faciūt: quod deniquè nos ipsi de vestris & aliorum hereticorum, si quos suos & proprios habēt, vel de ijs, qui vocantur apocryphi, non q̄ habendi sint in aliqua authoritate secreta, sed quia nulla testificationis luce declarati, de nescio quo secreto, nescio quorum præsumptione prolati sunt. Aliud est ergò, authoritate aliquorū vel librorum, vel hominū non teneri: & aliud est, dicere, iste quidē vir sanctus omnia vera scripsit, & ista epistola ipsius est, sed in ea ipsa hoc est eius. vbi cū ex aduerso audieris, proba: non confugas ad exemplaria veriora, vel plurium codicum, vel antiquorum, vel linguę præcedentis, vnde hoc in aliam linguam interpretatum est: sed dicas, inde probo, hoc illius esse, quia hoc pro me sonat, illud cōtra me. tu es ergò regula veritatis: quicquid cōtra te fuerit, nō est verum. Quid si alius simili insania, sed tamen qua tu, duritia constringatur, existat, & dicat, immò illud, quod pro te sonat, falsum est: hoc autem, quod cōtra te est, verum est. quid acturus es? nisi fortè aliū librum prolaturus, vbi quicquid légeris, secundum tuā sententiam possit intelligi. Hoc si feceris, non de aliqua eius particula, sed de toto audias cōtradicientem, & clamantē, falsus est: quid ages? quò te conuertes? quam libri à te prolati originem, quam vetustatē, quam seriem successionis testē citabis? hactenùs August. Hęc ergò sibi, vt iterum dicā, Luterani, & eorū centuriões Magdeburg. scripta ab Augustino, sanctissimo & eruditissimo patre, existiment. sic B. Hieronymus Apocalypsim beati Ioannis, & epistolam Pauli ad Hebręos cū pleriq; suo tempore negarent, ipse tñ non audent negare, sed potius vtranq; inquit in epistola ad Dardanum, suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinē, sed veterum Scriptorum authoritatē sequentes, qui plerūq; vtriusq; vtūtur testimonijs, nō vt interdum de apocryphis facere solent, quippe qui & Gentium literarum rarò vtuntur exemplis,

Quid Hier. de Apocal. & de epist. Pauli ad Heb. scripse vit quod in Magd. quoque conuenit.

emplis, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Hæc Hieronymus: Sic nos veterum scriptorum, qui passim harum epistolarum testimonijs vtuntur, auctoritatem sequimur: & non tantum nostri quoque temporis consuetudinem, quæ eas recipit, & quotidiana lectione atque vsu in doctrina & ecclesiarum administratione, ecclesiasticisque iudicijs celebrat & frequentat. Magdeburgenses verò nec ecclesiarum consuetudinem curant, nec auctoritatem veterum, earum testimonijs vtentium, reuerentur: vt faciant in epistolis Apostolicorum Pontificum, quod Manichæi in scripturis Apostolorum prius fecerunt, tamen si dispar sit & inæquale Magdeburgensium & illorum crimen. Rectè itaque in istos conuenit, quod Theodoretus Cyri episcopus, in proœmio commentariorum epistolæ ad Hebræos aduersus Arianos eam negantes scripsit: At, inquit, tamen si nihil aliud, tamen huius epistolæ in ecclesijs antiquitatem vereri eos oportuit: ab eo enim vsque tempore, quo ecclesiæ Pauli epistolas receperunt, fructum ex huius epistolæ doctrina & lectione percipiunt. ita quoque Magdeburgenses tamen si nihil aliud, tamen harum epistolarum in ecclesijs antiquitatem reuereri oportuit. Ab eo enim vsque tempore, quo ecclesiæ horum Pontificum epistolas acceperunt, fructum ex earum doctrina & lectione percipiunt. Causa deinde, quæ Arianos ad negandam epistolam Pauli ad Hebræos impulit, eius quoque causæ, quæ Magdeburgenses ad negandum horum Pontificum epistolas commouit, similis est. Cùm enim, inquit Theodoretus, non possent refellere, quæ Paulus de diuinitate filij clarissimè scripsit, totam epistolam eijcere decreuerunt, sic centuriatores cùm non possent aliter refellere, quæ hi sanctissimi & Apostolici Pontifices, cùm de alijs, quæ Luterani negant, tum in primis de principatu episcopi Romani, & de appellationibus ad eum, grauissimè scribunt, & à sanctis Apostolis tradita & sancta esse, clarissimè in his epistolis affirmant, totas epistolas exemplo Arianorum negare decreuerunt. Et beatus Augustinus in epistola ad Hieronymum 19. Manichæi, inquit, plurima diuinarum scripturarum, quibus eorum nefarius error clarissima sententiarum perspicuitate conuincitur, quia in alium sensum detorquere non possunt, falsa esse contendunt: ita tamen, vt eandem falsitatem non scribingentibus Apostolis tribuant, sed nescio quibus codicum corruptoribus: quod tamen, quia neque pluribus, nec antiquioribus exemplaribus, neque præcedentis linguæ auctoritate, vnde Latini libri interpretati sunt, probare aliquandò potuerunt, notissima omnibus veritate superati, confusi que discedunt. sic istis euenit, qui idem de epistolis Pontificum Apostolicorum dicere ausi sunt, quod de scripturis Apostolorum Manichæi. Aiunt enim aut de integro confictas esse, aut fœdissimè corruptas: sed quia nec hoc posterius pluribus, neque antiquioribus exemplaribus, neque auctoritate præcedentis linguæ Græcæ, vnde epistolæ Clementis translatae sunt, probare aliquandò potuerunt, notissima omnibus veritate, vt de illis dixit Augustinus, superati, confusi que discedunt.

*Quid Theod.
de epist. ad
Hebræos scripsit,
quod in Magd. quoque
quadrat.*

vtinam ad pœnitentiam confusi, dum facultas adest: sicut beatus Cyprianus ad Demetrianum scripsit, dum adhuc aliquid de seculo superest, quando enim, inquit, istinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus: hinc vita aut amittitur, aut tenetur. Hactenus de priore genere testium, dicendum est deinceps de altero.

De ijs, qui epistolas Pontificum Apostolicorum apud veteres citârunt, & responsio ad cap. Dist. 19. Si Rom. quod Magdeb. in epistolas obijciunt, & quemadmodum Nicolaus primus citatus testis contra epistolas à Magdeburgen. earum auctoritatem probet. Item de epistola Clementis prima ad Iacobum, libris Recognitionum præposita, & de altera epistola Clem. ex persona Petri ad Iacobum, de qua Photius. & de veteribus synodis, que epistolas Pont. Apostolicorum citârunt. Cap. 23.

De collectoribus decretorum.

Etsi nō est opus alios testes querere, vt summus orator pro Flacco dixit, vbi ipsi, qui iudices futuri sunt, testes esse possunt, nē tamen nobis deesse putentur, hoc quoque genus testiū producemus, nempe eorum, qui de his epistolis in libris suis meminere, earumque auctoritati testimonium dederunt: non loquor nunc de Pontificibus, qui contra omnē equitatem & rationem Magdeburgensibus suspecti sunt, sed de alijs. Ac primum, quia tanta est apud vos Gratiani auctoritas, quod vobis gratulor, vt eam nobis contra has epistolas obijciendam esse putaretis, merito, & quidem exemplo vestro admoniti, eos, qui ante Gratianum harum epistolarum decreta simili studio & industria collegerunt, quos ille postea imitatus & secutus est, vobis pro defensione earum, obijciemus viros magna auctoritate & excellenti doctrina, ac vitæ probitate, Iuonem dico episcopum Carnotensem, ante quadringentos quinquaginta annos, Burcardum episcopum Vormatiensem, adhuc eo antiquiorē, tum Anselmum Lucensem ante annos prope quingentos. hi enim, vt dixi, ante Gratianum harum epistolarum decreta studiosè collegerunt, & in certos locos communes distributa suis illa quidem authoribus assignârunt, vt sic digesta & notata, ad vsum ecclesiæ omnibus in promptu essent. Cepit verò primus hoc studiū ante annos nōgentos Ildorus Hispalensis hortatu 80. episcoporum, vt ipse in prologo his verbis scripsit: Cōpellor à multis tam episcopis, quam reliquis seruis Christi, canonum sententias colligere. & pauld post, Deinde quarundam epistolarum decreta viroꝝ Apostolicorum interseruimus, id est, Clementis, Anacleri, Euaristi, & cæterorum Apostolicorum, quas potuimus hactenus reperire epistolas, vsque ad Syluestrum Papam: postmodum verò Nicenam synodum constituimus, & deinceps reliqua decreta præsulum Romanorum vsque ad sanctum Gregorium. Hactenus Ildorus, An non est fide dignus auctor, & ex numero Patrum, sanctus Ildorus,

dorus, & ætate Caroli Magni antiquior? vnde didicit beatus Isidorus tribuere auctoritatem epistolis Pontificum Apostolicorum, nisi à maioribus suis? Quomodo ergò tam apertè fallere voluistis, vt diceretis, neque facillè reperiatis has epistolas ab villo Patrum, aut fide digno authore ab hoc seculo vsque ad Caroli Magni ætatem citari. sic enim in accusatione vestra scripistis, an fortassè non citauit epistolas Pontificum Apostolicorum, qui eas & earum decreta ad vsum ecclesiæ catholicæ collegit, vt in promptu essent omnibus ad citandum? Nè autem hoc quoque opus Isidori fictum esse, more vestro dicatis, (hoc enim perfugium vobis parastis negandi omnia, quæ nisi negetis, vestra defendere non potestis) meminit eius Igmarius Archiep. Rhemenfis in libro de varijs capitulis ecclesiasticis, c. 27. de translatione è Græco conciliorum & canonum. sic enim ait: Et beatus Isidorus in collectario suo de canonibus, quatuor editiones Niceni concilij compaginauit. & rursus cap. 33. non solàm meminit, sed laudat etiam. Hæc sunt, inquit, quæ prædictus Isidorus in collectario suo de canonibus diligentissimè præscripsit: quem utique si quis studiosè perlegerit, plenissimè illa, quæ nos summatim tetigimus, se inuenisse gaudebit. Vixit autem, vt scitis, Igmarius Rhemenf. sub Carolo & Ludouico filio, & ad eum Benedictus III. & Nicolaus primus epistolas scripserunt. In vno ergò Isidoro octuaginta episcoporum testimonium contra commentum vestrū producimus. hi enim, nisi has epistolas Pontificum Apostolicorum, veras & omni sapientia & vtilitate plenas esse scirent, nunquàm sanctū Isidorū ad colligendū coëgissent, vt idè Isidorus in Prologo suo testatur: sic enim ait: Scire autem vos volo 80. episcopos, qui hoc opus me incipere & perficere coëgissent, & quæ sequuntur. Igmarius verò cap. 15. libri sui, quem paulò antè dixi, loquens de Symbolo Apostolorum, epistolam Clementis ad Iacobum fratrem Domini citat. & cap. 17. loquens de nono canone Apostolorum, epistolam Anacleti primam item citat: & cap. 18. loquens de non eijciendis episcopis, citat etiam eiusdem Anacleti epistolam 2. Possèm hinc ex illo seculo Caroli & Ludouici citare testem epistolæ Clementis, quæ vobis propter Iacobum fratrem Domini iam mortuum, valdè suspecta est, immodò opinione vestra planè conficta, & propter doctrinam beati Petri, quæ in ea recitatur, maximè odiosa: testem dico epistolam Nicolai primi, quam vos fictam esse, scio, non dicetis, tum nè vobis derogetis, qui testimonio epistolarū Nicolai in centuria 9. abuti voluistis, id quod in aliorum quoque Pont. epistolis à sexto seculo facere cœpistis, tum nè simul totam causam regis Lotarij & Theupergæ vxoris, de qua epistola Nicolai scripta est, fictam facere videamini. Sic igitur ille in epistola ad Episcopos & Archiepiscopos in regno Lotarij, qui à matrimonio Theupergæ vxoris, propter pellicem discedere volebat, scripsit: Sermonem illius, qui nobis per beatum Clementem recitatur, attendite: Quid in hominum peccatis adulterio grauius? secundum nanquàm in pœuis obtinet locum, Quoniam quidem

In Isidori prologo testimonium 80. episcoporum pro epistolis Pont. Apostolicorum.

Igmarius Rhemenfis Archiep. ante anno 700. epistolam Clementis ad Iacobum & epistolam Anacleti citat.

dem primum habent illi, qui aberrant à Deo, etiam si sobriè vixerint. Propter quod vos, o presbyteri Ecclesiæ, Ecclesiam excolite, & adornate spòsam Christi ad pudiciam. Hæc Nicolaus ante annos septingentos ex epistola Clementis ad Iacobum, recitavit, immò hic Pont. Nicolaus totam hanc causam defensionis epistolarum pontificum Apostolicorū, aduersus quosdam episcopos earum inimicos illis temporibus suscepit, quos quia Magdeburgenses ad dicendū testimonium in epistolas Zephyrini, & aliorum omnium pontificum superiorum, in 3. Centuria produxerunt, nos rursus eorum testimonium in eosdem ipsos Magdeburgenses producamus, ut suo mucrone confodiantur: id est, à suis testibus redarguantur. Sed recitemus prius, quæ Magdeb. in 3. Centuria de epistolis pontificum tertij seculi scripserunt. Et fuisse, inquit, semper aliquos, qui has & superioris, & sequentium aliquot seculorum epistolas, à tempore, quo primum citari ceperunt, pro apocryphis & supposititijs habuerunt, eò quòd in codice canonum non inuenirentur, nec à Concilijs generalibus susceptæ & approbatæ vnquam essent, sed tantum à Romanis tanquam à suspectis & domesticis testibus iactarentur: apparet (inquiunt) ex Grat. dif. 17. cap. Si Romanorum pont. Hactenus Magdeb. Audiamus nunc testimonium illorum, qui ex isto capite Gratiani in epistolas pontificum citati sunt testes, auctore Nicolao primo, cuius testimonio vsi sunt Magdeb. ut intelligant omnes, rectè & istos, sicut Daniel iniquis illis iudicibus Israel dixit, in caput suum mentirosos esse: Quamquam quidam (inquit) vestrum scripserint, haud illa decretalia priscorum pontificum in toto canonum codicis corpore esse descripta, & idè inter canones non esse assumenda, cum & ipsi, vbi suæ intentioni hæc suffragari cōspiciunt, in omnibus illis indifferenter vtantur: & solum nunc ad diminutionem Sedis Apostolicæ potestatis, & suorum augmentum priuilegiorum, minus accepta esse perhibeant. Ergò illi, qui inter Episcopos & Archiepiscopos Galliæ, ad quos Nicolaus scripsit, sic sentiebant, veras esse priscorum pontificum epistolas confitebantur, quas vos negatis, non enim contendissent non esse eas inter Canones referendas, si (vt vos vultis) apocryphas & supposititias, ac nō potius veras, & suorum authorum esse putarent. aliud est enim, negare veras esse, quod vos facitis: aliud, negare earum autoritate priuilegia sua abrogari, quod illi faciebant. Deindè si suppositas esse illi credidissent, nunquam earum testimonio vsi essent, vt quidem vsos esse, testis vester, idemq; noster Nicolaus pontifex testatur. Præterea solum ad diminutionem potestatis Sedis Apostolicæ, & ad augmentum suorum priuilegiorum, vt idem testis Nicolaus ait, illa decretalia pontificum minus accepta esse illi perhibebant: at vos Magd. non ad diminutionem solum potestatis Sedis Apostolicæ, epistolas priscorum pontificum negatis: hoc enim faceretis, si tantum decretum de appellationibus repudiaretis, sed ad diminutionem dogmatum catholicorum, & ad defensionem doctrinæ vestræ, quam, nisi epistolas il-

Daniel. 13.

Quemadmodum cap. Si Rom. dif. 19. à Magd. obiectum, in eos retorquetur.

las ne-

las negetis, aliter defendere non potestis. sentitis ne iam Magd. quòd testi-
 monium tribuant epistolis contra vos vestri illi testes? Sed prosequamur
 reliqua, & videamus, quemadmodum contra illos Nicolaus testis Magde- *Quomodo tes-*
 burgensium non quidem veritatem epistolarum, quam illi ipsi confiteban- *tis à Magd.*
 tur, sed auctoritatem, quam negabant, probet: quo magis intelligatis, quã- *citatus con-*
 tum inter vos & illos, quorù similes videri voluistis, distet. Si idem (inquit) *tra epistolas,*
 non esse decretales epistolas priscorum pontificum admittendas dicunt, *authoritatem*
 quia in codice canonum non habentur adscriptæ, ergò neq; sancti Grego- *epistolarum*
 rij, nec vllius alterius, qui ante ipsum fuit, vel post ipsum est, aliquod insti- *probet.*
 tutum, vel rescriptum recipiendum est, eò quòd in codice canonum non
 habeatur adscriptum. Ergò doctrinam eorum & sanctiones, quæ ab omni
 lingua venerantur, quia in codice canonum non habentur adscriptæ, de co-
 dicibus suis abradant: vt quid vel membranas occupant, postquam nõ ha-
 bentur acceptæ? tamen illud vos callidius, quàm illi, quòd non putastis
 consentaneum esse, confiteri veras illorum pontificum Apostolicorù epi- *Quomodo te-*
 stas, & non habere eas acceptas & ratas. Constat ergò, non de veritate, *stes ex episto-*
 epistolarum priscorum pontificum, sed de earum auctoritate canonica, *la Nicolai cõs-*
 testes illos disceptasse, quos Magd. ex epistola Nicolai apud Gratianum in *tra epistolas*
 eadem epistolas citârunt. Pergit verò Nicolaus refellere illos, & episto- *citati, verita-*
 larum illarum canonicam auctoritatem, quam negabant, probare decre- *tem earum*
 torum Leonis & Gelasij, quos recipiebant, auctoritate. Restat (inquit) ni- *confiteantur.*
 mirum, quòd decretales epistolæ Romanorù pont. sunt recipiendæ, etsi nõ
 sunt codici Canonum compaginatæ, quoniam inter ipsos Canones vnum
 beati Leonis capitulum constat esse permixtum, quo ita omnia decretalia *Leonis Magni*
 constituta à Sede Apostolica, custodiri mandantur, vt si quis in illa com- *testimonium*
 miserit, nouerit sibi veniam denegari. dixit enim c. 10. suarù decretalium: *pro epistolis*
 Nè quid verò sit, quod prætermitti à nobis fortè credatur, omnia decreta- *pontificum*
 lia constituta tam bonæ recordationis Innocentij, quàm omnium præde- *Apostolicorù.*
 cessorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus, & canonù promulgata sunt di-
 sciplinis, ita nostra declaratione custodiri mādamus, vt si quis in illa com-
 miserit, veniam sibi nouerit deinceps denegari. Dicendo verò omnia de-
 cretalia constituta, nullum de decretalibus constitutis prætermisit, quod
 non mandauerit esse custodiendum: & rursus asserendo omnium præde-
 cessorum nostrorum, nullum pontificum Rom. qui ante se fuerūt, excepit.
 & paulò post, Itaq; nihil interest, vtrum sint omnia, nec ne, decretalia Sedis
 Apostolicæ statuta, inter canones cõciliorum immixta, cum omnia in vno
 corpore compaginari non possint, & illa eis intersint, quæ firmitatem ijs,
 quæ defunt, & vigorem suum assignent. Hoc dixit Nicolaus præpter ista
 duo decreta Innocentij & Leonis, quæ sunt inter canones, quibus prisco-
 rum pontificum epistolæ confirmantur. Benè autem habet, quòd Magde-
 epistolas Leonis non negant veras esse, quarum testimonio ipsi in Centu- *Gelasij testi-*
 rij aliquandò vt solent, vel, vt melius dicam, abuti: nec epistolas Gelasij *monium pro*
 negant:

*epistolis p̄o
tiscum Apo
Solitorum.*

negant: de quo subiūgit idem Nicolaus: Consonat autem huic beatissimo Leoni Papæ etiam facundiss. sanctus in decretis suis Papa Gelasius, ita in-
quiens: Decretales epistolæ, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab Vrbe Roma pro diuersorum patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus. in quo notandum est, inquit, quòd non dixit, Decretales epistolas, quæ inter canones habentur, vel quas moderni pontifices dederunt: sed, Quas beatissimi papæ diuersis temporibus ab Vrbe Roma dederunt. Dicens autem, diuersis temporibus, etiam illa tempora vir sanctus comprehendit, quæ crebrescentibus paganorum persecutionibus, ad Sedem Apostolicam deferri causas episcoporum difficilimè permittebant. Hactenus Nicolaus. Cùm igitur Magdeb. episcopos quosdam Galliarum, testes in epistolas priscorum pontificum citauerint, qui nunquam eas epistolas, falsas & suppositas esse dixerunt, sed potius veras esse & suorum authorum, quorum esse feruntur, confessi sunt: superest, vt Magdeburgensibus dicamus, vt iterum repetam, quod Daniel illis senibus inueteratis dierum malorum, & iniquis iudicibus, Rectè & vos mentiti estis in caput vestrum: ipsi enim vestri testes, vos condemnant: qui satis veras esse epistolas aiebant, quarum testimonio, cùm è resua erat, vtentur: illud tantum obijcientes, non esse inter canones relatas. Sed de his satis. De-

Dan. 13.

*Testimonium
epistola Cle-
men. ad Iaco-
bum, in Pho-
tio Constant.*

indè Photius patriarcha Constantinopolitanus, eruditissimus author, ante annos item septingentos, in eo opere, quod de libris à se lectis composuit, quod Bibliothecam appellauit, epistolas duas Clementis ad Corinthios, & aliam eiusdem Clementis ad Iacobum fratrem Domini, se ait legisse. An negabitis, satis idoneum testem esse antiquitatis epistolæ huius, Photium Græcum authorem, hominem præsertim parùm Ecclesiæ Latine studiosum, immò aliquandò æmulum & obrectatorem? An dicetis blandiri voluisse, & in gratiam Ecclesiæ Latine epistolam circa tempora Caroli Magni, vt vos somniastis, fictam, inter libros veterum à se lectos, referre voluisse? Quid hoc amentius? Accedit etiam testis epistolæ Clementis ad Iacobum fratrem Domini, his omnibus, quos dixi, antiquior Rufinus To-

*Testimonium
eiusdem epist.
in Rufino aus-
se annos mil-
le cc.*

ranus, qui in prologo librorum eiusdem Clementis de beati Petri cum Simone Mago disputationibus, affirmat, olim hanc epistolam interpretatam esse & editam: quodq; in ea de omni ordine ecclesiastico contineretur, id quod Magdeburgenses premit, & ferre non possunt. Verrisse autem Rufinum è Græco in Latinum libros istos, quos dixi, in quorum prologo hoc testimonium epistolæ Clementis tribuit, Testis est Gennadius vetus author, in scriptoribus Ecclesiasticis. Illud autem, quod fortasè parùm rem consideranti autoritatè epistolæ imminuere videri posset, quod in principio librorum eiusdem Clementis de Petri sermonibus & disputationibus cum Simone, quos ab hæreticis deprauatos fuisse Epiphanius, Hierony. & ipse idem eorum interpretas Rufinus, testes sunt, ab eodem Clemente collocata est, vt Photius quoque Constantinopolitanus in bibliotheca

Gennadius.

sua

sua testatur, & vt nos in ipso exemplari Græco vidimus: hoc, inquam, authoritatem eius non cleuat, sed magis auget: siquidem propter magnam epistolæ authoritatem factum est, vt ab illis libris separaretur, & reliquis epistolis eiusdem Clementis adiungeretur. Itaq; sicut ex libro Enoch apocrypho, ab apostolo Iuda testimonium, quod inde in epistola sua citat, separatum est, & canonica authoritate deinceps sancitum, sic epistola Clementis ad Iacobum fratrem Domini, quæ continet doctrinam beati Petri in ordinatione Clementis, & in ea, vt idem Rufinus ait, de omni ordine ecclesiastico continetur, vt ecclesiasticam authoritatem, quæ ei debebatur, haberet, meritò à libris illis Clementis, quos hæretici contaminare iam tunc ausi erant, à Sanctis patribus olim seiuncta est. quæ enim alia causa esse potuit, nisi hæc, cur quibus libris ab authore præposita fuerat, olim ab eis separata, & separatim translata, atque edita fuisset? aut si Rufinus propriam horum librorum esse putabat, cur eam toti operi non præposuit? Authoritas igitur ecclesiasticæ consuetudinis, quæ illam iam inter decretales epistolas pontificum apostolicorum receperat, hoc fecit. Hinc quoq; factum est, vt altera epistola Clementis ex persona Petri ad eundem Iacobum, quæ in altera editione similibus librorum ferebatur, non sic fuerit separata, & inter cæteras epistolas decretales relata, quia scilicet nullum decretum continebat: nihil enim aliud agebat, quàm monere & hortari, vt libri isti sermonum Petri, non communicarentur cum alienis à religione Christiana, neq; cum vllis alijs, nisi probatis: quod iam tunc (inquit Petrus) sermones sui falsis interpretationibus deprauarentur, quasi ipse sic sentiret, vt hæretici aiebant, tametsi non sic prædicare auderet. deinde subiungit, οἱ δὲ οὐκ οἶδα πῶς τὸν ἐμὸν νοῦν ἐπαγγελλόμενοι οὐσ' ἤκισταν ἐξ ἐμοῦ λόγους, ἐμοῦ τοῦ εἰπόντος αὐτοὺς φρονιμώτερον ἐπιχειροῦσιν ἐρμηνεύειν λέγοντες τοῖς ὑπ' αὐτῶν κατηχημένοις τοῦτο εἶναι τὸ ἐμὸν φρόνημα, δ' ἐγὼ αὐτὸ ἐνεθυμήθην, εἰ δὲ ἐμοῦ ἐτι περίοντος τοιαῦτα τοιμῶσι καταψεύδουσθαι, ποσῶ γε μᾶλλον μετ' ἐμὲ ποιεῖν οἱ μετ' ἐμὲ τοιμῶσσι. Qui (inquit) nescio quomodo meam mentem profitentes, Sermones, quos ex me audièrunt, magis intelligenter, quàm ego, qui eos locutus sum interpretari conantur, affirmantes ijs, quos erudiunt, huc esse sensum meum, quæ ego ne cogitavi quidē. quod si, me adhuc viuente, hæc mentiri audent, quāto magis idē post me, qui me consequentur, audebunt? Valdè hæc congruunt cū eo, quod sanctus Irenæus lib. 3. c. 4. scribit de hæreticis illis, qui non solum presbyteris, sed etiam Apostolis esse sapientiores, & sinceram inuenisse veritatem. Redeo ad epistolam Clementis ad Iacobum fratrem Domini, cui etiam testimonium tribuerunt 18. Episcopi ante annos mille centum sub Theodosio minore, in Synodo Vasensi prouinciæ Narbonensis cōgregati. Recitemus testimonium: sic enim aiunt cap. 6. Ex episto-

De epistola
Clem. ad Iacobum, præposita libris
Recogn.

De altera epistola Clementis ex persona Petri ad Iacobum.

Testimonium epistolæ Clementis ad Iacobum in Synodo Vasensi 18. Episcoporum, ante annos mille cētum.

la sancti Clementis vtilia quæq; præfenti tempore Ecclesijs necessaria, sunt honorificè præponenda: & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus quod specialiter placuit, propter venerandam antiquitatem, statutis præfentibus roboramus, quod supradictus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli institutione cõmemorat, dicens: Quædam etiam ex vobismetipsis intelligere debetis, si quæ sint, quæ ipse (de Episcopo loquuntur) propter insidias hominum malorum, non potest euidentius & manifestius proloqui: verbi gratia, Si inimicus est alicui pro actibus suis, vos nolite expectare, & quæ sequuntur, nè omnia recitem. Iam ne vident Magdeburgenses tot veterum testimonium locupletissimum testimonium antiquitatis venerandæ huius epistolæ? Quod si ab illis iam tunc tam veneranda erat epistolæ huius antiquitas, & cum tanta reuerentia recipienda esse ob venerandam eius antiquitatem: quæ indè sumebant, iudicârunt: quanto magis à nobis, qui post illos amplius mille cõtum annis sequimur, veneranda & colenda est? itè in Conc. Metensi, celebrato ab archiepiscopo Treuerensi Rotbodo, siue Roboto, & episcopo Viridunensi, & Arnaldo episcopo Tullensi cum multis sacerdotibus ante annos sexcentos & amplius, c. 8. Quæsitũ est (ingr) à sancta Synodo, quid de ijs sacra fieri auctoritas iuberet, qui cũ prædictis excommunicatis communionem habeant: nã non tantum laici, verum etiã presbyteri in celebratione Missæ excommunicatos recipiunt: & quid de ijs, qui in eadem excommunicatione mortui fuerint? deindè subiungit, Verum ad hæc tanta auctoritas prolata est, Sanctus Petrus Apostolus in ordinatione S. Clementis ita plebes alloquitur: Si inimicus est alicui pro actibus suis, vos cũ illo nolite amici esse, & prudenter obseruare debetis, auertere vos ab eo, cui ipsum sentitis aduersum: sed neque loqui ijs, quibus ipse non loquitur. Istius transgressores S. Petrus & omnis auctoritas excommunicat. Haftenus Synodus, quæ non solum testimonium epistolæ Clementis citauit, sed quantè id testimonium auctoritatis esset, testata est, cùm ait: Verum ad hæc tanta auctoritas prolata est, S. Petrus in ordinatione Clementis, & quæ sequuntur. Deniq; vt hoc genus testimoniorum finiam, quia Magdeburgenses nobis vnum tantum testem

*Testimonium
grauissimum
epistolæ Clem.
ad Iacobũ, &
Anacleti, &
Alexandri in
Synodo Germanica ante
annos DC.*

produxerunt monachũ cognomento Kaltheisen, Germanũ, vt opinor, cui tantũ fidei tribui voluerunt, vt eius testimonium solius: in epistolâ Clem. ad Iacobũ, & Anacleti satis esse crederent. idcirco, quando tam religiofã in dicendis testimonij natio Germanica putatur, eosdem postremo hoc loco nationis suæ testibus conuincam: In Triburiensi enim Synodo, Arnaldo Imperatore, ante annos amplius sexcentos, epistolæ Clementis ad Iacobum, Anacleti, Alexandri, & aliorum Pontificum epistolis non semel & iterum, sed sæpius testimonium fidei dederunt vigintiduo Episcopi: Moguntiacensis, Agrippinens, Treuirens, Frising, Eistatensis, Radasbonens, Augustanens, Constantiens, Curien, Basileens, Strazburgen, Spirens, Vormatien, Brumens, Vuiridunens, Hiltineshermeneus, Vuirziburgen, Haluarastaten, Metens, Nimidens,

miden, Padatbrunen, Ofnebrugen. Conferte nunc Magdeburgenses Centuriatores tempora nostrorum testium, numerum, fidem, & auctoritatem cum vno vestro Kalthaisen, recenti & teste ignoto, qui ante annos sexaginta non amplius, in epistolas, quas prius oderat, testimonium dixit. immo venit mihi in mentem, ut vobis dicam quod quidam optimus & eloquentiss. patronus caesarum, alijs, qui ignotos quoque testes querebant, olim dixit, a testibus queretis ignotis, ipsi coniectura nihil iudicabitis? & de quibus alijs testes esse debetis, de ijs ipsi alios testes audietis? Ac coniectura quidem facile est iudicare, epistolas scripsisse priscos illos & Apostolicos pontifices. Etenim si fuit aliquando necessesse, ut posteriores pontifices saepe ac multas decretales epistolas, cum pax ecclesiarum erat, scriberent: quanto magis fuisset iudicandum est, cum erant bella, pugnae, pericula, cum magistratus, imperatores, reges, populi, ciuitates, gentes, domestici, alieni, Christianis insidiabantur? cum nullos coetus iniri, nulla concilia Christianorum haberi patiebantur? an non sancti Apostoli cum epistolas scripserunt, exemplum epistolas scribendi, successoribus praebuerunt? ac, si is, qui praest, in solitudine, ut Apostolus ait, praesse debet, an non pertinet ad sollicitudinem ad absentes scribere? debet enim talis esse episcopus, ut sicut idem Apostolus ad Titum scripsit, potes sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere: Hoc autem apud absentes, nisi per epistolam, fieri non potest. sic Dionysius, Ignatius, & Polycarpus Apostolorum discipuli, epistolas, quae adhuc extant, scripserunt. Verum, inquiet Magdeb. non enim negare se, quin epistolas Apostolici pontifices scribere & potuissent, & debuissent, sed scripsisse has, quas habemus, hoc negare. Sed quomodo non negent, cum nisi negent, neque doctrinam, neque sectae suae disciplinam defendere villo modo possint? Atqui nos, quaecumque in eas haecenus obijcere potuerunt, plane falsa esse docuimus: & puto me Magdeburgensibus affatim satisfecisse. ac ipsi quidem alia argumenta, aut alios testes non habent, nobis vero cum vtrunque suppetat, quid eis superest, nisi ut vel alias epistolas ab illis pontificibus scriptas proferant, si has negant, & alias scripsisse concedunt: aut has sanctissimas & grauisimas, ac omni memoria antiquiores, quas longinquitas temporis, excipiente memoria, & ecclesia eis vrente, consecrauit, recipiant, si a communi hominum more ac ratione abhorreere nolunt. Repetam enim hic, quod ex Platonis lib. 7. de legibus iterum memini, cum antiquitate canonum Apostolorum libro primo defenderem, omnes homines, inquit, eas leges venerari solere, vererique in eis quicquam nouare, in quibus adoleuerunt, educatique essent: quaeque diuina quadam sorte multis seculis immutabiles permanissent: neque recordarentur, nec audissent, aliter eas villo vno tempore habuisse. Haec Plato: quae cum nostra sint, quia recte ab illo dicta sunt, licet ea ad nostram causam transferre, id est, ad defensionem epistolarum, quae decretis & legibus ecclesiasticis plenae sunt, quas diuina quadam prouidentia tam multos seculis immutabiles mansisse, ne ipsi quidem, qui

Quam sit probabile, scripsisse epistolas primos illos pontifices Apostolicos post beatum Petrum.

Tit. 1.

Quid Plato de antiquis, & nunquam mutatis legibus, scripsisse

Quam multis
seculis episto-
le pontificum
Apostolicorum
immutabiles
permaſerint.

cas negant, negare possunt: cum neq; recordentur, nec audierint, nec ex memoria omnium seculorum cognoscere possint, aliter eas vnq; habuisse, q̄ nunc habeant. Quod si hoc rursus Centuriatores adhuc negent, nepe multis seculis immutabiles mansisse, nos non vnum aut alterum, sed plures testes habemus, tot saltem seculis non fuisse mutatas, quor ab Iſidori Hispanensis ætate vsq; ad nos fluxerūt. is enim easdem epistolas ad vsū ecclesiæ catholicæ ante annos nongentos in vnum collegit, & tales eas posteris reliquit, quales nūc habemus, quarum doctrina & decretis semper ecclesia catholica vsa est, & nūc vitur. Sed cum Magd. has pontificum Apostolicorum epistolas, propter doctrinam & Apostolicas traditiones decretorum, quæ in eis feruntur, quibus tota Luteranorum disciplina coarguitur & frāgitur, negent, & eas tanto studio oppugnent, & delere cupiant, & nos easdē rursus tanq̄ testes sanctissimos traditionū studiosè defendamus: rogabo eos, si istis ipsi decretis propter rationem & autoritatem, qua consistunt, adhuc vitur ecclesia, eorumq; consuetudo ex Apostolica traditione pfecta, in ecclesiastica disciplina semper viget, an decreta ista minùs valebūt, si has epistolas, vt ipsi cupiunt & laborant, dicam, non haberemus? frustra igitur Magdeburgenses in eo laborant & sudant, in quo nihil ab eis hactenus profectum est, neq; proficitur, neq; profici potest. Consuetudinē enim omniū ecclesiarum tollere non possunt: immò neq; negare, nisi ex eorum numero esse pergant, quos Apostolus contentiosos vocauit, id est, qui obedire nolūt ecclesijs, earumq; consuetudines, ex Apostolica traditione pfectas, & fideliter omni tempore cōseruatas, tenere: quos in alio loco idem Apostolus subuersos, & proprio iudicio condemnatos esse dicit. Coniectura itaq; vt paulò antè dicebam, facile est perspicere, scripsisse quidem epistolas aliquas pontifices illos Apostolicos, quorum epistolas Magdeburgenses nūc negant: scripsisse verò has, quas habemus, quia non ità facile est argumētis & indicijs ac coniecturis cognoscere & iudicare: superest, vt proximo capite, eodemq; extremo, aliquanto fufius de hoc agamus.

1. Cor. 11.

Tit. 3.

De decretis epistolarum quinq; Clementis, quomodo nō autoritate ipsarum epistolarum, sed cōsuetudinis omnium Dei Ecclesiarum, à sanctis Apostolis instituta & tradita consistant, & de argumentis antiquitatis, quæ ex ijs ipsis decretis earum colliguntur, & quomodo probetur, scriptas esse Græcè, & de alijs quibusdam obseruationibus, item de epistolis 3. Anacleti, & de decretis earum, & quæ in ipsis vestigia illius ætatis, qua scriptæ sunt, impressa cernantur, & quæ argumenta, scriptas esse Latine. Cap. 24.

ERgò quia paulò antè à Magd. requirebam, vt relictis testibus ignotis, a quibus ipsi coniectura iudicarent, opere precium est, vt doceamus eos experiri in epistolis ipsis, quemadmodum coniectura de ijs ipsis episto-

epistolis iudicium facere possint: & de quibus testes quærit, de ijs ipsi alijs testes esse. sunt enim in ipsis epistolis impressa vestigia non rara, quibus gratiam illam Apostolicam medio critere sagacibus odorari liceat. & ne longum fiat, si omnes pontificum Apostolicorum epistolas persequamur, faciamus hoc in decretis quinque epistolarum Clementis, & trium Anacleti, ut hoc exemplo qui voluerit, reliqua persequatur. Ac ut inde incipiamus: Si qui, inquit, ex fratribus negocia habet inter se, ne apud cognitores seculi iudicetur. Gentes dicit, quos verbo illo, seculi, distinxit à fratribus, qui ad futurum seculum, & ad patrem futuri seculi, & ad filios resurrectionis pertinent, si tamen in fide & dilectione usque ad finem perseverauerint. Idem prohibet Apostoli in lib. 2. eiusdem Clementis de Const. Apost. c. 46. Ne, inquit, cognoscant gentes controuersias vestras: nec ad dicendum testimonia contra vos admittantur. an hic non coniectura perspicitur, scriptum esse hoc à Clemente, non solum quia in eandem sententiam lib. 2. suo de Const. scripsit, sed quia tunc publica iudicia & tribunalia non Christianorum, sed Gentilium erant, quorum dominatu omnia tenebantur. Idem enim prohibuit, & eadem ratione Paulus Apost. Corinthijs, eos, qui seculis faciebant, repræhensus: Sic non est inter vos, inquit, sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem & fratrem, sed frater cum fratre contendit, & hoc apud infideles? Illud verò etiam quam rectè cum illa ætate conuenit, quod huic decreto de cognitione causarum adiunctum est: Sed apud presbyteros ecclesie, inquit, quicquid illud est, dirimatur, adducaturque res ad concordiam. (hoc enim significat *ovubi Balesbar*, quo verbo usus est Clem. & in epistola. & in 2. libro de Const. Apost.) & omni modo obediant statutis eorum, presbyteri enim adhibebantur, ut eum, qui iudicio & concordie acquiescere noluisse, eogerent ad parendum, eijciendo ex ecclesia. si quo enim alio supplicio capitali afficiendi nocentes potestatem sibi Christiani sumpsissent, in eos, tanquam in sicarios, Gentiles qui dominabantur, profecto animaduertissent. Quis est ergo tam parum sagax, qui non odoretur hic, scriptam esse hanc epistolam illo Apostolico tempore, id est, à Clemete, cum sic necessè erat de litibus in ecclesia iudicandis decerni? Reddamus aliud decretum, ut Episcopus, inquit, non sit fideiussor, nec aduocatus litibus, nec vlla occupatione secularis negocij implicatus, ne à ministerio verbi Dei abstrahatur. Hoc ipsum & eiusdem verbis prohibet idem Clem. libro 2. de Const. Apost. ut libro 2. huius operis docui, cum huius epistolæ & librorum de Constitut. Apost. characterem conferrem, quod potest argumento esse, scripsisse quoque hoc. fuisse autem illius temporis hoc decretum, ex epistola etiam Pauli intelligi potest, cum scribens ad Tim. Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negocijs secularibus. de ministris enim verbi Dei idoneis ad docendum loquebatur. Item ex Actis Apost. cum aiebant: Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Rursus Canon. Apost. 20. iubet, ut Clericus ne sponsiones faciat. & Canon. 81. Ut episcopus aut presbyter

Decretum de
non aduendis
Gentilium
iudicijs.

1. Cor. 6.

Decretum de
fideiussione,
& aduocatio-
ne litium, non sus-
cipiendus ab
ecclesiasticis.

2. Tim. 2.

Acto. 6.

Quatenus,
spondere pro
alijs, prohibetur
ecclesiasticis.

Decretum de
charitate &
obedentia
omnium erga
episcopum.

Matth. 23.
Act. 4.

1. Tim. 5.

sbyter ne administrant secularia. Quare et si hæc epistola oblitterata iam esset, & ignoraretur, nihilo minus tamen hoc decretum vigeret, cuius consuetudo aliunde, quam ex Apostolorum traditione, manare non potuit. Quæ igitur causa esse potuit fingendi hoc decretum epistolæ aut quæ temeritas est, rem gestam confiteri, & fidem instrumenti negare? quod tamen non intercessisset, vt Callistratus iuriconsultus aiebat, nihilo minus res gesta veritate factum suum præbeat. Illud verò, non spondere pro alijs, quod Magd. reprehendebant, eatenus in hac epistola à beato Petro prohibetur, vt non sit sponsio negotiosa & molesta, vt ferè solet: vt iam quæ talis non sit, si charitas postulet, saluo ministerio ecclesiastico, fieri possit. Est præterea in hac epistola aliud decretum, vt sacerdotes & reliqui ministri ecclesiæ, omnesque plebes episcopos suos diligere debeant, eorumque præceptis obedire, etiam si ipsi aliter, quod absit, agant: memores, inquit, illius Domini præcepti: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. ipsi autem episcopi si exorbitauerint, ab istis non sunt reprehendendi vel arguendi, sed supportandi, nisi in fide errauerint. Videamus an hoc decretum suspectum Luteranis & aduentitium rectè videri possit, vt est illis odiosum & inimicum: an contra germanum sit, & Apostolicæ institutionis, & ex eo potius de vero authore epistolæ capienda coniectura. Qui enim à fide & obedientia ecclesiæ non recesserunt, non possunt obliuisci, vt Luterani oblitus sunt, quod Dominus de illis dixit, quos vocauit Scribas & Phariseos, & Petrus in Actis Apost. principes populi & seniores: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere. quod quidem propter nostros quoque ecclesiarum principes, episcopos & sacerdotes dixit: neque possunt contemnere, vt hæretici faciunt, quod Paulus ad Tim. scripsit, Seniore non increpaueris, sed obsecra vt patrem. Si enim tantum honoris deferendum est senili ætati, quantum deferendum est sacræ dignitati episcoporum, qui sunt principes seniorum, id est, presbyterorum? si qua verò de fide episcopi suspicio est, inquitur in eum in ecclesijs catholicorum: nec vlli parcitur, nisi amplectatur, vt Apostolus Tito præcepit, eum, qui est, secundum doctrinam, fidelem sermonem, & formam habeat sanorum verborum in fide & dilectione Christi, sicut idem Apostolus Timotheum monuit. Apostolica itaque est hæc traditio, cuius canon Apostolorum 31. testis est, qui prohibet, ne vllus presbyter, contempto episcopo suo, seorsum congreget, aut altare alterum ponat, si non est episcopus impius, id est, si non errat in fide. Hoc est ergò quod Magd. & cæteri Luterani pati non possunt, vt in ecclesijs nostris tantus honor & reuerentia episcopis adhibeatur, & tam diligenter ac seuerè, sicut sancti Apostoli tradiderunt, in hæreticos inquiratur: & hæresi excepta, si quis episcopum suum propter alias causas mouere & eijcere studeat, vt tyrannicus puniatur. Hanc consuetudinem ex doctrina Christi & Apostolorum institutione profectam, ecclesiæ Dei habent, quæ nihilo quidem minus ex Apostolorum traditione ortum duxisset, si nunquam his literis Clementis consignata esset.

nunc

nunc verò cùm consignata sit, epistola traditionem attestatur, & traditio epistolam. Luterani verò, contempta traditione & Apostolica disciplina, & negata epistola teste, quotidiè de suggesto in episcopos nostros propter mores, quos obijciunt, quasi ipsi sancti essent, nocte & die furiunt & baccantur, ignari se non episcopos, sed Christum cõtemnere. Sequitur aliud decretum: Omnes legum diuinarum libenter violatores, & sacrarum institutionum voluntariè perturbatores, ecclesiastica regula & sancta Communionem iudicabat indignos. Hanc quoq; consuetudinem cuncte per Orientem & Occidentem ecclesiæ Dei habent, vt qui committunt, nè omnia honestè & secundùm ordinem in ecclesia fiant, sicut Apostolus præcepit, ac canones quosdam, quibus ecclesiæ compositio continetur, scientes & volentes violant, & in eo perseuerant, excommunicentur, & indigni ecclesiastica regula habeantur, id est, fiant irregulares. quod quidem verbũ clarè attestatur apostolici temporis esse hoc decretum, & epistola, qua illud consignatum est. nõ enim aliundè ortum duxit verbum hoc, irregulare, vt eo semper vsa est ecclesia, & nunc vtitur: nec aliud significat, quàm quod B. Petrus, vt hæc epistola Clementis testatur, iudicauit, fieri quempiam aliquandò indignum regula ecclesiastica, id est, indignum, vt fiat ex clero: aut si factus sit ex clero, indignum, vt in eo ministret: hoc enim significat regula ecclesiastica, nempe ordinem ecclesiasticum: non loquor nunc speciatim de causis irregularitatis, sed de ipso genere pœnæ, & de verbo, ex cuius consuetudine & ecclesiastico vsu prisca interpretatio Latina huius epistolæ Clementis redolet. Si igitur hoc decretũ factum esse tempore apostolorũ, testimonio est consuetudo ecclesiarũ, omni memoria seculorũ vetustior, quæ istos hodiè excommunicat, & irregulares esse iudicat: an non consequens est, vt certa cõiectura iudicandũ sit, hæc etiã epistolã Clem. in qua decretũ ipsum fertur, illius temporis esse? si constat ex consuetudine ipsã omnium ecclesiarũ, legem decreti latam esse, dubitabimus editã fuisse hanc epistolã decretalẽ, quæ decretum ipsum cum alijs sanctissimis continet? aut quomodò meliùs q̃ per epistolam decretalem, decretorum apostolicorũ traditiones edi, & ad ecclesias tam multas & tam longinquas deferri poterãt? Sed proferamus aliud decretum epistolæ huius. Nullũ etiam, inquit, presbyterum in alicuius episcopi parocchia aliquid agere debere absq; eius permisso docebat. Petrum dicit, sed & cunctos presbyteros proprijs episcopis in omnibus absq; mora obedientes, instituente Dño, esse debere dicebat. Hic quoq; dicendum est, quod Paulus dixit, & nos in similibus dicere docuit, si quando presbyter aliquid in parocchia episcopi sine permisso eius faciat, Nos talem consuetudinẽ non habemus, nec ecclesiæ Dei, quæ potiùs habent consuetudinẽ, vt nihil in eis sine auctoritate eius fiat. Idem dicendum est ac multo etiam magis de diaconis, qui sunt infra presbyteros, vt episcoporum & presbyterorum ministri. Huius consuetudinis, quæ ex Apostolica traditione nata est, testis est etiam Canõ Apost. 39. qui sic habet:

M m m m Pre-

Decretum de
irregularibus

1. Cor. 14.

De prisca consuetudine
vero
bi irregularis.Decretum, nè
quid ecclesiasticum
iniustus
episcopi à
presbyteris,
aut diaconis
in ecclesia fiat

1. Cor. 11.

Presbyteri & diaconi sine voluntate episcopi nihil agant. ipse enim est, cui populus Domini commissus est, & à quo ratio animarum reposcenda est. hæc scilicet ratio est, quæ hanc consuetudinem ex traditione, vt dixi, natam confirmat. quam idem Clemens exemplo etiam à sacerdotibus Gentilium sumpto, lib. 2. de Const. Apost. c. 28. pbat. Si enim (inquit) cultores dæmonum in suis illis ludibrijs falsi cultus, nihil sine execrabili sacerdote offerunt aut agunt, quin potius illos putant os statuæ esse, illiusque iussu expectant, & quæcumque iusserit, faciunt, & sine nutu ac voluntate eius faciunt nihil tantumque ei honoris habent, vt statuas animas carentes honorent, ac dæmones colant. Si illi, inquam, qui vanam & confictam opinionem habent, & nulla spe firma subnixi, ea, quæ sanctitatem ac religionem habent, imitari student: quanto iustius est, nos, quorum fides splendidissima est, & spes vera, qui promissum præclarum & sempiternum, & quod fallere non potest, expectamus, p eos, qui nobis præsent, honoré Deo deferre? ita vt episcopos os Dñi esse arbitremur. Hactenus Clem. Hoc exemplo cõuicti sunt Magde. peiores esse quàm Gentiles, quippe qui minus existimant honorandos esse episcopos, quàm Gentiles honorent sacerdotes suos. hoc enim decretum, ad honorem episcoporum pertinens, inter cætera, quæ in has epistolas obiecerunt, accusarunt, quibus iam loco suo responsum est. nunc illud tantum est quærendum, si hoc decretum fictum esse existimant, & non esse à Petro & reliquis Apostolis traditum, nec à Clemente in epistola scriptum, immò nec in libris de Const. Apost. omnia enim negant, quid ei propositi fuit, qui finxit? quid hoc commento assequi voluit? an voluit, authoritate Clementis Apostolici pontificis mentita, qui sermonem beati Petri, in ordinatione sua habitum, in hac epistola scribit, consuetudinem ecclesiarum confirmare? ad hoc non opus erat facere tunc, cum ipsa per se consuetudo sine ullius epistolæ Clementis testimonio satis valebat. Quin potius à principio faciendum fuit hoc, i. scribenda tunc epistola, cum erant recentes Apostolicæ traditiones, & ecclesiastica regulæ, tum vt ad omnes ecclesias per epistolam deferrentur: tum ne obliuio irreperet, & vt consuetudo ipsa recens ecclesiæ confirmaretur, quæ fuit causa, vt canones à sanctis Apostolis sine scripto traditos, literis quoque idem Clemens mandaret. Quod de Apostolicis huius epistolæ decretis hactenus ad probandum eam diximus, dicendum est de confessione secreta, & de exequijs mortuorum, eisque per preces & eleemosynas, secundum doctrinam beati Petri in hac epistola scriptam, adiuuandis. vtrunque enim consuetudo omnium ecclesiarum, quæ à sanctis Apostolis instituta & tradita est, defendit. quæ quidem consuetudo iam tempore Caroli Magni, cum has epistolas compositas & confictas esse isti somniant, vetustissima erat & tam altè radices egerat, vt minimè opus esset tunc huiusmodi epistolam, & beati Petri in ea doctrinam, comminisci. Sed de confessione secreta & exequijs mortuorum, affatim lib. 4. Magdeburgensibus secundum scripturas responsum est. Rursus hanc epistolam, quæ tota doctrinam

Strinam beati Petri continet, illud quoque argumento est, Clementis esse, quod eadem præcepta dat hic episcopis, presbyteris, & diaconis, quæ idem Clemens scripsit lib. 2. de Const. Apost. & quod ecclesiam hic in persona beati Petri cum naui comparat, ut fecit in eodem lib. 2. in persona Apostolorum, in quo aliquid est ex Platone, cuius fuit perstudiosus, mutuatus, ut Paulus ex poetis solet, quod ipsum testimonio quoque est, esse hanc Clementis epistolam. Plato enim lib. 12. de legibus, ciuitatem cum naui comparat, & eos qui nauim incolorem seruant, cum mente, ac cum sensibus menti coniunctis. hoc vocat ille in eo παράδειγμα, nos exemplum dicimus: scriptura sancta vocare solet parabolam, qua frequenter uti solet: & qua Clemens hic ad imitationem scripturæ sanctæ usus est, quam valde ingeniosè & eruditè, ac diuine explicauit. hoc exemplum nauis, Anacletus quoque, citato Clemente authore, in epist. sua prima eisdem verbis repetiuit. in quo exemplo illud obiter ad utilitatem legentium obseruare libet, cum διδακτικὸν τοῦ ποιοῦς que interpres virtutis bithalassa loca, cum dubijs mente, & de promissionum veritate nutantibus, Clemens comparat, Iacobi epistolam imitatus est, eiusque locum interpretatus, cum eum, qui hæsitat, quem διψυχον, id est, duplicem animo, vocat, similem esse ait fluctui maris, qui à vëto agitur, fluctui scilicet maris, non cuiuscunque, sed fluctui maris dithalassi, ut si dicas, duplicis maris. in huiusmodi enim locis dithalassis fluctus in contrarias partes agitur. Præterea, quæ de diaconis & eorum officio hic in persona Petri Clemens præcipit, eadem ferè sunt cum ijs, quæ idem Clemens eodem lib. 2. de Const. Apost. præcipit, ex quo etiam coniectura iudicare licet, eundem esse huius epistolæ & illorum librorum authorem, nec enim discrepantia est, ut hoc quoque obiter obseruetur, quod libro 2. de Cōst. Apost. c. 32. præcipitur, ut diaconus nihil tribuat egenti, clam episcopo, in contumeliam eius, nè admurmuratio in eum excitetur. In epistola verò sic ait, ut diaconi ægrotis, quæ necessaria sunt, præbeant cum conscientia eius, qui præest: deinde subiungit, quod tamè etiam si clam fecerint, non peccabunt: scilicet non peccabunt, modò id in contumeliam episcopi non faciant: nec admurmuratio in eos hac occasione commoueat. Iam de decreto constituendi Patriarchas siue Primates, & Archiepiscopos siue Metropolitanos dicam, quæ in eo vestigia ætatis harum epistolarum appareant, cum de decretis secundæ & tertie epistolæ Anacleti differam, nè eadem bis repetam. De primis verò Flaminibus & Archiflaminibus, qui in hac epistola sunt, tametsi supra libro tertio, quid sentiendum esset, dixi: tamen quia hic est locus proprius, vbi argumenta & indicia vestigamus, vtrum hæc epistola illo seculo, quo fertur, à Clemente scripta sit, dicendum est iterum: quod enim de istis iudicibus nullus vetus auctor meminerit, non solum auctoritatem epistolæ huius non infirmat, nec antiquitatem eius suspectam reddit, sed contra potius, non leuis coniectura ex eo fit, non fictam, sed veram esse Clementis epistolam. Et enim si ficta est, quæro, vnde quæ finxit, sumpsit primos

Quandò liceat
diacono dare
aliquid legenti
non conscio
episcopo.

De primis Fla-
minibus &
Archiflaminibus
in epist.
Clementis, et
quomodo ex
eis iudicium
fiat de anti-
quitate episto-

istos Flamines, siue Protoflamines, & vnde item Archiflamines? in quoniam libro apud veteres, eos legit, aut in quo vetere lapide aut numo? si ex nulla antiquitate sumpsit, sed ipse potius finxit, quamnam verisimilitudinis speciem artificio fingendi imitatus est, vt epistola, quam fingebat, Clementis esse videretur? Annon magis mendacium suum simul cum imprudentia prodidit, dum & videri & credi voluit, veteres fuisse & illius seculi Clementis id genus iudices ac potestates, quas, apparere non posset, vnquam fuisse? Quis credat, tam hebetem & tam imperitum fingendi, fuisse istum? At hoc non fuit Clementi epistolae auctori cauendum, qui credibile fore non arbitrabatur, ignorasse se, non sic istos iudices olim vocatos fuisse: nec existimabat, difficile futurum esse intelligere, hoc tantum sibi propositum fuisse, vt, cum primos Flamines dixit, primam iudiciariam potestatem, vt Anacletus tanquam interpres Clementis dixit, significaret, quae in primis ciuitatibus Gentilium erat: cum vero Archiflamines, vt significaret minores iudices, vt idem Anacletus vocauit, qui erant in ijs ciuitatibus ethnicorum, quae erant metropoles. Qui autem non contenti hoc proposito, & mente Clementis, adhuc vsum verbi horum nominum, quasi a veritate historiae & Romanae antiquitatis alienum, reprehendunt, similes sunt ijs, qui olim nomen *ἔρωτος*, id est, amoris, in scripturis reprehendebant, quasi ab scripturis sanctis alienum, quos Dionysius Areop. a ratione alienos esse dicit, qui non vim propositi, sed vocabula attendant, quiq; sonos tantum auribus insonantes extrinsecus excipiant, quos in mentem penetrare non sinunt: aliud enim significare, ait, in scripturis nomen amoris, quam vulgo significet. Sic in epistola Clementis aliud significant Flamines, quam in historijs antiquis Romanorum, quas Clem. Romanus non ignorabat. Flamines enim significant hic non quidem proprie eos, qui erant singuli singulis dijs, vt in more maiorum fuisse testatur Cicero, & vt Varro scribit, quorum sacra assidue operabantur: sed traslatè eos, qui praerant vel singuli singulis ciuitatibus primarijs, quae erant capita prouinciarum, vt Alexandria caput prouinciarum Orientis, & hos vocat Clemens Protoflamines: sic enim Leo 9. legit: vel singuli singulis ciuitatibus Metropolitanis, quae erant vnaquaeq; caput suae prouinciae. & hos vocat Archiflamines. immò videtur quidem idem Clemens non obscure significasse non sic appellatos fuisse olim, sed sic se illos tunc appellare, cum ait, ubi erant Protoflamines eorum, & primi legis doctores, vt enim non vocabantur primi doctores legis, ita neq; Protoflamines, siue Primi flamines. de ratione vero traslationis alij fortassis acutiùs conijcient. mihi quidem cur sic istos iudices traslatè vocauerit, haec causa videtur: quia vt Flamines perpetuo erant rei diuinæ additi, vt ait Andreas Dñicus Floccus Florentinus, qui haec tenens Fenestella vocabatur, id quod Metellus Pont. Max. satis declarauit, cum Posthumiū consulē eundēq; Flaminē Martiale, ad bellū gerendū Africā petentē, ne a sacris discederet, multa indicta, vt

Valerius

Quomodo
quare Clementis
praefectos prouinciarum Protoflamines, et Archiflamines vocauerit.

Valerius narrat, vrbe egredi non est passus: sic potestates istę iudiciarię prouinciarum, quandiũ prouincijs præsidebant, omnem curam habebant prouincijs addictam, quarum rebus necessè erat semper operam dare, & in munere suo fungendo assiduas esse: præsertim cùm, vt Philon Alexandrinus in Flaccum præfectum Alexandrię scribit, non iudicijs tantũ priuatis & publicis præessent, sed etiam, inquit, rationibus tributorum & vestigalium, quibus, inquit, maior pars anni impendebatur. Deindè habebant iudices isti etiam in sacerdotibus potestatem, tametsi ritus ac religiones prouinciarum mutare non possent, sed potiùs conseruare oporteret: quòd id è rep. esset, siquidè pro religione, vt ait idem Philon, non minùs quàm pro anima homines dimicare soleant. vndè idem rursùs sic de Augusto in Caium scribit, Nò minùs sollicitus erat de confirmandis singularum prouinciarum ritibus, quàm de Romanis cæremonijs. ac fortassis in hoc tãto studio istorum de non mutandis neq; variandis ritibus singularũ prouinciarũ, similitudo etiam aliqua maior erat eis cũ Flaminiibus, quàm cũ alijs sacerdotibus. Accedit huc, quòd vt Flamines si qd vitij in sacris nò ritè operandis admitterent, sacerdotio, quod Flaminiũ vocabant, mouebantur, vt de M. Cethego, & C. Claudio, & de Sulpitio idè Valerius narrat, sic q; prouincias susceptas malè gerebant, accusati & conuicti, poenas dabant, vt de Flacco, qui Alexandrię & Aegypto atq; Libyę præerat, idem Philon scribit. Hactenùs de ratione translationis, ducta ex similitudine quadã istorum inter se, accommodata etiam ad declarandum, quàm mira & apta conuenientia, mutata sint potestas & iudicia ethnicorũ præfectorũ, ciuitatum & prouinciarum, in potestates & iudicia præsulũ ecclesiarũ. vt enim illi iudices vnius ordinis erant, sed diuersi gradus, omnes qdem tanquàm flamines quidã, sed alij tãquàm maiores Flamines, quos vocat Clemes Protosflamines: alij infra eos tanquàm minores Flamines, quos idem vocat archiflamines: alij rursùs tanquàm flamines adhuc minores, quos tunc, vt Anaclæt. ait, vocabant comites, sic ecclesiarum præfides omnes sunt episcopi, diuersi tamè gradus. alij enim Primates episcopi, infra hos Archiepiscopi, & infra hos rursùs episcopi. præterea oportebat esse illorũ mores & iudicia, qualia præsidũ quoq; ecclesiarũ, quibus cesserũt, esse oportet. illos enim oportebat præbere se: exemplum in prouincia omnis abstinentiæ ac continentia; & sic iudicia siue de controuersijs distrahendis, siue de puniendis maleficijs exercere, vt grauiores causas cum optimatibus iudicaret, vt notũ episcopi faciunt cũ Synodis. vndè Ignatius presbyteros vocat confestum episcopi. hoc autè de iudicãdis causis grauioribus à præfecto prouincię cũ optimatibus, ex Philone etiã intelligi potest. is enim accusaturus Flaccũ, qui præerat Alexandrię, quo magis malitia eius pateret, laudat priùs, quòd initio suę administratiõis, rectè quę officij sui erãt, exequeretur. erat enim, inquit, in sua Functione assiduus: hoc est, quod paulò antè dicebam de similitudine præfectorũ cum assiduitate Flaminijs in munere suo: sequitur,

M m m m 3 pru-

De similitudine præfectorum prouinciarum, et præsidum ecclesiarum.

prudens consilijs, & in ijs exequendis industrius. & paulò pòst, gerebat se pro dignitate: grauiore causas iudicabat cum optimatibus: superbos deprimebat: vetabat cœtus promiscuæ multitudinis sublatis etiam sodalitijs, quæ prætextu sacrorum vacabant mero & crapulæ: contumacibus feruus & rigidus, inductis deindè in urbem, totamq; regionem bonis legibus. Hactenùs Philon. Hæc descriptio boni præfecti prouinciæ, ita in bonos præfides ecclesiarû, id est, in summos sacerdotes, q sunt episcopi, quadrat, vt boni præfecti prouinciarum, velut quidam sacerdotes religiosi esse videretur, vel potiùs quidam Flamines, vt Clem. vocat. Hoc enim nomen magis illis conueniebat, vt potè ethnicis. idcirco enim idè Clemès noluit facere eos similes sacerdotibus, sicut fecit Flaminibus, quia indigni erant hoc nomine: Sacerdotes enim, & Latinè & Græcè ἱερεῖς à sacro dicuntur, à quo procùl absunt ethnici. ob hanc enim causam, vt antea dixi, sacerdotes idolorum idem Clemens lib. 2. de Const. Apost. noluit vocare ἱερεῖς, sed verbo à se facto κληρῖκός, vt qui non sacri, sed potiùs execrabiles essent. Illud etiam obseruandum est, cur Clemens illos primos iuridicos, quos primos Flamines vocauit, πρῶτον νομοθετησάτους quoq; id est, primos doctores legis appellauerit: nempe quia eorum, qui prouincias regebant, erat, bonas leges in prouincias introducere, de quo paulò antè Flaccum, qui præerat Alexandriæ, Philon laudabat. Illud etiam non est obseruatione indignum, quòd ex verbo Græco, quo illi ethnici præfides prouinciarum, vt sic illos nûc vocemus, à principio à Græcis vocati sunt, quod etiam præsidibus ecclesiarû, quibus illi cesserunt, conuenit, intelligi potest, quod genus gubernationis esset illud: & quanta vtrorunq; similitudo esset. in qua re digna est admiratione S. Apostolorum prudentia, à Spiritu sancto data, qui in illis ciuitatibus & prouincijs, vbi illi fuerant secundùm gradus suos, ibidè præfules ecclesiarum item secundùm gradus suos esse voluerunt, vt faciliùs nostris moribus, & nostrorum præfidum gubernationi Gentiles assuescerent, quo essent illis similia, quibus priùs assueti erant. Etenim per Romanos quoq; vt idem Clemens lib. 6. de Constitut. Apost. ait, voluit Deus, vt iustitiæ lex splenderet. Ecclesia verò leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, vt Calixtus Pont. ait, libenter amplectitur. ἡγεμόνες ergò vocabantur illi, quòd oporteret eos exemplo vitæ & morum alijs præire, & illis virtutum omnium duces esse. Simili verbo & eadem ratione præpositos ecclesijs vocat Apostolus ἡγουμένους, quibus præcipit beatus Petrus formam fieri gregis, vt idem Paulus Timotheum monuit, vt esset exemplum fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. & Dionysius de Melchisedec in cœlesti Hierar. c. 9. scribit, vocatum fuisse sacerdotem, quòd tanquam Hierarcha, id est, sacrorum præfès, alijs præeundo dux ad solum & verum Deum tendendi esset. idem quoq; sanctos Apostolos καθηγουμένους appellat, in quo verbo κατὰ præpositio vim habet augendi. significat enim, ductû Apostolorum in animas

mas penetrâsse, id est, non tantùm duces corporũ fuisse, vt illi ethnici, sed etiã animarũ. illis enim propositũ tantũ erat, vt homines secũ inter se pacem haberent. Apostolis verò, vt secum, & cum Deo. Ergò vt ad Flamines reuertamur, quia opus erat, prefectos illos prouinciarum omnis innocentia & temperantia ac continentia duces esse, quod est sacerdotibus peculiare, ideirco nomen non sacerdotum, quo erant indigni, sed valdè ingeniosè & accommodatè ad illos nomen Flaminum transtulit, quorum quanta esset religio, continentia & existimatio, ex iis conijci potest, quæ Gellius libro 10. notũ Atticarum, de Flamine Diali scripsit, sed de his hætenus. Ex quibus satis iam patere arbitror, quemadmodũ hic locus de Protoflaminibus & Archiflaminibus, ratione, iudicio, & eruditione refertus, non solũ contra epistolam non sit obijciendus, sed contra potiũs ad faciendũ iudicium de antiquitate & autoritate eius, multũ valeat. superest, vt probemus scriptam esse hanc epistolam Græcè, vt quatuor reliquas, quod in singulis item probabimus. Nam hoc quoq; queri solet. Quis verò è Græco interpretatus sit, Rufinus, an alius, dicã postea, cum de prima epistola Anacleti agam, qui locum epist. 1. Clementis integrum citat eadem interpretatione è Græco, quæ est in epist. Clementis. Scripta ergò esse Græcè, præterquam quòd bonam partem eius Græcè vidi, illud manifestè declarat, quod ait, exponens fidem: Vndè credendum est in Deum, à quo tam præsens vita, quàm futura tribuatur. deindè subiungit, Deus autem, appellatio est substantia sempiternæ, interpretatus est, etymon verbi Græci, θεός, secundũ Platonem, cuius fuit, vt sæpè dixi, valdè studiosus. explicans enim Plato in Cratylo etymologiam nominis θεός, alij, inquit, θύω, alij θία dixerunt, diuidentes vnum nomen in duo. Hęc autem in vnum coniuncta, declarare ait, naturam siue substantiam summi Dei: rectèq; hunc vocari θεόν, id est, Deum, θιόν (ὅτι πάντες πάντες ὡς ἄνθρωποι ὄντες) id est, per quem viuere semper omnibus viuentibus inest. θεόν ergò Plato à θεός deriuauit, quia in θεός sint coniuncta hæc duo θιόν θύω, quæ naturam Dei significant. ita fit, vt θεός, id est, Deus, nomen sit (vt ait Clemens) substantia siue naturæ sempiternæ, id est, semper viuentis, & vitam tam præsentè quàm futurã, vt ait, viuentibus tribuentis. Illud verò, siue timoris diuini, additum fuit ab aliquo, qui è Græco θεός, quod timorem significat, voluit ducere uomẽ Dei, quæ etymologia non potest cadere in nomen Græcum θεός, in quod cadit etymologia illa Platonis, quam Clemens secutus est. Iam quemadmodũ hæc epistola de morte beati Petri ad Iacobum fratrem Domini, pluribus annis antea moreum scripta fuerit, abundè, vt opinor, à nobis lib. 2. loco proprio satisfactum est. Quod enim à Dorotheo archiepiscopo Tyri scriptum esse existimatur, fuisse Simonẽ cognomento Iude, appellatum quòd è Iacobum Alphæi, eundemq; post Iacobum fratrem Domini factum episcopum Hierosolym. vndè factum esse, quibusdam visum sit, vt hæc epistola, quæ postea ad Simonem eundemq; Iacobum Alphæi, scripta esset, ad Iaco-

Vndè constat
scripta fuisse
Græcè episto-
lam Clem. ad
Iacobum, &
reliquias Cle-
mentis.

Iacobum fratrem Domini prius scripta fuisse errore nominis putaretur, neutrum verum est. In exemplari enim vetusto, quod sic inscriptum reperitur, Dorothei Archiepiscopi Tyri, martyris, qui fuit tēpore Licinij & Constantini Imperatoris, liber de 12. Apostolis, & 70. discipulis, sic scriptū est de 70. discipulis: Iacobus frater Domini, primus episcopus Hierosolymitanus ab ipso Domino factus. sequitur, Cleopas, qui & Simon *ἀντιόχειος*, id est, consobrinus Domini, & secundus episcopus Hierosol. qui Dominū quoq; vidit, postquā à mortuis resurrexit. Hęc Dorotheus, & quę deinceps sequuntur de reliquis discipulis Domini. Idē scribit Clem. Rom. lib. 7. de const. Apost. prope finē: Mortuo, inquit, Iacobo fratre Domini episcopo Hierosolym. secundus successit Simeon Cleopaz. & vt in ore duorū vel triū stet omne verbū, et si solus Clem. Rom. instār multorum sit, idē quoq; testatur Euseb. Simeon, inquit, saluatoris cōsobrinus secundus episc. Hierosoly. quare quod in Dorothei synopsi vulgata scriptum est, Simon Iudas cognominatus, qui post Iacobum Hierosolymorum episcopus factus est, (arbitror eum esse Iacobum Alphēi) sub Traiano &c. neq; parenthesis auctoris est, sed interpretis. nec illud verum, Simonē cognominatum Iudam, post Iacobū factum esse episcopū Hierosoly. pro quo sic in meo exemplari manu scripto scriptum est, Simon cognomēto Iudas, postquā Christum prędicauit in Eleutheropoli & Gaza vsq; ad Aegyptum, crucifixus, sepultus est in Ostracina vrbe Aegypti, sub Traiano impio imperatore. & vt auctoris esse concedamus illam parenthesis, siue interpositionem, fessellit eum opinio: Iacobus enim qui dicitur Alphēi, & Ioses, filij fuerūt Alphēi, vt Hierony. scribēs contra Heluidiū, testatur, & Marię, quę dicitur Iacobi, quę erat siue soror Marię matris Domini, vt Hierony. ait: siue filia sororis Annę matris Marię virginis, vt Cyrillus tradit: atq; itā hi duo, fratres Domini erant cognatione. Simon verō cognomento Iudaz, & Iudas fratres item fuerunt, sed non ex Ioseph, vt aliqui falsō existimārūt. fuit enim Ioseph virgo, vt Hieron. affirmat, sed ex Cleopha, siue Cleopa fratre Ioseph, vt Euseb. Cæsareñ tradit. quare hi erant non fratres Dñi cognatione, sed consobrini opinione, quatenūs Ioseph pater Domini vulgō putabatur. Alius igitur erat, Simon cognomento Iudas, siue Iudę: & alius, Iacobus Alphēi. Deindē quę fides in hac historia adhibenda Dorotheo esset, tamen istud scriberet, quod nunquā scripsit, qui inter 70. discipulos Cephā quendam ponit, quem, inquit, reprehendit Apostolus Paulus Antiochię, qui fuit episcopus Conę: cū tamen, vt Hieronymus in comment. epist. ad Gal. affirmat, nullum Cephā, pręterquā Petrum, nouerit ecclesia. Sed hactenūs de epistola prima Clementis. Dicamus de secunda.

Habet etiam hęc epistola decreta, quę in consuetudine omnium ecclesiarum sunt, cuius consuetudinis origo quia nō potuit esse alia, quā Apostolica traditio, consequens est, vt ipsa decretorum ecclesiastica consuetudo, testis sit Apostolicę antiquitatis epistolę, quā huiusmodi decreta per ecclesias

Quid Dorotheus de Simeone cognomēto Iudaz, & de Iacobo fratre Domini scripserit.

ecclesias catholicorum promulgata sunt. ex quibus vnū est de tribus gradibus eorū, qui diuinis sacri altaris mysterijs ministrant, nēpe de presbyteris, diaconis, hypodiaconis, & de hostijs proportionē communicantium consecrandis, ac de reliquijs earum diligenter ac decenter in sacrario custodiendis, & de differendo cibo post sacram Communionem. Partem decreti huius de reliquijs sacre Eucharistiæ seruandis, satis in extrema parte libri 3. defendimus. Si adhuc Luterani contendere voluerint, nō esse à principe Apostolorum, vt hæc epistola testatur, traditum, vt hic triplex ordo ac gradus presbyterorum, diaconorum, & hypodiaconorum, mysterijs diuinis sacre aræ ministret, & reliquiæ corporis Domini summa diligentia ac reuerentia in sacrario seruetur, & nē continuò post cibum cælestem, ad cibum terrenum eatur: (differre enim vsq; ad sextam, si manè communietur: aut ad vesperam, si tertia, aut quarta: non lex, sed suasio est: nō præceptū, sed admonitio.) quin potius posse illa ipsa mysteria à ministris, & superintendentibus Luteranis sine impositione manūs episcopi, id est, sine sacramēto hierarchicę ordinationis cōfici & tractari, itē non remanere reliquias corporis Dñi, & licere statim nullo puncto temporis ob religionem ac reuerentiam interposito, cibū ventris sumere: hoc, inquā, si contendere adhuc Luterani volunt, nos vno verbo, quod nos Apostolus docuit, eos frangimus & conuincimus, Nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesiæ Dei. Aliud decretum est, Altaris palla, cathedræ, candelabrum & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. Hanc quoq; consuetudinem habent ecclesiæ Dei, vt quæ sunt ad ministerium sacrum in ecclesia dedicata, nullus ea ad priuatum vsum transferre audeat, nē sacra negligendi alijs occasione præbeat, & ipse eorum contemptor existimetur, & à Domino, vt rex Babylonię, propter simile ausum puniatur. Cū verò fuerint vetustate consumpta, & eorum nullus in ecclesia vsus esse potest, cremari iubet, & inferri cineres in locum, qui nec ambulatione, neq; transitu teri possit, idē in honorem & cultum Dei, cui illa fuerunt sacra, ipsa enim ratio religionis ac reuerentiæ, satis suadet hoc Decretum. Illa verò seueritas pœnæ, qua sancitum est Decretum in diaconos, clericos & presbyteros, vestigium quoddam est illius Apostolicæ disciplinæ & etatis, in qua sic eos, qui sacra pro nihilo ducere viderētur, punire oportebat, vt sicut de Ananiæ & Sapphiræ seuro supplicio scriptum est, fieret timor magnus in vniuersa ecclesia, & in omnes qui audirent. restat de hoc decreto, vt aliquid de verbis eius dicamus, in quibus est odor quidam illius seculi, quo factū est decretum, & vulgata atq; edita epistolæ huius interpretatio: pallam enim vocant hodiè omnes ecclesiæ Latinorum, quod verbum non est impositū tempore Caroli Magni, sed tunc, cū ipsa res, cui est impositum, facta est. neq; quæ res hodiè in cultu altaris palla vocatur, sic vnquam ante Latinam interpretationem epistolę Clementis vocata est. fuisse enim Græcè scriptam paulò post docebo. Ex verbis igitur huius Decre-

Decretum de
triplici gra-
du ministrorū
altaris sub
episcopo, &
de sacra Cō-
munionē, ac
de reliquijs
corporis Do-
mini custos
da.

1. Cor. II.

Act. 5.

Nann ti, vt

ti, vt illa nota sunt omnibus, velum, candelabrum, palla: ita cathedræ illæ, quæ sint, fortasè non omnibus idè videatur: cathedræ enim numero multitudinis, sunt in exemplari manu scripto vetusto: quæ quidè q̄a coniunctæ sunt cum ijs, quæ ad altare adhibentur, existimo non significare cathedras, in quibus sedent episcopi in ecclesiâ: neq̄ suggesta, de quibus concionantur: sed potiùs pulpita, quæ super altaria ponuntur. sic enim vocant hodiè pulpitum, in quo Missale collocatur. afferamus aliud Decretû, Ministerialis presbyteri siue diaconi, ad Dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem suâ coniuges suas reliquerunt. sic enim est in veteri exemplari manu scripto, vt alio loco iterùm admonui. de hoc Decreto abundè dictum est nobis, cum de cælibatu Magdeburgenfibus responderemus. Sequitur pœna in eos, qui hoc Decretum nõ seruauerint, quòd si, inquit, post ordinationem ministro altaris contigerit proprium inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina: neque sacrificij portitor fiat, nec altare contingat: nec ab offerentibus holo causti oblationem suscipiat: nec ad Domini corporis portione accedat: aquam sacerdotum manibus porrigat, sic est in exemplari Vaticano, contrario sensu exemplaris vulgati. sequitur, ostia forinsecus claudat: minora officia gerat: vrceum, seu calicem, ad altare non suggerat. Haec pœna. Si hæc lex, quæ eum ministrum ecclesiæ punit, & ecclesiastico ministerio priuat, qui cum vxore, cuius consuetudinem reliquerat, vt, ipsa assentiente, ordinari posset, postea consuevit, in omnibus ecclesijs catholicorum per cunctum Occidentem, vbicunq̄ ecclesiastica disciplina viget, adhuc seruatur, & semper seruata est, vnde dicemus ortû duxisse? quem fuisse latorem? necesse profectò est, vt ab Apostolis fuerit eiusmodi consuetudo ecclesiarum instituta & tradita. Cur igitur si factum est, testimonium facti non erit verum? si cum re conuenit dictum, cur negetur dictum esse? Accedit deindè ad Decretum de cælibatu, de quo multa libris superioribus à nobis scripta sunt, illa etiam cautio castitatis seruandæ: Clericus verò, inquit, solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, neq̄ properet: neq̄ sine maioris natu principis (archipresbyterum dicit) iussione. sequitur, Neq̄ solus cum sola fabulas misceat: (sic enim est in exemplari Vaticano, meliùs quàm in vulgato) nec archidiaconus, aut diaconus sub prætextu humilitatis aut officij, frequèter domicilia matronarum, aut fortè per clericos, aut domesticos eius matronæ mādēt secreti aliquid, si agnitū fuerit, deponatur: & illa à liminibus arceatur ecclesiæ, ad exemplū disciplinæ huius, ministri ecclesiæ vsq̄ in hodiernum diè didicerunt versari in domo Dei: & qui sic nõ versantur, ab eo, qui in solitudine, sicut Apost. præcipit, præest, deponuntur. Aliud epistolæ huius decretû est: Ecclesias per cōgrua & vtilia facite loca, quæ diuinis precibus sacrare oportet: & in singulis sacerdotes diuinis orationibus Deo dicatos poni. Hoc quoq̄ decretû, documentû & indicatiû est Apostolicæ ætatis epistolæ huius, si quidè edificari ecclesias, & Deo per preces tum ipsas, tum earû ministros dedicari,

*Correctio le-
tionis in pœ-
na decreti de
cælibatu.*

*Decretum de
edificandis et
consecrandis
ecclesijs.*

dedicari, cum in more omnium ubique ecclesiarum sit, origo eius moris nulla potuit alia esse, quam Apostolica traditio. Vnde aut institutio ac traditio extitit, indidem primum eam excepit, qui per hanc epistolam eandem vulgavit, is est Clemens Apostolicus Pont. qui etiam lib. 2. de Const. Apost. c. 57. de forma edificandi ecclesias, quae usque ad hunc diem, si commodè fieri potest, seruetur, nos in persona Apostolorum admonuit: & libro 8. preces descripsit, quibus ministri ecclesiae Deo sacrantur, quas Dionys. Arcopag. *ἱεροποιός ἐπιπέλασος* in ecclesiastica Hierar. vocat. sed de ecclesijs & earum consecratione, copiosè libro 2. differuimus. Haec tamen de epist. 2. Clem. & de Decretis eius. quam quidem Graecè scriptam esse ab authore, ex Graecitate, quam tota epistolae interpretatio olet, coniectura capi potest. quale est illud in principio, sacramenta diuinorum secretorum, quod è Graeco est *ἁγίασμα τῶν βίωσις μυστηρίων. ἁγίασμα* enim vocat idem author lib. 2. de const. Apost. sacramenta: secreta verò, mysteria dici nemo ignorat. Praeterea maiorem natu principem dixit interpretes, quod satis olet, vnde sit, nempe è Graeco, *ἀρχιεπίσκοπος*. iubet enim, nè clericus sine iussu principis maioris natu, id est, Archipresbyteri, solus ad domum matronae accedat: vnde statim sequitur, nec archidiaconus, neque diaconus, & quae sequuntur. Item illud, à principio epistolae usque ad hunc locum de sacramentis delegavi bene tuendis, sic enim est in vetusto codice, è Graeco *ἐπίσταλα* expressum est illud, delegavi, quod non dicitur de scribente epistolam, vt illud Graecum, praetereo reliqua. satis enim haec sunt exempli causa. differamus deinceps de tertia epistola.

Tertia epistola Clementis, scripta quoque est Graecè, & ex bona parte ex sermone beati Petri, qui est in lib. 5. Recognitionum, composita. Quae sit fortasse causa, cur nonnullis videri possit, non esse à Clemente scripta, sed potius, à nescio quo, qui partim è suo, partim ex illo sermone epistolam contexere voluerit. Sed haec coniectura leuissima est. multo verò probabilius, vt, cum Clemens ad omnes omnium ordinum fideles scriberet, vellentque ad ea, quae in prima parte epistolae scripserat, adiungere de ignorantiae malo, & de cognitione veritatis, ac de libero arbitrio, essetque ille sermo, quem idem Clemens ex persona Petri composuerat, valde ad propositum accommodatus, voluerit partem sermonis illius in epistolam suam transcribere. Quid enim absurdi est, aut noui & inusitati, si doctrinam, quam beatus Petrus praedicabat, & Clemens ipse verbis suis explicauerat, & conscripserat, cum visum est ei operè precium esse, per epistolam cum omnibus communicare? Indagemus igitur ex Decretis epistolae huius, vt in superioribus fecimus, antiquitatis ac veritatis eius argumenta. Primum Decretum est, Si episcopis non obediunt omnes presbyteri, diaconi, & subdiaconi, & reliqui clerici, omnesque principes tam maioris, quam inferioris ordinis, ac reliqui populi, tribus & linguarum, non solum infames, sed & extorres à regno Dei & confortio fidelium, & à liminibus sanctae ecclesiae Dei alieni erunt. Haec tamen Decretum. Hic quoque dicitur est Luteranis, qui episcopis carent, ex

Nnnn 2 quo

Vnde conies-
tura capias-
tur, quod epi-
stola secunda
Clementis,
Graecè scripta
fuerit.

Decretum, vt
omnes episcopos
obediant.

1. Cor. 11.

quo ab ecclesia catholica, quæ episcopos habet, defecerunt, Nos talē consuetudinem non habemus, nec ecclesiæ Dei. Ex Luteri enim secta multiformi, ij prodierunt, qui episcopis quidē, quos non habēt, obedire nō possunt: episcopo autē omnium ecclesiarū, qui est Pont. Rom. Petri principis Apostolorū successor, quo carere nō possunt, etsi maximē velint, obedire nolunt. Hæc verò consuetudo omnium ecclesiarū, vt sæpè de alijs similibus dixi, & dicendū est sæpius, cum aliundè, quàm ex Apostolica institutione nasci nō potuerit: cur isti ex vestigio Apostolicæ ætatis & institutionis tam illustri, & quod ab omnibus cernitur, de antiquitate & veritate huius epistolæ coniectura nō decernūt? de sacro chrismate, quo episcopus vngitur, quod in consuetudine quoq; est omnibus per Occidentē ecclesijs, dicam postea in epist. 1. Anacleti, qui idē Decretū repetit. Dicamus nūc de ritu baptizandi in nomine sanctissimæ Trinitatis, quē in hac epistola secundū traditionem Apost. Clemens describit & sancit: Accedat, inquit, qui vult, ad sacerdotem suum, vt ipsi det nomen suum, atq; ab eo audiat mysteria regni cælorum: ieiunijs frequētib; operam impendat: ac semetipsum in omnibus probet, vt tribus mensibus iā consummandus, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem vnusquisq; in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato super se, perunctus primū oleo per orationem sanctificato, vt ita demū per hæc consecratus, possit locum percipere cum sanctis. Hactenū decretum de ritu baptizandi, in quo decreto etsi quædam sunt similia admonitioni, quàm legi: & suasioni, quàm mādato, vt illud de cōsummando, quod è Græco *τιλῆσθαι* expressū est, id est, iniciando tribus mensibus, & de baptizando die festo, ac de ieiunijs ante baptismum, cuiusmodi sunt non pauca in Const. Apost. vt in extremo capite libri primi admonimus: catechesis tamē in grandioribus, quos adultos vocamus, necessaria est, vt ritè fiat baptismus: item probatio & vñctio omnium ante baptismum ex oleo sanctificato: & datio nominis. Quæramus ergò à Luteranis, vndè didicerunt dare nōmen ministris, & superintendentibus pro suis infantibus, cum baptizandi sunt. Nec enim, vt audio, hunc ritum ac consuetudinem ecclesiæ reliquerunt. An melius sit, si dicant se hoc, arbitrato suo, & nullo magistro ac lege facere, quàm si Apostolica traditione institutos se facere cōfiteantur? pœnitet fortassè talium magistrorum, id est, sanctorum Apostolorum? quod si non pœnitet, & in hac epistola Clementis Decretum vident, quod ipsi seruant, Decretum dico à sanctis Apostolis profectum, cur epistolam, Apostolicæ traditionis testem, negant? cur malunt videri, quod faciunt, sine autoritate & maiorum institutione facere, quàm facere exemplo paternæ traditionis? præsertim cum dare nomen, non vacet mysterio, quod in eiusmodi datione nominis, sancti Apostoli ad eruditionē & vtilitatem abditum esse voluerunt: in dando autem nomen arbitrato suo & vulgari more, nullū inest mysterium. Dare enim nomē, vt describatur baptizatus inter fideles, significat, vt ait Diony. Areop. quod

Decretum de
ritu baptizandi.

In Decreto de
ritu baptizandi,
quæ sint
suasionis, &
quæ legis.

De ritu dandi
nomen in ba-

ex

ex Apost. Paulo, cuius discipulus fuit, didicit, afficitum esse in ordinem sanctorum, pertinereq; iam ad eorum statum. hoc enim est, p quo agere gratias Deo, idem Apostolus in epist. ad Colof. hortatur, cum ait, Gratias agētes Deo & patri, qui dignos nos fecit in partē fortis sanctorum in lumine, id est, qui per baptismum (hoc enim vocat lumen, vt aliās solet, sicut Diony. & alij. patres) fecit, vt cōmunionis sanctorum participes efficeremur. Hanc descriptionem inter natos ex Deo per baptismum, cuius descriptionis Symbolum est illud dare nomē, significabat in ænigmate, vt hoc etiam addam, illa descriptio vniuersi orbis, quæ ad edictum Cæsaris Aug. facta est, cum Christus est natus. Significabat, inquam, natum esse eum, per quem danda erat potestas omnibus hominibus vniuersi orbis, vt nati ex Deo, inter filios Dei describerentur, & censum spirituales acciperent fidei, spei, & charitatis, hæc enim in baptismo infusa sunt. adduxit me ad hanc theoriā, quod viderem eodem nomine vocasse Dionysium illam descriptionē baptizatorum, quo Lucas illam vniuersi orbis: vterq; enim dixit ἀπογραφῆ. Hæc autem omnia eō à me dicta sunt, vt intelligant Ceteriatores & omnes Lutherani, non fuisse leue, nec sanctis Apostolis indignum, neq; mysterio ac fructu vacuum, quod ab eis traditum est, vt qui baptizandus esset, nomen daret. Cuius traditionis cum testis sit cōsuetudo ecclesiarum, quæ inde nata est, & eā adhuc ipsi Lutherani retineant, ipsi iam epistolæ huius alijs testes esse debent, veram esse, & authore suo Apostolico dignam, quæ hūc ritum baptizandi, quem tenemus, & patres ac maiores eorū tenuerunt, & ipsi adhuc ex parte tenent, attestatur. aquas verò perennes, quibus baptizari iubet, aquam viuam vocat idem Clem. in epist. 4. sic enim recitat locū euangelij, nisi quis renatus fuerit ex aqua viua, nō introibit in regnum celorū. Aqua ergo viua, & aqua perennis, aqua cum virtute spiritūs sancti est. sic viderur Clemens didicisse ex Apostolis, interpretari illam aquam viuam salientem in vitam æternam, quam Dominus dixit, dum Samaritanam alloqueretur, de vnctione ex oleo ante baptismum, satis aduersus Magd. lib. 2. differuimus. Illud præterea in hac epistola, & in reliquis obseruandū est, idcirco decreta siue leges ecclesiasticas, in epistolas inter præcepta vitæ & morum Clementem inseruisse, vt simul leges ipsas suaderet, quod ad peritiam boni legislatoris pertinet: in quo Platonem quoq; secutus est, qui leges, quæ feruntur, oportere ait suadere. hoc ipsum imitati sunt postea consecuti pont. quod prius Clemens fecit. Hoc qui non aduertunt, existimare possunt, non esse interdum decreta quædam rectè collocata, cum tñ maxime sint. exempli causa: in hac epist. 3. vt suaderet Clemēs decretum de non celebrandis Missis, nisi in locis ab episcopo cōsecratis, multa prius de obedientia præcipit, quæ præstāda est præpositis, vt Deo, quia hoc Deo placet: cuius voluntatem, quandiu in hac vita sumus, vt cognoscamus, studere debemus. Cui autem hoc semel periuasum est, facile amplectitur legem de non celebrando Missam, nisi in lecto ab episcopo cōsecrato, siquidem hæc

pismo, quid significet in mysterio. Coloss. 1. Hebr. 6.

Luc. 2.

Cur aqua baptismi perennes aquas, & aquam viuam vocet Clem.

Ioan 4.

Cur decreta, inter præcepta de virtutibus, inserta sint.

est voluntas Dei, vt episcopo obediamus, & non alio loco Missas celebremus, quàm quo ipse iubet, aut qui ab ipso sacratus est. Hæc etiam consuetudo summa religione per omnes ecclesias Dei tum in Oriente, tum in Occidente seruatur, quæ, teste Clemente, à sanctis Apostolis tradita est. quæ cum ad aliam originem, quàm Apostolicæ traditionis, referri non possit, nec vlla ratio, aut vtilitas fingendi postea hoc testimonium appareat, quis vel hac solùm coniectura non decernat, non fictum, nunquàm nos, nec ecclesias Dei aliam consuetudinem in hac re habuisse? sed hæc tunc de epist. 3. dicendum est deinceps de quarta.

Clementis ergò epistola quarta, excepto principio, tota est ex sermone B. Petri, qui est in sexto libro Recognit. paucis quibusdã additis. fecit enim Clemens, quod à nobis aliquandò fieri solet, vt quæ alio loco & tempore, & alijs aut scripsimus, aut locuti sumus, eisdem alio loco & tempore, & apud alios, accessione aliqua, aut parua cõmutatione facta, vtamur. Quid enim prohibet, quo minùs hoc, quod fieri potest & solet, & cum opus est, rectè sit, Clemens fecerit? vt hic, cum Iulium & Iulianum, ab errore, in quem à gentibus, inter quas habitabant, inductos esse audiebat, non solùm reuocare vellet, sed ita corrigere & instituere, vt & alios possent ipsi illi in suam reducere à veritate auersos, & eos, qui veritatem nõdum audierant, docere, visus est ei sermo, quem ex persona Petri lib. 6. scripserat, ad hoc, quod volebat, aptissimus. Quare operæ precium esse iudicauit, eum sermonem in epistolam suam ad illos inferere, principio ex re ipsa, atq; occasione epistolæ sumpto. In hac igitur epistola sunt quoq; vestigia ætatis eius, qua scripta est, propria, & illi ætati, qua scripta esse à Magd. fingitur, aduersa. Vbi enim erant postea tempore Caroli Gentiles, inter quos Iulius & Iulianus habitabant? vbi idololatria, quam hic confutat Clemens? an erant illi inter Turcas? at isti, etsi pagani sunt, non tñ idola colunt: neq; statuas pro dijs habent. an erant apud Indos? ne id quidem, si quidem paulò ante ætatis nostræ memoriam ignoti erant. Quæ igitur temeritas est, sine teste, sine argumento, sine coniectura, negare fuisse vnq; istos, quos Clemens nominat, & ad quos nominatim epistolam se scripsisse affirmat? aut fuisse quidẽ concedere, si fortè cõcedunt, sed nunq; ad eos hanc epistolam misisse? sed de Magd. & reliquis magistris Luteranis, cur eam & reliquas negent, satis patet, nempe quia, vt sæpè sepius dicã, nisi negent, doctrinã Luteri, quã tradunt & profitentur, defendere non possunt. vt cum præcipit in hac epistola, vt qui baptizatus fuerit, ab episcopo postea confirmetur, vt à beato, inquit, Petro accepimus, & cæteri Apostoli, præcipiente Dño, docuerunt. ergò qui sacramentum Cõfirmationis negant, quomodò hanc epistolã probare possunt, nisi probando, sibi ipsi simul contradicant? sed de hoc sacramento affatim lib. 2. aduersus Magd. ex scripturis disputatũ est nunc illud tantum annotabo, quia indicia antiquitatis epistolæ inuestigamus, quòd in hoc Sacramẽto, verbo
confir-

confirmandi vsus est Clemens in hac epistola, & eodem vsus est libro 3. de constitutionibus Apostolorum, & vsq; in hodiernum diem omnes ecclesie Occidentis sacramentum Cōfirmationis sic vulgò vocant: hoc vestigium nominis odorem præbet ætatis illius Apostolicæ, vnde institutio cōsuetudinis ecclesiarum & consignatio epistolæ Clem. descēdit. quæ quia sanctissimis & euangelicis præceptis & Apostolicis monitis, ac spiritu scripturæ sanctæ referta est, in tanto honore & autoritate semper est habita, vt quãuis pauca quædam in ea sint, quæ ab authore aliena videri poterāt partim vitio interpretis, partim artificio hæreticorum, nunquàm tamen catholici negare eam, aut de ea dubitare ausi sint. & si quid in ea duriusculum occurreret, piè interpretando mollire studuerunt. id quod in scripturis quoque sanctis, q̄ maioris autoritatis sunt, fieri solet: vt tamen vitio interpretis aliqd quãdo què erratū sit, piè potiùs interpretemur, q̄ reijciamus. vt verbi causa, quòd in quibusdam exemplaribus epistolæ ad Hebræos malè legitur, vt *χρῆσι θεῷ*, id est, vt sine Deo pro omnibus gustaret mortem, vt Nestoriani legebant, quo Christum in duas personas diuiderent, Theodoretus interpres alio qui bonus & catholicus, tamen nō ignorabat, non sic legi ab alijs sanctis patribus, sed sic *χρῆσι θεῷ*, id est, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortē, mortuus est enim pro nobis, non quia debuit, sed quia per gratiam suam voluit, non tamē reijcit, quin potiùs catholicè interpretatur, vt Oecumenius quoq; testatur. Sic ego nunc non reprehendo, quòd quædam in hac epistola non rectè hæctenus legebātur, sed potiùs ad exemplum ecclesiasticæ regulæ, quæ secundum Hieronymi sententiam in nouo testamento ad Græci sermonis normam veritatem examinat, fontē exemplaris Græci repeto, vt inde purum & liquidum hauriamus. non dubito piè interpretatos esse, qui sic hæctenus, vt nunc est, legebāt. sed si fontem indicando, hoc assequor, vt in interpretando piè non sit deinceps laborandū, existimo boni potiùs consulendum esse, quàm reprehendendum. Illud ergo, quod est hac in epistola, spiritus à Deo initiū habet, sic enim dixit Moyses propheta, In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erāt super faciem abyssi, & spiritus Dei ferebatur super aquas: rectè hæctenus de spiritu creato, quale est illud, Flabit spiritus eius, & fluent aquæ, & illud Amos prophætæ, Ego Dñs creans spiritum, sic enim Cæsarius frater Greg. Naz. in responsis ad varias quæstiones de locis scripturarū, & Theodoretus ac Gennadius, & alij, nē omnes enumerē, interpretati sunt. at illud, quod in epistola Clem sequitur, adulterinum fortasse videri queat, quasi faciat Spiritū S. spiritū creatū, sic enim subiungit statim, qui Spiritus, iussu Dei, quasi ipsa manus cōditoris lucem separauit à tenebris: & post illud inuisibile cælū, istud visibile produxit, vt superiora quidem, habitaculū faceret angelis: inferiora verò, hominibus. Quòd autem adulterinum hoc sit & alienū, atq; ab hæreticis insertum, fieri potest coniectura ex libris Clem. in quibus est totus hic sermo Petri, vt paulo

Quid in nouo testamento fieri soleat, & debeat, si quid vitio veteris interpretis erratum est.

Heb. 2.

De iis, quæ in epistola quarta Clementis, ad normam Græci exemplaris corriguntur.

Psal. 147.
Amos 4.

paulò antè dixi, ex quo sermone epist. hæc ferè tota constat. quos libros ab hæreticis fuisse deprauatos, testes sunt Epiphanius, Hierony. Rufinus, & nos ipsi experientes, probamus. auget etiam coniecturam, quòd hæc, quæ inserta esse videri possunt, non respondent proposito scribentis epistolam, immò ab eo penitus aliena sunt. cum enim idololatriam cõfutaret, aiebat, ex ipsis simulacris intelligi posse, nõ esse deos: siquidem ipsa, quibus simulacra fiunt, effecta sunt, & mutationi obnoxia. ferro enim, inquit, facta sunt simulacra: ferrum igni factum est molle. Ignis aqua extinguitur: aqua autem spiritu agitur: spiritus verò à Deo initium habet. Hic igitur spiritus, qui à Deo initium habet, non est, nec esse potest spiritus ille omnipotens, qui vnà cum Deo patre & filio lucem separauit à tenebris, & post illud inuisibile cælum, istud visibile produxit: quem vt creaturã Arianus aliquis aut Macedonianus faceret, dixit iussu Dei quasi ipsam manum conditoris fecisse hæc. & quod Clemens de spiritu creato dixerat, initiũ habere à Deo, ad ipsum spiritum Dei transfudit. Immò nè quis dubitet, non ab autore huius epistolæ Clemente, qui de Spiritu Sancto, immò de tota Trinitate fidem, quam ecclesia catholica tenet, in epistola prima rectissimè exposuit, sed à corruptore librorum eius scriptum esse hunc locum, recitemus eum Græcè ex libro 6. non quidem editionis Rufini, sed alterius aliquatũ diuersa, licet eiusdem argumẽti, de qua idem Rufinus in proœmio recognitionum meminit, quæ ad manus meas aliquandò venit, in qua editione nõ hic locus solũ, sed alij quidam contra diuinitatem filij & Spiritũ Sancti, corrupti erant. In eo igitur lib. 6. est sermo Petri, ex quo, vt dixi, tota ferè hæc epistola quarta Clemẽtis composita est. incipiamus ergò indè recitare, ἡ γὰρ οὐχ ὑπὸ σιδήρου ἐτορέυθησαν, καὶ ὁ τορέυσας σίδηρος ὑπὸ πυρὸς ἐμαλάχθη, καὶ τὸ πῦρ σβέννυται ὑπὸ ὕδατος, τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ πνεύματος τὴν κίνησιν ἔχει, καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ τὴν ἀρχὴν ἐκτάσσει ἔχει, οὕτως γὰρ ὁ προφήτης εἰρηκε μωσῆς, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. deindè subiungit, ὅπερ καὶ λέγοντος τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα ὡς περ χειρὸς αὐτοῦ τὰ πάντα δημιουργεῖ φῶς ἀπὸ σκοτοῦ χωρίζον, καὶ μετὰ τὸν ἀόρατον οὐρανὸν τὸν φαινόμενον ἀπλώσας, ἵνα τὰ ἀνώ τοῖς τοῦ φωτὸς ἀγγέλοις διοικηθῆν, τὰ δὲ κάτω ὑπὸ ἀνθρώπου ἅμα τοῖς δι' αὐτὸν γινόμενοις πᾶσι διοικηθῆν. διὰ γὰρ σε τὸν ἀνθρώπων &c. Alter locus sententia & verbis similis de filio Dei, corruptus est in lib. 8. huius editiõis, vnde etiã cõiectura ducitur, q̃ ab eodẽ artifice sit hic locus epistolæ Clemẽtis deprauatus. Sic enim ait, ἐκτείνεται ἀπ' αὐτοῦ ὡς χεὶρ δημιουργοῦσα τὸ πᾶν, id est, extenditur filius ab ipso scilicet Deo, tanquã manus omnia fabricans, hic verò dixit de Spiritu Dei ἔχειν τὴν ἀρχὴν ἐκτάσσει ὑπὸ τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ ὡς περ χεῖρα αὐτοῦ τὰ πάντα δημιουργοῦσαν, id est, Spiritum habere initium exten-

tionis

tionis à Deo omnium conditore, tanquam manum eius omnia fabricantē. at in sancta Trinitate non est *ἕκτασις*, id est, extēsiō, neq; *πλασις*, id est, formatio, neq; *τομή*, id est, sectio, vt ait Grego. Naz. sed est vna & eadem substantia cum tribus proprietatibus, ingenti, generationis, & processiois. & paulò pòst, vbi ait in epistola, Omnia gignūtur ex aquis, aqua verò per vnigenitum ex initio facta est: vnigeniti verò omnipotens Deus caput est: duriusculum est, & forma verborum non ità sana, vt est illud Apostoli, Christi autem caput Deus. notio enim vnigeniti, non sic declarat naturam humanam, propter quam Deus est caput Christi, sicut declarat notio Christi, & primogēiti in multis fratribus, qui sumus nos. Itaq; nec hoc Clemētis est, neq; enim Græcè legitur, sed pro eo est, *τὰ πάντα τὸ ὕδωρ πειῖ, τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ πνεύματος κινήσει τὴν γένεσιν λαμβάνει, τὸ δὲ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ τῶν ὁλωρθίου τὴν ἀρχὴν ἔχει.* id est, omnia gignit aqua: aqua verò ortum motus ab spiritu siue flatu accipit. spiritus verò siue flatus, à Deo vniuersi habet initium. satis hæc cōgruunt proposito: illa verò minimè. Aqua per vnigenitum ex initio facta est: vnigeniti verò omnipotens Deus caput est. Nec enim intelligi potest, quorsum hæc. Illic verò facillè intelligitur, quorsum spectet illa progressio à generatione ex aquis ad spiritum, & ab spiritu ad Deum, qui illum creat, & ex eo rursus nubes & aquas, ac tonitrua, vt Amos propheta exposuit, celebrans Dei potentiam. Voluit igitur Clemens hac physiologia & naturæ ratione, idolorum culturam coarguere, & gentibus, quæ scripturas sanctas neq; sciebant, nec eis credebāt, baptismum etiam suadere, qui fit ex aqua & Spiritu S. quem Dñs in euangelio cum spiritu, qui flat, comparauit, differens de regeneratione ex aqua & Spiritu S. cum Nicodemo. Huc pertinet quod ait Cyrill. in Genesim, ab exordio significatam esse gratiam baptismi in eo, quod Moyses scripsit: Spiritus Dñi ferebatur super aquas. Illud quoque repurgandū est, q̄ siue culpa interpretis, siue vitio exemplaris Græci in hanc epistolam irrepfit, nè quandò ab aliquo audace in authorem epistolæ Clementem obijciatur. sic enim ait: Deniq; ipse magister, cū ab ijs, qui ignorabant eum, duceretur ad crucem, orabat patrem pro interfecto-ribus suis, & dicebat, Pater, & quæ sequuntur. non enim dixit Dominus, cū duceretur ad crucem, Pater, dimitte illis, sed cū esset in Cruce. atq; sic quidē est Græce, *αὐτὸς γὰρ ὁ διδάσκαλος προσελθὼν ἔνχετο τοῖς αὐτὸν ἀναιρούσι ἀφεῖναι τὸ ἁμάρτημα.* id est, ipse enim magister affixus cruci, orabat, vt condonaretur peccatū ijs, à quibus occidebatur. Illud prætereà, vt per aquas, quæ primæ creaturæ sunt, denuò renascamini, melius est Græcè. non enim sunt, aut dicuntur aquæ primæ creaturæ, sed inuium generandi. hoc enim significat *ὕδωρ πρωτόγονον*, & hoc, proposito epistolæ conuenit, nempe vt per aquam, quæ generandi inuium est, homo capiat nouum ortū, & inuium creaturæ, vt B. Iacobus de baptismo ait. Rursus paulò pòst. Sed dicitis fortassè, quid confert aquæ baptismus ad Dēi cultum? primò quidē, quia quod Deo placuit, impletur: secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas

Recognitio lo-
corū epistolæ
4 Clementis
ad normā ex-
emplariū Græ-
ci:

1. Cor. 11;

Rom. 8.

Amos 4:

Ioan. 3.

Gene. 1.

Luce. 23.

Iaco. 1.

prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur. at hoc, si quis subtiliter limatam veritatē requirat, fortasse non vsquequaq; verum esse videatur. manet enim homo adhuc post baptismum fragilis ad moriendum, & ad peccandum. Quomodo igitur amputatur per baptismum fragilitas primæ natiuitatis? Preueniendū ergo est hoc, nè qñ à quopiam limatur, tametsi à nemine hætenus, q̄ sciamus, propter epistolæ autoritatē, & in Apostolicum authorē reuerentiam, factum est. Culpa igitur est interpretis. non enim Græcè dicit, fragilitatem primæ natiuitatis per baptismum amputari: sed, primam natiuitatē ex concupiscentia. Hæc enim est, quæ post baptismum nō manet, nam qui ex aqua & Spiritu S. natus est, filius Dei efficitur, filius autē Dei non fit ille, qui natus est ex sanguinibus, aut ex voluntate carnis, aut ex voluntate viri, i. qui natus est ex concupiscentia: sed qui natus est ex Deo per baptismum. Per baptismum igitur aufertur natiuitas prima ex concupiscentia. Non enim possunt esse simul duæ natiuitates, ex concupiscentia, & ex Deo. Sic itaq; ait Clemens Græcè, ἐξ ὕδατος ἀναγεννηθῆναι καὶ ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκ γεννηθῆναι, οὗτος ὁ ἁγίος πνεῦμα τῶν ἀποστόλων, καὶ οὗτος ὁ ἁγίος πνεῦμα τῶν ἀποστόλων, καὶ οὗτος ὁ ἁγίος πνεῦμα τῶν ἀποστόλων. Illud præterea obseruandum est, in eo loco prope finem epistolæ huius, vbi variè legitur, cantharides, catuli, canthari, cathari, etsi hoc extremum, in exemplari vetusto manu scripto reperi, & alio loco probaueram, legendū tamen esse canthari, ex Græco exemplari didici. sic enim est, τὸ δὲ, ἢ μὴ καὶ τῶν καὶ τοῦ θεοῦ ἁγίου πνεύματος καθάρειν ἀνέκετο, ἡμῶν ὡς οἱ κύνες ἀρετῆς ἐκλήθησαν. Interpretemur nos, Quid verò? etsi mundum esse non pertineret ad religionem, vos more scarabeorum libenter volutaremini? Hætenus de quarta epistola. Erant alia, etsi minuta, meliùs quidem ab authore Græcè dicta, quàm sunt ab interprete, sed mihi non fuit propositum notare nisi grauiora. transeamus ad quintam epistolam, eandemq; extremam & breuem.

Habet hæc epistola decreta duo: alterum de vita communi, de qua. satis superq; lib. 5. scripsimus, quæ quidem vita communis cum non nitatur in hac epistola Clementis, sed potiùs in Apostolica traditione, vnde cōsuetudo communis vitæ religiosorum, & eorum clericorum, qui ex voto nihil possident, ad omnes ecclesias Dei manauit, nihil refert ad cōuincendos hereticos, q̄ eam negent Clementis esse. non enim opus est nobis obijcere eis huius epistolæ autoritatem, tametsi magna sit & grauis in ecclesia: sed ecclesiarum Dei consuetudinem eis obijcimus, quæ veritati huius epistolæ testimonium locupletissimum tribuit. Alterum decretum est de interpretandis scripturis sanctis secundum traditionem patrum, quod quidem ita religiosè omnes ecclesiæ catholicorum tenent & seruant, vt si quis aliter pphetet, siue interpretetur, conuincatur, sicut Apost. ait, ab omnibus, dijudicetur ab omnibus. Cum ergo semper in ecclesia auditum sit, Clementis esse hanc epistolam, ex quo tempore ipsius decretis vtitur ecclesia, nec recordentur homines, nec audierint aliter vñquam eam habuisse, ipsaq; epistola

*Varia lectio
nis correctio
ex exemplari
Græco.*

*Decretum de
modo inters
pretandi sacra
scripturam.*

stola de rebus illius ætatis & seculi, cum summa dignitate ac sanctitate cō-
tineat: omnis ratio postulat, vt sicut alias epistolas suorum authorum esse
affirmamus & profitemur, quanuis qui testes sint, vidisse se, cum ipsas illas
epistolas scriberent, non habeamus, sic quoq; affirmandum & profitendum
sit, esse hanc cum reliquis superioribus Clementis. Illud enim de commu-
nitate vxorum, etsi appositum fuisse ab alio, satis patet ex exēplaribus Va-
ticano & Florentino sancti Marci, in quibus, vt antea dixi, non hoc legitur,
illa tamen adhuc coniectura magna est, quod pars epistolę de communita-
te rerum secundum naturā, sumpta est à Clemente in epistola ex libro suo
10. Recognitionum: vbi hoc ipsum quoque de communitate vxorum ab
ijs, qui libros illos corruperunt, appositum est, & inde in epistolam trans-
latum. tanta fuit tamen semper epistolę huius in ecclesia autoritas, tanta
etiam catholicorum pietas, modestia ac reuerentia, vt nunquam eius fidē,
ne tantillum quidem, hæc adpersa macula imminuere potuerit. quod est
ingens de Apostolico eius authore præiudicium. Hinc factum est, vt qui
nō habebant coniecturam, quam nos habemus, vnde hoc affectum esse iu-
dicarent, in eo vtcunquē piē interpretādo aliquandō laborare maluerint,
quā ad reiiciendum tanquam alienum parati esse. Hactenus de Clemen-
tis epistolis. aggrediamur ad epistolas Anacleti.

Ac primū quidem scriptas esse Latine epistolas Anacleti, præterquam *Epistolas Ana-*
quod de stylo ipso, nusquam Græcum olente, coniectura fieri potest ab ijs, *cleti Latine*
qui in studio linguę Græcę mediocres progressus fecerūt, ipse author pla- *scriptas suis*
nē indicat, cum vocabulum Apostatę, quod Græcum est, Latine interpre-
tatur. Transgressores enim (inquit) spontē legis suę, eiusq; violatores, apo-
statę nominantur. verbum, quod sciebat nō esse Latinum, quid Latine de-
claret, interpretatus est. Deinde, quod maius adhuc argumentum est, Ci-
ceronem citat, cum verba eius citat, vt Paulus Epimenidem, siue Callima-
chum, & Menandrū, atq; Aratum citat, quia eorum versus citat. Quid dul-
cius (inquit) quā habere, cum quo omnia possis loqui, vt tecum? Hęc in
Lælio Tullius, quem si hic non citat Anacletus, neq; Menandrum citat Pau-
lus, vt veteres annotārunt, cum ait, Corruptunt bonos mores colloquia *1. Cor. 15.*
praua. Sermone autem vulgi inculto & impolito vtendum illi fuit, vt fa- *De sermōe ino-*
ciliū ab omnibus intelligerentur, quæ omnibus ecclesijs communiter tra- *culto in epis-*
debantur: & noua verba interdū nouis rebus inueniēda, quæ Magd. por- *foliis Anacleti*
tenta verborum vocant, quæ propter eandem causam pater eloquentiæ, &
princeps magister Latinitatis non horruit, vt Hieronymus in epist. ad Ga-
latas testatur. Itaq; ijs, inquit, qui difertos seculi legere cōsueuerunt, si cō-
perint nobis de nouitate & vtilitate sermōis illudere, mittamus eos ad Ci-
ceronis libros, qui de quæstionibus Philosophiæ prænotantur: vt videant,
quanta ibi necessitate compulsus sit tanta verborū portenta proferre, quæ
nunq̄ Latini hominis auris audiuit: & hoc cum de Græco, quæ lingua vici-
na est, trāsferret in nostrā: huiusmodi sermo tunc vulgaris, de triuio sum-

ptus, quasi Anacletus vtitur, placuit quoque illis temporibus in interpretatione Latina noui testamenti, qua vtebatur, quæ antiquior est Anacleto. esse autem hanc epistolam Anacleti, & si inelegans sit, quod Magdeb. viri elegantes pati nolunt, præter testes & famam veterem, & memoriam omnium seculorum, de quibus paulò antè abundè dictum est, decreta, quæ in ea ipsa sunt, testantur: sunt enim & de rebus, illis temporibus, maximè necessarijs, & ex ipsa ratione rectæ gubernationis ecclesiarum, à sanctis Apostolis à principio institutæ ac traditæ, nata, vt decretum de non admittendis accusatoribus & testibus apostatis, i. qui à fide, vel religione defecerunt: vel regulariter, inquit, prohibita neglexerunt, qui spontè sunt suæ legis transgressores. Nihil enim illo seculo magis necessarium erat, quàm cauere, nè ad pericula & insidias, & accusationes Gentilium, licentia accusandi innocentes fratres & bonos episcopos, & dicendi contra eos testimonium licentia permiffa esset falsis fratribus, quales sunt, quos hic pont. notat. Hi enim sunt, quorum testimonio propria vitæ & religionis eorum inconstantia omnè fidem derogat. Quàm frequens ergò est in his epistolis pontificum, decreti huius repetitio de legitimis & idoneis testibus in alios fratres, tam frequens vestigiū est illius seculi, in quo Christianum esse tam periculosum erat, ac multo magis præesse Christianis, vt nisi à falsorum fratrum accusatione & testimonio, innocentia fratrum tuta fuisset, offendiculum, sicut Apost. ait, euangelio Christi datum esset: si quidem plurimos hic metus à fide profitenda deterruisset, ac multo magis à cura pastoralis suscipienda, in qua plus discriminis erat. Aliud præterea iudicium illius seculi & Apostolicæ disciplinæ ex hoc decreto redolet, quòd Paulus postquam Timotheo præcepit, vt presbyteri accusationem non reciperet, nisi sub duobus aut tribus testibus: quia sæpenumerò contingit, vt est in Apostolica const. de testibus probandis lib. 2. Clem. de Const. Apost. duos aut tres conspirare ad accusandum, aut ad dicendum falsum testimonium, vt in Susannam, in Nabot, in Christum Dñm, in Stephanum protomartyrem, idcirco subiunxit, admonens eum de huiusmodi Apostolica traditione, in non admittendis testibus non probatis, Testor coram Deo & Christo eius Iesu, & electis angelis eius, vt custodias hæc, sine præiudicio nihil faciens, in alterutram partem declinando. Deinde ex verbis ipsius decreti, licet quoque illud seculum & Apostolicam traditionem odorari. Accusandi, inquit, vel testificandi licentia denegatur illis, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerunt. Deinde subiungit: Transgressores enim spontè legis suæ vel violatores, apostatæ nominantur. Omnis enim apostata refutandus est ante reuersionem suam, nõ in accusatione rectè agentium, aut testimonio recipiendus. Hactenus decretum, in quo apostatas vocat eos, qui defecerunt, vel à fide Christi, vt hæretici, vel à norma sui propositi, hanc nos religionem vulgò vocamus, vel à vita Christiana, à qua ille deficit, quæ regulariter prohibita negligit, i. quæ mada vitæ Christianæ

1. Cor. 9.

1. Tim. 5.

Dan. 13.

3. Reg. 21.

Matt. 26.

Act. 6.

1. Tim. 5.

Decretum de
accusatoribus
& testibus re-
cipiendis.

stianæ nõ seruat. Eodẽ nomine apostata, vsque in hodiernum diẽ eos, qui à
 fide defecerunt, appellamus, sicut Paulus quoq; in epist. ad Heb. appellat,
 cum ait: Videte fratres, nè fortẽ sit in aliquo vestrum cor malum ἀπιστία,
 id est, incredulitatis, discedendi siue (vt verbo Græco pro Latino vtar) apo-
 statandi à Deo viuo. Eos verò, qui à vita Christiana discesserunt, id est, eos
 quos turpem vitã & in peccatis viuere scimus, etsi apostatas, quia est gra-
 uius verbum, nõ vocamus, vocârunt tamen Apostolici patres, vt Anacle-
 tus hic, & præter eum, vt in ore duorum vel trium stet omne verbũ, Dio-
 nyfius Areopa. is enim describens in Eccl. Hierar. c. de Communione eos,
 qui secundũ Apostolicam traditionem & consuetudinem omnium ec-
 clesiarum, ad sacram Cõmunionem non admittuntur, post Catechume-
 nos, eos numerat, qui turpiter viuunt, & voluptates vitę huius æternis bo-
 nis anteponunt, quos vocat θεοστυγὸς ἀποστάτας ἰωάννης, id est, qui à vita Chri-
 stiana apostatârunt. hanc enim vocat θεοστυγὸν, quòd nos Deo similes efficiat.
 Huius modi igitur apostatas, quos manifestum est velle manere in peccato
 ad mortem, vt beatus Ioannes vocat, quia nolunt reuerti vndẽ discesse-
 runt, ait Anacletus esse transgressores spontẽ suę legis, eiusq; violatores,
 imitatus Apostolum, qui de similibus loquens in epistola ad Heb. vocat
 eos voluntariẽ peccantes, cuiusmodi sunt excommunicati, quibus idem
 Apostolus ibidẽ ait, non relinqui hostiam pro peccatis: pro excommu-
 nicatis enim, secundũ Apostolicam traditionem, & Pauli Apostoli scri-
 pturam, & omnium ecclesiarum consuetudinem, ex illa traditione ortam,
 non offertur in ecclesia Dei. Ex hac igitur Apostolica traditione non reci-
 piendi ad accusationẽ & ad testimonium hoc triplex genus Apostatarum,
 quia hi sunt excommunicandi, quæ traditio hoc decreto Anacleti, & alio-
 rum pontificum Apostolicorum consignata est, nata est consuetudo, quam
 omnes ecclesię Dei habent, non admittendi excommunicatos, nec excom-
 municandos, ad accusandum, aut ad dicendum testimonium: quia vt ait S.
 Anacletus, huiusmodi apostata, vt potẽ duplices animo, vt ait beatus Iaco-
 bus, inconstantes sunt in omnibus vijs suis. Iam illa, quæ paulò pòst in epi-
 stola dixit, vt eos, qui persecutionem patiebantur, exemplo suę perfec-
 tionis consolaretur: Ego autem labefactatam non solũ quietem meam,
 sed & salutem, inimicorum valetudine & rumorum procellis agnosco,
 potens est diuinitas immensa, tempestatis incerta bono serenitatis amoue-
 re, an non conueniunt in illud seculum? aut non congruunt Anacleto, qui
 sub Traiano Christianorum persecutore & hæc scripsit, & martyrium su-
 stinuit? Aliud Decretum epistolę huius est, vt episcopi in locis Deo conse-
 cratis sacrificent, & vt plures episcopo, cum sacrificat, assistant diaconi,
 quàm sacerdoti, itã vt solennioribus diebus, sacris induti vestimentis 7.
 aut 5. aut 3. assistant, presbyteri quidem ad dextram & leuam: diaconi ve-
 rò & hypodiaconi, à fronte & à tergo, & vt custodiant, inquit, episcopum
 à maleuolis hominibus: & testes sint, sacrificare episcopum ritẽ, & in loco

Qui dicantur
 apostata.
 Heb. 13.

Ioan. 5.

Iac. 1.

Decretum de
 numero mini-
 strorum, quos
 episcopo sac-
 crificanti as-
 sistere oportet.

sacro. Haec enim Decretum. Ratio quidē numeri 7. aut 5. aut 3. hęc est: aut enim sunt duo, qui vtrunque latus custodiant, & duo item à tergo, & duo à fronte, & vnus diaconus, qui discurrat ministrandi causa, vt necesse est, qui sunt 7. aut duo ad dextrā & sinistram, & vnus à tergo, & item vnus à fronte, & quintus, qui discurrat: aut duo presbyteri vtrinq; & vnus diaconus ad discurrendum. eos verò, qui in has epistolas pontificum Apost. obijcunt, non agi in eis de rebus illorum temporum, rogemus hęc, vtrum custodiri episcopum sacra facientem, illorum temporum esset, cū persecutio Christianorum feruebat, cū insidię vbiq; Ex hoc ergo Decreto planē illud seculum redolet. cuius Decreti vestigia quędam in ecclesijs catholicorum adhuc remanent. Duo enim assunt diaconi festis solennioribus sacerdoti sacrificanti præter alios ministros minores, non iam vt sacrificatē defendant & protegant, sed maioris honoris ac reuerentię causa. Erat itaq; illa tunc constitutio similior admonitioni ac suasioni, quā legi, cuiusmodi multa à bonis & peritis legislatoribus, vt alio loco admonui, statui solent. Præterea illud Decretum, quod sequitur, vt peracta consecratione, omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, testis quoq; est ætatis huius epistolę: Est enim sententia canonis 8. Apostolorum, qui iubet, vt episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut deniq; clericus, qui peracta oblatione, non communicauerit, & causam, cur nō communicet, non dixerit, vt si probabilis sit, ei ignoscatur, excommunicetur. quia nocuit, inquit, populo, & suspicionem in eum, qui obtulit, mouit. Haec enim canō. Illis igitur ministris omnibus ecclesię, iuxta canonis huius sententiam, iubet Anacletus hoc decreto communicare, peracta consecratione, quos voluit tanquā testes esse, & comprobatores sacrificij eius, cui assunt. sic quoque Igmarius Archiepiscopus Rhemensis hoc Anacleti Decretum intellexit & interpretatus est, vt libro primo iterū memini. Erat autem illo seculo hęc lex necessaria, quod eo minū erant tunc nota loca sacra, quo minū tutum erat ea frequentare propter inimicos nostrę religionis, qui omnia tenebant: inter quos magno periculo habitare & versari necesse erat: & eo item minū noti episcopi & presbyteri, quo magis eis, quā cæteris Christianis, insidiabantur, & quo periculosius erat cognosci & denotari posse: quamobrēm & custodibus, & testibus opus erat. Tunc autem testimonium dabatur, ritē sacrificari, cū presbyteri & diaconi, qui assidebant, communicabant. nunc verò, cū hęc necessitas, quę causam legi dedit, sublata sit, abiit lex & Decretum in admonitionem & suasionem. Itaq; cū hoc tempore diebus solennioribus diaconi ac subdiaconi sacris vestibus induti, gratia potiū maioris honoris, quā testimonij, sacerdoti sacrificanti assint, liberum est eis communicare, aut non communicare: nisi aliqua consuetudo obstet, vt fortassis in aliquibus ecclesijs religio forum. An igitur ratio tūc, cū hęc epistola scripta est, necessaria communicandi, quę explicata iam est, non est iudiciū, esse hanc epistolam

Decretum de ministris altaris, peracta consecratione communicandi.

stolam authoris illius temporis, id est, Anacleti? Videamus aliud decretum epistolæ huius, illud scilicet, de causis secularibus, à laicis presente episcopo iudicandis. sic enim ait pars decreti de iudicijs: Si verò fuerit seculare negotium, apud eiusdem ordinis viros, id est, apud seculares, iudicio tamen episcoporum, cum Apostolus priuatorum Christianorū causas magis ecclesijs deferri, & ibidem iudicio sacerdotali terminari voluerit. Haftenus decretum. Si indicia ætatis ac seculi, quo hæc epistola scripta fuit, quaerimus, vt Anacleti esse, cuius esse fertur, planè appareat: quis non videt decretum hoc non potuisse in aliud tempus aptius cadere, quam in tempus Apostolorum, & eorum, qui eos proximè secuti sunt? Quod enim Apostolus in epist. ad Cor. tunc statuit, id ipsum & ob eandem causam Anacletus hic statuit. nempe vt apud infideles nè litigarent Christiani: quin potius, si controuersia esset non ecclesiastica, sed secularis, decreuit Anacletus, vt à secularibus, presente tamè episcopo, diiudicaretur, alioqui quomodò, aut à quo, qui parere nollent, ad parendum sententiæ iudicium cogerentur, nisi episcopus, qui excōmunicare poterat, adesset: alia enim potestate gladij, quam vocant, Christiani tunc vti non poterant. Idem sanxit Alex. 1. 11. q. 1. c. Relatum: Vbi iudices, apud quos accusari sacerdotes vetat, iudices publicos vocat, qui erant Gentiles. Quod quidem qui non intellexerunt, vt hoc obiter obseruandum sit, dixerunt, valuisse hoc secundum primum illum statum ecclesiæ, scilicet vt causæ seculares ad ecclesiasticos deferrentur. immò verò causas seculares à secularibus in ecclesia cognosci & iudicari voluit Apostolus, & non à Gentilibus, episcopo tamen, aut qui episcopi autoritatē haberet, presente, vt necesse erat ob eam causam, quam dixi. Hæc est ergò decreti Anacleti sententia, quam autoritate Apostoli idem Anacletus confirmauit ac sanciuit. quæ vel sola clarum indicium est, & certum vestigium illius seculi, & epistolæ huius Anacleti authoris apostolici. Haftenus de decretis epistolæ primæ Anacl. & de signis, quæ in eis illius ætatis & authoris clarè apparent. Reliquū est, vt occurramus ei, cui fortassè suspicionem epistolæ fictæ illa loci Clementis de comparatione ecclesiæ cū nauī citatio, ex interpretatione Rufini, mouere possit. Eisdem enim verbis totus ille locus epistolæ Clemētis, in hanc epistolam Anacleti transcriptus est: vt alter locus eiusdem epistolæ Clem. similiter eisdem ipsis verbis in epistolam tertiam Anacleti item transcriptus. Quid igitur respondendum est? Etenim si Rufini interpretatio est, nō est hæc epist. Anacleti. Si verò Anacleti est, vt quidē est, & à nobis pluribus coniecturis, indicijs & argumentis probatum, interpretatio epistolæ Clemētis è Græco non est Rufini, cuius esse fertur, nisi quis dicat transscripsisse Rufinū hanc particulā ex epistola Anacleti in suā translationē, quod quidem neq; verisimile est, neq; ab interpretibus fieri solet. Ergò quanuis Magd. non hoc in epistolā Anacleti obiecerūt, quia haftenus nō aduerterūt, quod diuino consilio factum esse credo, scilicet nè in suscepta, propositaq; sententia negandi

*Decretum de
causis secularibus
à laicis
presente episcopo
in ecclesia
iudicandis.*

*Quo nam publicos iudices
in decreto suo
Alex. 1. vocauerit.*

has

De interpre-
te epistolæ
primæ Cle-
mentis.

has epistolas, obstinatiores efficerentur, nos tamen quia veritatē, quę nul-
las amat latebras, nec vlla argumenta metuit, defendimus *ex præmissis*, ad il-
la etiam, quę Centuriatores non obiecerunt, nē quando fortassis obijcian-
tur, libenter respondemus. Epistola ergo Clem. ad Iacobum fratrem Do-
mini, iam olim ante Rufinum ē Græco trāsata erat. Etenim si testibus cre-
dendum est, plures testes sunt & grauiores, & antiquiores, esse hanc episto-
lam Anacleti, in quam tota illius loci epistolæ Clementis interpretatio La-
tina trās scripta est, quā sint testes, esse illā interpretationem Rufini. immo
nemo, quod sciam, ex antiquis hoc testatur. quin potius Gennadius, qui de
alijs eius interpretationibus meminit, testis est, non esse à Rufino translata.
postquā enim enumerauit, quęcunq; Rufinus ē Græco in Latinum con-
uerterat, Basilium, Greg. Naz. Clemētis Romani Recognitiones, Xisti sen-
tentias, Euagrii item sententias, librum Pamphili martyris contra mathe-
maticos, subiungit: Horum omnium quęcunq; præmissis prologis à Lati-
nis leguntur, à Rufino interpretata sunt: quę autem sine prologo, ab ali-
quo translata sunt, qui prologū facere noluit. Origenis non omnia trāstu-
lit, quę suo prologo discernuntur. Hactenū Gennadius. Cū igitur hæc
epistola, quę olim ante recognitiones translata & edita erat, ipso etiā Rufi-
no teste, prologum Rufini non habeat, consequens est, vt testimonio Gen-
nadij non sit Rufini interpretatio, sed alterius. nec enim dici potest, propter
breuitatē epistolæ nō scripsisse prologū, cū sit epistola lōga & proluxa, &
cū testetur Gēnadius scripsisse prologū in sentētijis Euagrii, quę sunt per-
breues, præsertim cū esset Rufino propositum, interpretationes suas ab
aliorum vsurpatione prologis defendere. Deinde quod potissimū est, ipse
idem Rufinus videtur planē testis esse in prologo Recognitionum, non esse
suam interpretationem. Recitemus locum. sic enim ait, Epistolam sanē, in
qua idem Clemens ad Iacobum fratrem Domini scribens, de obitu nū-
cians Petri, & quod se reliquerit successorem cathedrę & doctrinę suę, in
qua etiam de omni ordine ecclesiastico continetur, idē nunc huic operi
non præmissi, quia & tempore posterior est, & olim interpretata atque edi-
ta. sic enim legendū est. nā si olim epistolā Clementis interpretatus erat, &
ediderat, quę erat alioquē libris Recognitionum præposita, cur illam non
præmisit operi Recognitionum, quod ipse interpretatus erat, & cui præ-
posita fuerat ab authore, vt Pho cius quoq; in bibliotheca sua testatur? Quę
enim causa erat non præmittendi illam huic operi, quia à se olim interpre-
tata & edita erat? immo verò ob hanc ipsam causam, id est, quia ipse olim
interpretatus erat, & ediderat, præmittere illam huic operi, cui debebatur,
oportebat: vt interpretatio sui authoris & in opere, & in epistola ipsi operi
à Clemente præposita, integra agnosceretur. Quamobrēm, si vbi testes de-
sunt, coniectura & argumentis iudicandum est, & sequendum, quod est ra-
tioni consentaneum, sic potius sentiendum est. Quia olim translata & edita
erat epistola, Rufinus vir modestus, neque alienum laborem attribuerē
sibi

sibi voluit: nec ipse denudè transferre, nè cum priore interprete certare videretur, quod à nostris sæpè fieri solet. Esse itaque appositum illud, à me, vbi erat solùm, olim interpretata & edita, omnis ratio probabilitatis conuincit. Sic ergò, vt paulò antè dixi, legendum est, idèd nunc huic operi non præmissi, quia & tempore posterior est, (hoc enim dixit, quia quæ in libris ipsis Recognitionum scripta sunt à Clemète, priùs gesta sunt, quàm Petrus Clementem ordinaret, & illum in ordinatione eius sermonem, qui in epistola est, haberet) & quia olim interpretata & edita. Si quis verò quærendum putet, vndè factum fuerit, vt attributa sit Rufino interpretatio ista epistolæ, ego hanc fuisse * existimo, quòd ferebatur vulgò illa ipsa epistola sine nomine interpretis, vt ex reliquis epistolis, excepta tertia, coniecturam facio. rarè enim initio ecclesiæ, qui è Græco transferebant, nomen interpretis inscribebant tum propter modestiam, tum etiam: quia parùm negocij videbatur, & indignum inscriptione nominis, eadem eisdem verbis conuersa dicere, præsertim cum nullam elegantiam adhiberent. sic videmus factum esse in interpretatione noui testamenti, à quo enim sit facta, ignoratur: licèt, à quo sit correctà postea, sciamus. Sic interpretationes epistolarum Ignatij, & muldò pòst librorum Irenæi, ac posteriùs adhuc Hesyhij in Leuiticum, & si qui alij sunt ex antiquis, non ferunt inscripta nomina interpretum. Quare cum opus Recognitionum Clementis à Rufino translatum esset, fuissetq; epistola hæc ipsi operi præposita, facile fuit interpretationem epistolæ, quæ sine nomine interpretis ferebatur, Rufino interpreti Recognitionum per errorem opinionis assignare. præsertim cum ipse idem Rufinus in prologo Recognitionum affirmaret, olim ante interpretationem Recognitionum, interpretatam & editam fuisse, quod ita quidam accepisse videntur, quasi diceret Rufinus, à se interpretatam & editam, quod minimè dixit: vndè isti secundùm sensum suum illud, à me, adscripserunt. Quòd verò tertia epistola Clementis, nomen Rufini interpretis inscriptum habet, factum est, vt opinor, siue quia Rufinus eam epistolam primus interpretatus est, vtpotè cuius magna pars ex libro 5. Recognitionum sit: siue quia alius interpres fuit, qui cum interpretationem eius partis, quæ ex 5. libro Recognitionum est, vt dixi, ex illo ipso libro 5. mutuatus esset, totius epistolæ interpretationem Rufino Recognitionum interpreti inscripsit. libentiùs enim veteres illi laudem laboris & industriæ suæ alijs tribuebant, quàm vt alieni studij & operis gloriam sibi vindicarent. Quinta verò epistola Clementis, etsi aliquantulum interpretationis Rufini ex libro 10. Recognitionum in eam transcriptum est, quia id paululùm est, non habet Rufini nomen inscriptum: immò sine nomine interpretis fertur. Idem factum est in epistola 4. etsi enim ferè tota epistola ex libro 6. Recognitionum sit, tamen quia non est ille 6. liber cum reliquis ex editione Recognitionum, quas Rufinus interpretatus est, gemina enim editio, vt antea dixi, ferebatur, quod ipse idè Rufinus testatur, idcir-

cō interpretatio huius epistolæ quartæ non est assignata Rufino: immodò nullius interpretis nomen inscriptum habet. Hactenus de epistola prima Anacleti, notemus Decreta secundæ.

*Decretum de
ordinatione
episcoporum.*

In Decretis etiam epistolæ secundæ, notæ sunt & argumenta illius seculi, quo scripta est, & authoris Anacleti, in cuius principio nè quis hæreat propter vitium librarij, sic est in exemplaribus manu scriptis: Nam licet Ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodò nos gubernacula teneamus, tamen profiteamur, & quæ sequuntur. Inuestigemus ergò ex Decretis epistolæ huius, quo seculo edita sit. Ordinationes, inquit, Episcoporum authoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint prouincia, Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus precibus celebrent, & manus cum sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sunt, imponentes: Dominica die, hora tertia orantes, sacræque vnctione exemplo Prophetarum & Regum, capita eorum more Apostolorum & Moisis ungentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismate est promulgata. Hactenus decretum. Si hic ritus Apostolicus episcopos ordinandi, est in consuetudine omnium ecclesiarum, & consuetudo, quam omnes ecclesiæ habent, vt dixi sæpè, & sæpiùs inculcandum est, non aliundè, quàm à primis ecclesiarum magistris & legislatoribus profecta est, quid magis absolum, & à ratione auersum esse potest, quàm veritatem rei gestæ confiteri, & cõsignationem literarum negare? Quid rursùs rationi conuenientius, quàm fidem scripto adhibere, cum res gesta cum scripto cõuenit? Quare si ex facto, & ex tẽpore coniectura capienda est, cum hic ritus ordinationis episcoporum, res sit illius ætatis ac seculi, qua fuit Anacletus, vt non solùm consuetudo, vt dixi, ecclesiarum, quæ non ab alio, quàm ab Apostolis instituta & tradita esse potest, sed Clemens quoq; libro 8. de Constitut. Apost. c. 4. & Dionys. Areop. in eccl. Hierar. c. 5. de sacris ordinationibus, testes sunt, cur dubitabimus, quin hæc epistola, ex cuius decreto de ordinationibus illud seculum olet, Anacleti sit? Quod enim Clemens, Dionysius, & Anacletus non ex æquo, ac totidem ceremonijs hanc legem ac ritum ordinandi episcopos describant, fidem hoc potius Apostolicæ institutionis auget, tantum abest, vt minuat. ita enim fit, vt quo minùs ad idem dicendum conspirasse videntur, eo verior eorum sermo appareat: sicuti in euangelistis factum est, tamen si impar sit epistolæ huius authoritas, itaq; quatenus cuiq; horum sufficere visum est, eatenus de ritu ordinationis scripsit. Dionysius de impositione manuum, & libri euangeliorum super caput eius, qui ordinatur, meminit, & de precibus consecratorijs, quas vocat *ἐπιτάξεις ἐποποιείας*. Clemens de numero ordinatorum episcopum, & de impositione libri euangeliorum, & de die ordinationis Dominico, tum de scrutinio & assensu populi, licet in epistola tertia de vnctione quoque episcopi meminit: Anacletus de impositione manuum &

enan-

euangeliorum, item de die Dominico, & hora 3. ac de numero ordinantium, de scrutinio, & aliorum assensu episcoporum, tum etiam de vnctione capitis ex chrismate. Quæ verò ex his planè necessaria sint, & quæ non, si adhiberi non possint, non est hîc locus differendi. Sed cum Anacletus testetur in hac epistola, se hunc ritum episcopos ordinandi à beato Petro accepisse, quomodò Centuriatores Luterani esse eam epistolam Anacleti attestari poterant, nisi se simul sententia sua condemnassent? qui cum nullos episcopos habeant, nullas ministrorum ordinationes canonicas, & ecclesiasticas habere possunt. Verùm de decreto ipso ordinationis episcoporum nihil hîc ampliùs dicam, tum quia non opus est, nec ratio propositi plus exigit: tum quia libro 2. quod de impositione libri super caput episcopi in ordinatione eius Magdeburg. accusabant, abundè, vt opinor, defendimus. Illud autem hîc obiter aduertendum est, in exemplaribus manu scriptis, de chrismate, quo caput vngitur in ordinatione episcopi, non sic legi, vt in vulgatis exemplaribus: Omnis sanctificatio constat in Spiritu S. cuius virtus inuisibilis sancto chrismate est permixta: sed sic, cuius virtus inuisibilis sancto chrismate est promulgata. quo verbo promulgandi, satis declarasse Pont. videtur, vt hoc quoq; obseruemus, non signa tantùm esse sacramenta, sed causam quoque gratiæ: nulla enim res per aliam, quæ nihil operetur, promulgatur. Quare, si chrisma signũ tantùm esset gratiæ, & non simul causa, non rectè diceretur gratia chrismate promulgari: vt cū princeps per ministrum suum aliquid promulgat, fieri non potest, quin minister ad id, quod opera sua promulgatur, ministeriũ suũ, aliqd operando, adiungat. eadè enim ratio est ministerij & instrumenti. Redeo ad ordinationem episcopi, quam idem Anacletus non minùs quàm à tribus fieri debere, à beato Petro se ait didicisse, quod quidem cum ita esse, canõ quoq; primus Apostolorum, à Clemente Romano descriptus, qui idem iubet, attestetur: quomodò licebit dubitare, quin hoc Anacletus scripserit? Deinde quod ait, Iacobum episcopum Hierosoly. à beato Petro, Iacobo, & Ioanne ordinatum esse, vt scilicet nõ solum canone, sed exemplo etiã huiusmodi ritus ordinationis episcoporum à sanctis Apost. sanciretur, cum hæc Iacobi episcopi Hieros. ordinationem à tribus istis Apostolis factam, qui memorię prodiderit, nullũ ante Anacletum sciamus, & qui hoc deinceps meminerunt, vt Euseb. lib. 2. historiæ eccle. & alij omnes ab illo acceperint, quomodò fiet verisimile, non hoc Anacletum scripsisse, quod in hac epistola, in qua nomen eius inscriptum est, legimus, sed aliũ potiùs, quem nescimus, & cuius nomen ignoramus? De ordinatione verò aliorũ sacerdotum & diaconorum, vt à proprio fiat episcopo, & vt ieiunantes, assentiente populo & reliquis sacerdotibus, ordinentur, omnes etiam ecclesiæ Dei testes sunt huius Apostolicę traditionis. non enim consuetudinem habent, vt ordinariè, extra quatuor tẽpora ieiuniorum, aut populo cõtradicente, aut alijs sacerdotibus repugnãtibus, vllus sacerdos aut diaconus ordinetur.

*Lectio ex
veteri
iusto codice
manu scripto.*

*Decretum de
ordinatione
sacerdotum
& diaconorum.*

1. Tim. 5.

philip. 3.

De frequenti
eorundem de-
cretorum re-
petitione in
epistolis pon-
tificum Apost.

dinetur. Aliud Decretum est, vt accusatio episcoporum non nisi ab idoneis ac probatissimis viris, qui & suspicionibus & sceleribus careant, fieri debeat, ex eo quoque quod toties hic Pont. in epistolis suis tribus cauet, de non facile accusandis episcopis, & de testibus, quales esse oporteat, olfacere possumus, illo seculo scriptas fuisse, cum persecutio in Christianos incensa, ardebat. cum enim maius periculum episcopis, quam ceteris Christianis tunc impediret, si, vt antea dixi, ad illas persecuciones, & illud maius discrimen episcoporum, audacia & temeritas eos inique accusandi accessisset, vix vllus, qui pastor esse vellet, repertus fuisset, ob eandem causam, vt iterum dicam, iussit Apostolus Timotheo, ne accusatione aduersus presbyterum, nisi sub duobus aut tribus testibus, susciperet. cum enim presbyterum dixit, episcopum quoque intelligi voluit. Metropolitanus enim erat Timotheus, & episcopos in dicecesi Ephesina habebat. debere autem esse viros bonos, & omni suspitione carentes, vt hic iubet Anacletus, admonuit eundem Timotheum Paulus, cum statim, & quidem interposita Dei & Christi, atque angelorum eius testificatione, monuit, vt in suscipienda accusatione, & admittendis testibus nihil temere fieret, hoc enim significat, vt saepe alias dixi, *πρόκριμα*, quod interpres vertit, praedudicium. temere autem fit, cum is, qui suspitione non vacat, in alium testis accedit. In eo autem quod ad defensionem quoque episcoporum pertinens, idem Anacletus in hac epistola paulo post scribit, statuisse Apostolos, vt si quis aduersus episcopos, aut eorum ecclesias commotus esset, aut causas haberet, prius ad eos recurreret charitatis studio, vt familiari colloquio sanarent, quae sananda essent: & charitatiue emendarent, quae emendanda agnoscerent: docui libro primo, quemadmodum non verba, sed sententiam Canonis Apostolorum 71. citauerit, id quod in alijs quoque locis facit. quod genus citandi, sanctis Apostolis visitatum, indicium quoque est, eius esse hanc epistolam, qui hoc ab Apostolis didicit. Quod verò quaedam in his epistolis Anacletus saepius repetit, ne quis hoc ab autoritate antiqui scriptoris alienum esse putet, ipse idem Anacletus excusat, Apostolum imitatus, cum ait in epistola ad Philippen. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. similiter Anacletus, Quaedam autem, inquit, ex his iam alijs fratribus scripsimus, quae toties sunt replicanda, quoties fuerint necessaria. Igitur si aliquando necesse est, eadem ab eodem repeti, cur non erit aliquando necesse, vt eadem repetant diuersi? Hinc enim factum est, vt de non accusandis episcopis, & de testibus idoneis & probatis in eos, & de appellationibus ad pont. toties ab eisdem & a diuersis pontificibus decreta, in eorum epistolis repetatur. id quod Magdeb. in ipsas illas eorum epistolas, nulla neque necessitatis, nec vtilitatis causa aut ratione considerata, temere obijciendum esse putauerunt. immo vt mihi quoque a quorundam auribus, vel fastidiosis, vel nimis delicatis caueam, cui necesse quoque fuit eadem saepius in his libris repetere, si in canticis spiritualibus & hy-

mnis,

mnis ac psalmis crebras eiusdem versiculi repetitiones non fastidiosè audimus, cur non idem in disputatione ferendum sit, vt eadem, cum opportunum & necessarium est, sæpiùs dicantur? quale est illud, Nos talem consuetudinem non habemus, nec ecclesia Dei, quod mihi cum contentiosis disputanti, & vestigia vetustæ originis harum epistolarum ex ecclesiastica & apostolica consuetudine decretorum, quæ in eis sunt, indaganti, ad istos sententia Pauli conuincendos, millies inculcandum fuit. Deindè quòd in decreto, de electione Episcoporum, non solùm verbis Apostoli ex epist. ad Timoth. quales sint eligendi, præcipit, sed ex interpretatione quoq; nominis presbyteri, quod senem significat, argumentum ducit, debere esse senili prudentia, non solùm non est leue, nec indignum apostolico pontifice, sed potiùs graue est, & imitationem habet Apostoli. ad exemplum nanque Pauli vsus est hoc argumento ex interpretatione nominis: sicut Paulus ex interpretatione nominis Melchisedec, qualis esset Christus, cuius ille typum expressit, docuit. Præterea quòd idem Anacletus ait hoc loco, discrimen fuisse inter sacerdotes legis naturæ, vt Melchisedec, Abraham, Isaac, & Iacob, & sacerdotes legis Mosaicæ, quòd illi spontanea voluntate, non sacerdotali autoritate sacrificabant, cum eandem sententiam, licet non eisdem verbis, apud Clementem Romanum libro 6. de const. Apost. cap. 2. legamus, argumentum est, indè didicisse, vnde didicit Clemens. Quare iudicij fuerit parum acuti, immò obesit naris, hoc quoq; vestigio illud priscum epistola huius seculum non olfacere. Sed conferamus locum Clementis: cum sciret, inquit, Deus, quòd priùs Abel, Noe, Abraham, & alij deinceps, *duxerunt*, id est, nullo ab eis hoc requirente, sed lege naturali excitati, sponte sua ex animo grato sacrificarunt, & quæ sequuntur. Itaq; non sacrificasse illos in lege naturæ sacerdotali autoritate, sed sponte sua, nihil aliud significat, quàm fuisse tunc sacerdotes ἀγαγονήτους, id est, sacerdotes non ex ordinatione, vt quidem fuerunt in veteri lege sacerdotes Moisis ex ordinatione Mosaiica, quæ fuit figura ordinationis sacerdotalis in nouo testamento. Est aliud adhuc vestigium illius pristini seculi in hac epist. 2. in eo quòd ait Anacletus de diuisione prouinciarum, id est, de descriptione ciuitatum in prouincias, esse eam multò ante Christi aduentum maxima ex parte factam, & ab apostolis & Clemente postea renouatam. cum enim illud à Sylla in omnibus ciuitatibus Asiæ annis circiter 80. ante aduentum Christi factum in libris Gentilium legamus, & hoc de renouatione facta à S. apostolis descriptionis ciuitatù, in capita prouinciarum ad cõstituendos in eis patriarchas: & in Metropoles, ad Archiep. & in alias ciuitates minores ad episcopos: ita factum esse ipsa descriptio, quæ vsq; in hodiernum diem per sedes patriarcharum, & Metropolitanorum, & episcoporum durat, testetur, an non est hoc magnum argumentum & clarum indicium illius seculi? Quòd enim huiusmodi distinctio prouinciarum, de qua Clemens & Anacletus scribunt, à sanctis apostolis renouata & sancita fuerit: & hæc rur-

De differen-
tia sacerdotum
in lege natu-
ra, & lege
Moisis.

sus ipsa illa sit, quæ primùm à gentilibus facta erat: alterum Nicena Synodus testatur, cum ait c. 6. Prisca consuetudo seruetur per Aegyptum, Libyam & Pentapolim, vt Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem: Similiter autem & episcopo Antiochiæ in alijs prouincijs prouilegia suis seruentur ecclesijs. prisca enim cõsuetudo ante synodũ Nicenam non potest secundum rationem & vim verbi Græci ἀρχαίων intelligi, nisi quæ ad seculum apostolorum pertineat: alterum ex libris veterũ scriptorũ licet cognoscere, cum de prouincijs & earum potestatibus sit mentio: vt cum Philon in Flaccũ scribit, fuisse eum factum à Tiberio Cæsare prefectum Alexandria, Aegypti, & Libyæ, cum qua Pentapolitanã regionem, quæ à Plinio Africa Cyrenaica vocatur, cõiunxit. in has enim easdẽ episcopus primus, siue patriarcha Alexãdrinus potestatem, teste synodo Nicena, prisca temporibus, id est, à sanctis apostolis accepit. eadem renouatio descriptionis ciuitatum in prouincias, & distinctionis prouinciarũ à Gentilibus facta, facta quoq; est in Oriente à sanctis apostolis, & S. Clemente in ciuitatibus & prouincijs Antiochię. testatur enim eadem Synodus Nicena in eodem canone, fuisse quoq; iam tunc eandem prisca consuetudinẽ, scilicet à sanctis etiam apostolis ortam, vt esset Antiochia prima metropolis, & caput prouinciarum totius Orientis. sic enim beatus Hieron. in epistola ad Pammachium contra errores Ioannis Hierosoly. canonem Nicenum intellexit, & interpretatus est, canonẽ secundũ Synodi Constãtinop. quæ Nicenum canonem renouat & confirmat, secutus. ex quo Canone Niceno cõcludit, episcopum Hierosoly. subiectum esse episcopo Antiocheno vt primati, & Cæsareensi vt Metropolitanõ. in eodem enim canone testatur eadem Synodus prisca quoq; traditionẽ iam tunc fuisse, nempe à S. apostolis protectam, vt esset Cæsarea metropolis Palæstina, quæ in Syria est. Est autẽ Iudæa, vbi Hierusalẽ est, in Palæstina. Quod autem hæc distinctio prouinciarum Antiochiæ, ipsa illa sit, quæ à Gentilibus facta fuerat, testatur euangelium, in quo legimus fuisse Cyrinum sub Aug. Cæsare præsidem Syriæ: Syria autem multas habet prouincias, quarum caput est Antiochia. Nihil itaque sancti apostoli facere potuerunt, aut naturæ aptius, aut rationi gubernationis conuenientius, aut ad concordiam accommodatius, quàm ad descriptionem, à filijs huius seculi prudentissimis proportione factã, prouinciarũ in ciuitates, & ciuitatum in prouincias, distinctos gradus episcoporũ accommodare, vt in illis tũc primarijs ciuitatibus primates essent, velut primi patres, in alijs velut matribus ciuitatũ alij tanquã illorũ filij, qui essent velut fratres maiores natu: infra quos essent in alijs ciuitatibus non paruis alij episcopi tanquã fratres minores. ita vt qui essent in amplioribus ciuitatibus, ampliorẽ sollicitudinẽ susciperent, vt Iulius pont. dixit, & post eum Leo magnus: simul etiam, vt qui seirent se quibusdã esse præpositos, vt idẽ Iulius ait, non molestẽ ferrent, si quẽ sibi esse prælatũ: sed obedientiã, quam exigerent, & ipsi dependerẽt. Sic enim futura erat omniũ cõsors

cors consensus, & glorificandus Deus per Dominum Iesum in Spiritu sancto. Haec de epistola Anacleti 2. sequitur, vt tertiam attingamus.

Epistola Anacleti 3. referta quoque est vestigijs & odore illius ætatis, qua scripta est. Episcopi autem, inquit, non in castellis aut modicis ciuitatibus debent constitui, sed presbyteri per castella & modicas ciuitates, atque villas debent ab episcopo ordinari & poni: singuli tamen per singulos titulos suos. Recitatum est decretum. Hic quoque dicendum est, si hanc consuetudinem omnes ecclesie Dei habent, & nemo est, qui audierit, aut legerit, aliter vnquam factum esse, quam vt hic secundum statutum Apostolorum decretum est, an non satis res ipsa fidem epistolæ adsciscit & vindicat? in eo vero, quod iubet, vt per singulos titulos singuli presbyteri ponantur, iam non solum res, sed nomen ab initio impositum rei, retinetur: Singulis enim paræcijs singuli presbyteri præfunt: & titulos semper à principio per vniuersas ecclesias Occidentis vocare consueuerunt. Quod nomen cum à nullo authore ecclesiastico vetustiore in hac re positum reperiatur, sed ab Anacletum primum in hac epistola primum legamus, nonne argumentum est & indicium perspicuum, esse illius seculi nomen, cuius est res subiecta, cui impositum est? Simile vestigium seculi Apostolici in eo est, quod secundum traditionem Apostolorum decretum in hac epistola est, vt illæ vrbes, quas leges & principes seculi honore principatus affecissent, ita vt capita eas non prouinciæ, sed prouinciarum fecissent, honore quoque patriarcharum siue primatum afficerentur: in reliquis vero ciuitatibus, quæ essent Metropoles, id est, vnaquæque suæ prouinciæ caput, non patriarchæ aut primates appellarentur, sed nomine Archiepiscoporum aut Metropolitanorum: quia hæc eadem, inquit, & leges seculi in suis continent principibus. non enim appellabantur consules, imperatores: neque prætores, consules, de potestatibus enim seculi dixit Apostolus à Deo esse, quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, & reddere iussit omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Hæc quoque consuetudo à sanctis Apostolis instituta, vt alij sint primates siue patriarchæ, & alij archiepiscopi siue Metropolitanæ, cum in omnibus ecclesijs Dei semper fuerit, & adhuc sit, ipsa eadem consuetudo locupletissimus testis est, esse hoc illius seculi decretum, & ab eo scriptam esse epistolam, qui ipsum decretum Apostolicum literis suis consignauit, & nomen suum illis inscripsit. Illud vero quod Anacletus addidit, Alia autem ciuitates, quas vobis conscriptas in quodam tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemente, siue à nobis primates prædicatores acceperunt. Hic etiam, quia res gesta, vt aiebat Callistratus, veritate factum suum probat, non minus valet, quam si hic tomus adhuc extaret, in quo erant descriptæ ciuitates Primatum prædicatorum, id est, Archiepiscoporum, siue primorum episcoporum, sic enim vocantur in canone Apost. 34. qui iubet, vt episcopi singularum gentium suum primum agnoscant, id est, suum Metropolitanum. Nunquid igitur hodie

hodiè non sunt primæ ciuitates, id est, Metropoles, Rhemenfis, quæ primū prædicatorem & archiepiscopum S. Sixtum à beato Petro accepit? & Senonensis, quæ ab eodem S. Sabinianum? & Rothomagensis, quæ S. Nicasium à beato Clemente? & Viennensis, quæ Crescentem à beato Paulo? prætereo reliquas Metropoles, nè omnes percurram. Hæ enim primæ ciuitates in sua quæque earum prouincia, & aliæ eiusmodi, quæ in tomo illo descriptæ erant, primos prædicatores à sanctis Apostolis acceperūt. fuisse autem descriptas eiusmodi ciuitates in tomo illo, coniectura etiam ducitur ex alio simili tomo, quem synodus Carth. vocat *μαρτυριον*, siue *ἀρχαιότυπον* in quo erat descriptus ordo episcoporum Numidiæ & Mauritanix, vt constaret, qui essent posteriores, & qui priores. Illud autem obseruare hîc liber, nè quis contra hoc decretum Apostolicum, de nomine & honore primatum, factum fuisse existimet, quod in Africa omnes episcopi primarum sedium primates erant & dicebantur, tametsi Archiepiscopo Carthaginensi subiecti essent. illud enim factum est propter multitudinem episcoporum, qui in singulis prouincijs Africæ erant, quæ multitudo episcoporum necessitatem imposuit primatem in prima sede cuiusque prouinciæ cõstituendi. licuisse autem, & oportuisse sic facere secūdum Apostolicam traditionem, intelligi potest ex epistola Aniceti Apostolici pontificis. sic enim ait, repetens eiusdem decreti Anacleti sententiam: Nulli Archiepiscopi, primates vocentur, nisi illi, qui primas tenent ciuitates, quarum episcopos Apostoli, & successores Apostolorum, regulariter patriarchas & primates esse cõstituerunt. subiungit deindè, nisi aliqua gens deinceps ad fidem conuertatur, cui necesse sit propter multitudinem episcoporum, primatem constitui. sic enim est in exemplari Vaticano & Florentino. ipsa etiam ratio conuincit, non esse legendum, Propter multitudinem eorum: sed sic, Propter multitudinem episcoporum primatem constitui. De multitudine autem episcoporum Africæ non dubitabit, qui legerit, fuisse aliquandò in Africa sexcetos episcopos, Sed pergamus vlteriùs, & captemus adhuc ex alijs huius epistolæ vestigijs illius seculi odorem. Primam enim sedem esse dicit ecclesiæ Romanæ, eamq; nõ ab Apostolis, sed à Domino primatum obtinuisse, sicut (inquit) ipse beato Petro dixit, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & tibi dabo clauis regni cælorum: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælo. Secundam dixit esse Alexandrinam, quam nomine beati Petri discipulus eius Marcus consecrasset: tertiam verò Antiochenam, quia eam beatus Petrus, antequàm Romam veniret, tenuit. esse autè hoc ab Anacleto scriptum, coniectura perspicitur. siquidem testem habemus synodum Nicenam, fuisse iam tunc, cum illa synodus habita est, id est, ante annos mille trecentos, priscam consuetudinem, vt secundo loco post episcopum Rom. episcopus Alexand. potest. esse haberet in episcopos Aegyptios, Libyicos, & Pentapolitanos, & post eum episcopus Antiochenus in episco.

*Cur in Africa
episcopi primarum
sedium primates
erant & dicebantur.*

episcopos sibi subiectos. Quemadmodum verò eadē synodus Nicenā ibidē docuerit ex potestate episcopi Romani, tanquā ex causa duētā esse potestatem episcopi Alexandrini in episcopos suos, item Antiocheni in suos, explicatum à nobis est libro 3. cap. 3. nē eadem fine necessitate repetamus. Igitur si iam, vt dixi, tempore Conc. Niceni prisca erat illa consuetudo potestatis Alexandrini episc. in episcopos Alexandrinæ diocesis, & Antiocheni in Antiochenā: necessē est, vt fuerit à sanctis Apostolis instituta. Quare descriptio ordinis harum sedium in hac epistola Anacleti tertia, res est illius seculi Apostolici, quo Anacletus hanc epistolam scripsit. Est præterea indicium vetustatis epistolæ huius, canon 34. Apostolorum, hic ab Anacleto citatus. quem quidem canonem cum nullus ante Clementē memoria prodidisset, profectò aut ab apostolis, qui eum sine scripto tradiderunt, aut à Clemente, qui eum cum reliquis nobis descripsit, necessē est, didicerit. hoc autem planè cōfirmat Iulij pontificis epistola increpatoria ad Orientales in causā Athanasij, in qua Iulius eundem canonem Apost. 34. & Anacleti sententiā partim eisdem, partim similibus verbis secutus est. Sic enim ait Anacl. Indē nanque & beati Apostoli inter se statuerūt, vt episcopi singularum scirent gentiū, quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret: nam & inter beatos Apostolos, quædam fuit discretio. & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idem voluerūt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis: qui & eandem formam suis successoribus & reliquis episcopis tradiderunt. Hæc verò Iulius sic imitatus ac secutus est, inquit: Quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & cum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præemineret. de qua forma, episcoporum quædam est orta distinctio, & magna ratione prouisum est, nē omnes sibi omnia vendicarent: sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Metropolitanos dicit, qui sunt inter episcopos suæ dioceseos, velut fratres maiores natu. & subiungit de patriarchis siue primatibus, Et rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, sollicitudinem susciperent ampliolem, per quos ad beati Petri sedem vniuersalis ecclesiæ cura cōfluere, & nihil à suo capite disideret. Hæc Iulius, quæ eadem ad verbum Leo primus in epistolam suam 82. transcripsit, etsi nomen Iulij reticuit. nihil enim refert. fecit nanque quod fieri à nobis solet, cum propter magnam auctoritatem & notitiam, atque nobilitatem authoris, verba solū, tacito auctore, recitamus. Neque rursus refert, quòd Synodus Tolet. 11. quædam, quæ Leo ex eadē epistola Iulij paulò post illa, quæ proximè recitauimus, mutuatus est, ex epistola Leonis nominatim, & non Iulij, recitauit. fortasse enim epistolam Iulij nondum nouerat. Sed de his hætenus. Longum enim est, si velim omnia illius seculi vestigia, in epistolis pontificum Aposto-

stolicorum impressa, persequi. Quæ hæcenus in epistolis sanctis Clementis, & tribus Anacleti animaduersa & notata sunt, satis erunt ad excitandū alios, vt idem in reliquis facere aggrediantur, quod non erit difficile in exemplum huiusmodi nostræ inuestigationis intuentibus. Habes igitur Reuerendissime & Illustrissime Domine Stanislæ Hofi, Cardinalis lectissime, quæ pro Ecclesiasticis canonibus sanctorum Apostolorum, & epistolis Pontificum Apostolicorum secundi seculi contra accusationem Magdeburgensium respondere, vt nobis iussum fuerat, adiutore Deo, libris 5. mediocri industria potuimus. Qui ergo Magdeburgensium Centuriatorum accusationem, & defensionem nostram, studio cognoscendæ veritatis legerint, ij iusti iudices erunt. Eorum enim bonæ menti, & religioso proposito spiritus Dei adspirabit, vt reiecto mendacio, veritatem (vt confidimus) amplectantur, & canones Apostolorum, & priscorum Pontificum epistolas, in ecclesia, vt decet, reuerentur ac venerentur. vt sit gloria Deo patri cum filio, & vtriusque spiritu in sempiterna secula, Amen.

F I N I S.

Societatis Iosephi Paderbornæ

